

Barcode : 4990010095181
Title - Pali-Byakaranam
Author - Acharyya, Satis Chandra
Language - sanskrit
Pages - 446
Publication Year - 1901
Barcode EAN.UCC-13

5

78287

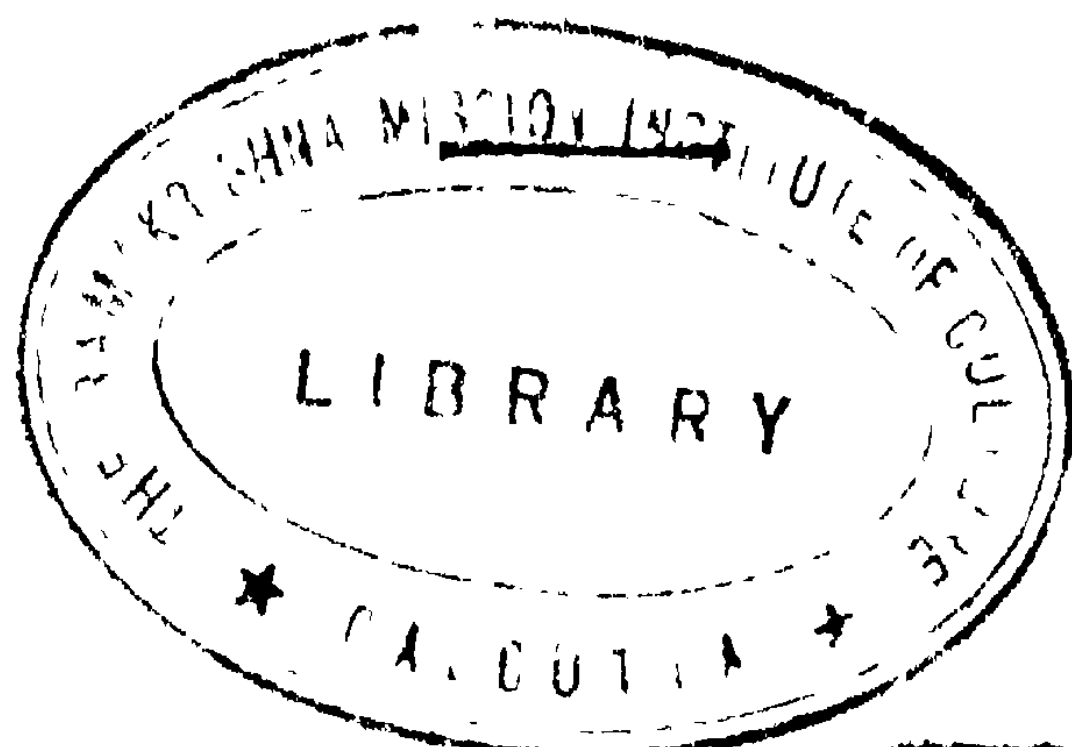
Kaccayana's Pali Grammar

(EDITED IN DEVANAGARI CHARACTER AND
TRANSLATED INTO ENGLISH)

BY

SATIS CHANDRA ACHARYYA, VIDYABHUSANA, M.A.

PROFESSOR, SANSKRIT COLLEGE, CALCUTTA; AND MEMBER OF THE
ROYAL ASIATIC SOCIETY, LONDON.

PUBLISHED BY THE MAHABODHI SOCIETY

PRINTED BY HARI CHARAN MANNA,
AT THE NEW BRITANNIA PRESS, 78, AMHERST STREET, CALCUTTA.
1901.

Price 3 rupees.

पालि-वर्गीकरणम् ।

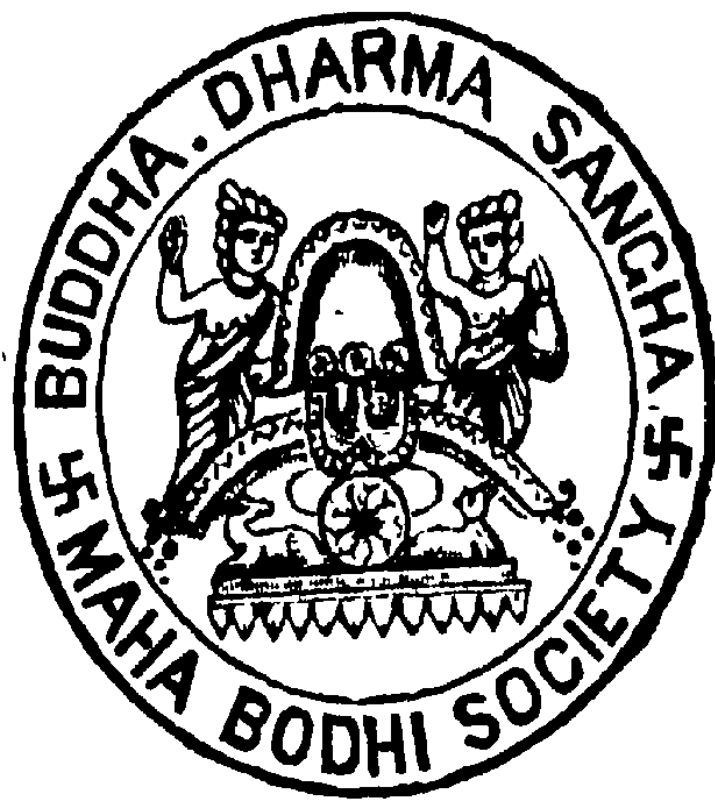
महर्षिणा कात्यायनेन रचितम् ।

कलिकाता गवर्णमेण्ड-संस्कृत-कलेजाध्यापकेन, लण्डन रयाल
एशियाटिक् सोसाइटी नामधेय सभाया सदस्येन,
एम्, ए उपाधिधारिणा,

श्री सतीश-चन्द्र-विद्याभूषणेन

सम्पादितं भाषान्तरितम् ।

कलिकाता महाबोधि सोसाइटीद्वारा प्रकाशितम् ।

निष्ठ ब्रिटैनिया बन्धे छद्मितम् ।

सृष्टाब्दः १९०१ ।

RMIC LIBRARY	
Acc. No.	78237
Class No.	PAC
Date	8-11-73
St. Card	Ch.
Class.	QDA
Cat.	QDA
Bk. Card	ae
Checked	QDA

CONTENTS.

2.	Specimens of Siamese, Burmese, Ceylonese and Devanāgarī characters	...	...	PAGE.	i
I.	Proem	...	...		ix
1.	Introduction	...	...		xv
	i. Sanskrit grammars	...	...		
	ii. Pali grammars	...	...		
	iii. Pali language	...	...		
	iv. The art of writing	...	...		
7.	The text of Kaccāyana	...	...		
Sandhikappa—Book I					
	Chap. i	...	...		1
	Chap. ii	...	...		8
	Chap. iii	...	...		15
	Chap. iv	...	...		20
	Chap. v	...	...		30
Nāmkappa — Book II					
	Chap. i	...	...		37
	Chap. ii	...	...		79
	Chap. iii	...	...		101
	Chap. iv	...	...		126
	Chap. v	...	...		145
	Chap. vi (Kāraka)—Book III	...	...		153
	Chap. vii (Samāsa)—Book IV	...	...		187
	Chap. viii (Taddhita)—Book V	...	...		210
Akhyāta—Book VI					
	Chap. i	...	...		249
	Chap. ii	...	...		263
	Chap. iii	...	...		278
	Chap. iv	...	...		289
Kita-kapppa—Book VII					
	Chap. i	...	...		308
	Chap. ii	...	...		321
	Chap. iii	...	...		330
	Chap. iv	...	...		342
	Chap. v	...	...		349
	Chap. vi (Unādi)—Book VIII	...	...		356

ERRATA.

P. 3. L. 20—*five* for *three*.

P. 36. L. 13—प + अ for परा ।

P. 154. L. 2—after यथा add बुद्ध्या पराजेति अञ्ज
तित्थिया ; भू इच्छेतस्स धातुस्स पपुब्बस
पयोगे यतो अञ्जिज्जप्पभवो सो अपावान
सञ्जो होति ; तं यथा,—

P. 254 L. 17-18—आञ्ज for अञ्ज ।

P. 258. L. 5—आञ्ज for अञ्ज ।

SIAMESE CHARACTERS.

Vowels.

Siamese—

Initial.

English—

a ā i ī u ū e o

Sanskrit—

अ आ इ ई उ ऊ ए ओ

Medial & final.

Place. after over under before
consonants.

Consonants.

Siamese—

English— k kh g gh ñ

Sanskrit— क ख ग घ ङ

Siamese—

English— c ch j jh ñ

Sanskrit— च छ ज झ ञ

Siamese—

English— t th d dh n

Sanskrit— ट ठ ड ढ ण

Siamese—

English— t th d dh n

Sanskrit— त थ द ध न

Siamese—

English— p ph b bh m

Sanskrit— प फ ब भ म

Siamese—

ป ร ล ว ส ห . ฬ

English—

p r l v s h l n

Sanskrit —

य र ल व स ह ल

Siamese—

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐

English—

2 3 4 5 6 7 8 9 10

Sanskrit—

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०

—

BURMESE CHARACTERS.

Vowels.

Burmese—

အ   အာ   ဣ   ဤ   ဥ   ဦ   ဧ   ဧဝ

English—

a   ā   i   ī   u   ū   e   o

Sanskrit—

अ   आ   इ   ई   उ   ऊ   ए   ओ

Consonants.

Burmese—

က   ခ   ဂ   ဃ   င

English—

k   kh   g   gh   ṅ

Sanskrit—

क   ख   ग   घ   ङ

Burmese—

စ   ဇ   ဇ   ဈ   ည

English—

c   ch   j   jh   ñ

Sanskrit—

च   छ   ज   झ   ञ

Burmese—

တ   ထ   ဒ   ဝ   ဏ

English—

t   th   d   dh   n

Sanskrit—

ट   ठ   ड   ढ   ण

v

Burmese—   ဝံ   ဝ   ဒ   ဝ   န
English—   t   th   d   dh   n
Sanskrit—   त   थ   द   ध   न

Burmese —   ဝ   ဝ   ဝ   ဝ   ဝ
English—   p   ph   b   bh   m
Sanskrit—   प   फ   ब   भ   म

Burmese—

    ဝ   ရ   ဝ   ဝ   ဝ   ဝ   ဝ   ဝ

English—

    y   r   l   v   s   h   l   m

Sanskrit—

    य   र   ल   व   स   ह   ल

Burmese—

    ဝ   ၂   ၃   ၄   ၅   ၆   ၇   ၈   ၉   ၁၀

English—

    1   2   3   4   5   6   7   8   9   10

Sanskrit—

    १   २   ३   ४   ५   ६   ७   ८   ९   १०

CEYLONESE CHARACTERS.

Vowels.

Ceylonese —

අ ආ ඉ ඊ උ ඌ ඍ ඎ

English—

a ā i ī u ū e o

ඉ or ඊ or උ or ඌ

Sanskrit —

अ आ इ ई उ ऊ ए ओ

Consonants.

Ceylonese—

ක ඛ ග ඝ ඞ

English —

k kh g gh ñ

Sanskrit—

क ख ग घ ङ

Ceylonese—

ච ඡ ජ ඣ ඤ

English—

c ch j jh ñ

Sanskrit—

च छ ज झ ञ

Ceylonese—

ට ඨ ඩ ධ ඳ

English—

t th d dh n

Sanskrit—

ट ठ ड ढ ण

Ceylonese—

ත ථ ද ධ න

English—

t th d dh n

Sanskrit—

त थ द ध न

Ceylonese—

ආ ඵ ඵ් භ් ඹ ඹ්

English—

p ph b bh m

Sanskrit—

प फ ब भ म

Ceylonese—

ය ර ල ව ස හ් ලු .

English—

y r l v s h l m

Sanskrit—

य र ल व स ह लृ .

—

PROEM.

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammā-
Sambuddhassa.

THE object in launching this experimental work in the expansive sea of Oriental learning is to exhibit the characteristic features of a language which had once been the mother of all the Aryan dialects spoken by the races inhabiting the Gangetic Valley at the present day.

Pali as spoken by the Tathagata and used by him as the medium for the promulgation of his Dharma and Sanskrit as it is used by the scholars of India, both are extremely rich and contain a wealth of literature of unrivalled beauty wherein are to be found precious treasures.

Historically the rock inscriptions of Asoka, and the Pipprawa inscription recently deciphered by archaeological scholars contain important testimony as to the antiquity of Pali language. The oldest inscriptions in India are in Pali. The MSS. found in the Horiui Monastery in Japan, the Bower MSS. found in the Pamir Valley are the oldest Sanskrit MSS., and they are Buddhistic. This is a valuable indication showing the sympathy

that existed between the followers of Pali and sanskrit schools of learning.

Learned Bhikkhus in the past invariably had shown great proficiency in Vedic learning. The chief disciples of the Tathagata viz., Sariputta, MahaMoggallana, Maha-Kasyapa, Katyayana, ,Kaundanya, Bhara-dvaja, Vasishta, before they became disciples of the Buddha, had been followers of Vedas.

The language containing the Dhamma that Buddha preached is euphoniously called Pali, but philologically the language is known as the Suddha Magadhi Bhasha. Between the Vedic Sanskrit and the postBuddhist Sanskrit the pure Magadhi language takes a middle ground, and Pali as found in the Tripitakas and the Attha-kathas contains all that is purest in the sociological evolution that India witnessed between 600 B.C, and 700 A.C. The Islam invasion of India changed the purity of Indian national ideas and the time that followed accentuated in advancing the Aryan decline. The absence of any old Vedic commentary is greatly to be deplored. The Sanskrit literature that is to be found to-day is post-Buddhistic and the Vedantic interpretations of Sankara are, according to the writers of the Padma Purana, influenced by Buddhism. To them what Sankara enunciated was Buddha's religion in disguise. The present religious sects current

in different parts of India are all, with the exception of Sankara's Advaitism, post-Islamic. How much the materialistic ideas of Semitic monotheism have had to do in influencing the religio-philosophic adumbrations of later day reformers it is difficult to say. But the time has come for an analytical investigation of all existing religions by applying the higher criticism of absolute Truth to discover the interdependent nature of these different religions on the pure Aryan Dharma found in the Pali texts. Buddha rejecting the interpretations of books, traditions, authorities, miraculous performances, etc. based Religion on absolute (Dharma) Truth ; and as it was a Religion founded on science and philosophy a proper signification of the language which he used in teaching the doctrine is necessary.

The Pali language has three principal grammars called Kachchayana, Moggallayana and Saddaniti. As helps to the grammar of Kachchayana, there are Rupasiddhi, Balavatara, Mahanirutti, Chula nirutti, Niruttipitaka, whilst there are to the grammar of Moggallana, the works called Payogasiddhi, Moggallayanavutti, Susaddasiddhi, Padasa-dhani, and to the Grammar called Saddaniti there is only one work called Culasaddaniti. Of the three Pali grammars Kachchayana is the oldest. Other treatises on Pali grammar are Sambandha chinta, Sadda saratha jalini,

Kachchayana bheda, Saddattha bheda chintā, Karika, Karika vutṭi, Vibhattyattha, Gandhatthi, Vachakopadēsa, Nayalakkhana vibhavanī, Niruttisangaha, Kachchayanasara, Vibhattyattha dipanī, Sanvanna nayadipani, Vachchavachaka, Saddavutti, Balappabodhana, Karakapuppha Manjari, Kachchayana dipanī, Gulhattha dipanī, Mukhamatta sara, Saddabindu, Sadda kalika, Saddavinichchaya, Bijanga etc. with their paraphrases, commentaries and supplementary commentaries.

Veteran Pali scholars in Ceylon have published for use of the Sinhalese students learning Pali editions of Kachchayana, Rupa Siddhi, Balavatara etc., and in Burma, Siam and Cambodia where Pali is studied learned scholars are ever active in enriching the language.

The Maha Bodhi Society, which was founded in May 1891 under the presidency of the illustrious scholar the Pradhana Nayaka Sumangala Maha Sthavira, has been quietly pursuing its work in gaining the sympathy of the educated class in India. Its fundamental principles are archaeological and philological and its object is to revive the philosophical study of the Pali religion in its native soil. A religion that once prevailed all over India and beyond the confines of Western Punjab as far as Gandhar, Afghanistan, Central Turkestan, and the Pamir Valley, that it should have ceased to

exist in its birth place is one of the saddest episodes of the history of religious evolution confirming the truth of the doctrine of change. For nearly 700 years there has been not even the slightest whisper of a follower of Buddha heard in the shrines at Sravasti, Patna, Benares, Gaya, Nalanda, Puri, Kanchipura, Mithila, Kosambi, Ujjeni, where thousands of monks daily chanted the mellifluent suttas of the Pali Pitakas. Kapilavastu where the Bodhisat Prince Siddhartha was born, is now a forest in Nepal, Isipatana in Benares is now occupied by *ryots*, Gaya and Buddha Gaya have gone into oblivion, Nalanda, where stood the famous Buddhist University with its 10,000 students, is now in ruins, as well as Sravasti which is in the territory of the Maharajah of Balrampur.

Five hundred years is only a day to the Tayatimsa gods, and as Buddhas have appeared in the past so will Buddhas appear in the future. The wheel of change goes on a rolling and Buddha's Law appears and disappears.

A historic work the Maha Bodhi Society has undertaken in India, and the accomplishment of its labours will be possible when scholars and wealthy laymen will come forward to carry out its programme. In India's glorious and triumphant days the Buddha's name was sung by millions upon

millions of her children, and Emperors like Asoka and Siladitya reigned and helped the dissemination of the Religion of Compassion and Truth. On the resuscitation of the Wisdom-Religion of the Tathágata depends the revival of India's glory. May it soon come is the daily prayer of the writer.

MAHA-BODHI SOCIETY
2, Creek Row, Calcutta,
October 1901.

H. DHARMAJALA.

INTRODUCTION.

- I. History of grammatical literature in India.
- i. Treatises on sanskrit grammar.

In India *Vyākaraṇa* (grammar) is recognised as a *Ādāṅga* (limb of the Veda). In *Pāṇiniya-śikṣā* quoted by *Sāyaṇācāryya* in the exordium to his commentary on the first hymn of the Rig-veda we find that the Veda possesses six limbs which are thus enumerated :—

चन्द्रः पादौ तु वेदस्य हस्तौ कल्पोऽयं पथते ।

ज्योतिषामयनं चक्षुः निरुक्तं श्रोत्रमुच्यते ॥४१॥

शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य मुखं व्याकरणं स्मृतं ।

तस्मात् साङ्गमधीत्येव ब्रह्मलोके महीयते ॥४२॥ (शिक्षा ॥

“*Chandaḥ* (the science of metres) constitutes the two legs of the Veda, *Kalpa* (the science of ceremonies) forms the two arms of it, *Jyotiṣa* (astronomy) is the eye, *Nirukta* (the science of etymology) is stated to be the ear, *Śikṣā* (the treatise on phonetics) is the nose, and *Vyākaraṇa* (grammar) is to be remembered as the mouth of it. Therefore it is only he who studies the Veda with the *Āṅgas* (the six auxiliary sciences) that rises to a high position in the world of Brahma”.

Vopadeva the celebrated author of the *Mugdhabodha* grammar, who is said to have lived

at Devagiri in the Deccan in the 12th century A.D., makes mention of eight different *ādi-śābdikas* (grammarians and philologists of the early days) whose works he consulted in compiling his *Dhātupāṭha*. Vopadeva says :—

इन्द्रचन्द्रः काशकृत्स्नापिशलिः शाकटायनः ।
 पाणिन्यमरजैमेन्द्रा जयन्यष्टादिशाब्दिकाः ॥
 मतानि तेषामालोक्य सर्वसाधारणः स्फुटः ।
 धातुपाठः स्वदाद्याद्यक्रमादन्तादिमक्रमः ॥
 कविकल्पद्रुमो नाम पद्यैर्निष्पाद्यतेऽत्र च ।
 धातयः पठिताः पाठसूत्रलोकागमस्थिताः ॥ (धातुपाठः) ॥

“*Indra, Candra, Kāśakṛtsna, A'piśali, S'ākaṭāyana, Pāṇini, Amara, and Jainendra*—may glory attend to these eight *ādi-śābdikas*! By examining their views, I compile in verse this *Dhātupāṭha* (Recital of Roots) named *Kavikaipadruma* (The Wish-yielding Tree of Poets), approved of by all and clearly exposed, in which the roots found in the previously classified lists and those occurring in the *Sūtras*, popular usages and *Vedas*, have been arranged in the order beginning with those having *a* as their initial or final letter”.

It is necessary to add here a short account of the eight schools of Sanskrit grammar mentioned by Vopadeva.

1. *Aindra*—No manuscript of the *Aindra* grammar has yet been recovered. But frequent

references to the grammar of Indra are met with in the writings of Indian and Tibetan authors. Somadeva the author of the *Kathāsarit-sāgara* in the 12th century A.D. says that the Aindra grammar was rendered useless by the system propounded by *Pāṇini*. In the commentary on the *Sārasvata-vyākaraṇa* mention has been made of the grammarian Indra in the following terms :—

इन्द्रादयोऽपि यस्यान्तं न ययुः शब्दवारिधेः ।

प्रक्रियां तस्य कृत्स्नस्य ज्ञानो वक्तुं नरः कथम् ॥

“Even Indra and others did not reach the other shore of the ocean of words ; how is man able to explain the etymological formation of words exhaustively ?”

In the Buddhist sanskrit work called *Avadāna-śataka*, translated into Chinese A.D. 222-280, it is stated that *Sāriputra* in his boyhood learned the grammar of Indra. In Lama *Tārānātha's* history of Indian Buddhism and in the work of the Tibetan writer Buston we find that the first sanskrit grammar was written by *Sarvajñāna* (*S'iva*) but this never came to *Jambudvīpa*. Then Indra compiled the Aindra grammar which *Vṛhaspati* studied. This was current in *Jambudvīpa*, but was surpassed by *Pāṇini's* work. In my opinion Vopadeva meant by Aindra the *Kātantra* grammar. Dr. Burnell says that by Aindra grammar one must under-

stand a school of grammar not a specific grammar by an individual. Thus *Kātyāyana* in the *Kathā-sarit-sāgara* is made to talk of “my Aindra grammar.” “Indra was fabled to have originated the science of grammar but the Aindra grammar was the primitive grammatical science as handed down by various teachers.”

2. *Candra*—Candra grammar is based on the system of *Pāṇini*. The author Candra-gomin is generally believed to have lived in a place called *Candra-dvīpa* in Kashmere about 400 A.D. So far as I remember Dr. G. Buhler holds the same opinion. But in a correspondence (of Mr. A.B. Keith with Prof. Rhys Davids on the date of *Kumāra-dāsa* published in the Journal of the Royal Asiatic Society, July 1901) we find that Liebich (Vienna Oriental Journal XIII, 313-5) has shown from the example “*Ajayad Gupto Hūṇam*” that Candra-gomin the author of *Candra-vyākaraṇa* lived circa A.D. 480. Kielhorn (Indian Antiquary XV, 183-5) shows that Candra was used by the *Kāśikā-vṛtti*. As regards *Candra-dvīpa*, Rai Sarat Chandra Das Bahadur C.I.E. tells me that it is the same as *Vāklā-Candradvīpa* which forms a part of the district of Backergunge in Lower Bengal.

Candragomin was undoubtedly a follower of

Buddhism. In the opening lines of his grammar he pays obeisance to Buddha as follows :—

सिद्धं प्रणम्य सर्वज्ञं सर्वीयं जगतो गुरुं ।

सधु विश्वस्त सम्पूर्णमुच्यते शब्दलक्षणम् ॥

“After bowing down to the accomplished, omniscient and merciful Teacher of the universe, I proceed to explain the nature of words in a manner which is brief, reliable and perfect.”

3. *Kāśakṛtsna*—a grammarian or philologist probably posterior to *Pāṇini*.

4. *Āpiśali*—a grammarian, quoted by *Pāṇini* in the sūtra 6-1-92. He is also quoted by *Ujjvāladatta* (11th century A.D.) in the *Uṇādisūtra vṛtti* 1—18, and 4-174 ; and by *Sāyaṇācāryya* (14th century A.D.) in the *Dhātuvṛtti* and *Padacandrikā*.

5. *S'ākaṭāyana*—quoted by *Pāṇini* in the sūtra 8-3-18. He has also been cited as an authority in linguistic matters in the *Yajurvedaprātiśākhya*, *Atharvavedaprātiśākhya* and *Nirukta* of *Yāska*. Dr. Burnell says that “the actual grammatical text book of the Jains, which passes under the name of *S'ākaṭāyana*, quotes the opinion of an Indra ; the commentary (by *Yakṣavarman*) explains this name by “*Indra Acāryya*.” Dr. Burnell further says : “of *S'ākaṭāyana* there are fragments in the same collection (Leyden Mss. at Madras), and a complete copy of the text and

uṇādi-sūtra (in the Malayalam characters) among the manuscripts I presented to the India Office Library in 1870. I have since procured other complete manuscripts of the text, commentary etc. All these are Jain manuscripts from the Canarese country."

By an examination of the contents of the manuscripts scholars have ascertained that the *S'ākaṭāyana* grammar, as we have it, is not in its original form, and it is a comparatively modern redaction of an old treatise effected under Jain influences in Central India not much earlier than the 12th century A. D.

6. *Pāṇini*—the most eminent sanskrit grammarian is generally believed to have flourished in the 4th century B.C. His grandfather was Devala and his mother's name *Dākṣī*. He was born at *S'alātura* in *Gāndhāra* (in the Punjab province). *Kātyāyana* about the 3rd century B.C. wrote *Vārtika* on the *sūtra* of *Pāṇini*, and *Patañjali* about 150 B.C. wrote *Bhāṣya* on it. *Jayāditya* (who died in 661 A.D.) and *Vāmana* jointly wrote *Kāśikā vṛtti* on the grammar of *Pāṇini* and *Jinendra-buddhi* in the 8th century A.D. wrote *Nyāsa* on it. The *Uṇādi-sūtras* found in the grammar of *Pāṇini* are not his own production. These *sūtras* were attributed by Nagoji to *S'ākaṭāyana*. But this is improbable. Prof. Maxmuller pointed out four words in the *Uṇādi-sūtras* which could hardly be

known in *Pāṇini's* time : 1. *Jina* (3-2), 2. *stūpa* (3-25), 3. *dīnāra* (3-140) and 4. *tirīṭa* (4-184).

Pāṇini alludes to *Yavana* and *Yavanānī* in the *sūtra* 4-1-49 :—

इन्द्र-वरुण-भव-वर्ष-रुद्र-मृड-हिम-अरण्य-यक्ष-यवन-मातुल-
आचार्यार्षाम् आनुक् ॥४-१-४९॥

“When the feminine suffix *ānī* is added to these words, the particle *ānuḥ* is augmented to them. The rule applies to the word *yavana* for signifying *lipi* or writing ; thus, *yavanānī* means the writing of the *Yavans*.”

It is however not clear whether the word *yavana* refers here to the Greeks or Persians. Dr. Benfey understands by *yavanānī* “Greek-writing,” but he places the completion of *Pāṇini's* work as early as B.C. 320. In that case he thinks *Pāṇini* “had already had the opportunity during six years of becoming acquainted with Greek writing in his own immediate neighbourhood without interruption, Alexander having, as is wellknown, established satrapies in India itself and in the parts adjoining” — in the vicinity of the Indus, namely, near which *Pāṇini's* birth-place was. Dr. Weber is of opinion that the name *Yavana* first became popularized in India through Alexander, and the word therefore signifies the Greeks (Ions.)

The Chinese pilgrim Hiuen-thsang visited *Śalātura* the birth-place of *Pāṇini* who is known

by the name of *S'alātyrīya* (*Pāṇini* 4-3-94.) Cunningham identifies it with the village of Lahor which is 4 miles north-west of Ohind.

7. *Amara*—the celebrated lexicographer known to have been one of the nine gems of the court of Vikramāditya of Oojein in 56 B.C. But now he is generally believed to have lived in the 5th century A.D. In the *Amara koṣa* the term *dīnāra* occurs. *Dīnāra* is a Greek coin, and Amara's use of it makes him hardly earlier than 400 A.D. Mr. E. J. Rapson (in the Journal of the Royal Asiatic Society, April 1901) says :—"It is certainly most curious to find the *dīnāra*, represented by the gold coins of about the weight of our sovereign under the Gupta dynasty in the 4th century A.D., and on the other hand, in Kashmere some eleven centuries later, under the form *dinnāra*, degraded to a money of account so infinitesimal that some 3500 went to make up one rupee."

8. *Jainendra*—manuscripts of the Jinendra-Vyākaraṇa are to be found at Madras. I think this Jinendra is the same as the Buddhist grammarian Jinendra-buddhi who wrote the well-known *Nyāsa* on the grammar of *Pāṇini* in the 8th century A.D. Mr. Colebrooke however says that *Kāvya-kāma-dhenu* by Vopadeva refers to a Jinendra and a Jinendra-buddhi.

Besides the eight schools mentioned by Vopadeva in the 12th century A.D. there are many

treatises on Sanskrit grammar which cannot be brought under any of the schools.

Perhaps the most ancient system of grammar is the *Prātiśākhya* attached to and forming an *anga* of each of the Vedas. Referring to the *Rigveda*—*prātiśākhya* Dr. Burnell says “ of all the grammatical treatises in sanskrit that we possess this remarkable work bears every sign of being a primitive treatise.” Professor Goldstucker however took a different view, and held that this *Prātiśākhya* is posterior to *Pāṇini*.”

(a) The *Rigveda-Prātiśākhya* is attributed to S'aunaka.

(b) There are the *Taittiriya Prātiśākhya* of the Black Yajurveda and the *Vājasaneyi Prātiśākhya* of the White Yajurveda.

(c) We also find *S'aunakīya Cāturadhyāyikā* of the Atharvaveda.

The *Prātiśākhya* grammars show that the advance made by linguistic research during the Vedic period was very considerable. It was for fixing the text of the prayers as well as for a proper pronunciation and recitation of words that certain rules were laid down which gave rise to the Vedic grammar called *Prātiśākhya*.

We may also notice the grammars called the *Phit sūtra* by S'āntanava and *Jaṭāpaṭala* by Vyāḍi.

Kātantra or *Kalāpa-Vyākaraṇa* ranks next to *Pāṇini* in importance. It was probably written

in the 3rd century B.C. The author's name is S'arvavarman. There is a *Vṛtti* (on the *Kālāpa Sūtra*) by Durgasimha. He also wrote a *Tikā* on his own *Vṛtti*. The *Kātantra-Vṛtti-pañjikā* by Trilocana Dāsa is also well-known. Durgasimha who was a Buddhist pays obeisance to Buddha in the opening lines of his *Vṛtti* thus :—

देवदेवं प्रणम्यादौ सर्वज्ञं सर्वदर्शिनम् ।

कातन्त्रस्य प्रवक्ष्यामि व्याख्यानं शार्ङ्गवर्मिकम् ॥

“After having first bowed down to the omniscient and all-seeing Lord of Lords, I shall set forth the explanation of the *Kātantra* of S'arva-varma.”

In the beginning of his *Vṛtti-tikā* too, Durgasimha presents salutation to Buddha as follows :—

शिवमेकमजं बुद्धमह्योग्यं तं स्वयम्भुवम् ।

कातन्त्रवृत्तिटीकेयं नत्वा दुर्गेण रच्यते ॥

“After presenting salutation to Buddha the blessed, incomparable, unborn, foremost of the venerable and self-existent, Durga proceeds to compile this *Kātantra-vṛtti-tikā*.”

Most of the writers of commentary on the *Kātantra* grammar were Buddhists but it is not known to what religion did S'arva-varma the author of the original *sūtras* belong. *Kātantra* grammar is however greatly respected by all Buddhist people and has been carefully preserved in

Tibet. It is widely read in East Bengal where Buddhism lingered latest.

The *Uṇādi* and *Kṛt, sūtras* belonging to the *Kātantra* grammar were added by *Kātyāyana*. Thus in the beginning of the chapter on *Kṛt* we find :—

वृक्षादियदमी कूटः कृतिना न कृताः कृतः ।

कात्यायनेन ते सूत्रा विबुद्धिप्रतिबुद्धये ॥

“ These *Kṛt* suffixes (including the *uṇādi*) have grown in the manner of trees etc. ; they have not been created by the doer (God or Sarva-varma) ; for the enlightenment of ignorant people *Kātyāyana* has made them.”

Mugdhabodha vyākaraṇa—by Vopadeva was written in the 12th century A. D.

Sārasvata-vyākaraṇa was probably written in the 13th century A. D.

Samkṣipta-sāra by *Kramadīśvara* belongs probably to the 15th century. A. D.

Supadma by *Padmanābhadatta* probably belongs to the 16th century.

Pāṇini has mentioned the names of several grammarians who flourished before him ; such as *Āpiśali*, *Gārgya*, *Gālava*, *Cākravarman*, *Pauskarasādi*, *S'akatāyana*, *S'ākalya*, *S'aunaka*, and *Sphoṭāyana*.

2. Pali grammars—

Kaccāyana (*Kātyāyana*) is reputed to be the author of the first Pali grammar called *Susan-
dhikappa*. *Kaccāyana* grammar, as we have it is traditionally known to be the production of different hands. In the *Kaccāyana bheda-
kā* we find :—

काचायनकृतो योगो वृत्ति च सङ्घनन्दिनो ।

पयोगो ब्रह्मदत्तेन न्यासो विमलबुद्धिना ॥

“The *Yoga* (*Sūtra*) was written by *Kaccāyana*, the commentary by *Saṅghanandī*, the examples were added by *Brahmadatta* and the gloss by *Vimalabuddhi*.”

From the manner in which the *sutta*, *vutti*, *payoga* and *nyāsa* are intimately connected with one another, I am inclined to believe that the entire work was written by *Kātyāyana* himself. At any rate the *sutta* etc. were written simultaneously.

Mr. D'Alwis considers that *Pāṇini's* sanskrit grammar was the source of *Kaccāyana's* book. There are however several *suttas* in *Kaccāyana* which are almost identical with those of the *Kātantra*. Dr. Burnell is of opinion that both *Kaccāyana* and the *Kātantra* have borrowed most of their technical terms and many of their *suttas* from the *Aindra* grammar.

Nothing is known to us about the life of *Kaccā-*

yana. We are quite in the dark about the age in which he flourished and the country in which he lived.

The difficulty, that Gautama's hearers' found in understanding the language in which he preached, is represented as the occasion of the formation of the first Pali grammar. When people complained of not understanding the signification of Gautama's discourses, *Kaccāyana*, one of his favourite disciples after meditating on the subject came before his associates with the proposition that subsequently became the first aphorism of his grammar. If we accept the view mentioned here, *Kaccāyana* the author of the first Pali grammar must have lived in the 6th century before the Christian era. *Kaccāyana's* grammar was, it is said, preserved by oral tradition for 450 years after the death of Gautama when with the sacred books, it was committed to writing in Ceylon in the first century B. C. The book is said to have been carried to Burmah by *Buddhaghosa* early in the 5th century A. D., and the Burmese translation and commentary are ascribed to him.

Some scholars have on the authority of the *Kathāsaritsāgara* identified *Kaccāyana* (*Kātyāyana*) with Vararuci who was one of the nine gems of the court of *Vikramāditya* in the first century B. C.

Kātyāyana who added the chapter on *kṛt* and

unādi to the *Kātantra* grammar of *S'arvavarma* is, I believe, the same person who compiled the first Pali grammar. It is however doubtful whether he is the same *Kātyāyana* who wrote *vārttika* on the sanskrit grammar of *Pāṇini*.

The *sūtra* 1-1-9 of the Pali grammar of *Kaccāyana* presupposes the existence of sanskrit grammars from which the author borrowed some technical terms. *Kaccāyana* directly mentions *Upagupta* and *Devānampiya Tissa* in the examples of the 11th *sūtra* of the chapter on *Kāraṇa* and in the 5th *sūtra* of the 5th *kāṇḍa* of the *nāmakappa* respectively : —

(a) उपगुप्तेन बन्धो मारो । (b) क गतोसि त्वं देवानम्पिय
तिससु ।

Now *Upagupta* and *Devānampiya Tissa* were both contemporaries of *Asoka* about 250 B. C. From these examples we can fairly conclude that *Kaccāyana* flourished after 250 B. C. The *Kātyāyanāvavāda sūtra* mentioned in the *Mādhyamika Vṛtti* of *Candrakīrtti* warrants us to conclude that *Kaccāyana* lived before the 1st century A.D.

I think *Mathurā* was the birth place and residence of *Kaccāyana*. Among the examples of the 5th *sūtra* of the chapter on *Kāraṇa* we find :

इतो मधुराय चतसु योजनेषु सङ्कसनगरं अत्थि, तत्थ
बहुजना वसन्ति ॥

"From this place viz., *Mathurā*, at a distance

of four *yojanas* (about 15 miles) there is a town called *Saṅkāśya* ; many people live there."

We know from *Divyāvadāna* that Upagupta mentioned by *Kaccāyana* was also a native of *Mathurā*.

Besides *Kaccāyana*'s grammar there are several grammatical treatises in Pali ; such as, 1. *Saddanīti*, 2. *Rūpasiddhi*, 3. *Cūlanīti*, 4. *Payogasiddhi*, 5. *Bālāvatāra*, 6. *Ākhyātapada*, 7. *Dhātumañjusā*, 8. *Moggallānā-vyākaraṇa* (1153 1186 A. D.) etc.

II. Pali Language.

The word Pali has often been used as being synonymous with *Māgadhī*. In the 6th century B. C. when Buddha first assumed the character of a religious preacher, there was no difference between Pali and *Māgadhī*. With the rise of Buddhistic literature a considerable distinction arose between the two terms. The word *Pālī* began to signify the language in which the sacred books of the Buddhists were written, while the name *Māgadhī* was given to the language in which the people of Māgadha spoke. In the age of Buddhistic supremacy Magadha was the capital city of India, and *Māgadhī* was the language of the people of the country. In course of time this *Māgadhī*—the spoken language of the coun-

try—underwent immense changes, and gave rise to the modern vernaculars such as Bengali, Marhatti, Hindi, Uriya etc. But the literary language which was called Pali remained unchanged, and got its grammars and lexicons.

In the following verse occurring in Payoga-siddhi and perhaps in *Moggallāna* or in a still older work, Pali (Māgadhi) is asserted to be the original language of India :—

सा मागधी मूलभासा नरा या यादिकपिका ।
ब्राह्मणा चस्तुतालापा सम्बद्धा चापि भासरे ॥

“The Māgadhi is the original language, in which men of former ages, Brahmans and those who have never heard speech, and supreme Bud-dhas speak.”

With regard to the identity of Pali and Māga-dhi, the following observation is extracted from *Vibhaṅga Atuva* :—

“If a child, born of a Dravida mother and an Andhaka father, should first hear his mother speak he would speak the Dravida language, but if he should hear his father first, he would speak the Andhaka. If, however, he should not hear any of them, he would speak the Māgadhi. If again, a person in an uninhabited forest, in which no speech is heard, should intuitively attempt to articulate, he would speak the very Māgadhi. Al

other languages change, but, not Pali (Māgadhi), which is spoken by Brahmins and Āryyas."

As the last Buddha was a native of Magadha, Pali and Māgadhi are usually regarded as the same language which is often called Pali-Magadhi; but some of the books make a very marked distinction, representing Pali as the original language of the gods and Buddhas, and Magadhi as the original language of men. In one book, mentioned by Dr. Mason, Gautama goes back to the origin of the universe before the first Buddha appeared, and he represents the creator as a female, who, after she had created animals and appointed them their several abodes, gave them names. Nine of those names are given, which are all Pali, and it is added that the language, without giving it any name, was the first language spoken, and when Buddhas subsequently appeared, they every one in succession preached in that language. After animals were created, this divine personage or goddess created three human beings—a male, a female and a neuter. The neuter was neglected, and it killed its brother, the male, through envy; but three children were left behind by the male and to these three were born seven sons and six daughters. The parents brought different animals to their children to play with, and the several words that the children uttered on beholding them became the names of those animals, and they are, Gautama

says, in the present Māgadhi language the words in common use to designate these animals. The following are specimens :—

Sanskrit	Pali	Magadhi	Meaning.
S'as'a	Sasa	Mo	A hare.
Suplava	'Supava	San	A monkey.
Kukkuta	• Kukkuto	Ro	A fowl.
As'va	Assa	Sanga	A horse.
S'van	Sunaka	Sach	A dog.
Vyaghra	Vyaggho	Yi	A tiger.

The derivation and signification of the word Pali has been a matter of no little controversy, since it was first taken to Europe by Laloubre, who was Envoy to Siam for Louis XIV in 1687 and 1688. A class of writers, following the sound, have referred the word to *Palāsa*, an ancient Sanskrit name of Behar or Magadha. Some have referred it to *Palli* a village, or to *Pali* a tower, or to *Palestine* or to the *Palatine hills* or to *Pehlve*. George Turnour says, that *Pali* originally signified the *text* or scripture. Dr. Alwis affirms that *Pali* means a *row* or *range* while Mr. Judson explains *Pali* as signifying a *lesson*. Some maintain that when Mahendra, son of King As'oka, introduced Buddhism into Ceylon, and translated the Buddhist scriptures into the Ceylonese language in the 3rd century B. C., the language in which the scriptures had originally been written became

styled as *Pali* (or language of the text in contradistinction to Ceylonese in which the translations were made).

At present Pali is a dead language found only in Buddhist books in Ceylon, further India, China, etc., but inscriptions in the dialects of Pali dating back to the third century before the Christian era, have been found in Orissa, Behar, Allahabad, Delhi, the Punjab, Guzerat and Afghanistan; and the kings of Bactria used it on one side of their coins, while they inscribed Greek on the other. The coins of Karananda (of the Nanda dynasty), who reigned in Pataliputra (Patna), when Alexander came to India, are found in great numbers with Indian Pali on one side and Shemitic Pali on the other, in a character nearly allied to the Phœnician found on bricks from Nineveh. Thus it is certain that some two thousand years ago, Pali was used from Calcutta to Cabul, written side by side now with Greek and anon with Phœnician. All the ancient alphabets in the west of the Indus were derived from the Phœnicians, while those in the east of the Indus were derived from Pali. The Pali characters were formed by a peculiar combination of straight lines, triangles, rectangles, circles and dots. They bear some resemblance with the Cuneiform characters on one side and Assyrian letters on the other. It is however manifest that the Pali letters were formed with re-

gard to the organs that enunciated them. Ancient inscriptions afford us with different specimens of Pali characters. Scholars are almost unanimous in asserting that the Pali characters existed in India at the time of Buddha in the 6th century B. C. Buddha himself is stated in the *Lalitavistara* to have learnt sixty-four kinds of writing including Magadhī-lipi or Pali characters, and Asura-lipi or Assyrian characters.

The teachings of Buddha are contained in the Pali language. Most of the sacred Pali books were written during the life-time of Buddha. Some were written by his disciples immediately after his death. It is a well-known fact that three principal Buddhist convocations were held by the Buddhist priests for settling the texts of the Pāli scriptures. The first Buddhist Council was held in Rajgriha (modern Rajgir) in 543 B. C., under the auspices of King Ajatasatru. The second Buddhist Council was held in Vaisali (modern Vaishali) in 443 B. C., under the patronage of King Kalasoka. The third Buddhist Council was held about 252 B. C., in Pataliputra (modern Patna) in the reign of Asoka. The books, written and discussed by the priests assembled on these occasions, formed the collection generally known under the name of *Tripitaka* or Three Baskets. The *Tripitaka* consists of (1) *Sūtra-piṭaka* or sermon basket (2) *Vinaya-piṭaka* or discipline basket

and (3) *Abhidharma-piṭaka* or, metaphysical basket.

The works of the *Vināyapiṭaka* are the following :—

1. *Pārājika vibhaṅga*.
2. *Pācittiya-vibhaṅga*.
3. *Mahavagga*.
4. *Culla-vagga*, and
5. *Parivāra-pāṭha*.

The works which belong to the *Sūtra piṭaka* are :—

1. *Dīgha nikāya*.
2. *Majjhima-nikaya*.
3. *Samvutta-nikāya*.
4. *Aṅguttara-nikaya*.
5. Khuddaka-nikāya consisting of (a) Khuddaka-pāṭha, (b) Dhamapada, (c) Udāna, (d) Ittivuttaka, (e) Sutta-nipata, (f) Vimanavatthu, (g) Petavatthu, (h) Thera-gatha, (i) Therī-gatha, (j) Jataka, (k) Niddesa, (l) Patisambhida-magga, (m) Apadana, (n) Buddha vamsa, and (o) Cariya-pitaka.

The *Abhidharma piṭaka* is composed of the following works :—

1. *Dhammasaṅgini*.
2. *Vibhaṅga*.
3. *Kathavathu*.
4. *Puggala-paññatti*.
5. *Dhatu-katha*.

6. *Yamaka*, and

7. *Paṭṭhāna*.

Each of the above-mentioned works is made up of several volumes. These books are held specially sacred, as they are believed to be the words of Buddha himself.

The *Vinaya-piṭaka* gives the various rules and ordinances to be observed by the Buddhist order. The *Sūtra-piṭaka* consists of a great number of sermons and discourses in prose and verse, delivered by Buddha or some ones of his disciples. The *Abhidharma-piṭaka* contains the exposition of the metaphysical doctrines.

With regard to the usefulness of the study of Pali literature, I cannot do better than quote the following extracts from Prof. Rhys Davids' report of the London Pali Text society for 1884 :—

“The historical importance of these Texts can scarcely be exaggerated, either in respect of their value for the history of folk-lore or of religion, or of language. It is already certain that they were all put into their present form within a very limited period, probably extending to less than a century and a half (about B. C. 460-250). For that period they have preserved for us a record, quite uncontaminated by filtration through any European mind of the everyday beliefs and customs of a people nearly related to ourselves, just as they were passing

through the first stages of civilization. They are our best authorities for the early history of that interesting system of religion, so nearly allied to some of the latest speculations among ourselves, and which has influenced so powerfully, and for so long a time, so great a portion of the human race, the system of religion which we now call Buddhism. The sacred books of the early Buddhists have preserved to us the sole record of the only religious movement in the world's history which bears any close resemblance to early Christianity. In the history of speech, they contain unimpeachable evidence of a stage in language midway between the Vedic Sanskrit and the various modern forms of speech in India. In the history of Indian literature, there is nothing older than these works, excepting only the Vedic writings; and all the later classical Sanskrit literature has been profoundly influenced by the intellectual struggle of which they afford the only direct evidence. It is not, therefore, too much to say, that the publication of this unique literature will be no less important for the study of history—whether anthropological, philological, literary, or religious—than the publication of the Vedas has already been."

III. The art of writing in India.

With regard to the Indian art of writing Dr. Burnell observes:—

“That the art of writing was imported into India is now allowed by most orientalists who can claim to be heard, but how and when this occurred is by no means clear.

The earliest written documents that have been discovered in India are the proclamations of the Buddhist King Piyadasi or *Aśoka* which are written in two different characters, and the silly denunciations of writing in which the Brahmans have always indulged, render it excessively improbable that they had any thing to do with the introduction of the art. The inscriptions of *Aśoka* are of about 250 B.C. ; but it seems probable that writing was practised to a certain extent in Northern India nearly half a century before that period.”

Regarding the observation quoted here, I venture to say that many of us essentially agree with Dr. Burnell in maintainig that the Indian alphabet was derived from foreign sources, but at the same time differ from him in the point that the art of writing became for the first time known in India about 300 B.C. Inter-communications among the Indians, Egyptians, Babylonians, Phœnicians, Persians, and Greeks existed, in very early times. At the epoch when the various peoples of the world met with one another advancing one another's

civilization, it is very difficult to say who for the first time invented the art of writing. Writing was of course not extensively used in India when the hymns of the Vedas were first composed. Hindu writers of socio-religious institutes have spoken very disparagingly of those who lived upon the profession of writing (कसीजीबी) called ink-profession.

The Veda (called *S'ruti*) was for several centuries preserved by oral tradition and was not committed to writing until at a very late date. But at the same time we must say that the wonderful progress made by Indian literature in the 5th, 6th, and 7th centuries before Christ presupposes the existence of the art of writing in the country. In my humble opinion the art of writing was known in India in the 8th century before Christ.

The credit of introducing for the first time the art of writing into India has almost unanimously been ascribed to the Phœnicians who were versed in the art as early as in 1900 B. C. The ordinary word for signifying a merchant in Sanskrit is *Vanij* the older form of which is *Pañij* which is perhaps traceable to *Phonis* or *Phœnic*. In the chapter on *Unādi* suffixes in *Pāṇini's* grammar we find the word *Vanij* as derived from the root *Pañ* thus :—

पणेरिज्यादेश्च वः । पणिक् ॥

“The suffix *ij* is used after the root *pañ*, and the initial *p* of the root is changed into *v*: *Pañ* + *ij* = *Vañij*.”

In the Rigveda, *Maṇḍala VI, Sūkta 53*, the word *Pañi* occurs in the following hymns:—

परि त्वं धि पणोनामारया हृदया कवे ।

अथेनस्मभ्यं रंधय ॥५॥

वि पूषन्नारया तुद पणेरिच्छ हृदि प्रियं ।

अथेनस्मभ्यं रंधय ॥६॥

आ रिख किकिरा कण्ठ पणोनां हृदया कवे ।

अथेनस्मभ्यं रंधय ॥७॥

Sāyaṇācārya interprets these hymns respectively as follows:—

हे कवे प्रज्ञ पूषन् पणोनां वणिजां सुभानां हृदया हृदयानि कठिनानि आरया सूक्ष्मलोहापो दण्डः प्रतोद इत्यारेति चाख्यायते तथा परिहं धि परिमिथ्य हृत्तं काठिन्यमपनयेत्यर्थः । अथ अनन्तरम् ईमेनान् पणोन् अस्मभ्यं रंधय वशीकुरु ॥५॥

हे पूषन् आरया प्रतोदेन पणेरवणिजो हृदयं वि तुद विविथ । तस्य पणे हृदि हृदये प्रियम् अस्मभ्यम् अतुकूलं धनम् इच्छ दातव्यमितोच्छां जनय । अथ अनन्तरम् अस्मभ्यम् ईमेतान् रंधय वशीकुरु ॥६॥

हे कवे प्राज्ञ पूषन् पणोनां वणिजां हृदया हृदयानि आरिख आलिख । आलिख्य च किकिरा कीर्णानि प्रशिथिलानि कण्ठ कुरु नृदूनि कुर्वित्यर्थः । अन्यदुगतम् ॥७॥

Prof. Peterson translates the hymns as follows:—

Pierce the hearts of the churls with thy weapon,

O wise one!

Subdue them to us (5).

Strike them with thy weapon, O Pushan, seek
out for us that

Which is dear to the heart of the churl :

Subdue them to us (6).

Pierce and tear the hearts of the churls,

O wise one :

Subdue them to us (7).

Sāyana's interpretation of *Panī* by *Vanij* (a merchant) seems better than Mr. Peterson's translation by "a churl". One may be tempted to think that the word *Vanij* as applied to the merchant class in India was derived from the Phoenicians.

Referring to the word *रिख* (*rikha*). Mr. Peterson observes :—

"This word, which occurs only here, is merely an older form of the common root *लिख्* (*likh*)."

Though the word *rikha* or *likha* (meaning *scratching, piercing or writing*) used in the *Rig-veda* leads us to no conclusion, we may however suppose that writing was in ancient days carried on by means of scratching on soft substances as barks of trees etc., and that ink was not used until at a later stage. As soon as ink came into use writing became styled as *lipi* (plastering) as found in the *Lalitavistara* and *Raghuvams'a*. In the 10th chapter of the *Lalitavistara* we find that Buddha learnt 64 kinds of *lipi* (writing) and that his writing-tablet (*lipi-phalaka*) was made

up of sandal wood. Kālidāsa in the 3rd canto of the Raghuvamśa says that Raghu learnt alphabets (*lipi*) as a means of mastering the different branches of the science of words. We find in the drama of S'akuntalā that Kālidāsa puts the lotus-leaf "as smooth as a parrot's breast" into the hands of S'akuntalā to write her love-letter, and again the birch-leaf is referred to in his drama of Vikramorvas'ī where Urvas'ī writes her epistle thereon.

A grand description of *lipi-śālā* (writing-school) found in the Lalitavistara (translated into Chinese in the 1st century A. D.) presupposes a great development of the system of writing in India some centuries earlier.

In the Pali work called Jātaka edited by Dr. Fausboll and supposed to have been written in 543 B. C. we find that writing was made on plates of gold etc. In the Mora Jātaka occurs :

...ये तस्य नंसं खादन्ति ते अजरामरा भवन्तीति सुवस्यपट्टं
लिखापेत्वा... । (मोर जातक) ॥

Mr. Rouse translates the line thus :—"He caused an inscription to be made upon a golden plate to this effect :...whoso eats its flesh becomes ever young and immortal."

The authority of the Jātaka shows that the art of writing was known in India in the 6th century B. C.

The Indian civilization can be traced back to 2500 B. C. The important cities like Girivraja, Taksas'ila etc. were founded in about 2200 B. C. The Great War of Kuruksetra took place in Northern India in about 1500 B. C. The hymns of the Vedas were composed between 2500 B.C. and 1500 B.C. It seems strange that the people who could compose the Vedic hymns in so early an age should have been ignorant of the art of writing until they learnt it from some foreign race. However in the absence of better evidence we must be satisfied with the conclusions arrived at by competent scholars to whose critical researches in the Indian literature we owe the present revival of Sanskrit and Pali learning.

In conclusion I present my grateful thanks to Anagārika H. Dharmapāla at whose suggestion I engaged myself in bringing out the present edition of the Pali grammar. Mr. Dharmapala encouraged me in various ways in the pursuit of my Pali studies and helped me materially by recommending the Calcutta Maha Bodhi Society of which he is the founder to bear the expenses of printing the work. My best thanks are also due to Prof. E. Senart of Paris whose excellent edition of *Kaccāyana* I have frequently used.

SANSKRIT COLLEGE, } SATIS CHANDRA ACHARYA,
Calcutta ; }
October 1901. } VIDYABHUSANA.

॥

नमी तस्मै नगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्य ॥

सेट्ठं तिलोकमहितं अभिवन्धितं

बुद्धस्य धम्मं अमलं गच्छसुत्तमम् ।

सत्त्वस्तु तस्मात् वचनत्थवरं सुबोद्धुं

वक्खामि सुत्तं हितं एत्थं सुसन्धिकप्पं ॥

सिद्ध्यं जिनैरितनयेन बंधो लभन्ति

तच्चापि तस्मात् वचनत्थसुबोधनेन ।

अत्थञ्च अक्खेरपदेसु अमोहभावा

सेय्यत्थिको पदमेतो विविधं सुणेय्य ॥

"Salutation to the Blessed, Passionless and Fully Enlightened One.

After having first adored the illustrious Buddha honoured of the three worlds, the stainless Dharma and the excellent Assembly, I expound here the Susandhikappa grammar auxiliary to the suttas with the object that people may clearly understand the meaning of the precious words of the Lord.

The wise people gain bliss by following the moral code taught by the Jina ; the code can be followed only by the perfect understanding of His valuable words ; the words too can be grasped by a perfect knowledge of the collection of letters ; therefore one desirous of felicity ought to understand the various combinations of letters."

पालि-व्याकरणां ।

BOOK I, CHAPTER I.

अथो अक्खर-सञ्जातो ॥१॥

सम्भवचनानं अत्थो अक्खरेहेव सञ्जायते । अक्खर-विपत्तिर्यं
कत्थस्स दुज्जयता होति । तस्मा अक्खर-कोसलं बह्वपकारं
वुत्तन्नेसु ।

अर्थः अक्षर-संज्ञातः ॥१॥

I. The meaning (is derived) through the know-
ledge of letters.

The sense becomes unintelligible, if there
occurs any mistake in the arrangement of letters.
So, for one who is to prosecute the studies of
the Sūtrāntas, a minute knowledge of letters is of
immense use.

अक्षरापादयो एकचत्तालीसं ॥२॥

ते च खो अक्षरापि अक्षरादयो एकचत्तालीसं सुत्तन्तेसु
लोपकारा होन्ति, तं यथा :—

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ए, ओ । क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज,
झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, म, य,
र, ल, व, श, ष, ह, ' । इति अक्षरा होन्ति । अक्षर इदमेव
कथ्यो ? अथो अक्षर-सञ्ज्ञातो (१।१।१) ।

अक्षरास्तपि आदय एकचत्वारिंशत् ॥२॥

2. The letters are fortyone beginning with *a*.
Fortyone letters are :—

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ए, ओ । क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज,
झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, म, य,
र, ल, व, श, ष, ह, ' ।

What is the meaning of this, viz. *a letter*? The
meaning comes from the knowledge of letters
(I-I-I).

तथोदन्ता सरा अट्ठ ॥३॥

तथ अक्षरेषु अक्षरादीषु ओदन्ता अट्ठ सरा नाम होन्ति ।
तं यथा :—

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ए, ओ । इति सरा नाम ।

सरा इदमेव कथ्यो ? सरा सुरे लोपं (१।२।१) ।

तथ ओदन्ताः सरा अष्टौ ॥३॥

3. There the vowels are eight ending with *a*.

The eight vowels are :—

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ए, ओ ।

What is the meaning of this, viz, *a vowel* ?

A vowel followed by a vowel is elided (1-2-1).

लघुमत्ता तयो रस्सा ॥३॥

तत्थ चट्ठसु सरेसु लघुमत्ता तयो रस्सा नाम होन्ति, तं
यथा :—

अ, इ, उ । इति रस्सा नाम । रस्सा इच्छनेन कथ्यो ? रस्सं
(१।३।४) ।

लघुमात्राः तयो ह्रस्वाः ॥४॥

4. The three of soft measure are short vowels.
The short vowels are :—

अ, इ, उ ।

What is the meaning of this, viz, *short* ? 1-3-4.

अज्जे दीघा ॥५॥

तत्थ चट्ठसु सरेसु रस्सेहि अज्जे पञ्च सरा दीघा नाम
होन्ति । दीघा इच्छनेन कथ्यो ? दीघं (१।५।४)

अन्ये दीघाः ॥५॥

5. The others are long vowels. Of the vowels,
which are eight in number, five are short and the
remaining ones long.

The long vowels are :—

आ, ई, ऊ, ए, ओ ।

What is the meaning of this, viz, *long* ? 1-2-4.

सेसा व्यञ्जना ॥६॥

उपेक्षा षट् सरे सेसा अक्षरा ककारादयो निगृहीतान्ता व्यञ्जना नाम होन्ति ।

तं यथा :—

क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, म, य, र, ल, व, स, ह, लृ, ' ।
इति व्यञ्जना नाम होन्ति । व्यञ्जन इत्यनेन कथ्यो ? सरा मकति व्यञ्जने (१।३।१) ।

शेषाः व्यञ्जनानि ॥६॥

6. The remaining letters are consonants

The consonants are :—

क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, म, य, र, ल, व, स, ह, लृ, ' ।

What is the meaning of this, viz, *a consonant* ?

I-3-I.

वर्गा पञ्चपञ्चसो मन्ता ॥७॥

तेसं खो व्यञ्जनानं ककारादयो मकारन्ता पञ्चपञ्चसो अक्षर-
वन्तो वर्गा नाम होन्ति ।

तं यथा :—

क, ख, ग, घ, ङ ।

च, छ, ज, झ, ञ ।

क, ठ, ड, ढ, ण ।

त, थ, द, ध, न ।

प, फ, ब, भ, म । इति वग्गा नाम होन्ति ।

वग्गा इञ्जनेन कथ्यो ? वग्गत्तं वा वग्गे (१।४।२) ।

वर्गाः पञ्चपञ्चथो मताः ॥७॥

7. The *vaggas* or divisions are considered each to consist of five (consonants).

1st division—क, ख, ग, घ, ङ ।

2nd „ —च, छ, ज, झ, ञ ।

3rd „ —ट, ठ, ड, ढ, ण ।

4th „ —त, थ, द, ध, न ।

5th „ —प, फ, ब, भ, म ।

What is the meaning of this, viz., a *vagga* or *division* ? I-4-2.

अं इति निग्गहीतं ॥८॥

अं इति निग्गहीतं नाम । निग्गहीतं इञ्जनेन कथ्यो ? अं
इञ्जने निग्गहीतं (१।४।१) ।

अं इति निग्गहीतम् ॥८॥

8 The ' (*m*) is *niggahita* (an arrested letter).
What is the signification of this, viz., a *niggahita*
or *arrested letter* ? I-4-1.

परसमञ्जा प्रयोगे ॥६॥

या च पन सकृत्गन्धेषु* समञ्जा घोसाति वा अघोसाति वा
वा प्रयोगे सति एत्यापि पयुञ्जते ।

तस्य घोसवन्तो नाम :—

ग, घ, ङ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ण, द, ध, न, ब, भ, म, य, र,
ल, व, ह । इति घोसा नाम ।

अघोसा नाम :—

क, ख, च, छ, ट, ठ, त, थ, प, फ, स । इति अघोसा नाम ।
घोसाघोस द्वन्द्वेन कथ्यो ? वगै घोसाघोसानं तत्तियपठमा
(१।३।७) ।

परसंज्ञाः प्रयोगे ॥६॥

). The technical terms used elsewhere may be adopted.

In Sanskrit books the letters are classified into *ghoṣavat* (sonants), and *aghoṣa* (surds). The same classification may be adopted in the works on Pali grammar. The *ghoṣavat* (sonants) are :—
ग, घ, ङ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ण, द, ध, न, ब, भ, म । The
aghoṣa (surds) are :—क, ख, च, छ, ट, ठ, त, थ, प, फ
and स ।

* There are two readings :

1. सकृत् गन्धेषु = संस्कृत ग्रन्थेषु, in Sanskrit books
2. सकृत् गण्डेषु = साकेत ग्रन्थेषु in books of Oudh.

पुण्यं अधोठितं अस्सरं सरेन वियोजये ॥१०॥

तथ सन्धिं कृतुकामोऽपुण्यव्यञ्जनं अधोठितं अस्सरं कत्या सरञ्च
उपरि कत्या सरेन वियोजये । तत्त्वायं आदि ।

पूर्वं अधःस्थितं अस्सरं सरेण वियोजयेत् ॥१०॥

10. Separate the vowel (initial) from the preceding final consonant.

In तत्त्वायमादि the initial vowel आ of आदि is to be separated from the preceding final consonant ' (m), thus : तत्त्वायं आदि ।

नये परं युक्ते ॥११॥

अस्सरं खो व्यञ्जनं अधोठितं परकवरं नये युक्ते । तत्त्वाभिरतिं
इच्छेय्य । युक्तेति कस्मा ? अक्कोच्छि मं अवधि मं अजिनि मं
अहासि मे । एतन् न युक्तं न होति ॥

इति सन्धिकपे पठमो कण्डो ॥

नयेन् परं युक्ते ॥११॥

11 In junction (the preceding final consonant) takes (i. e. is joined with) the next letter (i. e. the initial letter of the next syllable).

In conjoining तत्त्वाभिरति with इच्छेय्य, the ' (m) is joined with इ of the next syllable, thus तत्त्वाभिरतिमिच्छेय्य ।

The *kāṇḍa* 1 of *sandhikalpa* (i. e. the first chapter on junction) is finished.

BOOK I, CHAPTER II.

सरा सरे लोपं ॥१॥

सरा खो सव्वेपि सरे परे लोपं पप्पोति । यस्मिन्द्रियानि
समयं गतानि ; नोहेतं भ तै ; समेतायस्मा सङ्केन ।

खराः खरे लोपम् ॥१॥

1. A vowel followed by a vowel is elided :—

यस्स + इन्द्रियानि = यस्मिन्द्रियानि ।

नोहि + एतं = नोहेतं

समेतु + आयस्मा = समेतायस्मा ।

वा परो असरूपा ॥२॥

सरम्हा असरूपा परो सरो लोपं पप्पोति वा । चत्तारो मे
भित्त्वे धम्मा ; किञ्चुमा वसंमणियो । वाति कस्मा ? पञ्चिन्द्रियानि ;
तयस्सु धम्मा जहिता भवन्ति ।

वा परोऽसरूपात् ॥१॥

2. A vowel after a dissimilar vowel is optionally elided :—

चत्तारो + इमे = चत्तारो मे ।

किञ्चु + इमा = किञ्चुमा ।

Why *optionally* ?

पञ्च + इन्द्रियानि = पञ्चिन्द्रियानि ।

तयो + अस्सु = तयस्सु ।

क्वचासवस्यं लुप्ते ॥३॥ •

सरो खो परो पुब्वसरे लुप्ते क्वचि असवस्यं पप्पोति । सङ्ख्यं
नोपेति वेदगू ; बन्धुस्येव समागतो ।

क्वचोति कस्मा ? यस्मिन्द्रियानि ; तथूपमं धम्मं अदेसयि ।

क्वचित् असवस्यं लुप्ते ॥३॥

3. If the preceding vowel is elided, the succeeding vowel is sometimes changed into a dissimilar vowel :—

न + उपेति = नोपेति ।

बन्धुस्य + इव = बन्धुस्येव ।

Why sometimes ?

यस्य + इन्द्रियानि = यस्मिन्द्रियानि ।

तथा + उपमं = तथूपमं ।

दीर्घं ॥४॥

सरो खो परो पुब्वसरे लुप्ते क्वचि दीर्घं पप्पोति । सद्दीर्घ
वेत्तं पुरिसस्य सेट्ठं ; अनागारेहि चूभयं ।

क्वचोति कस्मा ? पञ्चकुपालि अङ्गेहि समन्नागतो ; नत्थअञ्जं
केसि नेत्थ ।

दीर्घम् ॥४॥

4. If the preceding vowel is elided, the succeeding vowel is sometimes lengthened :—

सद्धा + इध = सद्धीध ।

च + उभयं = चूभयं ।

Why the word *sometimes* ?

पञ्चहि + उपालि = पञ्चउपालि ।

नत्यि + अजजं = नत्यजजं ।

पुष्पो च ॥५॥

पुष्पो च सरो परलोपे कते क्वचि दीर्घं पप्पोति । किं सः
वित्तं पुरिसस्य सेट्ठं ? साधूति पटिसुणित्व । क्वचोति कस्माः
इतिस्य मुहुत्तम्मि ।

पूर्वश्च ॥५॥

5. If the succeeding vowel is elided the preceding vowel is also sometimes lengthened :—

सु + इध = सूध ।

साध + इति = साधूति ।

Why the word *sometimes* ?

इति + अस्य = इतिस्य ।

यं एदन्तस्सादेसो ॥६॥

एकारस्य अन्तभूतस्य सरे परे क्वचि यकारादेसो होति ।
अजिगतो खो स्यायं धम्मो ; त्याहं एवं वदेय्यं ; त्यस्य पङ्कोना
होति । क्वचोति कस्मा ? ते नागता इति नेत्य ।

य् एदन्तस्य आदेशः ॥६॥

6. The final *e* followed by another vowel is sometimes changed into *y* :—

मे + अयं = म्यायं ।

ते + अहं = त्याहं ।

ते + अस्म = त्यस्म ।

Why the word *sometimes* ?

ने + आगता = नागता ।
२२४४४

वं ओदुदन्तानं ॥७॥

ओकास्कारानं अन्तभूतानं सरे परे कचि वकारादेसो होति ।
अथ खस्म ; स्मस्म ; होति बव्हाबाधो ; वत्थ्वेत्य विहितं , निश्चं
चक्खापार्थ आगच्छन्ति । कचीति कस्मा ? चत्तारो मे भिक्षवे
धम्मा ; किन्नुमा वसमणियो ।

व् ओदुदन्तानाम् ॥७॥

The final *o* and *u* are sometimes changed into *r* if another vowel follows: --

खो + अस्म = खस्म ।

सो + अस्म = स्मस्म ।

बहु + आबाधो = बह्वाबाधो ।

वत्थु + एत्थ = वत्थ्वेत्य ।

चक्खु + आपार्थ = चक्खापार्थ ।

Why the word *sometimes* ?

चत्तारो + इमे = चत्तारो मे ।

किन्नु + इमा = किन्नुमा ।

सब्बा चं ति ॥८॥

सब्बो ति इत्थेसो सदुदो सरे परे कचि चकारं पप्पोति ।

इञ्जेतं कुसलं ; इञ्जस्त्वं च निश्चयं ; पञ्चुत्तरित्वा ; पञ्चाहरति ।
कवीतिं कस्मा ? इतिस्त्वं सुष्ठुत्तमि ।

सर्वः च तिः ॥८॥

All *ti* is sometimes changed into *c*, if a vowel follows :—

इति + एतं = इञ्जेतं ।

इति + अस्त्वं = इञ्जस्त्वं ।

पति + उत्तरित्वा = पञ्चुत्तरित्वा ।

पति + आहरति = पञ्चाहरति ।

Why the restriction, viz., *sometimes* ?

इति + अस्त्वं = इतिस्त्वं ।

दो धस्त्वं च ॥९॥

अ इञ्जेतस्त्वं सरे परे क्वचिदकारादेशो ङीति । एकं इदाहम्
भिक्षुवे समयं । कवीतिं कस्मा ? इधेव मरणं भविस्सति ।

चसहस्राङ्गेन धकारस्त्वं हकारादेशो ङीति ; यथा,—साङ्ग
दस्त्वं अरियानं ; सुत्तविभागेन बहुधापि सिया । तो दस्त्वं
यथा,—सुगतो । टो तस्त्वं यथा,—दुक्कटं । धो तस्त्वं यथा—
गन्धर्वो । त्वो तस्त्वं यथा—अत्रजो । को गस्त्वं यथा—कुलूपको ।
लो रस्त्वं यथा—महासालो । जो यस्त्वं यथा—गवजो । ञो वस्त्वं
यथा—कुम्भतो । कौ यस्त्वं यथा—सको । यो जस्त्वं यथा—
नियंपुत्तं । कौ तस्त्वं यथा—निको । चो तस्त्वं यथा—भञ्जो ।
फो पस्त्वं यथा—निष्फत्ति । इञ्जेवमादयो ।

ही धस्य च ॥६॥

If a vowel follows, *dh* too is sometimes changed into *d*.

● इध + अह = इदाह ।

Why the word *sometimes* ?

इध + एव = इधेव ।

By the addition of the word *too* (च), we are to understand that :—

dh is changed into *h* ; as, साह दस्सन ।

N. B.—(In some suttas *dh* also often occurs ; as, काधु दस्सन) ।

d is changed into *t* ; as, सुगतो ।

t   "   "   *t* ; as, दुक्कट ।

t   "   "   *dh* ; as, गन्धब्बो ।

t   "   "   *tr* ; as, अत्रजो ।

g   "   "   *k* ; कुलूपको ।

r   "   "   *l* ; as, महासालो ।

y   "   "   *j* ; as, गवजो ।

v   "   "   *b* ; as, कुम्भवतो ।

y   "   "   *k* ; as, सको ।

j   "   "   *y* ; as, नियंपुत्त ।

t   "   "   *k* ; as, निको ।

t   "   "   *c* ; as, भञ्जो ।

p is changed into *ph* ; as, निष्पत्ति ।

So on.

इवस्यो यं न वा ॥१०॥

पुब्बो इवस्यो सरे परे यकारं पप्पोति न वा । पटिसन्धार
बुल्लस ; सव्वा वित्तनुभूयते । नवाति कस्मा ? पञ्चहङ्गे
रुत्तचागी ; रुत्तचागी अनुद्धतो ।

इवस्यो यं न वा ॥१०॥

If a vowel follows, the preceding *i* and *r* may
or may not be changed into *y*.

वुत्ति + अस्स = बुत्तस्स ।

वित्ति + अनुभूयते = वित्तनुभूयते ।

Why *may* or *may not* ?

पञ्चहि + अङ्गे हि = पञ्चहङ्गे हि ।

रुत्तचागी + अनुद्धतो = रुत्तचागी अनुद्धतो ।

एवादिसि रि पुब्बो च रस्यो ॥११॥

सरम्हा परस्स एवस्स एकारस्स आदिसि रिकारो होति
पुब्बो च सरो रस्यो होति न वा । यथरिव वसुधातलञ्च सव्वं ;
तथरिव गुणवा सुपूजनोयो । नवाति कस्मा ? यथा एव, तथा एव ।

इति सन्धिकप्पे दुतियो कण्ठो ।

एवादेः रिः पूर्वञ्च त्सः ॥११॥

If *eva* follows a vowel, then the *e* of *eva* may

be changed into *ri* and the preceding vowel shortened :—

यथा + एव = यथरिव ।

तथा + एव = तथरिव ।

Why *may* ?

यथा + एव = यथा एव ।

तथा + एव = तथा एव ।

The second chapter on junction is finished.

BOOK I, CHAPTER III.

सरा पकति व्यञ्जने ॥१॥

सरा खो व्यञ्जने परे पकतिरूपा होन्ति । मनोपुष्पोद्गमा
धम्मा ; प्रमादो मञ्चुनो पदं ; तिस्सो पारगतो अह्म ।

खराः प्रकृतयो व्यञ्जने ॥१॥

A vowel followed by a consonant remains unchanged :—

पुष्पोद्गमा + धम्मा = पुष्पोद्गमा धम्मा ।

प्रमादो + मञ्चुनो = प्रमादो मञ्चुनो ।

तिस्सो + पारगतो = तिस्सो पारगतो ।

सरे कचि ॥२॥

सरा खो सरे परे कचि परकतिरूपा होन्ति । को इमं पठवि विजेस्सति । कचीति कस्मा ? अप्पस्सुतायं पुरिसो ।

सरे कचित् ॥२॥

A vowel followed by a vowel may sometimes remain unchanged :—

को + इमं = को इमं ।

Why sometimes ?

अप्पस्सुतो + अयं = अप्पस्सुतायं ।

दीघं ॥३॥

सरो खो व्यञ्जने परे कचि दीघं पप्पोति । सम्मा धम्मं विपस्सती ; एवं गामे सुनी चरे ; खन्ती परमं तपो । कचीति कस्मा ? इध मोदति, पेच्च मोदति ; पतिलीयति पतिहज्जति ।

दीघं ॥३॥

A vowel followed by a consonant is sometimes lengthened :—

सम्म + धम्मं = सम्मा धम्मं ।

सुनि + चरे = सुनी चरे ।

खन्ति + परमं = खन्ती परमं ।

Why this, viz, sometimes ?

इध + मोदति = इध मोदति ।

पेञ्च + मोदति = पेञ्च मोदति ।

पतिलीयति + पतिहञ्जति = पतिलीयति पतिहञ्जति ।

रस्सं ॥४॥

सरा खो व्यञ्जने परे कचि रस्सं पप्पोन्ति । भोवादिनाम
तो होति ; यथभाविगुणेन सो । कचीति कस्मा ? सम्मा समाधि ;
सा वित्ति छन्दसो सुखं ; उपनीयति जीवितं अप्पमायं ।

ह्रस्वं ॥४॥

A vowel followed by a consonant is sometimes shortened :—

भोवादी + नाम = भोवादि नाम ।

यथा + भावि = यथभावि ।

Why this, viz., sometimes ?

सम्मा + समाधि = सम्मा समाधि ।

सा + वित्ति = सावित्ति ।

लोपञ्च तत्राकारो ॥५॥

सरा खो व्यञ्जने परे कचि लोपं पप्पोन्ति, तत्र च लोपं कते
अकारागमो होति । स सीलवा, पञ्जवा, एस धम्मो सनन्तनो,
स वे कासावं अरहति ; स ज्ञानकामोपि भवेय्य ; स वे सुनि
जातिभयं अदस्सि । कचीति कस्मा ? सो सुनि, तेन सो
सुनि ; एसो धम्मो पदिस्सति, न सो कासावं अरहति ।

लोपञ्च तत्र अकारः ॥५॥

A vowel followed by a consonant is sometimes

elided, and *a* is augmented in the place of elision :—

सौ + सीलवा = स सीलवा ।

सौ + पञ्जवा = स पञ्जवा ।

एसौ + धम्मो = एस धम्मो ।

सौ + वे = सवे ।

सौ + मानकामोपि = स मानकामोपि ।

Why this, viz., *sometimes* ?

सौ + मुनि = सौ मुनि ।

एसौ + धम्मो = एसो धम्मो ।

सौ + कासार्व = सौ कासार्व ।

परदेभावो ठाने ॥६॥

सरम्हा परस्स व्यञ्जनस्स वेभावो होति ठाने । इधप्पमोदो
पुरिसस्स ; चतुदसो ; अभिक्कन्तरो पनीतरो च । ठानेति
कस्मा ? इध मोदति, पेच्च मोदति ।

परस्स द्विभावः स्थाने ॥६॥

A consonant after a vowel is in some instances
doubled :—

इध + पमोदो = इधप्पमोदो ।

प + बज्जं = पब्बज्जं ।

चतु + दसो = चतुदसो ।

अभि + कन्तरो = अभिक्कन्तरो ।

Why this, viz., in some instances ?

इध + मोदति = इध मोदति ।

पेञ्च + मोदति = पेञ्च मोदति ।

वर्गे घोसाघोसानं ततियपठमा ॥७॥

वर्गे खो व्यञ्जनानं घोसाघोसभूतानं सरम्हा परेसं यथासंख्यं
ततियपठमक्खरा हेभावं गच्छन्ति ठाने । एसोव च ज्झानफलो ;
यत्तं द्वितं न प्पसहेय्य ; मच्चुसेले यथा पच्चतमुद्धनि द्वितो ; चत्तारि
पठानानि नरो पमत्तो । ठाने ति कस्सा ? इध चेतसो दल्हं
गण्हाति यामसा ।

इति सन्धिकप्पे ततियो कण्डो ।

वर्गे घोषाघोषाणां तृतीयप्रथमे ॥७॥

The sonant and surd consonants of a *vagga* after a vowel, are in some instances doubled by taking before them respectively the 3rd and 1st letter of the *vagga* :—

एसो व च + झानफलो = एसोव च ज्झानफलो ।

यत्तं + ठितं = यत्तं त्ठितं ।

सु + धनि = सुद्धनि ।

Why this, viz., in some instances ?

गण्हाति + यामसा = गण्हाति यामसा ।

The third chapter on junction is finished.

BOOK I, CHAPTER IV.

अं व्यञ्जने निगहोतं ॥१॥

निगहोतं खो व्यञ्जने परे अं इति होति । एवं वुत्ते ; तं साधूति पटिखुणित्वा ।

अं व्यञ्जने निगहोतम् ॥१॥

The *niggahīta* followed by a consonant becomes 'or *m* : —

एवम् + वुत्ते = एवं वुत्ते ।

तम् + साधूति = तं साधूति ।

वगन्तं वा वगे ॥२॥

वगन्तं व्यञ्जने परे निगहोतं खो वगन्तं वा यप्पेति । तन्निब्वतं , धम्मच्चरे सुचरितं ; चिरप्पयासिम् पुगिसं , सन्तत्तस्स भनं होति ; तड् कारुणिकं , एवड् खो भिक्खवे सिक्खितव्वं । वा गहणेन निगहोतस्स खो लकारादेसो होति । पुल्लिङ्गं । या ति कस्मा ? न तं कम्मं कतं साधु ।

वगन्तं वा वगे ॥२॥

The *niggahīta* followed by a consonant of a *vagga* is optionally changed into the final letter of the *vagga* :—

तं + निब्वतं = तन्निब्वतं ।

धम्मं + चरे = धम्मच्चरे ।

चिरप्पवासिं + पुरिसं = चिरप्पवासिम् पुरिसं ।

सत्तं + तस्स = सत्तन्तस्स ।

तं + कारुणिकं + तड् कारुणिकं ।

एवं + खो = एवड् खो ।

By the force of वा or *optionally* it is to be understood that the *niggahīta* may be changed into /: —

पुं + लिङ्गं = पुल्लिङ्गं ।

Why this, viz. *optionally* ?

तं + कम्मं = तं कम्मं ।

कम्मं + कतं = कम्मं कतं ।

एहे ज्जं ॥२॥

एकारे हकारे च परे निगगहीतं खो अकारं पप्पोति वा ।
पञ्चत्तञ्जेव परिनिष्वायिस्सामि ; तञ्जेवेत्य पटिपुच्छिस्सामि ;
एवञ् हि वो भिक्खवे सिक्खितब्बं ; तञ् हि तस्स मुसा होति ।
वाति कस्मा ? एवं एतं अभिञ्जाय ; एवं होति सुभासितं ।

• एहे जम् ॥३॥

The *niggahīta* followed by *e* or *h* is optionally changed into *ñ* :—

पञ्चत्तं + एव = पञ्चत्तञ्जेव ।

तं + एव = तञ्जेव ।

एवं + हि = एवञ् हि ।

तं + हि = तञ् हि ।

78237.

Why this, viz., *optionally* ?

एवं + एतं = एवं एतं ।

एवं + होति = एवं होति ।

एतं + अभिञ्जाय = एतं अभिञ्जाय ।

सये च ॥४॥

निगृहीतं खो यकारे परे सह यकारेण जञ्कारं पप्नोति वा । सञ्जोगो ; सञ्जुत्तं । वाति कस्मा ? संयोगो, संयुत्तं ।

सह ये च ॥४॥

The *niggahita* followed by *y* may together with the latter be optionally changed into *ññ* :—

सं + योगो = सञ्जोगो ।

सं + युत्तं = सञ्जुत्तं ।

Why this, viz., *optionally* ?

सं + योगो = संयोगो ।

सं + युत्तं = संयुत्तं ।

१, २ मदा सरे ॥५॥

निगृहीतं खो सरे परे मकारदकारादेशो ह्यन्ति वा । तस्मै अहं ब्रूहि ब्राह्मणं ; एतद् अथोच्य सत्या । वाति कस्मा ? अक्कोक्कि मं, अवधि मं, अजिनि मं, अहामि मे ।

मदौ खरे ॥५॥

The *niggahita* followed by a vowel is optionally changed into *m* or *d* :—

तं + अहं = तस्मै अहं ।

एतं + अवीच = एतद् अवीच ।

Why this, viz., *optionally* ?

मं + अवधि = मं अवधि ।

मं + अजिनि = मं अजिनि ।

मं + अहासि = मं अहासि ।

यवमदनतरला चागमा ॥६॥ •

सरे परे यकारो वकारो मकारो दकारो नकारो तकारो रकारो लकारो इमा आगमा होन्ति वा । नयिमस्स विज्जा , यथयिदं चित्तं , मिगि भन्ता बुदिक्खति । सित्ता ते लल्लम एस्सति , गुरुम् एस्सति . अस्सो भद्दी कसामिव ; सम्मदञ्जविउत्तानं ; मनसाद् अञ्जविउत्तानं , अत्तदत्थं अभिञ्जाय ; चिरञ्जायति , इतोनायति ; यस्सातिह भिक्खवे ; अज्जतग्गे पाणुपेतो , सब्भिरिव समासेय ; आरग्गेरिव सासपो ; सासपोरिव आरग्गे ; कलभिञ्जा ; कलायतनं ।

वाति कस्सा ? एवं महिद्दधिया एसा ; अकोच्छि मं अवधि अजिनि मं अहासि मे ; अजेय्यो अनुगामियो ।

चसद्गहणेन इहेव मकारस्स पकारो होति ; यथा—चिरप्पवासिं पुरिसं । ककारस्स च दकारो होति—सदत्थपसुतो सिथा । दकारस्स च तकारो होति—सुगतो ।

यवमदनतरलाश्च आगमाः ॥६॥

When a vowel follows, *y, v, m, d, n, t, r, and l* may also be optionally augmented :—

न + इमस्स = नयिमस्स ।

- ✓ यथा + इदं = यथै॒दं ।
- ✓ भन्ता + उदिक्खति = भन्ता॑वुदिक्खति ।
- ✓ लङ्ग + एस्सति = लङ्ग॑मेस्सति ।
- गुरु + एस्सति = गुरु॑म् एस्सति ।
- कसा + इय = कसा॑म् इय ।
- ✓ सम्म + अज्जा = सम्म॑द् अज्जा ।
- मनसा + अज्जा = मनसा॑द् अज्जा ।
- ✓ अत्त + अत्थं = अत्त॑दत्थं ।
- चिरं + आयति = चिरं॑भायति or चिर॑सायति ।
- इतो + आयति = इतो॑नायति ।
- यस्सा + इह = यस्सा॑तिह ।
- ✓ अज्ज + अग्गे = अज्ज॑र्तग्गे ।
- ✓ सब्भि + एव = सब्भि॑रेव ।
- आरग्गे + इव = आरग्गे॑रिव ।
- सासपो + इव = सासपो॑रिव ।
- ✓ छ + अभिज्जा = छ॑लभिज्जा ।
- ✓ छ + आयतनं = छ॑लायतनं ।

Why this, viz., *optionally* ?

- महिद् धिया + एसा = महिद्॑धिया एसा ।
- मं + अवधि = मं॑ अवधि ।
- मं + अजिनि = मं॑ अजिनि ।
- मं + अहासि = मं॑ अहासि ।
- अजेय्यो + अनुगामियो = अजे॑य्यो अनुगामियो ।

By the force of *also* it is to be understood that :

(1) *m* may be changed into *p* ; such as,

चिरम् + पवासिं = चिरप्पवासिं ।

(2) *k* into *d* ; such as, सक + अत्थ = रुदत्थ ।

(3) *d* into *t* ; such as, सुगद + ओ = सुगतो ।

क्वचि औ व्यञ्जने ॥७॥

व्यञ्जने परे क्वचि ओकारागमो होति । अतिप्पगो खो ताव
भावन्थियं पिण्डाय चरितुं परोसहस्सं भिक्खुसत्तं । कच्चोति
कस्सा ? एय पस्सथिं लोकं ; अन्धभूतो अयं लोको ।

क्वचित् औ व्यञ्जने ॥७॥

7. O is sometimes augmented when a conso-
nant follows :—

अतिप्प + खो = अतिप्पगो खो ।

✓ पर + सहस्सं = परोसहस्सं ।

Why this, viz, *sometimes* ?

एय + पस्सथ = एय पस्सथ ।

अन्ध + भूतो = अन्धभूतो ।

निगहोतञ्च ॥८॥

निगहोतञ्च आगमो होति सरे ता व्यञ्जने वा क्वचि । चक्खुं
उदपादि ; अवंसिरो ; वावस्सिध भिक्खवे ; पुरिमं जारिं ;
अनुयूलानि सब्बसो ; मनोपुब्बंगमा अस्मा ।

क्वचीति कस्मा ? इधेव नं पसंसन्ति ; पेञ्च सग्गे च मोदति ,
नहि एतेहि यानेहि गच्छेय्य अगतं दिसं ।

चसद्दग्गहणेन विस्सदस्स च पकारो • होति—पचेस्सति
विचेस्सति वा ।

निम्नहीतञ्च ॥८॥

8. The *niggahita* is also sometimes augmented when a vowel or a consonant follows :—

- * ✓ चक्खु + उदपादि = चक्खुं उदपादि ।
- अव + सिर्रो = अवं सिर्रो ।
- याव + चिध = यावच्चिध ।
- पुरिम + जातिं = पुरिमं जातिं ।
- ✓ अनु + यूलानि = अनुं यूलानि ।
- ✓ पुब्ब + गमा = पुब्बं गमा ।

Why this, viz., *sometimes* ?

- इध + एव = इधेव ।
- पेञ्च + सग्गे = पेञ्चसग्गे ।
- सग्गे + च = सग्गे च ।
- च + मोदति = च मोदति ।
- न + हि = नहि ।
- हि + एतेति = हि एतेहि ।
- एतेहि + यानेहि = एतेहि यानेहि ।
- गच्छेय्य अगतं = गच्छेय्य अगतं ।

By the force of *also*, it is to be understood that *ri* may be changed into *pa* ;

पचेच्छति or विचेच्छति ।

क्वचि लोपं ॥६॥

निग्गहीतं खो सरेपरे क्वचि लोपं पप्पोति । तासाहं सन्निके , विदून्नां इति । क्वचीति कस्मा ? अहं एव नूनबलो ; एतदत्थं विदित्वा ।

क्वचित् लोपं ॥६॥

9. The *niggahīta* may sometimes be elided before a vowel :—

✓ तासं + अहं = तासाहं ।

विदून् + अगां = विदून्नां ।

Why this, viz, sometimes ?

अहं + एव = अहं एव ।

एतं + अत्थं = एतदत्थं ।

व्यञ्जने च ॥१०॥

निग्गहीतं खो व्यञ्जने परे क्वचि लोपं पप्पोति । अरियसञ्ज्ञान दस्सन् एतं बुद्धान सासनं ।

क्वचीति कस्मा ? एतं मङ्गलं उत्तमं ; वो वदामि बहुदं वो ।

व्यञ्जने च ॥१०॥

10. The *niggahīta* is sometimes elided before a consonant :—

✓ अरियसञ्ज्ञानं + दस्सन् = अरियसञ्ज्ञानदस्सन् ।

✓ बुद्धानं + सासनं = बुद्धान सासनं ।

Why this, viz., *sometimes* ?

एतं + मङ्गलं = एतं मङ्गलं ।

भट्टं + वो = भट्टं वो ।

परो वा सरो ॥११॥

निगङ्गोतम्हा परो सरो लोपं पप्नोति वा । अभिनन्दति
सुभासितं उत्तत्तं व ; यथा बीजं व धञ्जं ।

वाति कस्या ? अहं एव नूनवालो ; एतद् अहोसि ।

परो वा स्वरः ॥११॥

11. The vowel after a *niggahīta* is optionally
elided :—

✓ अभिनन्दं + इति = अभिनन्दन्ति ।

✓ उत्तत्तं + इव = उत्तत्तं व ।

यथाबीजं + इव = यथाबीजं व ।

Why this, viz., *sometimes* ?

अहं + एव = अहं एव ।

एतं + अहोसि = एतद् अहोसि ।

✓ व्यञ्जनो च विसञ्जोगो ॥१२॥

निगङ्गोतम्हा परस्मिं सरे लुक्ते यदि व्यञ्जनो संयोगो
विसञ्जोगो होति । एवं स ते आसवा ; 'पुष्पं' सा उप्यञ्जि ।
लुक्तेति कस्या ? एवम् अस्मै वचनियो ; विदून्माम् इति । च

सहगृहेण तित्रम् पि व्यञ्जनानं अन्तरे सङ्गपानं कचि लोपो
होति ; यथा—अग्यागारं, वुत्यस्स ।

इति सन्धिकप्पे चतुर्थो कण्डो ॥

व्यञ्जनञ्च विसंयोगः ॥१२॥

12. The vowel after a *niggahīta* having been elided, if there be a double consonant it also becomes single :—

एवं + अस्स = एवं स ।
पुप्फं + अस्सा = पुप्फं सा ।

Why this viz., *having elided* ?

एवं + अस्स = एवं अस्स ।

विट्ठनं + अग्गं = विट्ठनग्गं ।

By the force of *also*, it is to be understood that in the case of three consonants being joined together the middle homogeneous one is sometimes elided :—

अग्गि + आगारं = अग्यागारं ।

वुत्ति + अस्स = वुत्यस्स ।

The fourth chapter on junction is finished.

—————

BOOK I, CHAPTER V.

गो सरे पुथस्सागमो क्वचि ॥१॥

पुथ इच्चेतस्स सरे पेरे क्वचि गकारागमो होति । पुथगेव
क्वचीति कस्मा ? पुथ एव ।

गः खरे पुथस्सागमः क्वचित् ॥१॥

1. *G* is sometimes augmented (or added) to
puṭha when a vowel follows :—

✓ पुथ + एव = पुथगेव ।

78237

Why this, viz, *sometimes* ?

✓ पुथ + एव = पुथएव ।

पास्स चन्तो रस्सो ॥२॥

पा इच्चेतस्स सरे पेरे क्वचि गकारागमो होति, चन्तो च सरे
रस्सो होति । पगेव बुत्थस्स । क्वचीति कस्मा ? पाएव बुत्थस्स

पास्स चान्तो हस्सः ॥२॥

2. A vowel having followed, *g* is sometimes
augmented (or added) to *pā* and the final vowel
of *pā* is shortened :—

✓ पा + एव = पगेव ।

Why this, viz., *sometimes* ?

पा + एव = पा एव ।

अव्भा अभि ॥३॥

अभि इच्चेतस्स सरे परे अव्भो आदेशो होति । अव्भदीरितं ;
अव्भगच्छति ।

अव्भ भेः ॥३॥

3 *Abhi* followed by a vowel is changed into *abbh* :—

अभि + उदीरितं = अव्भदीरितं ।

अभि + उगच्छति = अव्भगच्छति ।

अज्भो अधि ॥४॥

अधि इच्चेतस्स सरे परे अज्भो आदेशो होति । अज्भोकासो ;
अज्भागमा ।

अज्भो भेः ॥४॥

4. A vowel having followed, *adhi* is changed into *ajjh* :—

अधि + ओकासो = अज्भोकासो ।

अधि + आगमा = अज्भागमा ।

ते न वा इवस्ये ॥५॥

ते च खो अभि अधि इच्चेते इवस्ये परे अव्भो अज्भो इति
वृत्तरूपा न होन्ति वा । अभिच्छितं ; अधीरितं । वाति कस्मा ?
अभोरितं ; अज्भियमुत्तो ।

तौ न वा इवर्णे ॥५॥

5. When *i-varṇa* (*i* or *ī*) follows, the *abh* and *adhi* may not optionally be changed in *ab* and *ajjh* :—

✓ अभि + इच्छितं = अभिच्छितं ।

✓ अधि + ईरितं = अधीरितं ।

Why this, viz , *optionally* ?

अभि + ईरितं = अब्भीरितं ।

अधि + इणमुत्तो = अज्झिणमुत्तो ।

अतिस्स चन्तस्स ॥६॥

अति इच्चेतस्स अन्तभूतस्स तिसद्दस्स इवस्से परे सम्बो चं तीति (१।२।८) वुत्तरूपा न होन्ति । अतिसिगणो ; अतीरितं । इयस्से कस्मा ? अञ्जतं ।

अतेः चन्तस्य ॥६॥

6. The *i-varṇa* having followed, *ti* the final of *ati* is not, in contrariety to rule 1-2-8 (सम्बो चं ति), changed into *c*.

अति + इसिगणो = अतिसिगणो ।

अति + ईरितं = अतीरितं ।

Why *i-varṇa* having followed ?

अति + अन्तं = अञ्जतं ।

क्वचि पटि पतिसस् ॥९॥

पति इच्चेतस्स सरे वा व्यञ्जने वा परे क्वचि पटि आदेसो होति ।
पटिङ्गि धातब्बो ; पटिहञ्जति । क्वचीति कस्मा ? पञ्चन्तिमेषु
जनपदेषु ; पतिलीयति ; पतिरूपदेसवासो च ।

क्वचित् पटिः पतेः ॥९॥

7. A vowel or a consonant having followed *ati* is sometimes changed into *pati* :—

पति + हञ्जति = पटिहञ्जति ।

Why this, viz., sometimes ?

पति + अन्तिमेषु = पञ्चन्तिमेषु ।

पति + लीयति = पतिलीयति ।

पति + रूपदेसवासो = पतिरूपदेसवासो ।

पुथस्स व्यञ्जने ॥१०॥

पुथ इच्चेतस्स अन्तो सरो व्यञ्जने परे उकारो होति । पुथञ्जनो ,
पुथभूतं । अन्तगङ्गणेन अपुथस्सापि सरे परे अन्तस्स उकारो
होति—मनुञ्जं ।

पुथस्स उः व्यञ्जने ॥१०॥

8. A consonant having followed, the final vowel of *putha* is changed into *u*.

पुथ + जनो = पुथञ्जनो ।

पुथ + भूतं = पुथभूतं ।

By the force of the word *final* it is to be understood that when a vowel follows, the final of words other than *putra* may also be changed into *u* :—

मनो + अम्भं = मनुम्भं ।

ओ अवस्स ॥६॥

अव इक्षेतस्स ओकारादेसो होति कचि व्यञ्जने परे—अन्वकारेण ओनद्धा । कचीति कस्मा ? अवसुस्सत्तु मे सरीरे मंसलोद्धित ।

9. A consonant having followed, *ava* is sometimes changed into *o* :—

अव + नद्धा = ओनद्धा ।

Why this, viz., *sometimes* ?

अव + सुस्सत्तु = अवसुस्सत्तु ।

अनुपदिट्ठानं वुत्तयोगतो ॥१०॥

अनुपदिट्ठानं उपसम्मानिपातानं सरसम्भीहि व्यञ्जनसम्भीहि वुत्तसम्भीहि यथायोगं योजेतब्बं । पापनं ; परायनं ; उपायनं ; उपाहनं ; न्यायोगो ; निरुपधि ; दुवुपसन्नं ; द्वालयो ; स्वालयो ; दुराखातो ; स्वाखातो ; उदीरितं ; ससुद्धिट्ठं ; वियग्गं विज्झग्गं ; व्यग्गं ; अवयागमनं ; अन्वेति ; अनूपवातो ; अनक्क रिया ; परिसेसना ; परामासो ;—एवं सरे च होन्ति । व्यङ्गने च :—परिग्गहो ; पग्गहो ; पक्कनो ; परक्कनो ; निक्कनो ; निक्कसावो ; निक्कयनं ; दुक्कयनं ; दुब्भिक्खं ; दुब्भुत्तं ; सन्दिट्ठं ; दुग्गहो ;

निगृह्योः सुगृह्योः ; निगृह्यतं—एवं व्यञ्जने च होन्ति । सेसा
च सङ्ख्ये योजेतव्या ।

इति सन्धिकप्ये पञ्चमी कण्ठो ।

अनुपदिष्टानाम् उक्तयोगतः ॥१०॥

10. The afore-mentioned rules of vowel-junc-
tion and consonantal junction are to be applied in
a suitable manner to the prefixes and indeclinables
not enjoined in the above.

In vowel junction :—

प + आपनं = पापनं ।

पर + अयनं = परायनं ।

उप + अयनं = उपायनं ।

उप + आहनं = उपाहनं ।

नि + आयोगो = न्यायोगो ।

नि + उपधि = निरूपधि ।

दु + उपसन्तं = दुवुपसन्तं ।

सु + उपसन्तं = सुवुपसन्तं ।

दु + आलयो = द्वालयो ।

सु + आलयो = स्वालयो ।

दु + आखातो = दुराखातो ।

सु + आखातो = स्वाखातो ।

उ + ईरितं = उदीरितं ।

सं + उद्दिष्टं = ससुद्दिष्टं ।

वि + अग्न = वियग्न ।

वि + अधि + अग्न = विज्भग्न ।

वि + अग्न = ग्न ।

अव + आगमन = अवयागमन ।

अनु + एति = अन्येति ।

अनु + उपधातो = अनूपधातो ।

अ + अचरिष्य = अनचरिष्य ।

प + दूसेसना = परिसेसना ।

प + आमासो = परामासो ।

In consonantal junction :—

परि + गहो = परिगहो ।

प + गहो = पगहो ।

प + कसो = पकसो ।

प + अ + कसो = परकसो ।

नि + कसो = निकसो ।

नि + कसावो = निकसावो ।

नि + लयनं = निस्लयनं ।

दु + लयनं = दुस्लयनं ।

दु + भिक्षं = दुब्भिक्षं ।

दु + भुत्तं = दुब्भुत्तं ।

सं + दिट्ठं = सन्दिट्ठं ।

दु + गहो = दुग्गहो ।

वि + गहो = विग्गहो ।

सु + गद्दो = सुग्गद्दो ।

नि + गतं = निग्गतं ।

Others may also be exemplified in the same way.

The fifth chapter on junction is finished.

BOOK II, CHAPTER I.

जिनवचनयुत्तम्हि ॥१॥

जितवचनयुत्तम्हि इत्थेन अधिकारत्थं वेदितव्वं ।

जिनवचनयुक्ते ॥१॥

1. (The rules of Pali grammar are) applicable to the discourses of Buddha.

लिङ्गञ्च निपद्यते ॥२॥

यथा यथा जिनवचनयुत्तम्हि तथा तथा इध लिङ्गञ्च निपद्यते ।
तं यथा—एसो जो सत्था, बह्मा, अत्ता, सत्ता, राजा ।

लिङ्गञ्च निपद्यते ॥२॥

2. The crude forms (or stems) of words are determined here just as they are found in the discourses of Buddha.

The crude forms or stems, such as, सत्था, बह्मा, अत्ता, सत्ता, राजा ।

ततो च विभक्तियो ॥२॥

ततो जिनवचनयुक्तेहि लिङ्गेहि विभक्तियो ह्येति ।

ततश्च विभक्तयः ॥३॥

3. Case-endings are added to the crude words or stems.

सि यो अं यो ना हि स नं स्मा हि स
नं स्मिं सु ॥४॥

का च पन ता विभक्तियो ? सि, यो इति पठमा ; अं, यो इति दुतिया , ना, हि इति ततिया ; स, नं इति चतुर्थी ; स्मा, हि इति पञ्चमी , स, नं इति षष्ठी , स्मिं, सु इति सप्तमी ।
विभक्ति इत्यनेन कान्थो ? अमृहस्स ममं सविभक्तिस्स से (२।२।१) ।

सि, यो ; अं, यो ; ना, हि ; स, नं , स्मा, हि ; स, नं ,
स्मिं, सु ॥४॥

4. The case-endings are :--nominative singular—सि, and plural—यो ; accusative singular—अं, and plural—यो ; instrumental singular—ना, and plural हि ; dative singular—स, and plural—नं ; ablative singular—स्मा, and plural हि ; genitive singular—स, and plural—नं ; locative singular—स्मिं, and plural—सु ।

What purpose is served by this, viz., a *vibhakti* or case-ending ? 2-2-1.

तदनुपरोधेन ॥५॥

यथा यथा तैसं जिनवचनानं अनुपरोधेन तथा तथा घ, लिङ्ग
निपञ्चते ।

तदनुपरोधेन ॥५॥

5. These are employed here in conformity to the usage made in the discourses of Buddha.

आलपने सि गसञ्जो ॥६॥

आलपनत्थे सि गसञ्जो होति । भोति अय्ये ; भोति कञ्जे ; भोति घरादिये । आलपनेति किमत्थं ? सा अय्या । सोति किमत्थं ? भोतियो अय्यायो । ग इच्चेनेन क्तयो षते च (२।१।६३) ।

आलपने सि, गसञ्जो ॥६॥

6. In the vocative case the *si* is technically denominated as *ga* :—भोति अय्ये ; भोति कञ्जे ; भोति घरादिये ।

For what purpose is this, viz., in the vocative case ? सा अय्या ।

What purpose is served by this, viz., *ga* ? By the rule 2-1-63 *ā* is changed into *e*.

द्वसवसा भला ॥७॥

द्वसवसा इच्चेते भलसञ्जा होन्ति यथासंख्यं । इतिनो ; दण्डिनो ; अग्निनो ; गृहपतिनो ; सेतुनो ; भिक्षुनो ; सयम्भुनो ; भल इच्चेनेन क्तयो ? भलतो सस्स नो वा (२।१।६६) ।

इवर्णोवर्णौ भवौ ॥७॥

7. These two, viz., *i-varṇa* and *u-varṇa* (*i*, *ī*, and *u*, *ū*) are respectively technically called *jha* and *la* :—रत्तिनो ; दत्तिनो ; अग्निनो ; गृहपतिनो । सेतुनो ; भिक्षुनो ; सयम्भुनो ।

What purpose is served by this viz., *jha-la* ? By the rule 2-1-66 the *sa* after *jha-la* is optionally changed into *no*.

ते इत्थिख्या पो ॥८॥

ते इत्थिख्या वदा इत्थिख्या तदा पसञ्जा ह्येति । रत्तिया, इत्थिया ; वधुया ; धेनुया ; देविया । इत्थिख्याति किमर्थं ? इतिना ; भिक्षुना । पदज्ञेन कथं ? पत्नी या (२।१।६१) ।

तौ स्त्रियाख्यौ पः ॥८॥

8. Those two, viz., *i-varṇa* and *u-varṇa* (*i*, *ī*, *u*, *ū*) when used as finals in the feminine gender are termed *pa* :—रत्तिया ; इत्थिया ; वधुया ; धेनुया ; देविया ।

For what purpose is this, viz., *in the feminine gender* ? इतिना ; भिक्षुना ।

What purpose is served by this, viz., *pa* ? By the rule 2-1-61, in the singular number of the cases beginning with the instrumental, the case-endings after *pa* are changed into *ṣā*.

आ घो ॥६॥

आकारो यदा इत्थिख्या नदा वसञ्जो होति । सञ्जाय , कञ्जाय , वीणाय , गङ्गाय ; दिसाय , सालाय , मालाय , तुलाय ; दोसाय ; पभाय ; सोताय ; पञ्जाय ; करुणाय ; नावाय ; कपालाय । आ इति किमर्थं ? रत्तिया ; इत्थिया , देविया ; धेनुया । इत्थिख्याति किमर्थं ? सत्थारा देसितो अयं धम्मो । व इच्चेनेन कत्थो ? वतो नादीनं (२।१।६०) ।

आ घः ॥६॥

9. The final *ā* in the feminine gender is technically termed *gha* :—सञ्जाय ; कञ्जाय ; वीणाय , गङ्गाय ; दिसाय ; सालाय ; मालाय ; तुलाय , दोलाय ; पभाय ; सोताय ; पञ्जाय ; करुणाय ; नावाय ; कपालाय ।

For what purpose is this, viz., *ā* ? रत्तिया ; इत्थिया ; देविया ; धेनुया ।

For what purpose is this, viz., *in the feminine gender* ? सत्थारा देसितो अयं धम्मो ।

What purpose is served by this, viz., *gha* ? By the rule 2-1 60 the singular case-endings beginning with *nā* (instrumental) are changed into *a)a*.

सागमो से ॥१०॥

सकारागमो होति से विभक्तिर्मुहि । पुरिसस्स , अग्गिस्स , दण्डिस्स , इस्सिस्स , भिक्खुस्स ; मयस्सुस्स अमस्सु । से ति किमर्थं ? पुरिसस्सिं ।

सागमः से ॥१०॥

10. *S* is augmented when the case-ending *sa* follows :—

पुरिसस्स ; अग्निस्स ; दण्डिस्स , इमिस्स ; भिक्षस्स ;
सयम्भुस्स ; अभिभस्स ।

For what purpose is this, viz., when the case-ending *sa* follows ? पुरिसस्सि ।

संसास्वेकवचनेसु च ॥११॥

संसासु एकवचनेसु विभक्तादेशेसु सकारागमो ह्येति । एतिस्सं ,
एतिस्सा ; इमिस्सं ; इमिस्सा ; तिस्सं ; तिस्सा , तस्सं ; तस्सा ,
यस्सं ; यस्सा ; अमुस्सं ; अमुस्सा । संसास्विति किमर्थं ?
अग्निना ; पाणिना । एकवचनेस्विति किमर्थं ? तासं ,
सब्बासं । विभक्तादेशेस्वितिकिमर्थं ? मनसा ; वचसा ; धामसा ।

संसयोरैकवचनयोश्च ॥११॥

11. *S* is augmented when the singular case-ending substitutes *sam* and *sā* follow :—

एतिस्सं ; एतिस्सा ; इमिस्सं ; इमिस्सा . तिस्सं , तिस्सा
तस्सं ; तस्सा ; यस्सं ; यस्सा ; अमुस्सं , अमुस्सा ।

For what purpose is this, viz., *sam* and *sā* :
अग्निना ; पाणिना ।

For what purpose is this, viz., *singular* ? तासं
सब्बासं ।

For what purpose is this, viz. case ending
substitutes ? वचसा ; मनसा ; धामसा ।

एतिमासं इ ॥१२॥

एता इमा इच्चे तेसं अन्तो सरो इकारो होति संसासु एकवचनेषु विभक्तादेशेषु । एतिस्सं ; एतिस्सा ; इमिस्सं ; इमिस्सा । संसास्विति कृत्यं ? एताय ; इमाय । एकवचनेस्विति किमत्यं ? एतासं ; इमासं ।

एतेमयोः इः ॥१२॥

12. The final vowel of *eta* and *ima* is changed into *i*, if the singular case-ending substitutes *saṃ* and *sā* follow :—

एतिस्सं , एतिस्सा ; इमिस्सं , इमिस्सा ।

For what purpose is this, viz., *saṃ* and *sā* ?
एताय ; इमाय ।

For what purpose is this, viz., *singular* ? एतासं ; इमासं ।

तस्सा वा ॥१३॥

तस्सा इत्थियं वत्तमानाय अकारस इकारो होति वा संसासु एकवचनेषु विभक्तादेशेषु । तिस्सं , तिस्सा , तस्सं , तस्सा ।

तस्या वा ॥१३॥

13. The singular case-ending substitutes *saṃ* and *sā* having followed, *ā* of the pronoun *ta* in the feminine gender is optionally changed into *i* :—

तिस्सं , तिस्सा ; तस्सं ; तस्सा ।

ततो सस्स स्साय ॥१४॥

ततो ता-एता-इमातो सस्स विभत्तिस्स स्सायादेशो होति वा
अतो च सरो इकारो होति । तिस्साय , तिस्सा , एतिस्साय ;
एतिस्सा ; इमिस्साय ; इमिस्सा ।

ततः सस्य स्सायः ॥१४॥

The case-ending *sa* used after the pronouns *ta*,
etā and *imā* is optionally changed into *ssāya*, and
the final vowel of the pronouns becomes *i* —

तिस्साय ; तिस्सा ; एतिस्साय ; एतिस्सा ; इमिस्साय ;
इमिस्सा ।

घो रस्सं ॥१५॥

घो रस्सं आपज्जते संसासु विभत्तादेशेसु । तस्सं , तस्सा ;
अस्सं ; यस्सा ; सव्वस्सं , सव्वस्सा । संसास्विति किमर्थं ?
साय , सव्वाय । एकवचनेस्त्विति किमर्थं ? तासं , सव्वासं ।

घो ह्रस्वम् ॥१५॥

15. When the singular case-ending substitutes
sam and *sā* follow, the final feminine *ā* is short-
ened :—

तस्सं ; तस्सा , यस्सं ; यस्सा ; सव्वस्सं ; सव्वस्सा ।

For what purpose is this, viz., *sam* and *sā* ?
ताय ; सव्वाय ।

For what purpose is this, viz., *singular* ? तासं ;
सव्वासं ।

नो च द्वादितो नमूहि ॥१६॥

द्वि इत्येवम् आदितो सङ्ख्यगतो नकारागमो होति नमूहि
विभक्तिमूहि । द्विसं ; तिसं ; चतुसं ; पञ्चसं ; षडसं ; सप्तसं ;
अष्टसं ; नवसं ; दशसं । द्वादितोति किमर्थं ? सहस्रानं ।
नमूहीति किमर्थं ? द्वीसु ; तीसु । च सदृदगाङ्गेण स्म
चागमो होति । चतस्रसं इत्येवम् , तिस्रसं वेदनानं ।

नच द्वादितो नमि ॥१६॥

16. When the case-ending *nam* follows, *n* too
is augmented (or added) to numerals beginning
with *dvi* :—

द्विसं ; तिसं ; चतुसं ; पञ्चसं ; षडसं ; सप्तसं , अष्टसं ;
नवसं ; दशसं ।

For what purpose is this, viz., *beginning with*
dvi ? द्वीसु ; तीसु ।

By the force of च (*too*) it is to be understood
that *ss* may also sometimes be augmented :—
चतस्रसं ; तिस्रसं ।

अमा पतो स्मिं स्मानं वा ॥१७॥

प इत्येतस्मा स्मिं स्मा इत्येतसं अं आ आदेशा होन्ति वा
ययासङ्गं । मत्थं ; मतियं ; मत्था ; मतिया ; रत्थं ; रतियं ;
रत्था ; रतिया ; निकत्थं ; निकतियं ; निकत्था ; निकतिया ;
विकत्थं ; विकतियं ; विरत्थं ; विरतियं , विरत्था ; विरतिया ;

पुथयं ; पुथवियं ; पुथया ; पुथविथा ; पवत्यं ; पवत्तिः ,
पवत्या ; पवत्तिथा ।

अस्य पतः स्मिं सस्यो वा ॥१७॥

17. The ending *smim* and *smā* used after *p* are respectively optionally changed into *am* and *ā* —

मत्यं ; मतियं ; मत्या ; मतिया ; etc.

आदितो ओ च ॥१८॥

आदि इच्चेतस्मा स्मिं वचनस्य अं ओं आदेसा होन्ति वा
आदिं ; आदो । वाति किमर्थं ? आदिस्मिं, आदिम्हि ना
नमस्मिन्वा । चसहृणहृणेन अअस्मापि स्मिंवचनस्य आ अं
अं आदेसा होन्ति वा । दिवा च रक्तो च हरति ये बलिं
वाराणसिं अञ्ज राजा ।

आदितश्च ॥१८॥

18. The case-ending *smim* after *ād* is also optionally changed into *m* or *o* :—

आदिं ; आदो ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ?
आदिस्मिं, आदिम्हि ।

By the force of *also* (च) it is to be understood that *smim* after other crude words (or stems) too is optionally changed into *a*, *o*, or *m* :— दिवा , रक्तो ,
वाराणसिं ।

भजानं इयुवा सरे वा ॥१६॥

भज इच्चे तेसं इय् उय् इच्चे ते आदेसा होन्ति वा सरे परे ।
यन्तं, पच्छियागारे; भिक्षुवासने निसीदति; पुथुवासने ।
ति किमत्थं? तिमलं; तिकलं; तिकचलुक्कं; तिरण्डं;
लोकं; तिनयनं; तिपासं, तिहंसं; तिभरं, तिबन्धनं ।
पिटिकं; तिवेदं; चतुद्दिसं, पुथुभूतं । वाति किमत्थं?
वहङ्गेहि; तीहाकारेहि; चक्खायतनं । वाति विकप्पनत्थं ।
कारस्स अयादेसो होति :— वत्थुत्तयं ।

भलयोः इयुवौ सरे वा ॥१६॥

19. A vowel having followed, *pha* and *la* are respectively optionally changed into *ty* and *uv* :—

तियन्तं; पच्छियागारे; भिक्षुवासने; पुथुवासने ।

For what purpose is this, viz., a vowel having lowered? तिमलं; तिकलं etc.

For what purpose is this, viz., optionally? वहङ्गेहि; तीहाकारेहि; चक्खायतनं ।

The word *optionally* is to signify *alternatively*; *z* is changed into *ay* :— वत्थुत्तयं ।

यवकारा च ॥२०॥

भजानं यकारवकारादेसा होन्ति वा सरे परे । अग्यागारे;
क्खायतनं; स्वागतं त महावीर । चसद्गगहणं सम्पिण्डनत्थं ।

यवकारौ च ॥२०॥

20. A vowel having followed, *jha* and *la* are also optionally changed into *y* and *v* :—

अग्यागारे, चक्खायतनं; स्वागतं ।

The force of च (*also*) is alternation, that is, to show that this rule is applicable as well as rule 2-1-19.

पसञ्जस्स च ॥२१॥

पसञ्जस्स च विभत्तादेसे सरे परे अकारादेसो होति ।
पयय्या; रत्था; मत्था । सरेति किमतुयं? पयवियं । चसह
गहणं अनुकड्ढनत्थं ।

पसञ्जस्स च ॥२१॥

21. A vowel of case-ending substitutes having followed, that which is technically termed *pa* is also changed into *y* :—पयय्या; रत्था; मत्था ।

For what purpose is this, viz., a vowel having followed? पयवियं ।

The force of *also* is that this rule follows rule 2-1-20.

गाव से ॥२२॥

मो इत्थेत्तस्स ओकारस्स आवादेसो होति से विभत्तिभूति
गावस्स ।

गौ. से ॥२२॥

22. The case-ending *sa* having followed, *e* of *go* is changed into *āva* :—गावस्स ।

योसु च ॥२३॥

गो इच्चेतस्स ओंकारस्स आवादेसो होति यो इच्चेतेसु परेसु ।
गावो गच्छन्ति ; गावो पस्सन्ति ; गावो गच्छन्ति : गावो पस्सन्ति ।
चसद्दग्गहणे किमत्थं ? नास्मास्सिंसु वचनेसु आवादेसो होति ।
गावेन ; गावा ; गावे ; गावेसु ॥

अवोश्च ॥२३॥

23. The case-ending *yo* (nominative and accusative plural) having followed, *e* of *go* is also changed into *āva* :—गावो ; गावो ।

For what purpose is च (*also*) added ? The case-endings *nā*, *smā*, *smim* and *su* having followed, *āva* takes the place of *e* :—गावेन , गावा ; गावे ; गावेसु ।

अवमहि च ॥२४॥

गो इच्चेतस्स ओंकारस्स आव अवदेसा होन्ति अवमहि
विभक्तिमहि । गावं ; गवं । चसद्दग्गहणेन सादिसेसेसु पुष्पुत्तर-
वचनेसु च अवदेसो होति । गवस्स , गवो ; गवेन ; गवा ;
गवे ; गवेसु ॥

अयमि च ॥२४॥

24. The case-ending *am* having followed, *o* of *go* is also changed into *āva* and *ava* :—गावं ; गव ।

By the force of च (*also*) it is to be understood that *o* of *go* is changed into *ava* too, when the case-endings *sa* etc. (that is, the endings of the 4th case or those of the preceding or succeeding cases) follow :—गवस्स ; गवो ; गवेन ; गवा ; गवे ; गवेसु ।

आवस्सु वा ॥२५॥

आव इङ्गेतस्स गवादेसस्स अन्तसरस्स उकारादेसो होति व अम्हि विभक्तिम्हि । गावुं ; गावं । आवस्सेति किमतृथं न । अमुहोति किमतृथं ? गावो तिठ्ठन्ति ॥

आवस्य उवा ॥२५॥

25. The case-ending *am* having followed, the final vowel of *āva* which takes the place of the *o* of *go* is optionally changed into *u* :—गावुं ; गावं ।

For what purpose is this, viz., of *āva* ? गव ।

For what purpose is this, viz., the case ending *am* having followed ? गावो तिठ्ठन्ति ।

ततो नं अं पतिम्हा लुत्ते च समासे ॥२६॥

ततो गोसद्गतो नंवचनस्स अं आदेसो होति, गो इङ्गेतस्स ओकारस्स अवादेसो होति, पतिम्हि परे, अलुत्ते च समासं ।

गवम्पतिस्स येरस्स । अलुप्ते ति किमत्थं ? गोपति । चसद्द-
गहणेन असमासेपि नैवचनस्स अं आदेशो होति गो इञ्चेतस्स
ओकारस्स अवादेशो च होति । गवँ ।

ततो नम् अम् पतौ अलुप्ते च समासे ॥२६॥

26. The case-ending *nam* after the word *go* is also changed into *am*, and *o* of *go* is changed into *ava*, if the word *pati* follows and if *samāsa* (sign of composition) is not elided :—गवम् पतिस्स ।

Why this, viz., if *samāsa* is not elided ? गोपति ।

By the force of च (*also*) it is to be understood that even when there is no *samāsa*, *nam* is changed into *am*, and *o* of *go* is changed into *ava* — गवँ ।

ओ सरे च ॥२७॥

गो इञ्चेतस्स ओकारस्स अवादेशो च होति समासे सरे परे ।
वस्सकं ; गवेलकं ; गवाजिनं । चसद्दगहणेन अवस्स इञ्चेवमन्तानं
लङ्कानं अवअवौरादेशो होन्ति स्मिं यो इञ्चेतेसु परेसु कचि ।
गुवि ; पसवो ; गुरवो ; चतुरो । सरे ति किमत्थं ? गोघनो ,
गोविन्दो ।

ओ स्वरे च ॥२७॥ ●

The *o* of *go* is also changed into *ava* when a vowel in a *samāsa* follows :—गवस्सकं ; गवेलकं ,
जिनं ।

27. By the force of *also* (च) it is to be under-

stood that *smim* or *yo* having followed the *u-varṇa* final in a crude word is sometimes changed into *uva*, *ava* and *ura* :—*भुवि* ; *पसवो* ; *गुरवो* ; *चतुरो* ।

Why this, viz, *when a vowel follows* ? *गोधनो* ; *गोविन्दो* ।

तद्विपरीतुपपदे व्यञ्जने च ॥२८॥

तस्मै अवसद्दस्म उपपदे तिष्ठमानस्म ओकारस्म विपरीतो
होति व्यञ्जने परे । उगते सुरिये ; उगच्छति ; उगहेत्या
चसद्दग्गहणं अवधारणार्थं । अवसाने ; अवकिरणे ; अव
किरति ॥

तद्विपरीत उपपदे व्यञ्जने च ॥२८॥

28. When *ava* stands as an *upapada* (that is, a secondary first member in a compound), *o* which takes the place of *ava* is also changed into *u*, if consonant follows :—*उगते* ; *उगच्छति* ; *उगहेत्या* । The force of च (*also*) is to signify restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others :—*अवसाने* etc.

गोण नमूहि वा ॥२९॥

सम्बस्म गोसद्दस्म गोणादेसो होति वा नमूहि विभक्तिमूहि
गोणानं सत्त्वं । वाति किमर्थं ? गोणं चे तरमानानं उ
गच्छति पुङ्गवो, सम्बा गावी उजुं यन्ति नेत्ते उजुं गते गोणं । यो
विभागेन अञ्जयापि गोणादेसो होति । गोणभूतानं ॥

गोणो नमि वा ॥१६॥

29. The case-ending *nam* having followed, the word *go* is in all cases optionally changed into *gonā* :—गोणानं ।

For what purpose is this, viz., *optionally*? गोणं ।
In the case of a compound also, *go* may be changed into *gonā* :—गोणभूतानं ।

सुहिनासु च ॥३०॥

सुहिना इच्चेतेषु च संब्वत्स गोसद्दत्स गोणादेसो होति वा ।
गोणेषु ; गोणेहि ; गोणेन । वाति किमर्थं ? गोसु , गोहि ,
गोभि ; गवेन । चसद्दग्गहणेन स्यादिसेसेषु पुब्बुत्तरपचनेषूपि
गोणगुगवयादेसा होन्ति । गोणो ; गोणा ; गोणं ; गोणे ,
गोणस्स ; गोणम्हा ; गोणस्मा ; गुत्तं ; गवयेहि ।

सुहिनासु च ॥३०॥

30. The case-endings *su*, *hi* and *nā* having followed, the word *go* in all cases is also optionally changed into *gonā* :—गोणेषु ; गोणेहि ; गोणेन ।

For what purpose is this, viz., *optionally*? गोसु ; गोहि ; गोभि ; गवेन ।

By the force of *also* (च) it is to be understood that other case-endings also (beginning with *si*) having followed, *go* is changed into *gonā*, *gu* or *gavaya* :—गोणो ; गोणा ; गोणं , गोणे , गोणस्स ; गोणम्हा , गोणस्मा ; गुत्तं ; गवयेहि ।

अम्भो निगंहीतं भलपेहि ॥३१॥

अं वचनस्स च मकारस्स च भलप इच्चेतेहि निगंहीतं होति ।
अग्निं, दण्डिं ; इस्सिं ; महेस्सिं ; गहपतिं ; भिक्षुं ; सयम्भुं ;
अभिभुं ; इत्थिं ; रत्तिं ; वधुं ; पुत्तिङ्गं ; पुम्भावो ; पुंकोकिलो
अम्भोति किमत्थं ? सुखं ; दुक्खं । पुनरारम्भगहणं विभासा
निवत्तनत्थं । अग्निं ; वधुं ; पटुं ; वन्धुं ; बुद्धं ॥

अम्भो निगंहीतं भलपैः ॥३१॥

31. The case-ending *am* and *m* after that which is technically called *jha*, *la* or *pa*, is changed into a *niggahita* :—अग्निं, पुंकोकिलो etc.

Why is this, viz, *am* and *m* ? अग्निना etc.

For what purpose is this, viz, after that which is technically called *jha*, *la* or *pa* ? सुखं ; दुक्खं ।

This sūtra with regard to *niggahita* is repeated here for the prevention of optionality :—अग्निं etc

सरलोपो अमादेसपञ्चयादिमहि सर- लोपे तु पकति ॥३२॥

सरलोपो होति अमादेसपञ्चयादिमहि सरलोपे तु पकति
होति । पुरिसं ; पुरिसै ; पापं ; पापे ; पापियो ; पापिट्ठो ।
अमादेसपञ्चयादिमहिती किमत्थं ? अपमादो अमतपदं । सर-
लोपेति किमत्थं ? पुरिसस्स ; दण्डिनं । तुसदुदगहणं अव-

परित्यक्तं । भिक्षुनी ; गृहपतानी । पक्षिभ्यश्चणसामत्थेन
नसन्निभावो च होति । सेय्यो ; सेट्ठो ; जेय्यो ; जेट्ठो ॥

स्वरलोपः अमादेशप्रत्ययादिभिः स्वरलोपेत् प्रकृतिः ॥३२॥

32. The final vowel is elided before *am*,
case-ending substitutes and suffixes ; and the real
type of the word becomes what remains after the
elision of the vowel :—*पुरिसं* ; *पुरिसे* ; *पापिषो* etc.

For what purpose is this, viz., *am*, case-ending
substitutes and suffixes ? अप्यमादो अमतपदं ।

For what purpose is this, viz., after the elision
of the vowel ? *पुरिसस्स* ; *दण्डिनं* ।

The *tu* denotes restriction of the rule to certain
instances to the exclusion of others :—*भिक्षुनी* etc.

By the force of the expression viz., *the real type
of the word*, it is to be understood that *samyhi*
(junction) can also again take place :—*सेय्यो* etc.

अथो रस्स' एकवचनयोस्त्वपि च ॥३३॥

अथो रस्स' आपज्जते एकवचन शो-इत्थेति च । इत्थिं ;
त्थियो ; इत्थिया ; वधुं ; वधुर्यो ; वधुया ; दण्डिना ; सयम्भुं ;
यम्भुना । सयम्भुना ।

अथोति किमत्थं ? कञ्जं ; कञ्जायो ; वञ्जाय ।
कवचनयोस्त्विति किमत्थं ? इत्थोहि ; सयम्भूहि । वसदुर्

माहणं अवधारणन्थं । नदिं ; नदियो ; नदिया । अपि
माहणेन न रस्स आपज्जति । इत्थो ; भिक्षुनो ॥

अत्रो ह्रस्वं एकवचनयवोरपि च ॥३३॥ •

33. In the singular number and also when *yo* follows, the final long vowel other than *gha* becomes short as well : - इत्थिं ; इत्थियो ; इत्थिया etc.

For what purpose is this, viz, *other than gha* ? कञ्चं ; कञ्जायो etc. The technical term *gha* has been interpreted in 2-1-9.

Why this, viz, *in the singular number and also when yo follows* ? इत्थोहि etc.

The expression *also* (च) is added for signifying restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others :—नदिं etc.

The force of *as well* (अपि) is that the final long vowel does not in some cases become short — इत्थो etc.

न सि स्मिं अनपुंसकानि ॥३४॥

सिस्मिं अनपुंसकानि लिङ्गानि न रस्स आपज्जन्ते । इत्थो
दण्डी , सयम्भू ; वधू : भिक्षुनो ।

सिस्मिन्ति किमर्थं ? भोति इत्थि , भो सयम्भू , भो
वधू ; भोति दण्डिनि ।

अनुपुंसकानीति किमर्थं ? सुखकारि दानं ; सुखका
शीलं ; सोवगायि चित्तं ॥

न सौ अनपुंसकानि ॥३३॥

34. The case-ending *sz* having followed, (the final vowel of) a non-neuter word does not become short :—इत्थी, दण्डी ; सयम्भू, वजू, etc.

For what purpose is this, viz., *si* having followed ? भोति इत्थि ; भो सयम्भू etc. (in the vocative case).

Why this, viz., *non-neuter* ? मुखकारि दानं, etc.

उभादितो नं इन्नं ॥३५॥

उभ इच्चेयमादितो नं वचनस इत्तं होति । उभिन्नं, दुविन्नं ।

उभादितो ति किमत्थं ? उभयेसं ।

उभादितो नं इत्तं ॥३५॥

35. The case-ending *nam* used after *ubha* etc. is changed into *nnam* :—उभिन्नं, दुविन्नं ।

What for is this viz., after *ubha* etc. ? उभयेसं ।

It should be noted here that *ubhaya* and *ubha* are quite different words.

इत्थं इत्थन्नं तीहि सङ्ख्याहि ॥३६॥

नं वचनस इत्थं इत्थन्नं इच्चेते आदेशा होन्ति तीहि सङ्ख्याहि ।
तित्थं; तित्थन्नं ।

तोहीति किमत्थं ? द्विजं ।

इस्यं इस्यन्नं ति-संख्यायाः ॥३६॥

36. The case-ending *nam* is changed into *innam* and *innannam* after the numeral *ti* :—*तिस्म्यं*, *तिस्मन्नं* ।

Why this, viz., after the numeral *ti* ? द्विजं ।

योसु कतनिकारलोपेसु दीर्घं ॥३७॥

सञ्चो सरा योसु कतनिकारलोपेसु दीर्घं आपञ्जले । अग्नी ,
भिक्षू ; रत्ती ; यागू ; अट्ठी ; अट्ठीनि ; आयू ; आयूनि ,
सञ्चानि ; यानि ; तानि ; कानि ; एतानि ; अमूनि ; इमानि ।

योस्त्विति किमत्थं ? अग्नि ; भिक्षु ; रत्ति ; सञ्चो ,
यो ; सो ; को ; असुको ।

कतनिकारलोपेस्त्विति किमत्थं ? इत्थियो ; वृथ्यो ,
सयन्नुवो । पुनरारम्भग्रहणं किमत्थं ? निश्चदीपनत्थं ।
अग्नी ; भिक्षू ; यानि ; तानि ; कतमानि ।

यवोः कतनिकारलोपयोः दीर्घम् ॥३७॥

37. The case-ending *yo* (nominative and accusative plural) having been elided or *ni* having been substituted for it, all final vowels become long :—*अग्नी* ; *अट्ठीनि* ; etc.

Why this, viz., the case ending *yo* having been elided ? अग्नि etc.

Why this, viz., *ni* having been substituted for
१० ? इत्थियो etc.

For what purpose is repetition used ? To show
the invariability of the rule :—अग्नी ; यानि ; etc.

सुनं हि सुं च ॥३८॥

सुनं हि इदं ते सु च सम्भवे सखा दीवं आपञ्जन्ते । अग्नीसु ;
अग्नीनं ; अग्नीहि ; भिक्षूसु ; भिक्षूहि ; पुरिसासु ;
पुरिसानं ; पुरिसाहि ।

एतेऽस्मिन् किमर्थं ? अग्निना ; पाणिना ।

यस्य दुदग्गहणं अवधारणार्थं । सुखेतेषु ब्रह्मचारीषु धर्मं
अकृत्वाति भगवा ; भिक्षूनं दत्त्वा सकेहि पाणेहि ।

सुनं हि सुं च ॥३८॥

38. These case-endings, viz., *su*, *nam* and *hi*,
having followed, all final vowels too become
long :—अग्नीसु, अग्नीनं, अग्नीहि, etc.

For that purpose is this, viz., *these case-endings*
having followed ? अग्निना, etc.

The word च (*too*) is added for denoting res-
triction of the rule to certain instances :—सुखेतेषु,
पाणेहि etc.

पञ्चादीनं अत्तं ॥३९॥

पञ्चादीनं सङ्ख्यानं अतो अत्तं आपञ्जते सुनं हि इदं ते सु ।
पञ्चसु ; पञ्चनं ; पञ्चहि ; कसु ; कनं ; कहि ; सप्तसु ;

सत्तहि ; सत्तत्रं ; अट्ठसं ; अट्ठसु ; अट्ठहि ; नवसं ;
नवसं ; नवहि ; दससु ; दससं ; दसहि ।

पञ्चादीनां इति किमर्थं ? 'दीसु : द्विसं ; द्वीहि ।

अत्तं इति भावनिर्देशो उभयसागमत्तत्थं, अन्तो उकारो
अत्तं आपज्जते । चतस्सत्तं इत्थीनं ; तिसस्सत्तं वेदनानं ।

पञ्चादीनाम् अत्वम् ॥३९॥

39. The case-endings *su*, *nam* and *hi* having followed, the final of numerals, beginning with *pañca*, attains to the condition of *a* :—पञ्चसु, पञ्चसं, पञ्चहि etc.

For what purpose is this, viz., *the numerals beginning with pañca* : दीसु etc.

The abstract form, viz., *the condition of a*, is used to signify that the rule is applicable even in the case of augments, and that the final *u* of an augment too is changed into *a* :—चतस्सत्तं ; तिसस्सत्तं ।

पतिस्सिनिम्हि ॥४०॥

पतिस्सन्तो अत्तं आपज्जते इनिम्हि पञ्चये परे । गहपतानी ।
इनिम्हीति किमर्थं ? गहपति ।

पत्युरिनौ ॥४०॥

40. The final vowel of *pati* becomes *a*, if the suffix *ini* follows :—गहपतानी ।

Why this, viz., *if the suffix ini follows* ? गहपति ।

न्तुस्सन्तो योसु च ॥३१॥

लुप्पइयस्सन्तो अत्तं आपज्जते सुनंइयो इत्थेतेसु । गुण-
वन्तेसु ; गुणवन्तानं ; गुणवत्तेहि ; गुणवत्ता ; गुणवन्ते ।

न्तुस्सेति किमत्थं ? इतीनं ।

एतेस्विति किमत्थं ? गुणवा ।

चसद्दग्गहणेन अज्जेसु च वचनेसु अत्तं होति । गुण-
वन्तस्सिं ; गुणवन्तेन । अन्तग्गहणेन अत्तञ्च होति योनं इकारो-
च । गुणवन्ति ।

न्तोस्सन्तो यवोच ॥३१॥

41. These case-endings, viz., *su*, *nam*, *hi* and *yo*, having followed, the final of the suffix *ntu* too is changed into *a* :—गुणवन्तेसु etc.

For what purpose is this, viz., of the suffix *ntu* ?
इतीनं ।

Why this, viz., these case-endings having fol-
lowed ? गुणवा ।

By the force of च (*too*) it is to be understood that the final of the suffix *ntu* is changed into *a*, even if other case-endings follow :—गुणवत्तस्सिं, etc.

By the force of the word *final* it is to be under-
stood that the case-ending *yo* is even changed
into *i* ; such as in गुणवन्ति ।

सब्बस्स वा अंससेसु ॥४२॥

सब्बस्सेव न्तुप्पच्चयस्स अत्तं होति वा अंस इच्चेतेसु । सतिमं भिक्खुं सतिमन्तं भिक्खुं वा ; बन्धुमं राजानं बन्धुमन्तं राजानं वा ; सतिमस्स भिक्खुनो सतिमतो भिक्खुनो वा . बन्धुमस्स रज्जो बन्धुमतो रज्जो वा । एतेस्सिति किमत्थं ? सतिमा भिक्खु बन्धुमा राजा ।

सर्वस्य वा अंसयोः ॥४२॥

42. These case-endings viz., *am* and *sa*, having followed, the entire *ntu* suffix is optionally changed into *a* :—सतिमं or सतिमन्तं ; सतिमस्स or सतिमतो ; etc.

For what purpose is this, viz., *these case-endings having followed* ? सतिमा, etc.

सिम्हि वा ॥४३॥

न्तुप्पच्चयस्सन्तस्स अत्तं होति वा सिम्हि विभत्तिम्हि । हिमवन्तो पब्बतो ।* वाति किमत्थं ? हिमवा पब्बतो ।

सौ वा ॥४३॥

43. • If the case-ending *si* follows, the final *o* of the suffix *ntu* is optionally changed into *a* :—हिमवन्तो ।

Why is this, viz., *optionally* ? हिमवा ।

अग्निस्सिनि ॥४४॥

अग्निस्सन्तो इति होति वा सिम्हि विभत्तिम्हि । पुरमे

ग्निनि ; पच्छिमतो अग्निनि ; दक्खिणतो अग्निनि ; वासतो
ग्निनि ।

वाति किमत्थं ? अग्नि ।

अग्नेरिनिः ॥४४॥

44. If the case-ending *si* follows, the final of *ggi* is optionally changed into *ini*.—अग्निनि ।

Why this, viz. *optionally* ? अग्नि ।

योस्वकतरस्सो भो ॥३५॥

योसु अकतरस्सो भो अत्तं आपज्जते । अग्गयो , सुनयो ;
इसयो ।

योस्विति किमत्थं ? अग्गिसु ।

अकतरस्सोति किमत्थं ? दण्डिनो ।

भोति किमत्थं ? रत्तियो ।

यवोरकतहस्सो भः ॥३५॥

45. The case-ending *yo* having followed, *gha* (*i* or *ī*) which has not been shortened is changed into *a* :—अग्गयो ; सुनयो ; इसयो ।

For what purpose is this, viz., *the case-ending yo having followed* ? अग्गोसु ।

For what purpose is this, viz., *which has not been shortened* ? दण्डिनो । In दण्डिनो the long *ī* of दण्डी has been shortened ; so the rule is not applicable here. If the case-ending *yo* follows

the final *i* and *ī* are invariably changed into *a*, but not that final *i* which is the result of shortening the long vowel *ī*.

For what purpose is this, viz., *jha* ? रत्तियो ।

I and *ī* ending in feminine words are not called *jha*, so the rule is not applicable in the case of रत्तियो ।

वेवोसु लो च ॥४६॥

वेवो, इच्चेतेसु अकतरस्सो लो अत्तं आपज्जते । भिक्खवे, भिक्खवो ; हेतवे ; हेतवो ।

अकतरस्सोति किमत्थं ? सयम्भुवो ; वेस्सम्भुवो ; पराभिम्भुवो ।

वेवोस्विति किमत्थं ? हेतुना ; केतुना ; सेतुना ।

चसद्दग्गहणं अत्तं अनुकड्ढनत्थं ॥

वेवोः, इच्चेते ॥४६॥

46. *Ve* or *vo* having followed, *la* (*u* or *ū*) which has not been shortened is also changed into *a* :-—भिक्खवे ; भिक्खवो, etc.

For what purpose is this, viz., *which has not been shortened* ? सयम्भुवो, etc.

For what purpose is this, viz., *ve or vo having followed* ? हेतुना, etc.

The force of *also* (च) is that this rule follow

the preceding rule; that is, the *a* in this rule is arrived at from that mentioned in the preceding rule.

मातुलादीनं आनत्तं ईकारे ॥४९॥

मातुल इच्चेवमादीनं अन्तो आगत्तं आपज्जते ईकारप्पञ्चये
परे । मातुलानी ; अय्यकानी ; वरुणानी ।

ईकारेति किमर्थं ? भिक्षुनी ; जालिनी ; गहपतानी ।

आनत्तगहणेन नदी इच्चेतस्स दीसदुदस्स ज्जो ज्जा ज्जा
आदेसा होन्ति सह विभक्तिया योनास इच्चेतेसु । तं यथा—नज्जो
सन्दन्ति ; नज्जा कतं तरङ्गं ; नज्जा नेरञ्जुराय तीरे ।

मातुलादीनाम् आनत्वम् ईकारे ॥४७॥

47. The suffix *ī* having followed, the final of *mātula* etc. is changed into *āna* :—मातुलानी etc.

For what purpose is this, viz., the suffix *ī* having followed ? भिक्षुनी etc. Here *āna* does not take place.

By the force of *āna* it is to be understood that if *yo*, *nā* and *sa* follow, the *dī* (of *nadī*) together with the case-endings is respectively changed into *jje*, *jja*, and *jja* :—नज्जो ; नज्जा ; नज्जा ।

स्सा हि सिन्नं महाभिम्हि वा ॥४८॥

सञ्चतो स्साहिस्सिं इच्चेतेसं महाभिम्हि इच्चेते आदेसा

होति वा यथासङ्गं । पुरिसम्हा, पुरिसस्मा ; पुरिसेभि,
पुरिसेहि ; पुरिसम्हि, पुरिसस्मिं ।

स्माहिस्मिन्नं इति किमतृथं ? वसुवन्तं अगन्धकं ; नन्दन्तं
वत्तं ॥

स्मा हि स्मिमां म्हाभिम्हि वा ॥३८॥

48. In all instances *smā*, *hi* and *smim* are
respectively optionally changed into *mha*, *bhi* and
mhr :—पुरिसम्हा, पुरिसस्मा ; पुरिसेभि, पुरिसेहि ; पुरिसम्हि,
पुरिसस्मिं ।

Why this, viz., *smā*, *hi* and *smim* ? वसुवन्तं
etc.

न तिमेहि कताकारेहि ॥३९॥

त-इम-इच्चेतेहि कताकारेहि स्मास्मिन्नं म्हाम्हि इच्चेते
आटेमा न होति । अस्मा ; अस्मिं ; अस्मा ; अस्मिं ।

कताकारेहोति किमतृथं ? तम्हा ; तम्हि ; इमम्हा
इमम्हि ॥

तेमाभ्यां कताकाराभ्याम् ॥३९॥

49. The case-endings *smā* and *smim* do not
become *mhā* and *mhi* respectively, after *a* the
substituted form of *ta* and *ima* :—अस्मा ; अस्मिं
अस्मा ; अस्मिं ।

Why this, viz., after *a* the substituted form
तम्हा ; तम्हि ; इमम्हा ; इमम्हि ।

सुहोस्वकारो ए ॥५०॥

सुहि इत्थेतेसु अकारो एत्तं आपज्जते । सव्वेसु , येसु ;
तेसु ; केसु ; पुरिसेसु ; इमेसु ; कुसलेसु . अम्हेसु ; तुम्हेसु ;
सव्वेहि ; येहि ; तेहि ; केहि ; पुरिसेहि ; इमेहि ; कुसलेहि ;
मुम्हेहि ; अम्हेहि ॥

सुहोस्वकार ए ॥५०॥

50. The final *a* becomes *e* before *su* and *hi* : --
सव्वेसु , सव्वेहि ; etc.

सव्वनामानं नम्हि च ॥५१॥

सव्वेसं सव्वनामानं अकारो एत्तं आपज्जते नम्हि विभक्तिम्हि ।
सव्वेसं ; सव्वेसानं , येसं ; येसानं , तेसं , तेसानं . केसं ;
केसानं , इमेसं ; इमेसानं ; इतरेंसं ; इतरेंसानं , कतमेसं ,
कतमेसानं ।

सव्वनामानं इति किमर्थं ? बुद्धानं , भगवत्तानं ।

अकारोति किमर्थं ? अमूसं , अमूसानं ।

असद्दग्गहणं एगहणं अनुकड्ढनत्थं ॥

सव्वनामानं नमि च ॥५१॥

51. The final *a* of all pronouns (*sabbana*) too becomes *e*, before the case-ending *nam* : --
सव्वेसं , सव्वेसानं , etc.

For what purpose is this, viz., *of pronouns* ?
बुद्धानं ; भगवत्तानं ।

Why this, viz., *the a* ? अमूसं ; अमूसानं ।

The force of *too* (च) is to supply *e* from the preceding rule.

अतो नैन ॥५२॥

तस्मा अकारतो नावचनस्त एनादेसी द्योति । येन ; तेन ;
केन ; अनेन ; पुरिसेन ; रूपेन ।

अतोति किमत्थं ? सुनिना ; असुना ; भिक्षुना ।

नाति किमत्थं ? तस्मा ।

अतो नैनः ॥५२॥

52. The case-ending *nā* becomes *enā* after stems ending in *a* :—येन, etc.

For what purpose is this, viz., *ending in a* सुनिना etc.

Why this, viz., *the case-ending nā* ? तस्मा ।

सो ॥५३॥

तस्मा अकारतो सिवचनस्त ओकारादेसी द्योति । सौ ;
सो ; को ; पुरिसो ।

सोति किमत्थं ? पुरिसानं ।

अतोति किमत्थं ? सयम्भू ॥

सिरो ॥५३॥

53. The case-ending *si* becomes *o* after stems ending in *a* :—सब्बो पुरिसो etc.

Why this, viz., *the case-ending si* ? पुरिसानं ।

For what purpose is this, viz., *after stems ending in a* ? सयम्भू ॥

सो वा ॥५४॥

तस्मा अकारतो नावचनस्य सो आदेशो होति वा । अत्यसो ; व्यञ्जनसो ; सुत्तसो ; पदसो ; यससो ; उपायसो ; सविसो ; ठानसो ; धामसो ।

वाति किमर्थं ? पादेन वा पादरहेन वा अतिरेकपादेन वा अत्येन ।

54. The case-ending *nā* optionally becomes *so* after stems ending in *a* :—अत्यसो etc.

Why this, viz., *optionally* ? पादेन etc.

दीघोरेहि ॥५५॥

दीघओर इच्चेतेहि स्मावचनस्य सो आदेशो होति वा । दीघसो, दीघम्हा ; ओरसो, ओरम्हा ।

दीघोरेहोति किमर्थं ? असुना ; सरम्हा ; वचनम्हा ।

दीघौराभ्याम् ॥५५॥

55. The case-ending *smā* optionally becomes

so after *dīgha* and *ora* :—दीवसो, दीवम्हा ; ओरसो, ओरम्हा ।

For what purpose is this, viz., *after dīgha and ora* ? असुना ; सरम्हा etc.

सर्व्योनीनं आ ए ॥५६॥

तस्मा अकारतो सर्व्वेसं आ ए आदेशा होन्ति वा यथासङ्ख्यं ।
पुरिसा ; पुरिसे ; रूपा ; रूपे ।

अस्ति किमृत्यं ? अग्नयो ; सुनयो , इत्ययो ।

योनोनन्ति किमृत्यं ? पुरिसस्स . रूपस्स ।

अकारतो ति किमृत्यं ? दण्डिनो , अट्ठोनि , अग्गो
जलन्ति ; सुनो चरन्ति ।

सर्व्वयो र्योन्यो रा ए ॥५६॥

56. The case-ending *yo* or its substitute *ni* becomes optionally in all instances *ā* and *e* in the nominative and accusative case respectively, after stems ending in *a* :—पुरिसा ; पुरिसे etc.

Why this, viz., *optionally* ? अग्नयो etc.

For what purpose is this, viz., *the case-ending yo or its substitute ni* ? पुरिसस्स etc.

Why this, viz., *after stems ending in a* ? दण्डिनो, etc.

स्मास्मिन्नं वा ॥५७॥

तस्मा अकारतो सञ्चसं स्मा स्मिं इच्चेतेसं आ ए आदेशा
हीन्ति वा यथामङ्ग्यं । पुरिसा ; पुरिसस्मा ; पुरिसे ; पुरिसस्मिं ।

अतोति किमर्थं ? दण्डिना ; दण्डिस्मिं ; भिक्षुना ;
भिक्षुस्मिं ।

वाति किमर्थं ? पुरिसम्हा , पुरिसमहि ।

स्मास्मिनो वा ॥५७॥

57. The case-endings *smā* and *smim* in all instances optionally become *ā* and *e* respectively, after stems ending in *a* :—पुरिसा ; पुरिसस्मा , पुरिसे ; पुरिसस्मिं ।

For what purpose is this, viz., *after stems ending in a* :—दण्डिना ; दण्डिस्मिं etc.

Why this, viz., *optionally* ? पुरिसम्हा ; पुरिसमहि ।

आय चतुर्थेकवचनस्य तु ॥५८॥

तस्मा अकारतो चतुर्थेकवचनस्य आयादेशो हीति वा ।
अथाय हिताय सुखाय देवमनुस्मानं बुद्धो लोके उप्पज्जति ।

अतोति किमर्थं ? इतिस्स ।

चतुर्थेति किमर्थं ? पुरिसस्य कुर्वं ।

एकवचनस्येति किमर्थं पुरिसानं ददाति ।

वाति किमर्थं ? दाता हीति समणस्य वा ब्राह्मणस्य वा ।

तु सहृदग्गहणेन अत्थञ्च होति । अत्तत्थं ; हितत्थं ; सुखत्थं ।

आयस्वत्थ्येकवचनस्य तु ॥५८॥

58. The singular case-ending (*sa*) too optionally becomes *āya*, after stems ending in *a* :—
अत्थाय ; हिताय ; सुखाय ।

Why this, viz., after stems ending in *a* :—इसिस्स ।

Why this, viz., the fourth case-ending ? पुरिसस्स ।

Why this, viz., singular ? पुरिसानं ।

Why this, viz., optionally ? समणस्स etc.

By the force of तु (*too*) it is to be understood that *attham* also takes the place of the 4th case-ending :—अत्तत्थं ; हितत्थं ; सुखत्थं ।

तयो नेव च सब्बनामेहि ॥५९॥

तेहि सब्बनामेहि अकारणे हि स्मा स्मिं स इत्थेतेसं एकवचनानं
तयो आ ए आय आदेसा नेव होति । सब्बस्मा ; सब्बस्मिं ; सब्बम्ह
अस्मा ; यस्मिं ; यस्स ; तस्मा ; तस्मिं ; तस्स ; कस्मा ; कस्मिं
कस्स ; इमस्मा ; इमस्मिं ; इमस्स ।

सब्बनामेहीति किमत्थं ? पापा ; पापे ; पापाय ।

चसहृदग्गहणं अतोग्गहणं अनुकड्ढत्थं ।

तयो नेव च सब्बनामभ्यः ॥५९॥

59 The three singular case-endings *smā*, *smi* and *sa* too do not become *ā*, *e* and *āya* respect

ively, after pronouns ending in *a* :—सब्बस्मा ; सब्बस्मि ; सब्बस्स etc.

For what purpose is this, viz., *after pronouns* ?
पापा , पापे . पापाय ।

The force of *too* (च) is to supply *a* from the preceding rule , thus the pronouns mentioned in the present rule signify those ending in *a*

धतो नादीनं ॥६०॥

तस्मा धतो नादीनं एकवचनानं विभक्तिगणानं आयादेसो
होति । कञ्जाय निस्सृतं वत्थं ; कञ्जाय परिगहो ; कञ्जाय
पतिट्ठितं सोलं ।

धतोति किमर्थं ? रत्तिया ; वधुया ।

नादीनं इति किमर्थं ? कञ्जं , विज्जं , वीणं , गङ्गं ।

एकवचनानं इति किमर्थं ? सब्बासु , यासु , तासु , कासु ;
इमासु ; पमासु ॥

धतो नादीनाम् ॥६०॥

60. The singular case-endings *na* etc. (*na*, *sa*, *smā*, *sa* and *smim*) become *āya* after *gha* (feminine stems ending in *ā*) :—कञ्जाय etc.

Why this, viz., *after gha* (feminine stems ending in *ā*) ? रत्तिया etc.

For what purpose is this, viz., *the case-endings* *nā etc.* ? कञ्जं etc.

Why this, viz. *singular* ? सञ्जासु etc.

पतो या ॥६१॥

तस्मा पतो नादीनं एकवचनानं विभक्तिगणानं यादेशो ऋति ।
रक्षिया , इत्थिया ; वधुया ; धेनुया , देविया ।

नादीनं इति किमर्थं ? रक्षी ; रक्षिं ; इत्थी , इत्थिं ।
पतो ति किमर्थं ? रक्षीनं ; इत्थीनं ॥

पतो या ॥६१॥

61. The singular case-endings beginning with *na* (that is, *nā, sa, smā, sa* and *smim*) become changed into *yā*, after that which is technically called *pa* (that is, after feminine stems ending in *i, u, ū*) :—रक्षिया ; वधुया etc.

For what purpose is this, viz., *the case-endings beginning with nā* ? रक्षी ; रक्षिं etc.

Why is this, viz., *after that which is technically called pa* ? कञ्जाय ; वीणाय etc.

Why is this, viz., *singular* ? रक्षीनं etc.

सखातो गस्से वा ॥६२॥

तस्मा सखातो गस्स अकार-इकार-ईकार-एकारादेशो होति वा । भो सख ; भो सखा ; भो सखि ; भो सखी ; भो सखे ॥

सखातो गस्य ए वा ॥६२॥

62. The *ga* (vocative case-ending *si*) is optionally changed into *a*, *ā*, *i*, *ī* and *e*, after *sakhā* :—सख ; सखा ; सखि ; सखे ॥

घते च ॥६३॥

तस्मा घतो गस्स एकारो होति । भोति अय्ये ; भोति कञ्जे ।
भोति घरादिये ।

घत ए च ॥६३॥

63. The *ga* (vocative singular case-ending *si*) is changed into *e*, after *gha* (feminine stems ending in *ā*) :—अय्ये ; कञ्जे etc.

न अम्मादितो ॥६४॥

ततो अम्मादितो गस्स न एकारत्तं होति । भोति अम्मा ,
भोति अन्ना ; भोति अम्बा : भोति ताता ।

अम्मादितो ति किमत्थं ? भोति कञ्जे ।

न अम्मादितः ॥६४॥

64. The *ga* (vocative singular case-ending *si*) is not changed into *e*, after *ammā* etc. :—अम्मा ;
अन्ना ; अम्बा ; ताता ।

For what purpose is this, viz., after *ammā* etc. ?
कञ्जे ।

अकतरस्सा लतो ग्वालपनस्स वे वो ॥६५॥

तस्सा अकतरस्सा लतो ग्वालपनस्स वे वो आदेसा होन्ति ।
भिक्षव्वे ; भिक्षव्वो ; हेतवे ; हेतवो ।

अकतरस्साति किमत्थं ? सयम्भुवो ।

लतो ति किमत्थं ? नागियो ; अगयो ; धेनुयो ; यागुयो ।

ग्वालपनस्सेति किमत्थं ? ते हेतवो ; ते भिक्षव्वो ।

अकतहस्वात् लतः ग्वालपनस्य वे वो ॥६५॥

65. The vocative case-ending *yo* becomes *va* and *vo*, after *la* (*u*, *ū*) which has not been shortened — भिक्षव्वे ; भिक्षव्वो etc.

For what purpose is this, viz., *which has not been shortened* ? सयम्भुवो ; Here *u* is the result of *ū* being shortened.

For what purpose is this, viz., *after la* ? नागियो , धेनुयो ; etc. The *u* and *ū* in the feminine gender is *not* termed *la* ; so the rule is not applicable here

Why is this, viz., *the vocative case-ending* ? ते हेतवो ।

अलतो सस्स नो वा ॥६६॥ •

तस्सा अलतो सस्स नो होति वा । अगिनो ; अगिस्स
सखिनो ; सखिस्स ; दण्डिनो ; दण्डिस्स ; भिक्षुनो ; भिक्षुस्स
सयम्भुनो ; सयम्भुस्स ।

सस्तेति किमन्त्यं ? इतिना ; भिक्षुना ।

भलतोति किमन्त्यं ? पुरिसस्स ।

भलतः सय नो वा ॥६६॥

66. The case-ending *sa* optionally becomes *no*, after what are technically called *jha* and *la* — अग्निनो ; अग्निस्स etc.

For what purpose is this, viz., the case-ending *sa* ? इतिना etc.

For what purpose is this, viz., after *jha* and *la* ? पुरिसस्स । (For *jha-la* see 2-1 7).

घपतो च योनं लोपो ॥६७॥

तेहि घ-प-भ-ल इच्चेतहि योनं लोपो होति वा । कञ्जा ; कञ्जायो ; रत्तो ; रत्तियो , इत्थो , इत्थियो ; वधू , वधूयो ; यागू ; यागूयो ; अग्गी ; अग्गीयो ; भिक्षू ; भिक्षूयो , सयम्भू . सयम्भूयो ; अट्ठी ; अट्ठीनि ; आयू ; आयूनि ॥

घपतश्च यवोर्लोपः ॥६७॥

67. The case-ending *yo* is optionally elided after what are technically called *gha*, *pa*, *jha*, and *la* :—कञ्जा ; कञ्जायो etc.

The technical terms *gha*, *pa*, *jha* and *la* have been explained in 2-1 7, 2-1-8 and 2-1-9.

लतो वोकारो च ॥६८॥

तस्मा लतो योनं वोकारो होति वा । भिक्खवो ; भिक्खु
सयम्भुवो ; सयम्भू ।

कारमाह्वयं किमर्थं ? योनं नो च होति । जन्तुनो ।

चसद्दग्गह्वणं अवधारणत्थं । अमू पुरिसा तिठ्ठन्ति
अमू पुरिसे पस्सथ ॥

इति नामकण्ठे पठमो कण्डो ।

लतो वोकारश्च ॥६८॥

68 The case-ending *yo* optionally become also *vo* itself, after what is technically called *la* - भिक्खवो ; भिक्खू etc.

For what purpose is *kāra* (*itself*) added ? It may become *no* too :—जन्तुनो ।

The word *also* (च) is added to signify 'the restriction of the present rule to certain instance to the exclusion of others :—पुरिसा ; पुरिसै ।'

The first chapter on declension is finished.

BOOK II, CHAPTER II.

अमुहस्स ममं सविभत्तिस्स से ॥१॥

सब्बस्स अमुहसहस्स सविभत्तिस्स ममं आदेसो होति से विभत्तिमुहि । ममं दीयते पुरिसेन ; ममं परिगहो ॥

1. If the case-ending *sa* (dative or genitive singular) follows, the entire *amha* together with the case-ending becomes changed into *mānam* :—
ममं दीयते ; ममं परिगहो ।

मयं योमुहि पठमे ॥२॥

सब्बस्सेव अमुहसहस्स सविभत्तिस्स मयं आदेसो होति योमुहि पठमे । मयं गच्छामि ; मयं देम ।

अमुहस्सेति किमत्थं ? पुरिसा तिट्ठन्ति ।

योमुहीति किमत्थं ? अहं गच्छामि ।

पठमेति किमत्थं ? अमुहाकं पस्ससि त्वं ॥

2. If the first case-ending *yo* follows, the entire *amha* together with the case-ending becomes changed into *māyam* :—मयं गच्छामि ।

Why this, viz., the *amha* ? पुरिसा ।

[80]

Why this, viz., *if the case-ending yo follows* ?
अहं ।

Why this, viz., *the first case-ending* ? अम्हाकं ।

• न्तुस्स न्तो ॥३॥

सञ्चस्सेव न्तुप्पच्चयस्स सविभत्तिस्स न्तो आदेसो होति येमहि
पठमे । गुणवन्तो तिठ्ठन्ति ।

न्तुस्सेति किमत्थं ? सञ्चे सत्ता गच्छन्ति ।

पठमेति किमत्थं ? गुणवन्ते पस्सथ ।

3 The first case-ending yo having followed
the entire ntu suffix with the case-ending become-
changed into nto :—गुणवन्तो ।

Why this, viz., *the ntu suffix* ? सत्ता ।

• Why this, viz., *the first case-ending* ? गुणवन्ते ।

न्तस्स से वा ॥४॥

सञ्चस्सेव न्तुप्पच्चयस्स सविभत्तिस्स न्तस्सादेसो होति या म
विभत्तिमहि । सीलवन्तस्स भायिनो ; सीलवतो भायिनो ।

सेति किमत्थं ? सीलया तिठ्ठति ।

4 If the case-ending sa follows, the entire
 ntu suffix with the case-ending become
optionally changed into $ntassa$:—सीलवन्तस्स
सीलवतो ।

Why this, viz., if the case-ending *sa* follows ?
सीलवा ।

आ सिम्हि ॥५॥

सञ्चस्तेव न्त्पञ्चयस्त सविभक्तिस्त आ आदेशो होति सिम्हि ।
गुणवा ; पञ्जवा ; सीलवा ; सतिमा ; मतिमा ।

न्त्प्तेति किमर्थं ? पुरिसा तिट्ठन्ति ।

सिम्हीति किमर्थं ? सीलवन्तो तिट्ठन्ति ॥

5. If the case-ending *si* follows, the entire *ntu* suffix with the case-ending is changed into *ā* — गुणवा etc.

For what purpose is this, viz., the *ntu* suffix ?
पुरिसा तिट्ठन्ति ।

For what purpose is this, viz., if the case-ending *si* follows ? सीलवन्तो ।

अं नपुंसके ॥६॥

सञ्चस्तेव न्त्पञ्चयस्त सविभक्तिस्त अं होति सिम्हि विभ
क्तिम्हि नपुंसके वत्तमानस्त लिङ्गस्त । गुणवं चित्तं तिट्ति ;
रुचिमं पुप्फं रोचति ।

सिम्हीति किमर्थं ? वस्वन्तं अगन्धकं पुप्फं पस्ससि ॥

6. If the case-ending *sz* follows, the entire *ntu* suffix with the case-ending is changed into *am* in the neuter gender :—गुणवं ; रुचिमं ।

Why is this, viz., *if the case-ending si follows* ?
वसुवज्ज ।

अवसां च मे ॥९॥

‘सञ्जस्तेव नुप्पञ्चयस्स सविभत्तिस्स अं अ आ आदेसा होन्ति
मे परे । भो गुणवं ; भो गुणव ; भो गुणवा ।

चसद्दग्गहणेन अंगहणानुकड्ढनत्थं ॥

7. If the case-ending *ga* follows, the entire *ntu* with the case-ending is also changed into *am*, *a* and *ā* :—भो गुणवं, गुणव, गुणवा ।

The technical *ga* has been interpreted in 2-1-0

The force of *also* (च) consists in supplying *am* to this rule from the preceding one.

तो ति ता सस्मिंनासु ॥८॥

सञ्जस्तेव नुप्पञ्चयस्स सविभत्तिस्स तोतिता आदेसा होन्ति वा
सस्मिंना इच्चेतेसु यथासङ्ख्यं । गुणवतो, गुणवन्तस्स ; गुणवति,
गुणवत्तस्मिं ; गुणवता, गुणवत्तेन : सतिमतो, सतिमन्तस्स,
सतिमति ; सतिमन्तस्मिं ; सतिमता, सतिमन्तेन ।

एतेस्सिति किमत्थं ? गुणवा ; सतिमा ।

8 These case-endings, viz., *sa*, *smimi* and *nā* having followed, the entire *ntu* suffix with the case-endings optionally becomes respectively *to*,

and *tā* :—गुणवतो, गुणवन्तस्स ; गुणति, गुणवन्तस्मिं ;
गुणता, गुणवन्तेन etc.

For what purpose is this, viz., *these case-endings*
sa, smim and nā) ? गुणवा etc.

• नमूहि तं वा ॥६॥

सब्बस्सेव न्नुपपन्नयस्स सविभत्तिस्स तं आदेसो होति वा नमूहि
भत्तिमूहि । गुणवत्तं, गुणवन्तानं, सतिवत्तं, सतिवन्तानं ।

नमूहीति किमर्थं ? गुणवन्तो तिष्ठन्ति ; तिष्ठन्ति
तिवन्तो ॥

9. If the case-ending *nam* follows, the entire
tu suffix with the case-ending is optionally
hanged into *tam* :—गुणवत्तं, गुणवन्तानं etc.

For what purpose is this, viz., *if the case-ending*
am follows ? गुणवन्तो etc.

इमस्सिदं असिमु नपुंसके ॥१०॥

सब्बस्सेव इमसहस्स सविभत्तिस्स इदं होति वा असिमु
पुंसके वत्तमावस्स लिङ्गस्स । इदं चित्तं तिष्ठति ; इदं चित्तं
पस्सि ।

वाति किमर्थं ? इमं चित्तं तिष्ठति ।

नपुंसकेति किमर्थं ? इमं पुरिसं पस्सि ; अयं पुरिसो
तिष्ठति ॥

10. If the case-endings *am* and *si* follow, the entire word *ima* together with the case-endings becomes optionally *idam* in the neuter gender :—
इदं ।

• For what purpose is this, viz., *optionally* ? इमं ।

For what purpose is this, viz., *in the neuter gender* ? इमं (पुरिसं) ; अयं (पुरिसो) ।

अमुस्सादु ॥११॥

सञ्जसेव अमुसहस्स अदुं होति असिमु नपुंसके वत्तमानस्य लिङ्गस्य । अदुं पुष्पं पस्ससि ; अदुं पुष्पं विरोचति ।

नपुंसकेति किमत्यं ? अमुं राजानं पस्ससि ; अमु राजा तिष्ठति ॥

11. If the case-endings *am* and *si* follow, the entire word *amu* with the case endings is changed into *adam* in the neuter gender —अदुं ।

For what purpose is this, viz., *in the neuter gender* ? अमुं ; अमु ।

इत्थिपुमनपुंसकसङ्घं ॥१२॥

इत्थिपुमनपुंसकसङ्घं इत्थेत्तं अधिकारत्थं वेदितव्वं ॥

12. The sutras coming hereafter are to be applied in the feminine, masculine and neuter genders.

यासु द्विन्नं द्वे च ॥१३॥

द्विन्नं सङ्ख्यानं इत्थिपुमनपुंसके वत्तमानानं सविभक्तीनं द्वे
होति यो इच्चेतेसु । द्वे इत्थियो ; द्वे धम्मा ; द्वे रूपानि ।

योस्विति किमत्थं ? होसु ।

चसद्दग्गहणेन द्विसद्दस्स दुवे द्वय उभ उभय दुवि च होन्ति
यो ना अं नं इच्चेतेसु । दुवे समणा , दुवे ब्राह्मणा , दुवे जना ,
द्वयेन ; द्वयं ; उभिन्नं ; उभयेसं , दुविन्नं ॥

13. If the case-ending *yo* follows, the numeral *du* with the case-ending becomes *dve* too in the feminine, masculine and neuter genders :—*द्वे* ।

Why is this, viz., *if the case-ending yo follows* ?
होसु ।

By the force of the word *too* (च) it is to be understood that the word *dvi* is also changed into *duve*, *dvaya*, *ubha*, *ubhaya* and *duvi*, if the case-endings *yo*, *nā*, *am* and *nam* follow :—*दुवे* . *द्वयेन* etc.

तिचतुन्नं तिस्रो चतस्सो तयो चत्तारो तौणि चत्तारि ॥१४॥

ति चतुन्नं सङ्ख्यानं इत्थिपुमनपुंसके वत्तमानानं सविभक्तीनं
तिस्रो चतस्सो तयो चत्तारो तौणि चत्तारि इच्चेते आदेसा होन्ति
ययासङ्ख्यं यो इच्चेतेसु । तिस्रो वेदना ; चतस्सो दिसा , तयो जना ;
चत्तारो पुरिसा ; तौणि आसन्नानि , चत्तारि अरिथसञ्चानि ।

योक्तिरिति किमर्थं ? तीसु ; चतसु ॥

14. If the case-ending *yo* follows, the numerals *ti* and *catu* with the case-ending become respectively *tisso*, *catasso*, *tayo*, *cattāro*, *tīṃ cattāra*, in the feminine, masculine and neuter genders :—
तिस्रो, चतस्रो etc.

For what purpose is this, viz., if the case ending *yo* follows ? तीसु ; चतसु ।

पञ्चादीनं अकारो ॥१५॥

पञ्चादीनं सङ्ख्यानं इत्थिपुमनपुंसके वक्ष्यमानानं सविभक्तिसं
अन्तरस्य अकारो होति यो वच्चेतेषु । पञ्च इत्थी , पञ्च जना
पञ्च रूपा ; छ ; छ ; सत्त ; सत्त ; अट्ठ ; अट्ठ ; नव ; नव
दस , दस ।

पञ्चादीनं इति किमर्थं ? द्वे , तयो ; चत्वारि ॥

15. If the case-ending *yo* follows, the final vowel of the numerals beginning with *pañca* with the case-ending is changed into *a* in the feminine masculine and neuter genders :—पञ्च etc.

For what purpose is this, viz., of the numerals beginning with *pañca* ? द्वे ; तयो ; चत्वारि ।

राजस्य रज्जो राजिनो से ॥१६॥

सर्वस्वेव राजसदृशस्य सविभक्तिसं रज्जो राजिनो दृश्येते
अदेसा होन्ति से विभक्तिमुद्दि । रज्जो ; राजिनो ।

सेति किमर्थं ? रञ्जं ।

16. If the case-ending *si* follows, the entire word *rāja* with the case-ending becomes *rañño* or *rājino*.—रञ्जो ; राजिनो ।

For what purpose is this, viz., *if the case-ending si follows ?* रञ्जं ।

रञ्जं नमूहि वा ॥१७॥

सम्यक्सेव राजसद्दत्तस्य सविभक्तिं स रञ्जं आदेशो होति वा नमूहि विभक्तिमूहि । रञ्जं ; राजूनं ॥

17. If the case-ending *nam* follows, the entire word *rāja* with the case-ending becomes optionally *raññam* :—रञ्जं ; राजूनं ॥

नामूहि रञ्जा वा ॥१८॥

सम्यक्सेव राजसद्दत्तस्य सविभक्तिस्त रञ्जा आदेशो होति वा नामूहि विभक्तिमूहि । तेन रञ्जा क्तं कर्म ; राजेन ।

नामूहीति किमर्थं ? रञ्जो सत्तिकं ॥

18. If the case-ending *nā* follows, the entire word *rāja* with the case-ending becomes optionally changed into *raññā* :—रञ्जा ; राजेन ।

For what purpose is this, viz., *if the case-ending nā follows ?* रञ्जो ।

स्मिम्हि रञ्जे राजिनि ॥१९॥

सञ्ज्येसं राजसद्दत्तं सविभक्तित्वा रञ्जे राजिनि इच्चेते आदेशा
होन्ति स्मिम्हि विभक्तिम्हि । रञ्जे ; राजिनि ॥

19. If the case-ending *smimi* follows, the entire word *rāja* with the case-ending becomes changed into *raññe* and *rājini*:—रञ्जे ; राजिनि ।

तुम्हाम्हाकं तयि मयि ॥२०॥

सञ्ज्येसं तुम्ह अम्ह सद्दानं सविभक्तोऽनं तयि मयि इच्चेते
आदेशा होन्ति यथासङ्ख्यं स्मिम्हि विभक्तिम्हि । तयि ; मयि ।
स्मिम्होति कित्थं ? त्वं भवसि ; अहं भवामि ॥

20. If the case-ending *smimi* follows, the words *tumha* and *amha* with the case-ending become respectively changed into *tayi* and *mayi*:—तयि ; मयि ।

For what purpose is this, viz., if the case-ending *smimi* follows ? त्वं ; अहं ।

त्वं अहं सिम्हि च ॥२१॥

सञ्ज्येसं तुम्ह अम्ह सद्दानं सविभक्तोऽनं त्वं अहं इच्चेते
आदेशा होन्ति यथासङ्ख्यं सिम्हि विभक्तिम्हि । त्वं ; अहं ।
चसद्दग्गहणेन त्वं च होति । त्वं सत्था ॥

21. If the case-ending *si* follows, the words *tumha* and *amha* with the case-ending become respectively changed into *tvam* and *aham* too. — त्वं, अहं ।

By the force of the word *too* (च) it is to be understood that *tumha* is also changed into *tvam* :—त्वम् ।

तव मम से ॥२२॥

सञ्ज्येसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभत्तीनं तव मम इच्चेते आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं से विभत्तिमुहि । तव ; मम ।

सेति किमर्थं ? तयि ; मयि ॥

22. If the case-ending *sa* follows, the words *tumha* and *amha* with the case-ending become respectively changed into *tava* and *mama* :—तव , मम ।

For what purpose is this, viz., if the case ending *sa* follows ? तयि , मयि ।

तुय्हं मय्हं च ॥२३॥

सञ्ज्येसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभत्तीनं तुय्हं मय्हं इच्चेते आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं से विभत्तिमुहि । तुय्हं , मय्हं ।

सेति किमर्थं ? तया ; मया ।

चसद्दग्गहणं सेग्गहणं अनुकड्ढमत्थं ॥

23. If the case-ending *sa* follows, the words

tumha and *amha* with the case-ending are respectively changed into *tuyham* and *mayham* too :—
तुय्हं ; मय्हं ।

For what purpose is this, viz. if the case ending *sa* follows ? तथा ; मया ।

The word *too* (च) is added to signify that the case-ending *sa* is to be supplied here from the preceding rule.

तं मं अम्हि ॥२४॥

सब्बेसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभत्तीनं तं मं इच्चेते आदेसा
होति यथासङ्ख्यं अम्हि विभत्तिम्हि । तं , मं ।

अम्हीति किमर्थं ? तथा ; मया ॥

24. If the case-ending *am* follows, the words *tumha* and *amha* with the case-ending are respectively changed into *tam* and *mam* :—तं ; मं ।

For what purpose is this, viz., if the case ending *am* follows ? तथा ; मया ।

तवं ममं च न वा ॥२५॥

सब्बेसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभत्तीनं तवं ममं इच्चेते आदेसा
होति न वा यथासङ्ख्यं अम्हि विभत्तिम्हि । तवं ; ममं ।

नवाति किमर्थं ? तं मं पस्ससि ।

चसद्दग्गहणं अंगहणानुकड्ढनत्थं ॥

25. If the case-ending *am* follows, the words *tumha* and *amha* with the case-ending may or may not be changed into *tavam* and *mamam* too — तव ; मम ।

Why is this, viz., *may not be* ? त ; म ।

By the force of the word *too* (च), *am* is to be supplied here from the preceding rule.

नाम्हि तथा मया ॥२६॥

सञ्चेतं तुम्ह अमुह सद्वानं सविभक्तो न तथा मया इच्छेते
आदेसा होति यथासङ्ख्यं नाम्हि विभक्तिम्हि । तथा , मया ।
नाम्होति किमर्थं ? तुम्हेहि ; अम्हेहि ॥

26. If the case-ending *nā* follows, the words *tumha* and *amha* with the case-ending are respectively changed into *tayā* and *mayā* :—तथा , मया ।

For what purpose is this, viz., *if the case-ending nā follows* — तुम्हेहि , अम्हेहि ।

तुम्हस्स तुवं त्वं अम्हि ॥२७॥

सञ्चस्स तुम्हसद्वस्स सविभक्तिस्स तुवं त्वं इच्छेते आदेसा
होति अम्हि विभक्तिम्हि । कलिङ्गरस्स तुवं मञ्जे ; कट्ठस्स
त्वं मञ्जे ॥

27. If the case-ending *am* follows, the word

tumha with the case-ending becomes changed into *tuvaṃ* and *tvam* :—तुवं, त्वं ।

पदतो दुतियाचतुर्थीछट्ठीसु वो
नो ॥२८॥

सञ्चैसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभत्तीनं यदा पदस्मा परेसं
धो नो आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं दुतियाचतुर्थी छट्ठी इत्येतेषु
न वा । पद्माय वो भिक्षुवे गमिस्सामि ; मा नो अज्ज विकन्तीसु
धम्मं वो भिक्षुवे देसिस्सामि , सविभजेय नो रज्जेन , छट्ठीस्मि
वो पकत्तिया ; सत्था नो भगवा अनुप्पत्तो ।

नवाति किमर्थं ? एसो अम्हाकं सत्था ।

तुम्हाम्हाकं इति किमर्थं ? एते इसयो पस्ससि ।

पदतोति किमर्थं ? तुम्हाकं सत्था ।

एतेस्विति किमर्थं ? गच्छथ तुम्हे ॥

28. The word *tumha* and *amha* (with case endings) used after *padas* (complete words) may or may not become respectively changed into *tu* and *no* in the 2nd, 4th and 6th cases (in the plural number) :—वो ; नो ।

Why this, viz., *may not become* ? अम्हाकं ।

Why this, viz., *used after padas* ? तुम्हाकं सत्था । *Vo* and *no* cannot be used in the beginning of a sentence or in that of a line in poetry.

Why this, viz., in these cases ? तुम्हे ।

तेमेकवचने ॥२६॥

सञ्चसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभक्तीनं यदा पदस्मा परेसं ते मे आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं चतुर्थीकृट्ठी इत्थेतेसु एकवचनेसु । ददामि ते गामवरानि पञ्च, ददाहि मे गामवरं, इदं ते रट्ठं ; अयं मे पुत्तो ।

पदतोति किमत्थं ? तत्र जाति ; मम जाति ॥

29. The words *tumha* and *amha* (with case-endings) used after *padas* (complete words) are respectively changed into *te* and *me* in the 4th and 6th cases in the singular number :—अयं मे पुत्तो etc.

For what purpose is this, viz., after *padas* (complete words) ? मम जाति । *Te* and *me* are not used in the beginning of a sentence or in that of a line in poetry.

नाम्हि ॥३०॥

सञ्चसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभक्तीनं पदस्मा परेसं ते मे आदेसा न होन्ति अम्हि विभक्तिम्हि । पस्सेय तं वस्सुसतं अरोगं ; सो मं अब्बुवि ॥

30. If the case-ending *ami* follows, the words *tumha* and *amha* (with the case-ending) used

after *padas* (complete words) are not changed into *te* and *me* :—तं ; मं ।

* वा ततिये च ॥३१॥

सब्बेसं तुम्ह अम्हसद्दानं सविभत्तीनं पदस्मा परेसं ते मे आदेसा होन्ति वा यथासङ्ख्यं ततियेकवचने परे । कतं ते पापं, कतं तथा पापं ; कतं मे पापं ; कतं मया पापं ।

पदतोति किमत्थं ? तथा कतं ; मया कतं ।

चसद्दगाहणं तेमेगाहणं अनुकड्ढनत्थं ॥

31. If the ending of the third case singular follows, the words *tumha* and *amha* (with the case ending) used after *padas* (complete words) are respectively optionally changed into *te* and *me* too :—ते, तथा ; मे, मया ।

For what purpose is this, viz, *used after padas* ? तथा कतं etc.

The force of *too* (च) is to supply *te* and *me* here from the preceding rule.

बहुवचनेसु वो नो ॥३२॥

सब्बेसं तुम्ह अम्हसद्दानं सविभत्तीनं पदस्मा परेसं वो नो आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं ततिये बहुवचने परे । कतं वो कम्मं ; कतं नो कम्मं ।

पदतोति किमत्थं ? तुम्हेहि कतं ; अम्हेहि कतं ।

बहुवचनग्राहणेन योमहि पठमे यो नो आदेशो होति ।

गामं वो गच्छेयर्थं , गामं नो गच्छेयाम ॥

32 If the plural ending of the third case follows, the words *tumha* and *amha* (with the case-ending) used after *padas* (complete words) are respectively changed into *vo* and *no* :—वो ; नो ।

For what purpose is this, viz., used after *padas*? तुम्हेहि कतं etc. *Vo* and *no* are not used in the beginning of a sentence or in that of a line in poetry.

By the force of the word *plural* it is to be understood that if the ending *yo* of the first case follows, *tumha* and *amha* are also changed into *vo* and *no* :—वो ; नो ।

पुमन्तस्मा सिम्हि ॥३३॥

पुम इच्चेवमन्तस्मा सविभक्तिस्मा आ आदेशो होति सिम्हि विभक्तिस्मि । पुमा तिष्ठति ।

सिम्हीति किमर्थं ? पुमानो तिष्ठन्ति ।

अन्तग्राहणेन सववयुव इच्चेवमादीनं लिङ्गानं अन्तस्मा सविभक्तिस्मा आ आदेशो होति सिम्हि विभक्तिस्मि । सववा ; युवा ॥

33 If the case-ending *si* follows, the final of *ama* with the case-ending is changed into *ā* :—पुमा ।

For what purpose is this, viz., *if the case-ending si follows ?* पुमानो ।

By the force of the word *final* it is to be understood that the final of the stems *maghava* and *pura* too with the case-ending *si* is changed into *a* —मग्वा ; युवा ।

अं आलपनेकवचने ॥३४॥

पुम इच्चेवमन्तस्तु सविभक्तिस्तु अं होति आलपनेकवचने परे ।
हे पुमं ।

आलपनेति किमर्थं ? पुमा तिट्ठति ।

एकवचनेति किमर्थं ? हे पुमानो ।

34. If the singular ending of the vocative case follows, the final of the word *puma* with the case-ending is changed into *am* —हे पुमं ।

For what purpose is this, viz., *of the vocative case ?* पुमा ।

For what purpose is this, viz., *singular ?* हे पुमानो ।

समासे च विभासा ॥३५॥

पुम इच्चेवमन्तस्तु समासे च अं आदेशो होति विभासा । इत्थं च पुमा च नपुंसकञ्च, इत्थोपुमनपुंसकान् समूहो, इत्थोपुमनपुंसक समूहो ।

विभासाति किमत्थं ? इत्थोपमनपुंसकानि ।

असद्वृद्धगङ्गां अंगहयानुकुण्डनत्थं ॥

35. In *samāsa* (compound composition) the final of the word *puma* too is optionally changed into *am* :— इत्थोपमनपुंसकसमूहो ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ? इत्थोपमनपुंसकानि ।

The force of *too* (च) is to supply *am* here from the preceding rule.

योस्वानो ॥३६॥

पुमश्चेवमेतस्स सविभत्तिस्स आनो आदेशो होति योस्स विभत्तोस्स । पुमानो ; हे पुमानो ।

योस्विति किमत्थं ? पुमा ।

36. If the case-ending *yo* follows, the final of the word *puma* with the case-ending is changed into *āno* :—पुमानो ।

For what purpose is this, viz., *if the case-ending yo follows* ? पुमा ।

आने स्मिम्हि वा ॥३७॥

पुमश्चेवमेतस्स सविभत्तिस्स आने आदेशो होति वा स्मिम्हि विभत्तिम्हि । पुमाने पुमे वा ॥

37. If the case-ending *smiṇi* follows, the final of the word *puma* with the case-ending is optionally changed into *āne* :—पुमाने, पुमे ।

हि विभक्तिम्हि च ॥३८॥

पुमद्वयेवमन्तस्तु हिविभक्तिम्हि च आने आदेशो होति ।
पुमानेहि ; पुमानेभि ।

पुनर्विभक्तिग्राहणं किमर्थं ? सविभक्तिग्राहणनिवृत्तनर्थं ।
चसदुदग्राहणेन मधवयुवद्वयेवमादीनां अन्तस्तु आन
आदेशो होति सि-यो-अं-यो द्वये तासु विभक्तीसु, पुमकम्मयामन्तस्तु
च उकारो होति सस्मासु विभक्तीसु । युवानो ; युवानं ;
सुवाने ; मववानो ; मववानं ; मववाने ; पुसुनो ; पुसुना ;
कम्मनो ; कम्मना ; यासुनो ; यासुना ॥

38. If the case-ending *hi* too follows, the final of the word *puma* is changed into *āne* :—पुमानेहि ; पुमानेभि ।

Why is the word *vibhatti* (case-ending) repeated in the rule ?

For the prevention of taking the own *vibhatti* (case-ending) of *hi* for a separate case-ending substitute.

Thus for instance if the rule had run as हिम्हि च, some people might have misinterpreted it by saying that *āne* takes place, if *hi* and *mhi* follow.

In reality *āne* does not take place if *mhi* follows. So for the prevention of taking *mhi* for a separate case-ending substitute, the word *vibhatti* itself is used in the rule.

By the force of the word *too* (च) it is to be understood that if the case-endings *si*, *yo*, *am* and *yo* follow, the final of the words *maghava*, *yuva* etc. is changed into *āna*; and the case-ending *sa* and *smā* having followed, the final of *puma*, *kama* and *thāma* is changed into *u*:—युवानो; युवानं; युवाने etc.; पुसुनो; पुसुना etc.

The example of *āna* taking place before the ending *si* (of the vocative case) is ओ युवान ।

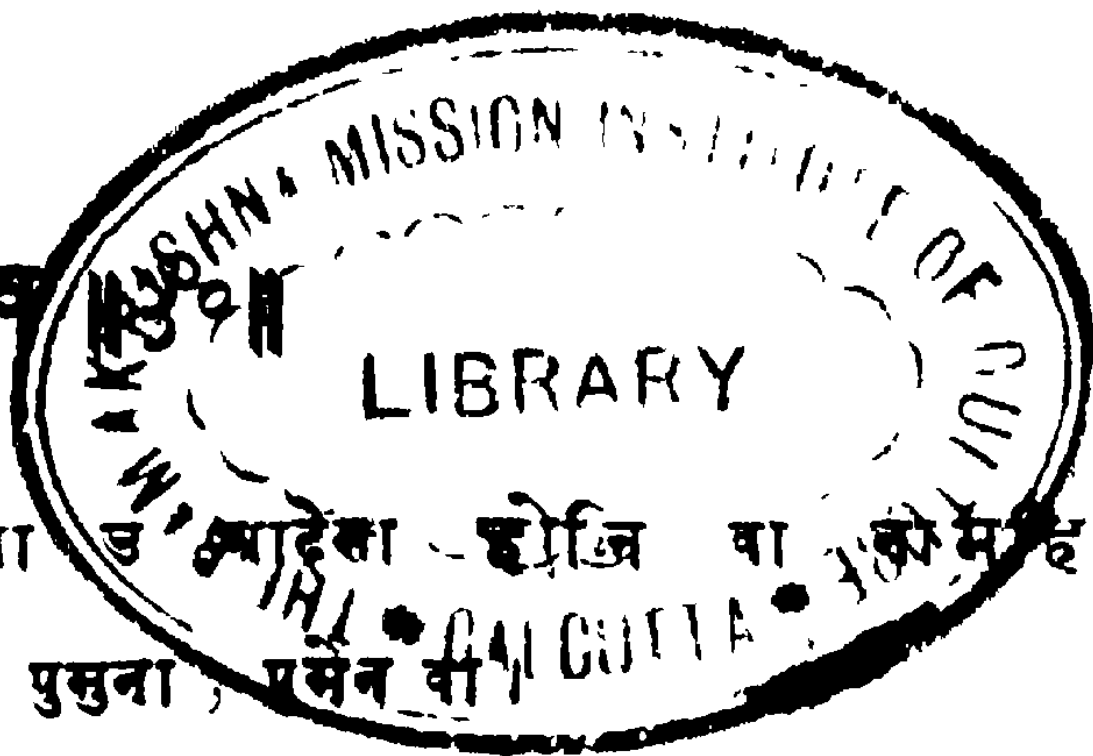
सुस्तिं आ वा ॥३६॥

पुमदञ्चैवमन्तस्तु सुविभक्तिमहि आ चादेशो होति वा ।
पुमासु पुमेसु वा ।

39. If the case-ending *su* follows, the final of the word *puma* is optionally changed into *ā*:—
पुमासु ; पुमेसु ।

उ नामहि च

पुम दञ्चैवमन्तस्तु आ उ चादेशो होति वा पुमेसु
विभक्तिमहि । पुमाना ; पुसुना ; पुमेन वा ।

40. If the case-ending *nā* follows, the final of the word *puma* is optionally changed into *ā* and *u* :—पुमाना ; पुमना ; पुमेन ।

अ कम्पन्तस्स च ॥४१॥

कम्प इच्चेवमन्तस्स च अ उ आदेशा होन्ति वा नाम्हि विभक्तिम्हि । कम्पना ; कम्पुना ; कम्पेन वा ।

चसद्दग्गहणेन मववयुंष इच्चेवमादीनं अन्तस्स आ आदेशो होति कच्चि नासु इच्चे तेसु । मववाना ; मववासु ; मववेन वा ; युवाना ; युवासु ; युवेन वा ॥

इति नानकप्पे दुतियो कण्ठो ॥

41. If the case-ending *nā* follows, the final of the word *kamma* too is optionally changed into *a* and *u* :—कम्पना ; कम्पुना ; कम्पेन ।

By the force of *too* (च) it is to be understood that the final of the words *maghava* and *yuva* is sometimes changed into *ā* before the case-endings *nā* and *su* :—मववाना ; मववासु ; मववेन etc.

The second chapter on declension is finished.

BOOK II, CHAPTER III.

तुम्हाम्हेहि नं आकं ॥१॥

तेहि तुम्हाम्हेहि नं वचसस्स आकं होति । तुम्हाकं ; अम्हाकं ।

नं इति किमर्थं ? तुम्हेहि ; अम्हेहि ॥

1. The case-ending *nam* used after *tumha* and *amha* is changed into *ākam*:—तुम्हाकं ; अम्हाकं ।

For what purpose is this, viz, *the case-ending nam* ? तुम्हेहि ; अम्हेहि ।

वायूप्पठमो ॥२॥

तेहि तुम्हाम्हेहि यो अप्पठमो आकं होति वा । तुम्हाकं पस्ससि ; तुम्हे पस्ससि वा ; अम्हाकं पस्ससि ; अम्हे पस्ससि वा ।

योति किमर्थं ? तुम्हेहि ; अम्हेहि ।

अप्पठमोति किमर्थं ? गच्छथ तुम्हे ; गच्छामे मय्यं ।

वाति विकप्पनत्थं । मीनं अं आनं आदेसा होन्ति ।

तुम्हं ; तुम्हानं ; अम्हं ; अम्हानं ॥

2. The ending *yo* of the 2nd case used after

tumha and *amha* is optionally changed into *ākam* :—तुम्हाकं ; तुम्हे ; अम्हाकं ; अम्हे ।

For what purpose is this, viz., the ending *yo* ?
तुम्हे ; मयं ।

The word *optionally* is used to signify an alternative course: *yo* is also changed into *ām* and *ānam* :—तुम्हं ; तुम्हानं ; अम्हं ; अम्हानं ।

सस्सं ॥३॥

तेहि तुम्हाम्हेहि सस्स विभत्तिस्स अं आदेसो होति वा ।
तुम्हं दीयते ; तव दीयते ; तुम्हं परिग्गहो ; तव परिग्गहो ;
अम्हं दीयते ; मम दीयते ; अम्हं परिग्गहो ; मम परिग्गहो ;
मय्हुं दीयते ; मम दीयते ; मय्हुं परिग्गहो ; मम परिग्गहो ।
सस्सेति किमर्थं ? तुम्हेसु ; अम्हेसु ॥

3. The case-ending *sa* is optionally changed into *ām*, after *tumha* and *amha* :—तुम्हं ; तव ; अम्हं
मम ; मय्हुं ।

For what purpose is this, viz., the case-ending
sa ? तुम्हेसु ; अम्हेसु ।

सब्बनामाकारते पठमो ॥३॥

सब्बेसं सब्बनामानं अकारतो यो पठमो एत्तं आपज्जते ।
सब्बे ; वे ; ते ; के ; तुम्हे , अम्हे ; इमे ।

सञ्चानामानं इति किमर्थं ? देवा ; असुरा ; नागा ;
गन्धर्वा ।

अकारतोति किमर्थं ? अमू पुरिसा ।

योति किमर्थं ? सञ्चो ; यो . को ; अयं ।

पठमगद्वयं उत्तरसुत्तर्थं । कतरो च कतमो च कतरकतमे
कतरकतमा वा ॥

4. The ending *yo* of the first case used after
a of pronouns is changed into *e* —सञ्चे ; ये etc.

For what purpose is this, viz., of pronouns ?
देवा etc.

For what purpose is this, viz., used after *a* ?
अमू ।

Why is this, viz., the ending *yo* ? सञ्चो etc.

The expression viz., of the first case, is used
to signify the influence of this rule on the succeed-
ing rule :—कतरकतमे ; कतरकतमा ।

इन्द्रट्ठा वा ॥५॥

तस्मा सञ्चानामानं अकारतो इन्द्रट्ठा वो पठमो एत्तं आपज्जते
वा । कतरकतमे ; कतरकतमा ।

सञ्चानामानं इति किमर्थं ? देवासुरनागगन्धर्वमनुष्या ।

इन्द्रट्ठाति किमर्थं ? ते सञ्चे ॥

5. The ending *yo* of the first case is optionally

changed into *e*, after *&* of pronouns in copulative compounds (*dvanda*):—कतरकतमे ; कतरकतमा ।

For what purpose is this, viz., of pronouns ?
देवासुरनागगन्धर्वमनुष्या ।

For what purpose is this, viz., in copulative compounds ? सञ्जे ।

नञ्जं सब्बनामिकं ॥६॥

सब्बनामिकविधानं हन्ट्ठे नञ्जं कारियं होति । पुब्बो च अपरो च=पुब्बापरानं ; पुब्बो च उत्तरो च=पुब्बोत्तरानं ; अधरो च उत्तरो च=अधरोत्तरानं ॥

6. The rules of case-ending relating to pronouns (*sabbanāma*) do not hold good in copulative compounds (*dvanda*):—पुब्बापरानं (and not पुब्बापरानं) ; etc.

बहुब्बीहिम्हि च ॥७॥

बहुब्बीहिम्हि च समासे सब्बनामिकविधानं नञ्जं कारियं होति । पियो पुब्बो यस्स=पियपुब्बाय, पियपुब्बानं, पियपुब्बे, पियपुब्बस्स ।

चेति किमर्थं ? सब्बनामिकविधानञ्च होति । दक्खिणपुब्बस्सं ; दक्खिणपुब्बस्सा ; उत्तरपुब्बस्सं ; उत्तरपुब्बस्सा ।

7. In the relative compounds (*balubbihi*)

too, the pronominal rules do not hold good :—

प्रेयप्रब्बाय, प्रियपुब्बानुं, प्रियपुब्बे, प्रियपुब्बस्स ।

What is the force of *too* (च) ? The pronominal rules are also applied :—दक्खिणपुब्बस्स etc.

सब्बतो नं संसानं ॥८॥

सब्बतो सब्बनामतो नं वचनस्स सं सानं इच्चे ते आदेशो होन्ति ।
ज्जेसं ; सब्बेसानं ; सज्जासं ; सज्जासानं ; वेसं ; येसुनं ;
तसं ; यासानं ; तेसं ; तेसानं ; तासं ; तासानं ; केसं ;
सानं ; कासं ; कासानं ; इमेसं ; इमेसानं ; इमासं ; इमासानं ;
मूसं ; अमूसानं ।

नन्ति किमत्थं ? सब्बस्स ; यस्स ; तस्स । एवं सब्बत्थं ॥

8. The case-ending *nam* is changed into *sam* and *sānam* after all pronouns :—सज्जेसं ; सब्बेसानं etc.

For what purpose is this, viz., the case-ending *am* ? सब्बस्स etc.

राजस्स राजु सुनंहिसु च ॥९॥

सब्बस्स राजसद्दस्स राजु आदेशो होति सुनंहि इच्चेतिसु ।
जूसु ; राजूनं ; राजूभि ।

सुनंहिसूति किमत्थं ? राजा ।

चसद्दग्गहणं अवधारणत्थं ? राजेसु ; राजानं ; राजेहि ;
जेभि ॥

9 The case-endings *su*, *nam* and *hi* having followed, the word *rāja* is changed into *rāju* too :—राजूसु etc.

For what purpose is this, viz., *the case-endings su, nam and hi having followed*? राजा ।

The word *too* (च) is added to signify restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others :—राजेसु etc.

सब्बस्मिस्स वा ॥१०॥

सब्बस्स इमसद्दस्स एकारो होति वा सुनंहि इत्थेतेसु । एसु ; इमेसु ; एसं ; इमेसं ; एहि ; इमेहि ।

इमस्सेति किमत्थं ? एतेसु ; एतिसं ; एतेहि ॥

10. This word *ima* is optionally changed into *e*, before the case-endings *su*, *nam* and *hi* :—एसु ; इमेसु etc.

For what purpose is this, viz., *the word ima* ? एतेसु etc.

अनिमि नाम्हि च ॥११॥

इमसद्दस्स सब्बस्सेव अन इमि आदेसा होन्ति नाम्हि विभन्तिम्हि । अनेन धम्मदानेन सुखिता होन्ति सा पजा इमिना बुद्धपूजेन पत्यान अमत्तं पदं ।

नाम्हीति किमत्थं ? इमेसु ; इमेसं ; इमेहि ।

अग्गहयं वागहयनिवत्तनत्थं ॥

11. The word *ima* is changed into *ana* and *imi* too, before the case-ending *nā* : - अनेन ; इमिना ।

For what purpose is this, viz., before the case-ending *nā* ? इमेसु etc.

The word *too* (च) is added in order that (वा optionally) may not follow here from the preceding rule.

अनपुंसकस्त्रायं सिम्हि ॥१२॥

इमसद्दत्तस्य स बस्तेव अनपुंसकस्य अयं आदेशो ङीति सिम्हि वेभत्ति न्हि । अयं पुरिसो ; अयं इत्थी ।

अनपुंसकस्तेति किमर्थं ? इदं चित्तं ।

सिम्हीति किमर्थं ? इमं पुरिसं पस्ससि ॥

12. The word *ima* in the non neuter gender is changed into *ayam*, before the case-ending *i* :—अयं ।

For what purpose is this, viz., in the non-neuter gender ? इदं ।

For what purpose is this, viz., before the case-ending *si* ? इमं ।

अमुस्स मो सं ॥१३॥

अमुसद्दत्तस्य अनपुंसकस्य मकारो सकारं आपज्जते वा सिम्हि वेभत्ति न्हि । असु राजा-; असुको राजा ; असु इत्थी ; असुका इत्थी ।

अनपुंसकस्तेति किमत्थं ? अदं पुष्कं विरोचति ।

अमुस्तेति किमत्थं ? अयं पुरिसो ।

सिम्हीति किमत्थं ? असुं पुरिसं पस्ससि ।

13. The *m* of the word *amu* in the non-neuter gender is optionally changed into *s*, before the case-ending *si* :—असु ; असुको ।

For what purpose is this, viz., *in the non-neuter gender* ? अदं ।

For what purpose is this, viz., *of the word amu* ? अयं ।

For what purpose is this, viz., *before the case-ending si* ? असुं ।

एतत्तेसं तो ॥१४॥

एतत्त इत्ते तेसं अनपुंसकानं तकारो सकारं आपज्जते सिम्हि विभत्तिमुच्चि । एसो पुरिसो ; एसा इत्थी ; सो पुरिसो ; सा इत्थी ।

एतेस्सिति किमत्थं ? इतरो पुरिसो ; इतरा इत्थी ।

अनपुंसकस्तेति किमत्थं ? एतं चित्तं ; तं चित्तं ; एतं रूपं ; तं रूपं ॥

14. The *t* of *eta* and *ta* in the non-neuter gender is changed into *s*, before the case-ending *si* :—एसो ; सो etc.

For what purpose is this, viz., *of eta and ta* ? इतरो etc.

Why is this, viz., in the non-neuter gender ?
एतं ; तं etc.

तस्स वा नत्तं सब्बत्थ ॥१५॥

तस्स सब्बनामस्स तकारस्स नत्तं होति वा सब्बत्थ लिङ्गेषु ।
नाय ; ताय ; नं , तं ; ने ; ते ; नेसु ; तेसु ; नम्हि ; तम्हि ,
नाहि , ताहि ।

15. The *t* of the pronoun *ta* is optionally
changed into *n* in all genders :—नाय ; ताय etc.

सस्मास्मिंसंसास्वत्तं ॥१६॥

तस्स सब्बनामस्स तकारस्स सब्बस्सेव अत्तं होति वा स स्मा
स्मिं सं सा इच्चेतेसु सब्बत्थ लिङ्गेषु । अस्स, तस्स , अस्मा,
तस्मा ; अस्मिं, तस्मिं ; अस्सं, तस्सं ; अस्मा, तस्मा ।

तकारस्सेति किमत्थं ? असुस्सं ; असुस्सा ।

एतेस्विति किमत्थं ? तेसु ; नेसु ॥

16. The *t* of the pronoun *ta* is optionally
changed into *a*, before the case-endings (or case-
ending substitutes) *sa*, *smā*, *smim*, *sam*, and *sā*,
in all genders :—अस्सं, तस्सं etc.

For what purpose is this, viz., the *t* ? असुस्सं
etc.

For what purpose is this, viz., before the case-

endings (or case-ending substitutes) *sa*, *smā*,
smim, *sam* and *sā* ? - तेषु ; नैषु ।

इमसदस् च ॥१७॥

इमसदस् सव्यसूत्रेण अत्तं होति वा सस्मास्मिंसंसा इत्येतेषु
सव्यत्थ लिङ्गेषु । अस्स ; इमस्स ; अस्मा ; इमस्मा ; अस्मिं ;
इमस्मिं ; अस्सं ; इमिस्सं ; अस्मा ; इमिस्मा ।

इमसदस्तेति किमर्थं ? एतिस्सं ; एतिस्मा ।

चसदग्गहणं अत्तं अनुकड्ढनत्थं ॥

17, The word *ima* too is optionally changed
into *a*, before the case-endings (or case ending
substitutes) *sa*, *smā*, *smim*, *sam* and *sā*, in all
genders :—अस्स ; इमस्स etc.

For what purpose is this, viz., the word *ima* ?
एतिस्सं ; एतिस्मा ।

The force of *too* (च) is to supply *a* here from
the preceding rule.

सव्यतो को ॥१८॥

सव्यतो सव्यनामतो ककारागमो होति वा । सव्यको
मको ; सको ; अमुको ; अमुको ।

वाति किमर्थं ? सव्यो ; यो ; सौ ; को ।

सव्यनामतोति किमर्थं ? पुरिसो ।

पुनसव्यतो गहणेन अण्णस्मापि ककारागमो होति
हीनको ; पोतको ॥

18. *Ka* is optionally augmented to pronouns in all instances ;—सब्बको ; यको etc.

For what purpose is this, viz., *optionally* ?
परिसो ।

By the force of repetition of the phrase *in all instances* (सब्बतो), it is to be understood that *ka* is augmented to other words as well :—हीनको , प्रीतको ।

घपतो स्मिंसानं संसा ॥१६॥

सब्बतो सब्बनामतो घपसज्जातो स्मिं स इत्थेतेसं सं सा
आदेसा होन्ति वा यथासङ्गं । सब्बस्सं ; सब्बायं , सब्बस्सा ,
सब्बाय ; इमिस्सं ; इमायं ; इमिस्सा ; इमाय ; अमुस्सं ;
अमुयं ; अमुस्सा ; अमुया ।

* सब्बनामतोति किमत्थं ? इत्थियं ; इत्थिया ।

स्मिंसानं इति किमत्थं ? अमुयो ॥

19. The case-endings *smim* and *sa* are respectively optionally changed into *sam* and *sā*, after pronouns ending in what are technically called *gha* and *pa* :—सब्बस्स ; सब्बायं ; सब्बस्सा ; सब्बाय etc.

For what purpose is this, viz., *after pronouns* ?
इत्थियं ; इत्थिया ।

For what purpose is this, viz., *the case-endings smim and sa* ? अमुयो ।

The technical terms *gha* and *pā* have been interpreted in 2-1-8 and 2-1-9.

नेताहि स्मिं आयया ॥२०॥

एताहि सम्बन्धाहि षपसञ्जातो स्मिंवचनस्त नेव आयया आदेशा होन्ति । एतिस्सं ; एतायं ; इमिस्सं ; इमायं , अमुस्सं , अमुयं ।

स्मिन्ति किमर्थं ? ताय इत्यिया सुखं ।

एताहीति किमर्थं ? कञ्जाय ; गङ्गाय ; वीणाय , सद्भाय ॥

20. The case-ending *smim* does not become *āya* and *yā*, after pronouns ending in what are technically called *gha* and *pā* :—एतिस्सं etc.

For what purpose is this, viz., the case-ending *smim*? ताय ।

For what purpose is this, viz., after pronouns ? कञ्जाय etc.

मनोगणादितो स्मिं नानं इ आ ॥२१॥

तस्मा मनोगणादितो स्मिना इच्चेतेसं इकार आकारादेशा होन्ति वा यथासङ्गं । मनसि ; मनस्मिं ; सिरसि ; सिरस्मिं , मनसा ; मनेन ; वचसा ; वचेन ; सिरसा ; सिरेन ; तपसा ; तपेन , वयसा ; वयेन ; यससा ; यसेन ; तेजसा ; तेजेन ; उरसा , उरेन , तमसा ; तमेन ।

स्मिन्नानं इति कित्त्वं ? मनो ; सिरौ ; तपो ; रमो ; तेजो ।

आदिगृहणेन अञ्जेह्यपि स्मिन्नानं इकार-आकारादेशा
होति । विलसि ; विलसा ; पदसि ; पदसा ॥

21. The case-endings *smim* and *nā* become respectively optionally *i* and *ā*, after words of the *mano* group etc. :—मनसि, मनस्मिं ; मनसा, मनेन etc.

For what purpose is this, viz, the case-endings *smim* and *nā* ? मनो etc.

By the force of *etc.* (आदितो) it is to be understood that *smim* and *nā* are changed into *i* and *ā*, after other words also :—विलसि, विलसा etc.

सप्त चो ॥२२॥

तस्मा मनोगणादितो सप्त च ओकारो होति । मनसा ; नपसो ॥

22. The case-ending *sa* is also changed into *o* after words of the *mano* group etc. :—मनसो ।

एतेसं ओ लोपे ॥२३॥

इतेसं मनोगणादीनां अन्तो ओत्तं आपज्जते विभक्तिलोपं कते ।
मनोमयं ; अयोमयं ; तेजोस्मेन ; तपोगुणेन ; सिरोरुहो ।

आदिगृहणेन अञ्जेसं अन्तो ओत्तं आपज्जते । आपोसमेन ;
आयोसमेन ।

लोपेति किमर्थं ? पदसा ; तपसा ; यससा , वचसा , मनसा । एवं अञ्जेपि योजेतच्चा ॥

23. The final of words of the *mano* group etc. is changed into *o*, if the case-endings are elided :—मनोमयं ; तेजोसमेन etc.

By the force of *etc.* it is to be understood that the final of other words also is changed into *o* :—आपोसमेन etc.

For what purpose is this, viz., if the case-endings are elided ? पदसा etc.

Other examples may in the same way be given.

स सरे वागमो ॥२४॥

एतेहैव मनोगणादीहि विभक्तादेसि सरे परे सकारागमो ह्येति वा । मनसा ; वचसा ; मनसि ; वचसि ।

वाति किमर्थं ? मनो ; तेजो ; यसो ।

पुनादिगह्वरेण अञ्जस्मिं पि सरे पञ्चये सकारागमो ह्येति । मानसिकं ; वाचसिकं ॥

24. *S* is optionally augmented to words of the *mano* group etc., if a vowel of a case-ending substitute follows :—मनसा etc. •

For what purpose is this, viz., optionally ? मदेन etc.

Why is this, viz., *if a vowel follows?* मनो etc

By the force of etc. it is understood that *s* is augmented even if vowels of other suffixes follow :—मानसिकं etc.

सन्तसहस्र सो भे वो चन्ते ॥२५॥

सम्बन्धेव सन्तसहस्र सकारादेशो होति भकारे परे चन्ते
वकारागमो होति । सम्भिर् एव समासेयः सम्भि कुब्धे
नासम्भिः सम्भि पवेदयन्ति ; सम्भतो ; सम्भावो ।

भेति किमर्थं ? सन्ते हि पूजितो भगवा ।

चसद्दगहणं कचि सकारस्वरपसिद्धत्वं । सकारो ,
सक्तो ॥

25. If *bh* follows, the word *santa* is changed into *sa*, and *b* is also augmented at the end of it :—सम्भि ; सम्भावो etc.

For what purpose is this, viz., *if bh follows?*
सन्ते हि ।

By the force of the word *also* (च) it is to be understood that *sa* ends in a vowel :—स + कारो
= सक्कारो etc. (see 1-3-6).

सिम्हि गच्छन्तादीनं अन्तसहो अं ॥२६॥

सिम्हि गच्छन्तादीनं अन्तसहो अं आपञ्जते वा । गच्छं ;

गच्छन्तो ; मङ्गं ; मङ्गन्तो । चरं ; चरन्तो ; तिष्ठं ; तिष्ठन्तो ,
खादं ; खादन्तो ।

गच्छन्तादीनं इति किमर्थं ? अन्तो ; दन्तो ; वन्तो ;
सन्तो ॥

26. If the case-ending *si* follows, *anta* of *gacchanta* etc. is optionally changed into *am* :—
गच्छं ; गच्छन्तो ; and others.

For what purpose is this, viz., of *gacchanta* etc. ?
अन्तो, and others.

सेसेसु न्तु व ॥२७॥

गच्छन्तादीनं अन्तसद्दो न्तुप्पञ्चयोष दट्ठब्बो सेसेसु विभक्तिं
पञ्चयेसु । गच्छतो ; मङ्गतो ; गच्छति ; मङ्गति ; गच्छता ,
मङ्गता ।

सेसेस्विति किमर्थं ? गच्छं ; मङ्गं ; खादं ॥

27. The other case-endings and suffixes
having followed, the *anta* of *gacchanta* etc. is to
be treated as words ending in the suffix *ntu* :—
गच्छन्तो etc.

For what purpose is this, viz., the other case
endings and suffixes having followed ? गच्छं etc.

ब्रह्म-अत्त-सख-राजादितो ओ आनं ॥२८॥

ब्रह्म-अत्त-सख-राज इत्थेवमादितो ओवचनस्स आनं आदेसे

होति वा । ब्रह्मानं ; ब्रह्मं ; अत्तानं , अत्तं , सखानं
सखं ; राजानं ; राजं ।

अं इति किमर्थं ? राजा ॥

28. The case-ending *am* used after *brahma*,
atta, *sakha*, *rāja* etc. is optionally changed into
ānam :—ब्रह्मानं ; ब्रह्मं etc.

For what purpose is this, viz., the case-ending
am ? राजा ।

स्या च ॥२६॥

ब्रह्म अत्त सख राज इक्ष्वेवमादीहि सिवचनस्य आ होति ।
ब्रह्मा ; अत्ता ; सखा , राजा ; आतुमा ॥

29. The case-ending *si* used after *brahma*,
atta, *sakha*, *rāja* etc. is changed into *ā* :—ब्रह्मा etc.

योनं आनो ॥३०॥

ब्रह्म अत्त सख राज इक्ष्वेवमादीहि योनं आनो आदेसो होति ।
ब्रह्मानो , अत्तानो ; सखानो ; राजानो ; आतुमानो ॥

30 The case-ending *yo* used after *brahma*,
sakha, *rāja* etc. is changed into *āna* :—ब्रह्मानो etc.

सखातो चायो नो ॥३१॥

तस्मा सखातो च योनं आयोनो आदेसा होन्ति । सखायो
सखिनो ।

योमं इति किमत्थं ? सखा ॥

31. The case-ending *yo* used after *sakha* too is changed into *āyo* and *no* :—सखायो ; सखिनो ।

For what purpose is this, viz., the case-ending *yo* ? सखा ।

स्मिं ए ॥३२॥

तस्मा सखातो स्मिंवचनस्त एकारो होति । सखे ॥

32. The case-ending *smim* used after *sakha* is changed into *e* :—सखे ।

ब्रह्मातो गस्त च ॥३३॥

तस्मा ब्रह्मातो गस्त च एकारो होति । हे ब्रह्मे ॥

33. The *ga* (vocative case-ending *si*) too used after *brahma* is changed into *e* :—ब्रह्मे ।

सखान्तस्मि नोनानंसेसु ॥३४॥

तस्मा सखान्तस्त इकारादेशो होति नोनानंस इत्येतेषु ।
सखिनो ; सखिना ; सखीनं ; सखिस्त ।

एतेष्विति किमत्थं ? सखारेहि ; सखेहि ॥

34. The case-endings (or case-ending substitutes) *no*, *nā*, *nam* and *sa* having followed, the final of *sakha* is changed into *i* : - सखिनो ; सखिना etc.

For what purpose is this, viz, *the case-endings* (*or case-ending substitutes*) *no, nā, nam and sa* having followed ? सखारेहि ; सखेहि ।

आरो हिमूहि वा ॥३५॥

तस्स सखान्तस्स आरो होति वा हिमूहि विभत्तिमूहि ।
सखारेहि ; सखेहि ॥

35. The case-ending *hi* having followed, the final of *sakha* is optionally changed into *āra* :—
सखारेहि, सखेहि ।

सुनमंसु वा ॥३६॥

तस्स सखान्तस्स आरो होति वा सु-नं-अं इत्थे तेसु । सखारेसु ;
सखेसु ; सखारानं ; सखोनं ; सखारं ॥

36. The case-endings, *su, nam and am* having followed, the final of *sakha* is optionally changed into *āra* :—सखारेसु ; सखेसु etc.

ब्रह्मातो तु सिंनि ॥३७॥

तस्मा ब्रह्मातो सिंवचनस्स नि आदेशो होति । ब्रह्मनि ।
तुसद्दुदग्गहणेन अब्रह्मातो पि सिंवचनस्स नि होति ।
कम्मनि ; चम्मनि ; सुद्धनि ॥

37. The case-ending *smim* is changed into *ni*, after *brahma* too :—ब्रह्मनि ।

By the force of *too* (तू), the case-ending *smi* is changed into *ni*, even after words other than *brahma* :—कस्मिन् etc.

उत्तं सनासु ॥३८॥

तस्माद् ब्रह्मसदस्मात् अन्तो उत्तं आपज्जते सना इच्छेतेषु ।
ब्रह्मनो ; ब्रह्मना ।

सनास्ति किमर्थं ? ब्रह्मा ।

उत्तं इति भावनिह्येन कथंचिन् अभावं दस्तेति । ब्रह्मस्म ।

38. The case-endings *sa* and *nā* having followed, the final of the word *brahma* is changed into the condition of *u* :—ब्रह्मनो ; ब्रह्मना ।

For what purpose is this, viz., the case-endings *sa* and *nā* having followed ? ब्रह्मा ।

By the force of the expression, viz., the condition of *u*, it is to be understood that sometimes *u* does not take place :—ब्रह्मस्म ।

सत्थुपितादीनं आ सिस्मिं सिलोपो

च ॥३९॥

सत्थुपित इच्छेयमादीनं अन्तो आत्तं आपज्जते सिस्मिं
सिलोपो च । सत्था ; पिता ; माता ; भाता ; कत्ता ।

● सिस्मिं ति किमर्थं ? सत्थुस्म ; पितुस्म ; भातुस्म ;
कत्तुस्म ॥

39. The case-ending *si* having followed, the final of the words *satthu*, *pitu* etc. is changed into *ā*, and also the case-ending *si* is elided :—सत्या ; पिता etc.

For what purpose is this, viz., *the case-ending si having followed ?* सत्यस्स etc.

अञ्जेस्वारत्तं ॥४०॥

सत्यपितादीनां अन्तो सिक्खनतो अञ्जेसु वच्चेसु आरत्तं आपज्जते । सत्यारं ; पितरं ; मातरं ; भातरं ; सत्यारेहि ; पितरेहि ; मातरेहि ; भातरेहि ।

अञ्जेस्विति किमर्थं ? सत्या ; पिता ; माता ; भाता ।

आरत्तगृहणेन कत्थञ्चि नियमं दस्सेति । सत्युस्स ; पितुस्स ; मातुस्स ; भातुस्स ॥

40. The case-endings other than *si* having followed, the final of the words *satthu*, *pitu* etc. is changed into the condition of *āra* :—सत्यारं etc.

For what purpose is this, viz., *the case-endings other than si ?* सत्या etc.

By the force of the expression, viz., *the condition of āra*, it is to be understood that the rule holds good in some cases only :—सत्युस्स etc.

वा नमूहि ॥४१॥

सत्थपितादीनं अज्जो आरत्तं आपज्जते नमूहि विभत्तिमूहि ।
वा । सत्थारानं ; पितरानं ; मातरानं ; भातरानं ।

वाति किमत्थं ? सत्थूनं ; पितूनं ; मातूनं ; भातूनं ॥

41. The case-ending *nam* having followed, the final of *satthu*, *pitu* etc. is optionally changed into the condition of *āra* :—सत्थारानं etc.

For what purpose is this, viz., *optionally* ?
* सत्थूनं etc.

सत्थुनात्तज्च ॥४२॥

तस्मै सत्थसद्दुदस्स आत्तं होति वा नमूहि विभत्तिमूहि ।
सत्थानं ; पितानं ; मातानं ; धितानं ; कत्तानं ।

वाति किमत्थं ? सत्थारानं ; पितूनं ; मातूनं ; धितूनं ॥

42. The case-ending *nam* having followed, the final of the word *satthu* is optionally changed into the condition of *ā* :—सत्थानं etc.

For what purpose is this, viz., *optionally* ?
सत्थारानं etc.

उ सस्मिं सलोपो च ॥४३॥

सत्थपितु इज्जे वमादीनं अत्तस्स उत्तं होति वा सस्मिं सलोपो
च । सत्थु, सत्थुस्स, सत्थुनो दीयते मरिग्गहो वा ; पितु, पितुस्स,

पितृभ्यो दीयते परिगृह्यो वा ; भ्रातृ, भ्रातृभ्यः, भ्रातृभ्यो दीयते
परिगृह्यो वा ॥

43. The case-ending *sa* having followed, the final of *sattlu*, *pitu* etc. is optionally changed into the condition of *u*, and the case-ending *sa* is also elided :—सत्थु; सत्थुस्स, सत्थुनो ।

सकमन्धातादीनञ्च ॥३४॥

सकमन्धातु इच्चेवमादीनं उत्तं होति सस्मिं सलोपो च ।
सकमन्धातु इव अस्स राजिनो विभयो ; एवं कत्तु, गन्तु, धातु
इच्चेवमादि ॥

44. The case-ending *sa* having followed, the final of *sakkamandhātu* etc. is changed into the condition of *u*, and also the case-ending *sa* is elided :—सकमन्धातु ; कत्तु ; गन्तु ; धातु etc.

ततो योनं ओ तु ॥३५॥

ततो आरादेसतो मब्बेसं योनं ओकारादेसो होति । सत्थारो ;
पितरो ; मातरौ ; भ्रातरौ ; कत्तारो ; वत्तारो ।

तुसद्दग्गहणेन अण्जस्मापि योनं ओकारादेसो होति ।
चतुरो जनितारो , उभो पुरिसा ॥

45. The case-ending *yo* is changed into *o* too, after the final-substitute *āra* :—सत्थारो etc.

By the force of the word *too* (तू) it is to be understood that *yo* is changed into *o* in other instances as well :—चतुरो, अनितारो, उभो ।

ततो स्मिं इ ॥४६॥

ततो आरादेसतो स्मिंवचनस्स इकारादेसो होति । सत्थरि ; पितरि ; मातरि ; भ्रातरि ; कत्तरि ; धितरि ; वत्तरि ।

पुनस्ततो गृह्येन अण्अस्मापि स्मिं वचनस्स इकारादेसो होति । भुवि ॥

46. The case-ending *smim* is changed into *i*, after that final-substitute *āra* :—सत्थरि etc.

The force of the word *that* being repeated in this rule is that *smim* becomes *i* in other instances as well :—भुवि ।

ना आ ॥४७॥

ततो आकारादेसतो नावचनस्स आकारादेसो होति । सत्थारा, पितरा ; मातरा ; भ्रातरा ; धितरा ; कत्तरा ; वत्तरा ॥

47. The case-ending *nā* is changed into *ā*, after the final-substitute *āra* :—सत्थारा etc.

आरो रस्सं इकारे ॥४८॥

आरादेसो रस्सं आपज्जते इकारे परे । सत्थरि ; मातरि ; भ्रातरि ; धितरि ॥

48. The final-substitute *āra* becomes shortened (*ara*), if *i* follows :—सत्पृथिवि etc.

पितादीनं असिम्हि ॥४६॥

पितादीनं आराहेतो रस्ते आपञ्जते असिम्हि च । पितरा ;
मातरा ; भ्रातरा ; धितरा ; पितरो ; मातरो ; भ्रातरो ; धितरो ।
असिम्हिङ्गहृषं तोम्हि इकारादेः सञ्जापनत्थे । मातितो ;
पितितो ; भ्रातितो ; दुहितितो ॥

49. The case-ending substitute *āra* of *pitu* etc. becomes short even before case-endings other than *si* :—पितरा ; पितरो etc.

The force of the phrase, viz., *other than si*, is that the final of *pitu* etc. becomes *i* before the suffix *to* :—मातितो etc.

तयातयिनं तकारो त्वत्तं वा ॥५०॥

तया तयि इत्थेतेषां तकारो त्वत्तं आपञ्जते वा । तया ;
तया ; त्वयि ; तयि ।

एतेषान्ति किञ्चित्थे ? त्वत्तं ; त्वत् ॥

इति नामकप्ये तन्तियो कण्डो ॥

50. The *t* of *tayā* and *tayi* is optionally changed into *tv* :—त्वया ; तया ; त्वयि ; तयि ।

For what purpose is this, viz., *tayā* and *tayi* ?
त्वत्तं ; त्वत् ।

The third chapter on declension is finished.

BOOK II, CHAPTER IV.

अत्तन्तो हिस्मिं अनत्तं ॥१॥

तस्मात् अत्तनो अन्तो अनत्तं आपज्जति हिस्मिं विभत्तिमुद्धि ।
अत्तनेहि ; अत्तनेभि ।

अत्तन्तोति किमत्थं ? गज्जेहि ; गज्जेभि ।

हिस्मिन्ति किमत्थं ? अत्तना ।

अनत्तं इति भावनिद्देसेन अत्तसहस्रं सकारादेशो होति
सब्बासु विभत्तीसु । सको ; सका ; सके ॥

1. The final of the word *atta* is changed into the condition of *ana* before the case-ending *hi* :—
अत्तनेहि ; अत्तनेभि ।

For what purpose is this, viz., of the word *atta* ? गज्जेहि ; गज्जेभि ।

For what purpose is this, viz., before the case-ending *hi* ? अत्तना ।

By the force of the abstract form, viz., the condition of *ana*, it is to be understood that *atta* is changed into *sa* before all case-endings :—सको etc.

ततो स्मिं नि ॥२॥

ततो अत्तनो स्मिंवचनस्स नि होति । अत्तनि ।

ततोमाह्वयं अवधारणत्थं । सके पेतविसये ॥

2. The case-ending *smim* used after the *atta* is changed into *yi* :— अत्तनि ।

The force of *the* (ततो) consists in signifying restriction of the rule to certain instances only :—
सर्वे ।

सस्स नो ॥३॥

ततो अत्ततो सस्स विभत्तिस्स नो होति । अत्तनो ॥

3. The case-ending *sa* used after the *atta* is changed into *no* :— अत्तनो

स्सा ना ॥४॥

ततो अत्तसद्दतो स्सावचनस्स ना होति । अत्तना ।

पुन ततो गच्छणेन तस्स अत्तनो तकारस्स रकारो होति सर्व्वेसु
वचनेसु । अत्तजो ; अत्तजं ॥

4. The case-ending *smā* used after the *atta* is changed into *nā* :— अत्तना ।

By the force of repetition of the word *the* (ततो) it is to be understood that the (second) *t* of *atta* is changed into *ʃ* before all case-endings :— अत्तजो ;
अत्तजं ।

अलतो च ॥५॥

अल इत्थेतेहि स्सावचनस्स ना होति । अग्निना ; पाणिना ;
रणिना ; भिक्षुना ; सयम्भुना ।

स्माति किमर्थं ? अणयो ; मुनयो ; वसयो ॥

5. The case-ending *smā* used after what are technically called *jha* and *la* (2-1-7) is changed into *nā* : - अग्निना etc.

For what purpose is this, viz, the case-ending *smā* ? अणयो etc.

घपतो स्मिं यं वा ॥६॥

तस्मा घपतो स्मिंवचनस्मिं यं होति वा । कञ्जायं ,
कञ्जाय ; गङ्गायं ; गङ्गाय ; रत्तियं ; रत्तिया ; इत्थियं ;
इत्थिया ; वधुयं ; वधुया ; यागुयं ; यागुया ॥

6. The case-ending *smim* used after what are technically called *gha* and *pa* (2-1-8, 2-1-9) is optionally changed into *yam* :—कञ्जायं ; कञ्जाय
etc.

योनं नि नपुंसकेहि ॥७॥

सब्बेसं योनं नि होति वा नपुंसकेहि लिङ्गे हि । अट्ठीनि ;
अट्ठी ; आयूनि ; आयू । एवं दुतियायं ।
नपुंसकेहीति किमर्थं ? इत्थियो ॥

7. In the neuter gender the case-ending *yo* is optionally changed into *nī* :—अट्ठीनि ; अट्ठी etc.

The same forms in the accusative plural.

For what purpose is this, viz, *in the neuter gender* ? इत्थियो ।

अतो निच्चं ॥८॥

अकारन्ते हि नपुंसकलिङ्गे हि योनं निच्चं नि होति । यानि ; यानि ; तानि ; तानि ; कानि ; कानि ; भयानि ; भयानि ; रूपानि ; रूपानि ॥

8. The case-ending *yo* is in all instances changed into *ni* after neuter words ending in *a* :—
यानि ; यानि etc.

सिं ॥९॥

अकारन्ते हि नपुंसकलिङ्गे हि सि वचनस्त अं होति निच्चं ।
सब्बं ; यं ; कं ; तं ; चित्तं ; रूपं ॥

9. The case-ending *si* is in all instances changed into *am* after neuter words ending in *a* :—
सब्बं etc.

सेसतो लोपं गसिपि ॥१०॥

ततो निद्धिठेहि सेसतो गसि इच्चेते लोपं आपज्जन्ते ।
भोति इत्थि ; सा इत्थी ; भो दण्णि ; सो दण्णी ; भो सत्थ ;
सो सत्था ; भो राज ; सो राजा ।

सेसतोति किमत्थं ? पुरिसो गच्छति ।

गसिपीति किमत्थं ? इत्थिया ; सत्थस्स ॥

10. The nominative and vocative case-ending *si* is elided in instances not affected by other rules :—इत्थि ; इत्थी ; दण्डि ; दण्डी etc.

For what purpose is this, viz., *not affected by other rules* ? पुरिसो ।

For what purpose is this, viz., *the nominative and vocative case-ending si* ? इत्थिया ; सत्थुस्स ।

The technical term *ga* has been interpreted in 2-1-6.५

सब्बासं आवुसो उपसगगनिपातादीहि

च ॥११॥

सब्बासं विभक्तोऽनं एकवचनानं बहुवचनानं पठमा-दुत्तिया-ततिया-चतुट्ठी-पञ्चमी-छट्ठी-सप्तमीनं लोपो होति आवुसोउप-सगगनिपात इच्चेवमादीहि । त्वं पनावुसो ; तुम्हे पनावुसो ; पदसो धम्मं वाचेय्य ; विहारं खे उपगच्छिस्सति । प परा नि नी उ दु सं वि अव अनु परि अधि अभि पति सु आ अति अपि अप उप । पहारो ; पराभवो ; निहारो ; नीहारो ; उहारो ; दुहारो ; संहारो ; विहारो ; अवहारो ; अनुहारो ; परिहारो ; अधिहारो ; अभिहारो ; पतिहारो ; सुहारो ; आहारो ; अतिहारो ; अपिहारो ; अपहारो ; उपहारो । एवं वीसति उपसगगेहि च यथातथा खलु खो यत्त तत्त अथो अथ हि तु च वा वे इम् अहं एवं हो अहो हे अहे रे अरे, एवमादीहि निपातिहि च योजेतब्बं ॥

11. All endings (of the first, second, third, fourth, fifth, sixth and seventh cases, and of the singular and plural number) used after *āvuso*, prepositions and conjunctions too are elided :—
त्वं पनावसो ; विहारं etc.

The prepositions are :—प, परा, नि, नी, उ, दु, सं, वि, अव, अनु, परि, अधि, अभि, पति, सु, आ, अति, अपि, अप, उप ।

The conjunctions are :—यथा, तथा, खलु, खौ, यत्, तत्, अथो, अथ, हि, तु, च, वा, वे, चं, अहं, एवं, हो, अहो, हे, अहे, रे, अरे etc.

पुमस्स लिङ्गादीसु समासेसु ॥१२॥

पुम इत्येतस्स अन्तो लोपं आपज्जते लिङ्गादीसु परपदेसु समासेसु । पुत्तिङ्गं ; पुम्भावो ; पुङ्कोकिलो ।

पुमस्सेति किमर्थं ? पुमित्थी ।

समासेस्सति किमर्थं ? पुमस्स लिङ्गं ॥

12. If the word *puma* combined with the words *liṅga* etc. forms a compound composition (*samāsa*), the final of *puma* is elided :—पुत्तिङ्गं etc.

Why is this, viz., the word *puma* ? इत्थील्लिङ्गं etc.

For what purpose is this, viz., combined with the words *liṅga* etc. ? पुमित्थी

For what purpose is this, viz., forms a compound composition (*samāsa*) ? पुमस्स लिङ्गं ।

अ यं ईतो पसञ्जातो ॥१३॥

अ वचनस्स यं होति वा ईतो पसञ्जातो । इत्थियं ; इत्थिं ।

पसञ्जातो ति किमत्थं ? दण्डिनं ; भोगिनं ।

अ इति किमत्थं ? इत्थीहि ॥

13. The case-ending *am* optionally becomes *yam* after words ending in that *i* which is technically called *pa* :—इत्थियं ; इत्थिं ।

For what purpose is this, viz., *after words ending in that i which is technically called pa* ? दण्डिनं ; भोगिनं ।

For what purpose is this, viz., *the case-ending am* ? इत्थीहि ।

नं कतो कतरस्सा ॥१४॥

तस्सा कतो कतरस्सा अ वचनस्स नं होति । दण्डिनं ; भोगिनं ।

कतोति किमत्थं ? वेस्सभं ।

कतरस्साति किमत्थं ? कुच्छिं ।

14. The case-ending *am* is changed into *nam* after *jha* which has been shortened :—दण्डिनं ; भोगिनं ।

For what purpose is this, viz., *after jha* ? वेस्सभं ।

For what purpose is this, viz., *which has been shortened* ? कुच्छिं ।

Note.—In दण्डिनं, *i* is the result of shortening the long *i*. The technical term *jha* has been defined in 2-1-7.

योनं तो ॥१५॥

सब्बेसं योनं भूतो कतरस्सा नो होति । दण्डिनो, ; भोगिनो ;
हे दण्डिनो ; हे भोगिनो ।

कतरस्साति किमत्थं ? अगगयो ; सुनयो , इसयो ।

भूतोति किमत्थं ? संयम्भुवो ।

योनन्ति किमत्थं ? दण्डिना ; भोगिना ॥

15 The case-ending *yo* is changed into *na* after *jha* which has been shortened :—दण्डिनो etc.

For what purpose is this, viz., *which has been shortened* ? अगगयो etc.

Why is this, viz., after *jha* (2-1-7) ? संयम्भुवो ।

For what purpose is this, viz., *the case-ending yo* ? दण्डिना ; भोगिना ।

स्मिं नि ॥१६॥

तस्मा भूतो कतरस्सा स्मिंवचनस्स नि होति । दण्डिनि ;
भोगिनि ।

कतरस्साति किमत्थं ? व्याधिमुहि ॥

16. The case-ending *smim* is changed into

ni after *jha* which has been shortened :—दण्डिनि ; भोगिनि ।

For what purpose is this, viz., which has been shortened ? व्याधिम्हि ।

किस्स क वे च ॥१७॥

किं इच्छेतस्स को होति कप्पञ्चये परे । क गतोसि देवानम् पिय तस्स ?

चसद्दग्गहणेन अवप्पञ्चये परे पि को होति । कथं बोधेसि त्वं धम्मं ?

वेति किमत्थं ? कुतो आगतोसि त्वं ॥

17. *Kim* is changed into *ka*, if the suffix *va* too follows :—क ।

By the force of *too* (च) it is to be understood that *kim* is changed into *ka*, even before suffixes other than *va* :—कथं ।

For what purpose is this, viz., if the suffix *va* follows ? कुतो ।

कु हिंसु च ॥१८॥

किं इच्छेतस्स कु होति हिंसं इच्छेतेसु । कुहिं गच्छसि कुहं गच्छसि ।

चसद्दग्गहणेन हिंसनं दाचनं पञ्चयेसु कु होति । कुहिंसनं कुदाचनं ॥

18. *Him* and *ham* too having followed, *kim* is changed into *ku*:—कुहिं ; कुहं ।

By the force of *too* (च) it is to be understood that *kim* is changed into *ku* even before *hiñcanam* and *dācanam*:—कुहिञ्चनं ; कुदाचनं ।

सेसेसु च ॥१९॥

किं इञ्जेतस्स को होति सेसेसु विभत्तिप्पञ्चयेसु परेसु । को पकारो, कथं ; कं पकारं, कथं ।

चसदुदग्गहणं ककारानुकड्ढनत्थं ॥

19. *Kim* is changed into *ka*, other case endings and suffixes too having followed:—को : कथं ; कं ।

The word *too* (च) is added to supply *ka* here from the preceding rule.

त्रतोथेसु च ॥२०॥

किं इञ्जेतस्स कु होति त्रतोथ इञ्जेतेसु । कुत्त ; कुतो ; कुत्थ ।

चसदुदग्गहणं किंसदुदानुकड्ढनत्थं ॥

20. The suffixes *tra*, *to* and *tha* too having followed, *kim* is changed into *ku*:—कुत्त ; कुतो ; कुत्थ ।

The word *too* (च) is added to supply *kim* here from the preceding rule.

सञ्जस्तेतस्सकारो वा ॥२१॥

सञ्जस्स एतसद्दस्स अकारो होति वा तोय इच्चेतेसु ।
अतो ; अत्थ ; एत्तो ; एत्थ ॥

21. The word *eta* is optionally changed into *a*, if the suffixes *to* and *tha* follow :—अतो ; अत्थ ,
एत्तो ; एत्थ ।

त्रे निच्चं ॥२२॥

सञ्जस्स एतसद्दस्स अकारो होति निच्चं त्वप्पच्चये परे ।
अत्र ॥

22. The word *eta* is invariably changed into *a*, if the suffix *tra* follows :—अत्र ।

ए तोथेसु वा ॥२३॥

सञ्जस्सेव एतसद्दस्स एकारो होति वा तोथ इच्चेतेसु । एत्था ,
अतो ; एत्थ ; अत्थ ॥

23. The word *eta* is optionally changed into *e*, if the suffixes *to* and *tha* follow :—एत्तो ; अतो ,
एत्थ ; अत्थ ।

इमस्सि त्यंदानिहतोधेसु च ॥२४॥

सञ्जस्सेव इमसद्दस्स इकारो होति त्यंदानिहतोधे इच्चेतेसु ।
इत्थं ; इदानी ; इह ; इतो ; इध ।

चसदुदगहणं अवधारणत्थं ॥

24. The word *ima* is changed into *i*, if the suffixes *ttham*, *dāni*, *ha*, *to*, and *dha* too follow — इत्थं etc.

The force of the word *too* (च) is to signify restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others.

अ धुनाम्हि च ॥२५॥

सम्बन्धेव इमसदस्स अकारो होति धुना इत्थेतम्हि । अधुना ।
चसदुदगहणं अवधारणत्थं ॥

25. The word *ima* is changed into *a*, if the suffix *dhunā* too follows :—अधुना ।

The force of *too* (च) consists in signifying restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others.

एत रहिम्हि ॥२६॥

सम्बन्धेव इमसदस्स एतादेसो होति रहिम्हि पञ्चये पर ।
एतरहि ॥

26. The word *ima* is changed into *eta*, if the suffix *rahi* follows :—एतरहि ।

इत्थियं अतो आपञ्चयो ॥२७॥

इत्थियं वक्तमानाय अकारतो आपञ्चयो होति । संब्वा ; सा ; या ; का ; कञ्जा । •

27. The suffix *ā* is used in the feminine gender after words ending in *a* :--संब्वा etc.

नदादितो वा ई ॥२८॥

नदादितो वा अनदादितो वा इत्थियं वक्तमानाय अकारतो ईपञ्चयो होति । नदी ; मही ; कुमारी ; करुणी ; वारुणी ; सखी ; हत्थी ; इत्थी ॥

28. The suffix *ī* is used in the feminine gender after words ending in *a* of the *nada* group or non-*nada* group :--नदी etc.

णवणिकण्येयणन्तुहि ॥२९॥

णवणिकण्येयणन्तु इत्थेतेहि इत्थियं वक्तमानेहि ईपञ्चयं होति । मानवी ; पाण्डवी ; नाविकी ; वेण्णतेय्यी ; कुन्तेय्यी ; मोतमी ; गुणवती ; सामवती ॥

29. The suffix *ī* is used in the feminine gender after words ending in the suffixes *ṇava*, *ṇika*, *ṇeyya*, *ṇa* and *ntu* :--मानवी etc.

पतिभिक्षुराजीकारन्तेहि इनी ॥३०॥

पतिभिक्षुराजीकारन्तेहि इत्थियं वत्तमामेहि इवीपच्चयो
होति । गणपतानी ; भिक्षुनी ; राजिनी ; इत्थिनी ;
दण्डिनी ; मेधाविनी ; तपस्विनी ॥

30. The suffix *inī* is used in the feminine gender after words ending in *pati*, *bhikkhu*, *rāja*, and *i* :—गणपतानी etc. इत्थी + ई = इत्थिनी ।

न्तुस्स तं ईकारे ॥३१॥

सब्बस्सेव न्त्तुप्पच्चयस्स तौ होति वा ईकारे परे । गुणवती ;
गुणवन्ती ; कुलवती ; कुलवन्ती ; सतिमती ; सतिमन्ती ;
महती ; महन्ती ; गोमती ; गोमन्ती ॥

31. The suffix *i* having followed, the suffix *ntu* is optionally changed into *ta* :—गुणवती ; गुण-
वन्ती etc.

भवतो भोतो ॥३२॥

सब्बस्सेव भवत्तसद्दस्स भोतादेसो होति ईकारे इत्थीकते
परे । भोति अय्ये ; भोति कज्जे ; भोति घरादिये ॥

32. The word *bhavanta* is changed into *bhota*, if the feminine suffix *i* follows :—भोति
अय्ये etc.

भो गे तु ॥३३॥

सर्व्वस्तेव भवन्तसद्दृष्टस्य भो होति गे परे । भो पुरिसं ; भो
अग्निं ; भो राज ; भो सत्य ; भो दण्डि ; भो सयम्भु ।

गेति किमत्थं ? भवता ; भवं ।

तुसद्दृष्टमाह्वणेन अण्जस्मिम्पि वचने सर्व्वस्स भवन्तसद्दृष्टस्य
भोन्त भोन्ते भोन्तो भोता भोतो इच्चेते आदेशा होन्ति । भोन्त ,
भोन्ते ; भोन्तो ; भद्दे ; भोता ; भोतो गौतमस्स ॥

33. The *ga* (vocative case-ending *si*) too having followed, the word *bhavanta* is changed into *bho* :—भो ।

For what purpose is this, viz., the *ga* having followed ? भवता ; भवं ।

By the force of *too* (तु) it is to be understood that even other case-endings having followed, *bhavanta* is changed into *bhonta*, *•bhonte*, *bhonto*, *bhotā* and *bhoto* :—भीन्त etc.

ओभावो कचि योसु वकारस्स ॥३४॥

भवन्त इच्चेतस्स वकारस्स ओभावो होति कचि यो इच्चेतस्स
पुंसं भोन्तो निसामेय भवन्तो वा ॥

34. The case-ending *yo* having followed, the

the *va* of *bhavanta* is sometimes changed into the condition of *o* :—भोन्तो or भवन्तो ।

भदन्तस्स भद्दन्त भन्ते ॥३५॥

सब्बस्सेव भदन्तसद्दस्स भद्दन्त भन्ते इच्चेते आदेसा होन्ति कच्चि मे परे योसु च । हे भद्दन्त ; भन्ते ; भदन्ता वा ॥

35. The *ga* (vocative case-ending *si*), and also *yo* having followed, the word *bhadanta* is sometimes changed into *bhaddanta* and *bhante* :—
भद्दन्त ; भन्ते ; भदन्ता ।

अकारपिताद्यन्तानं आ ॥३६॥

अकारो च पितादीनं अन्तो च आकारत्तं आपज्जते मे परे ।
भो पुरिसा ; भो पिता ; भो माता ; भो सत्था ॥

36 The *ga* (vocative case-ending *si*) having followed; the *a* and also the final of *pitā* are changed into the condition of *ā* :—पुरिसा ; पिता etc.

भलपा रस्सं ॥३७॥

भलपइच्चेते रस्सं आपज्जन्ते मे परे ।
सयम्भु ; भोति इत्थि ; भोति वेधु ॥

37. The vocative case-ending *sz* having followed, those which are technically called *jha*, *la* and *pa* become short :—भो दण्ड etc.

The terms *jha*, *la* and *pa* have been defined in 2-1-7 and 2-1-8.

आकारो वा ॥३८॥

आकारे रसुं आपज्जते वा ने परे । भो राज ; भो राजा ,
भो अत्त ; भो अत्ता ; भो सख ; भो सखा ; भो सत्थ ; भो
सत्था ॥

इति नामकप्पे चतुर्थो कण्डो ॥

38. The *ga* (vocative case-ending *sz*) having followed, *ā* is optionally shortened :—भो राज ; भो राजा etc.

The fourth chapter on declension is finished●

BOOK II, CHAPTER V.

त्वादयो विभक्तिसञ्जायो ॥१॥

तो आदि येषं पञ्चयानं ते होन्ति त्वादयो । ते पञ्चया त्वादयो विभक्तिसञ्जा न दट्ठञ्वा । सम्बतो ; यतो ; ततो ; कुतो ; इतो ; सम्बदा ; यदा ; तदा ; इध ; इदानी ॥

1. The suffixes *to* etc. are reckoned as if they were case-endings :—सम्बतो (= सम्बन्धा, from all) etc.

क्वचि तो पञ्चम्यत्थे ॥२॥

* क्वचि तो पञ्चम्यो होति पञ्चम्यत्थे । सम्बतो ; यतो ; ततो ; कुतो ; अतो ; इतो । क्वचीति किमत्थे ? सम्बन्धा ॥

2. The suffix *to* is used sometimes for the ending of the fifth case :—सम्बतो etc.

Why is this, viz., sometimes ? सम्बन्धा ।

अथ सत्तमिया सम्बनाभेहि ॥३॥

अथ इच्च ते पञ्चया होन्ति सत्तम्यत्थे सम्बनाभेहि । सम्बत्त ; सम्बत्थ ; यत्त ; तत्त ॥

3. The suffixes *tra* and *tha* are used after pronouns in the sense of the locative case — सव्वत्थ ; सव्वत्थ' etc.

सव्वतो धि ॥३॥

सव्व इच्चे तस्मा धिप्पच्चयो होति कचि सत्तम्यत्थे । सव्वधि , सव्वस्मिं ॥

4. The suffix *dhi* is sometimes used after the word *sabba* in the sense of the locative case :— सव्वधि ; सव्वस्मिं ।

किस्मा वो ॥५॥

किं इच्चेतस्मा वप्पच्चयो होति सत्तम्यत्थे । क्व गतोसि त्वं देवानम्मिय तिस्य ॥

5. The suffix *va* is used after the word *kim* in the sense of the locative case :—क्व ।

हिं हं हिञ्चनं ॥६॥

किं इच्चेतस्मा हिं हं हिञ्चनं इच्चे ते पच्चया होन्ति सत्तम्यत्थे । कुहिं ; कुहं ; कुहिञ्चनं ॥

6. The suffixes *him*, *ham* and *huncanam* are used after the word *kim* in the sense of the locative case :—कुहिं , कुहं : कुहिञ्चनं ।

तम्हा च ॥७॥

तम्हा च हिं हं इच्चेते पञ्चया होन्ति सत्तम्यत्थे । तहिं ; तहं ।

चसद्दग्गहणं हिञ्चनं गहणनिवत्तनत्थं ॥

7. The suffixes *humi* and *hami* are used after the word *ta* too, in the sense of the locative case :— तहिं ; तहं ।

The word *too* (च) is added in order to prevent the inclusion of the suffix *hiñcanam*.

इमस्मा हधा च ॥८॥

इमस्मा हधा इच्चेते पञ्चया होन्ति सत्तम्यत्थे । इह , इध ।
चसद्दग्गहणं अवधारणत्थं ॥

8. The suffixes *ha* and *dhā* too are used after *ima*, in the sense of the locative case :— इह ; इध ।

The word *too* (च) is added to signify restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others.

यतो हिं ॥९॥

तस्मा यतो हिं पञ्चयो होन्ति सत्तम्यत्थे । यहिं ॥

9 The suffix *him* is used after the word *ya*, in the sense of the locative case :— यहिं ।

काले ॥१०॥

काले इच्चेतं अधिकारतृथं वेदितव्यं ॥

10. The suffixes hereinafter mentioned are to be understood as being used to signify time.

किं सम्बज्जकयकुहिदादाचनं ॥११॥

किं सम्बज्ज एक य कु इच्चेतेहि दा दाम्बनं इच्चेते पञ्चया
होन्ति काले सत्तम्यत्थे । कदा ; सम्बदा ; अज्जदा ; एकदा ;
यदा ; कुदाचनं ॥

11. The suffixes *dā* and *dācanam* are used after the words *kim*, *sabba*, *añña*, *eka*, *ya* and *ku*, in the sense of the locative case and in order to denote time :—कदा etc.

तमूहा दानि च ॥१२॥

त इच्चेतस्सा दानि दा इच्चेते पञ्चया होन्ति काले सत्तम्यत्थे ।
तदानि ; तदा ।

चसदुदग्गहणं दापञ्चयानुकड्ढनत्थं ॥

12. The suffixes *dāni* and *dā* too are used after the word *ta*, in the sense of the locative case and in order to signify time :—तदानि ; तदा ।

• The force of the word *too* (च) is to supply *dā* here from the preceding rule.

इमस्मा रहि धुना दानि च ॥१३॥

इमस्मा रहि धुना दानि इत्येते पञ्चया होन्ति काले सप्तम्यत्थे ।
एतरहि ; अधुना ; इदानी ।

चसदुदगच्छं दापञ्चयानुकङ्ठनत्थं ॥

13. The suffixes *rahi*, *dhunā* and *dāni* too are used after the word *ima*, in the locative case and in order to signify time :—एतरहि ; अधुना ; इदानी ।

The word *too* (च) is added to supply the suffix *dā* here from the preceding rule.

सब्बस्स सो दाम्हि वा ॥१४॥

सब्ब इत्येतस्स सकारादेशो होति वा दाम्हि पञ्चये परे । सदा ;
सब्बदा ॥

14. The suffix *dā* having followed, the word *sabba* is optionally changed into *sa* :—सदा ;
सब्बदा ।

अवसो ये लोपञ्च ॥१५॥

अवसो वे पञ्चवे परे लोपं आपञ्जते । वाङ्मञ्जं ; पण्डितं ;
वेपुल्लं ; कावञ्जं ; कोसलं ; सामञ्जं ; सोहञ्जं ।

चसदुदगच्छं वागङ्गणनिवत्तनत्थं ॥

15. The suffix *ya* having followed, the final *a-varṇa* (*a* or *ā*) is elided too :—**बाईसच्च** ; etc.

The force of *too* (च) consists in preventing the supply here of **बा** (*optionally*) from the preceding rule.

बुड्ढस्स जो इयिट्ठेसु ॥१६॥

सब्बस्स बुड्ढसद्दस्स जो आदेसो होति इय इट्ठ इच्चं तेसु पञ्चयेसु । सब्बे इमे बुड्ढा, अयं इमेसं विसेसेन बुड्ढोति जेयो, सब्बे इमे बुड्ढा, अयं एतेसं विसेसेन बुड्ढोति जेट्ठो ॥

16. The suffixes *iya* and *iṭṭha* having followed, the word *vuddha* is changed into *ja* :—**जेयो** (older or elder) ; **जेट्ठो** (oldest or eldest).

पसट्ठस्स सो च ॥१७॥

सब्बस्स पसट्ठसद्दस्स सो आदेसो होति जादेसो च इय इट्ठ इच्चं तेसु पञ्चयेसु परेसु । सब्बे इमे पसट्ठा ; अयं इमेसं विसेसेन पसट्ठोति सेयो ; सब्बे इमे पसट्ठा, अयं इमेसं विसेसेन पसट्ठोति सेट्ठो ; जेयो, जेट्ठो ।

चसद्दग्गहणं दुत्तियादेससम्पिण्णत्थम् ॥

17. The suffixes *iya* and *iṭṭha* having followed, the word *pasatṭha* too is changed into *sa* as well as *ja* :—**सेयो** ; **जेयो** (more excellent) ; **सेट्ठो**, **जेट्ठो** (most excellent).

The word *loo* (च) is added in order to supply here the second change, viz., *ja*, from the preceding rule.

अन्तिकस् नदो ॥१८॥

सञ्चस् अन्तिकसद्दस् नदादेसो होति इय इट्ठ इच्चे तेसु परेसु । नेदियो ; नेदिट्ठो ॥

18. The suffixes *iya* and *ittha* having followed, the word *antika* is changed into *neda* :—नेदियो ; नेदिट्ठो ।

बाल्हस् साधो ॥१९॥

बाल्हसद्दस् साधादेसो होति इय-इट्ठ इच्चे तेसु पञ्चयेसु परेसु । साधियो ; साधिट्ठो ॥

19. The suffixes *iya* and *ittha* having followed, the word *bālha* is changed into *sādka* :—साधियो ; साधिट्ठो ।

अप्पस् कणो ॥२०॥

सञ्चस् अप्सद्दस् कणादेसो होति इय-इट्ठ इच्चे तेसु पञ्चयेसु परेसु । कणियो ; कणिट्ठो ॥

20. The suffixes *iya* and *ittha* having followed, the word *appa* is changed into *kana* :—कणियो ; कणिट्ठो ।

युवानञ्च ॥२१॥

सञ्चस्स युवसद्दस्स कणादेसो होति इय इट्ठ इच्चे तेसु पञ्चयेसु परेसु । कणियो ; कणिट्ठो ।

‘वसद्दग्गहणं कणग्गहणानुकड्ढनत्थं ॥

21. The suffixes *iya* and *iṭṭha* having followed, the word *yuva* too is changed into *kaṇa* :—
कणियो ; कणिट्ठो ।

The word *too* (च) is added to supply *kaṇa* here from the preceding rule.

वन्तुमन्तुवीनञ्च लोपो ॥२२॥

वन्तुमन्तुवीनं इच्चे तेसं पञ्चयानं लोपो होति इय इट्ठ इच्चे तेसु पञ्चयेसु परेसु । गुणियो ; गुणिट्ठो ; सतियो ; सतिट्ठो ; मेघियो ; मेघिट्ठो ॥

22. The suffixes *iya* and *iṭṭha* having followed, the suffixes *vantu*, *mantu*, and *vī* are elided :—
गुणियो (गुण + वन्तु + इय) etc.

यवंतं तलनदकारानं व्यञ्जनानि चल- जजकारत्तं ॥२३॥

यवंतं तलनदकारानं व्यञ्जनानि चलजजकारत्तं आपज्जन्ते

वधासङ्ख्यं । बाहुसतं ; पण्डितं ; नेपुण्यं ; सामर्थ्यं ;
सौहृद्यं ।

यवतं इति किमर्थं ? तिण्दलं ।

तलनदकारानं इति किमर्थं ? आलस्यं ; आरोग्यं ।

व्यञ्जनानीति किमर्थं ? मञ्जुना ।

कारगहणन्ति किमर्थं ? यकारस्तु सकारभकारमकारादेस्तं
सञ्जापनार्थं । पुरिसस्तु भावो पोरिसं ; उसमस्तु भावो
ओसम्भं ; उपमस्तु भावो ओपमं ।

23. The consonantal parts of *ta*, *la*, *na*, and *da* themselves of the words to which the suffix *ya* is added, are respectively changed into the condition of *t*, *l*, *n* and *j* :— बाहुसच्च (बाहुसत्य + य)
etc.

For what purpose is this, viz., *to which the suffix ya is added* ? तिण्दलं ।

For what purpose is this, viz., *t, l, n, and d, themselves* ? आलस्यं ; आरोग्यं ।

For what purpose is this, viz., *the consonantal parts* ? मञ्जुना ।

For what purpose is this, viz., *themselves (कार)* ?
The *ya* is also changed into *sa*, *bha* and *ma* :—
पोरिसं (= पुरिस + य) ; ओसम्भं (= उसम + य) ; ओपमं
(= उपम + य) ।

अमहत्तुमहन्तुराजब्रह्मत्तसखसत्थुपिता-
दीहि स्मा नाव ॥२४॥

• अमहत्तुमहन्तुराजब्रह्मत्तसखसत्थुपितु इत्थेवमादीहि स्मा
नाव दठ्ठव्वा । मेया ; तव्वा ; पुणवत्ता ; रज्ज्वा ; बह्वसुना ,
अत्तना ; सखिना ; सत्थारा ; पितरा ; मातरा ; भातरा ;
धितरा ।

एतेहीति किमत्थं ? पुरिसा ॥

इति नामकप्पे पञ्चमो कण्ठो ॥

24. The suffix *smā* is to be known as *nā* after these, viz., *amha*, *tumha*, the suffix *ntu*, *rāja*, *brahma*, *atta*, *sakha*, *satthu*, *pitu* etc :—मेया ; तव
etc.

For what purpose is this, viz., *after these* ?
पुरिसा ।

The fifth chapter on declension is finished.

BOOK III, CHAPTER I.

यस्मादपेति भयं आदत्ते वा तदपा- दानं ॥१॥

• यस्मा वा अपेति यस्मा वा भयं जायते यस्मा वा आदत्ते तं कारकं अपादानसम्बन्धं होति । गामा अपेन्ति मुनयो ; नगरा निगतो राजा ; पापा चित्तं निवारये ; चोरा भयं जायते ; आचरियुपज्भायेहि सिक्खं गण्हाति सिक्खो ।

अपादानं इक्ष्मेन कृत्यो ? अपादाने पञ्चमी (३-१-२५) ।

1. The ablative case (*apādāna kāraka*) signifies that from which some one goes out, fear arises, or some thing is received :—गामा अपेन्ति मुनयो (= from the village sages go out) 'etc. Here *gāmā* is in the ablative case.

What is the meaning of this, viz, *ablative*
3-1-25.

धातुनामानं उपसर्गयोगादीस्वपि च ॥२॥

धातुनामानं पयोगे च उपसर्गयोगादीस्वपि च तं कारकं अपादानसम्बन्धं होति । धातुनं पयोगे ताव ; जि इक्षे तस्स धातुस्स

परापुष्पस्य पथोगे यो अस्यहो सो अपादानसम्बन्धो होति ; तं यथा,—हिमवन्ता पभवन्ति पञ्चमहानदिव्यो ; अनवतत्तम्हा पभवन्ति महासरा ; अश्विरयतिथा पभवन्ति कुनदिव्यो । नामप्रयोगे पितं कारकं अपादानसम्बन्धं होति ; तं यथा,—उरस्मा जातो पुत्तो ; भूमितो निगगतो रसो ; उभतो सुजातो पुत्तो ।

उपसर्गयोगादीस्वपि च तं कारकं अपादानसम्बन्धं होति ; तं यथा,—अप सालाय आयन्ति वाणिजा ; आब्रह्मलोका सरो अबसुगच्छति ; उपरि पम्बता देवो वसति ; बुद्धस्मा पति सारिपुत्तो धम्मदेसनाय आलपति ; तेमासं घटं अस्स तेखम्मा पति ददाति ; उप्पलं अस्स पदुमस्मा पति ददाति ; कमकं अस्स हिरण्यस्मा पति ददाति ।

✓ आदिगहणेन कारकमज्मेपि पञ्चमी विभक्ति होति ; तं यथा,—पक्खस्मा विज्भति निगं ; कोसा विज्भति कुञ्जरं ; मासस्मा भुज्जति भोजनं । अपिगहणेन निपातप्रयोगे पि पञ्चमी विभक्ति होति इतिया च ततिया च,—रहिता मातुजा पुम्भं कत्वा फलं देति, रहिता मातुजं रहिता मातुजेन वा ; रिते सद्धम्मो कुतो हुखं लभति, रिते सद्धम्मं रिते सद्धम्मेन ; ते भिक्खू नामाकुला पब्बजिता, नामाकुलं नामा कुलेन वा ; विना सद्धम्मो नत्थम्भो कोचि नाथो लोके विज्जति, विना सद्धम्मं विना सद्धम्मेन वा ; विना बुद्धस्मा, विना बुद्धं विना बुद्धेन वा । असहजगहणेन अज्जत्थापि पञ्चमी विभक्ति होति । यतो हं भगिनि अरियायु जातिया जातो ; यतो सरानि अत्तानं यतो पत्तो सि विज्जतं ; यत्थाधिकरणं एनं अभिज्झादोमनस्सा यायका अकुसला धम्मा अण्णस्सवेयुं ॥

2. The ablative case is also used in connection with particular roots (verbs), nouns and prepositions etc. too. For examples of roots it may be said that in the event of the root *ji* being used with the prefix *parā*, the subduer is put in the ablative case:—बुद्ध्या पराजेन्ति अजित्थिया । The root *bhū* being used with the prefix *pa*, that from which something proceeds is put in the ablative case:—दिवन्ता पभवन्ति पञ्च महानदियो etc. The ablative is also used in connection with particular *nāma* (nouns or words) :—उरसा जातो भ्रूतो etc.

The ablative case is also used in connection with prepositions:—अप सलाय आयन्ति वाणिजा etc.

By the force of *etc.* (आदि) it is to be understood that the ending of the 5th case is used even after words denoting objects lying between two forces:—कोसा विज्भति वृक्षरं etc. Here the distance of a *kosa* lies between two forces, viz., the agent who is here and the object elephant who is there.

By the force of *too* (अपि) it is understood that even in connection with the indeclinables, the endings of the fifth case are used as well as those of the second and third cases:—रहिता मातृजा पुष्पं कृत्या फलं देति, रहिता मातृजं रहिता मातृजेन वा etc.

By the force of *too* (च) it is understood that the endings of the 5th case are used in other

instances as well :—यतो हं भगिनि अरिषाय जातिया
जातो etc.

✓ "रक्खनत्थानं इच्छितं ॥३॥

रक्खनत्थानं धातूनं पयोगे यं इच्छितं तं कारकं अपादान-
सम्भवं होति । काके रक्खन्ति तण्डुला ; यवा पतिसेधन्ति गावो ॥

3. In connection with the verbs denoting
protection, the object desired is put in the ablative
case :—काके रक्खन्ति तण्डुला etc.

येन वादस्सनं ॥३॥

येन वा वदस्सनं इच्छितं तं कारकं अपादानसम्भवं होति
उपज्झाया अन्तरधायति सिस्सो ; मातरा च पितरा च अन्तर-
धायति पुत्तो ।

वाति किमत्थं ? सत्तमीविभन्त्यत्थं । जेतवने अन्तरधायति
भगवा ; जेतवने अन्तरहितो भगवा ॥

4. That from which disappearance is desired
is optionally put in the ablative case :—उपज्झाय
अन्तरधायति सिस्सो etc.

For what purpose is this, viz., *optionanlly* ;
The endings of the seventh case are also used :—
जेतवने अन्तरधायति भगवा etc.

दूरन्तिकद्वकालनिम्मानत्वालोपदिसा-
योगविभत्तारप्पयोगसुद्धप्पमोचनहेतुविवित्त-

प्रमानपुष्पयोगवन्धनगुणवचनपण्डकथन-
 'योकाकत्तू सु च ॥५॥

दूरत्वे अन्तिकत्वे अक्षकालनिम्माने दिसायोगे विभक्ते आर-
 प्ययोगे सुदुधत्वे पनोचनत्वे हेत्वत्वे विविक्तत्वे पमाने पुष्पयोगे
 वन्धने गुणवचने पण्डे कथने योके अकत्तरि इत्येतेष्वुक्तत्वेषु पयोगेषु
 च तं कारकं अपादानसम्भवं इति ।

दूरत्वाप्ययोगे तां,—कीवदूरो इतो नलकारगानो ; दूरतो
 वागध्म ; आरका ते नीचपुरिसा इमस्मा धम्मविनया । • दुतिया
 च ततिया च, दूरं गानं आगतो दूरेण गामेन वा ; आरका
 इमं धम्मविनयं अनेन धम्मविनयेन वा ; इत्येवमादि ।

अन्तिकत्वे,—अन्तिकं गाना ; आसन्नं गाना ; समीपं गाना ;
 समीपं सुदुधस्मा । दुतिया च ततिया च,—अन्तिकं गानं गामेन
 वा ; आसन्नं गानं गामेन वा ; समीपं सुदुधस्मं सुदुधस्मेन वा ;
 इत्येवमादि ।

अदुधकासनिम्माने,—इतो नधुराव चतुसु योजनेषु सङ्गसुनगरं
 अत्थि, तत्थ वङ्गजना वसन्ति ; इतो भित्तसुने एकनहुत्तिकप्पे निपस्सी
 नान सस्मासन्नुद्धो सोके उप्पज्जि ; इतो तिसुं नासामं अज्जयेन
 परिनिब्बायिस्सुगणि ; इत्येवमादि ।

त्यालोपे कम्माधिकरणेषु,—पासादा सङ्गमेव पासादं अभि-
 य्हित्वा वा, पम्पता सङ्गमेव पम्पतं अभिय्हित्वा वा ; इत्थि-
 खदा सङ्गमेव इत्थिकत्तुण्ढं अभिय्हित्वा वा ; आसना
 इठ्ठेव आसने निसीदित्वा वा ; इत्येवमादि ।

दिसायोगे,—अवोचिती उपरि भवन्तं अन्तरे ; यतो खेमं
ततो भयं ; पुरत्थिमतो, दक्खिणतो, पच्छिमतो, उत्तरतो ; यतो
अस्सोसुं भगवतो कित्तिस्सद्दं ; उद्धं वादतळा ; अधो केस-
वत्थका ; इच्छेवणादि ।

विमत्ते,—यती वण्णिततरो वा विस्सिट्ठतरो वा वत्थि ।

खट्ठो च,—अज्जवत्तीनं पासण्हानं धम्मनं पवरं यद्दु र्दं
सुगतविनयं ; इच्छेवणादि ।

आरप्पयोगे,—गामधम्मा आरति विरति पत्तिविरति ;
पाशातिपाना वेरजणी ; इच्छेवणादि ।

सुद्धत्थे,—लोभमोवेहि धम्मेहि सुद्धो ; जातितो च
पितितो च सुद्धो, असंसट्ठो, अलुपकुट्ठो, अजरहितो ;
इच्छेवणादि ।

पणोचमत्थे,—परिउत्तो दुक्खस्साति वदानि ; उत्तोस्सि मार-
वन्धना ; ततो सुज्झन्ति मज्जुना ; इच्छेवणादि ।

हेतुत्थे,—कस्सा हेतुना ; कस्सा तम्हे दहुरा न भिय्यथ ;
कस्सा इधेव नरणं भविस्सति ; इच्छेवणादि ।

विचित्तत्थे,—विचित्तो पापका धम्मा ; विविधेव कामेहि
विविध अलुससेहि धम्मेहि ; इच्छेवणादि ।

पमानत्थे,—दीवसो नवविदत्थिस्सो सुगतविदत्थिया पमानिका
कारेतव्वा सुगतसङ्काटी ; मज्झिमस्स पुरिसस्स अट्ठतेस्सहत्था
इच्छेवणादि ।

पुब्बयोत्ते,—पुब्बेव मे भिक्खुवे सम्मोधा ; इच्छेवणादि ।

वन्धमत्थे,—सतस्सा वन्धो नरो । तत्तिवा च, सतेन व
वन्धो ; इच्छेवणादि ।

शुभचने,—पञ्चाय सुगतिं यन्ति, चागाय विपुलं धनं ;
पञ्चाय विपुलतनोऽस्मिन्निवा ज्ञं रक्वति राजा ; इत्येवमादि ।

पक्षे त्वालोपे कम्माधिकरणे,—अभिधम्मा पुच्छन्ति । इतिवा
च ततिवा च,—अभिधम्मां अभिधम्मेन वा । विनया पुच्छन्ति,
विनयं विनयेन वा ; एवं सुत्ता गाथा उदाना इतिवत्तका ज्ञातिका
अभुतधम्मा वेदव्या ; इत्येवमादि ।

योकतृये,—योका सुचति ; अप्यनत्तका सुचति ; किञ्चा
सुचति । इतिवा च ततिवा च,—योकं योकेन वा ; अप्यनत्तकं
अप्यनत्तकेन वा ; किञ्चं किञ्चेन वा ; इत्येवमादि ।

अकत्तरि,—कतत्ता उपचितत्ता उच्चत्ता विपुलत्ता उच्चं
चक्षु विज्झानं ।

चसदुदणहणेन सेसेसपि ये नया नोपदिठ्ठा अपादानप्रथे
गिकां ते पयोगविचक्षणाहि योजेतव्या ॥

5. The ablative case is used in connection
with words of the following character too :

(a) denoting distance :—कीनदूरो इतो 'नक्षकारगानो
etc.

In denoting distance, the endings of the 2nd
and 3rd cases are also used :—दूरं गानं आगतो दूरेन
गामेन वा etc.

(b) denoting vicinity :—अनिकं गाना etc.

In denoting vicinity the endings of the 2nd
and 3rd cases are also used :—अनिकं गानं गामेन
वा etc.

(c) denoting space or time :—इतो नधुराव चतुस्रं योजनेषु सङ्ख्यनगरं चतुषि ; इतो तिस्रं वासानं अक्षयेन परि-
निष्ठायास्ति etc.

(d) the word containing the suffix *tvā* having elided, the accusative or locative case undergoes the endings of the ablative case :—पासादा सङ्ख्येय पासादं अभिरुद्धित्वा वा ; आसना दुष्टहेय आसने निहीदित्वा वा etc. Thus पासादा पश्यति=पासादं अभिरुद्धित्वा पश्यति । Here the word अभिरुद्धित्वा containing the suffix *tvā* having elided, the accusative case पासादं undergoes the ending of the 5th case, as पासादा ।

(e) denoting directions :—उर्ध्वं पादतला etc.

(f) denoting comparison :—यतो पयोततरो etc.

In denoting comparison the endings of the sixth case are also used :—धम्मनं पवरं etc.

(g) denoting cessation :—असङ्ख्यमा आरति ; पाणा-
तिपाता वेरजणी etc.

(h) denoting purification :—जातितो च पितितो च
सुद्धो, असंछुटो, असुपुच्छुटो, अगर्हितो etc.

(i) denoting the act of liberating or setting free :—परिहृतो दुक्खसंतापि वदानि etc.

(j) denoting reason (or cause) :—कस्मा हेतुना
etc.

(k) denoting separation :—विपित्तो पापका धम्मा etc.

(l) denoting measure (or authority) :—हीनसो
नवविदत्तविदो सुगतविदत्तविद्या पणानिका कारितव्या सुगत-
सङ्काटो etc.

(m) using the word *pubba* (before) :—पुब्बेव मे भिक्खुणि सम्बोधा etc.

(n) denoting the act of binding or tying :—सतन्ना बन्धो नरो etc.

The endings of the 3rd case are also used :—सत्तेन वा बन्धो etc.

(o) denoting attributes or qualities :—पञ्जाय सुगतिं यन्ति etc.

(p) in denoting interrogation and the suffix *tvā* having elided, the accusative and locative cases undergo the endings of the ablative case :—अभिधम्मा पुच्छन्ति (= अभिधम्मं सुत्वा पुच्छन्ति) । The endings of the 2nd and 3rd cases are also used :—अभिधम्मं अभिधम्मेन वा etc.

(q) in denoting an act of telling or narration and the suffix *tvā* having elided, the accusative and locative cases undergo the endings of the ablative case :—अभिधम्मा कथयन्ति ।

The endings of the 2nd and 3rd cases are also used :—अभिधम्मं अभिधम्मेन वा etc.

(r) denoting littleness (or slowness) :—थोका सुञ्चति etc.

The endings of the 2nd and 3rd cases are also used :—थोकं थोकेन वा etc.

(s) not signifying agent :—कतत्ता उपचितत्ता उस्तवत्ता विपुलत्ता उपपन्नं चक्खुविञ्जानं ।

The force of *too* (च) consists in signifying that the endings of the fifth case used elsewhere are to be determined by experts on the subject.

यस्स दातुकामो रोचते वा धारयते वा
तं सम्पदानं ॥६॥

यस्स वा दातुकामो यस्स रोचते यस्स वा धारयते तं कारकं सम्पदानसञ्ज्ञं होति । समणस्स चीवरं ददाति ; संमणस्स रोचते सच्चं ; देवदत्तस्स सुवस्सुत्तं धारयते यञ्जदत्तो ।

सम्पदानं इच्छनेन कथ्यो ? सम्पदाने चतुर्थी (३-१-२३) ।

वाति विकप्पनत्थं । धातुनामानं पयोगे वा उपसगप्ययोगे वा निपातप्ययोगे वा सति अत्यविकप्पनत्थं वा सद्दं पयुज्जति ॥

6. One to whom some thing is desired to be given, or one who entertains a liking for some thing, or one from whom something is taken as a debt, is put in the dative case :—समणस्स चीवरं ददाति etc

What is the meaning of this, viz., a dative case ? 3-I-23.

The word *or* (वा) is used to signify optionality. Thus in connection with particular roots (verbs) or names (nouns or words) or prepositions or indeclinables etc., the dative case is used.

सिलाघहनुट्ठासपधारपिहकुधदुहि-
स्सासुय्यराधिक्वप्पच्चासुण अनुपतिगिण-
पुब्बकत्तारोचनत्थतदत्थतुमत्थालमत्थमज्ज-
जनादर प्पाणिनि गत्यत्थकम्मणि आ-
सिंसत्थसम्मतिभिय्य सत्तम्यत्थेसु च ॥७॥

सिलाघ-हनु-ठा-सप-धार-पिह-कुध-दुह-इस्स-उसुय्य इच्चेतेसं
धातूनं पयोगे पच्चासुणअनुपतिगिणानं पुब्बकत्तरि च आरोचनत्थे
तदत्थे तुमत्थे अलमत्थे सज्जतिप्पयोगे अनादरे अप्पाणिनि
गत्यत्थानं कम्मणि आसिंसत्थे सम्मतिभिय्यसत्तम्यत्थेसु च तं
कारकं सम्पदानसञ्जं होति ।

सिलाघप्पयोगे ताव,—बुद्धस्स सिलाघते ; धम्मस्स सिलाघते ;
सङ्खस्स सिलाघते ; सकोपज्जायस्स सिलाघते ; तव सिलाघते ;
मम सिलाघते ; इच्चेवमादि ।

हनुप्पयोगे,—हनुते मय्हुं एव ; हनुते तुय्हुं एव ; इच्चेव-
मादि ।

ठापयोगे,—उपतिट्ठेय्य सकयपुत्तानं वड्ढकि ; भिक्खुस्स
भुज्जमानस्स पानियेन वा विधूपेन वा उपतिट्ठेय्य ; इच्चेवमादि ।

सपप्पयोगे,—मय्हुं सपते ; तुय्हुं सपते ; इच्चेवमादि ।

धारप्पयोगे,—सुवस्सं ते धारयते ; सुवस्सं मे धारयते ;
इच्चेवमादि ।

पिहप्पयोगे,—बुद्धस्स अज्जतित्थिया पिहयन्ति ; * देवा

दत्तुमर्हता ते ; ततो इच्छामि भद्रं तस्मै ; समिधानं पिहयन्ति
दलिहा ; इच्छेवमादि ।

कुधदुहदस्स उसुथप्पयोगे,—कोधयति देवदत्तस्स ; तस्स कुज्झ
महावीर ; दुहयति दिसानं मेवो ; तित्थिया समणानं इस्सयन्ति ;
तित्थिया समणानं उसुथन्ति ; लाभगिद्धेन दुज्जना गुणवन्तानं
उसुथन्ति ; गुणवड्ढेन का उसुथा विजानतं ।

राध इक्ख इच्छेतेसं धातूनं पयोगे यस्स अकथितस्स पुन-
विपुच्छनं कम्मविख्यापनत्थं तं कारकं सम्पदानसञ्जं होति
दुतिया च,—आराधो मे रञ्जो ; आराधो मे राजानं ; कथाहं
अय्यानं अपरज्झामि ; चक्खुं जनस्स दस्सनाय् तं विय मज्जे
आयस्सतो उपालिधेरस्स उपसम्पदापेक्खो उपतिस्सो आयस्सन्
वा ।

पच्चासुणअनुपतिगिणानं पुब्बकत्तरि च ; सुणोतिस्स धातुस
पच्चायोगे यस्स कम्मणो पुब्बस्स यो कत्ता सो सम्पदानसञ्जो होति
तं यथा,—भगवा भिक्खु एतद् अबोच । भिक्खूति अकथि
कम्मं, एतं ति कथितकम्मं, यस्स कम्मणो पुब्बस्स यो कत्ता स
भगवा, यो करोति सो कत्ताति (३-१-११) सुत्तवचनेन ; एवं यस्स
कम्मणो पुब्बस्स यो कत्ता सो सम्पदानसञ्जो होति ; तं यथा
—भगवतो पच्चस्सोसुं ति भिक्खू ; आसुणन्ति बुद्धस्स भिक्खू ।

गिणस्स धातुस्स अनुपतियोगे यस्स कम्मणो पुब्बस्स यो कत्ता
सो सम्पदानसञ्जो होति ; तं यथा,—भिक्खु जनं धम्मं सावेति
तस्स भिक्खुनो जनो अनुगिणाति ; तस्स भिक्खुनो पतिगिणाति
यो पादेति स कत्ता, यं वुत्तं कम्मन्ति वुच्चति ; यो पटिग्गाहव
तस्स सम्पदानं विजानियं ।

आरोचनतुये — आरोचयामि वो भिक्षुवे : आमन्तयामि वो भिक्षुवे ; पठिवेदयामि वो भिक्षुवे : आरोचयामि ते महाराज ; पठिवेदयामि ते महाराज ।

तदतुये,—जनस्तु परिपुरिया ; बुधस्तु अतुयाय, धम्मस्तु अतुयाय, सङ्गस्तु अतुयाय जीवितं परिचजानि ।

तुजतुये, - लोकानुक्रम्याय अतुयाय हिताय सुखाय ; भिक्षू तासुविहाराय ; द्रष्टव्यमादि ।

अलनतुये,—अलं इति अरहति च पठिविस्वत्ते च । . अलं मे बुद्धो ; अलं मे रज्जं ; अलं भिक्षुपत्तस्तु ; अलं नल्लो नल्लस्तु, अलं अरहति ; अलं ते रूपं करणीयं ; अलं मे हिरण्मयसुवस्से चि, एवं पठिविस्वत्ते ।

नञ्अनादरप्पाणिनि, - नञ्अतिप्रयोगे अनादरे अप्पाणिनि, -कट्ठस्तु तुवं नञ्जे ; कलिङ्गरस्तु तुवं नञ्जे । अनादरेति केवत्तुवं ? सुवस्सुं तं नञ्जे । अप्पाणिनीति विजत्तुवं ? गइधं ण्जे ।

गत्ततुयकम्मणि,—गावस्तु पादेन गतो ; नगरस्तु पादेन गतो ; मण्णो सग्गाय गच्छति सग्गाय गमनेन वा ; मूलाय पठिकस्सेय्य भुत्तो ।

आसिंसतुये,—आयस्सतो दीवायु होत्ति ; भइं भवतो होत्तु ; असलं भवतो होत्तु ; अनामयं भवतो होत्तु ; आगतं भवतो होत्तु ; द्रष्टव्यमादि ।

सम्मुतिप्रयोगे,—अञ्जत्तु सङ्गसम्मुतिया भिक्षुस्तु पिप्पवत्तुधुं वव्वुत्ति ; साधु सम्मुति मे तस्स भगवतो दस्समाय ।

भिय्यप्रयोगे, भिय्यो सोमत्ताय ; द्रष्टव्यमादि ।

सत्तस्यत्वे, तयश्चक्षुः जातिकरोति ; तस्य मे सखी
पातर् अहोसि ; इत्येवमादि ।

अतृषणाद्येन बह्वसु अकस्तरप्पयोगेसु दिक्षति ; तं यथा,—
उपमं ते करिस्सामि ; धम्मं वो भिक्षुवे देसिस्सामि ; इत्येवमादि ।
सारत्वे च,—देसेतु भन्ते भगवा धम्मं भिक्षूनं ; तस्य फासु ;
तस्य पण्डितेय ; यथा नो भगवा व्याकरेय तथापि तेसं व्याकरि-
स्सामि ; कप्पति समन्तानं आयोगो ; अमूहाकं जणिमा अतृषो ;
विअतृषो मे वुच्चेम ; सेखी मे अतृषो ; बह्वपकारा भन्ते जहा-
पजापती गोतणी भगवती ; बह्वपकारा भिक्षुवे जातापितरो
पुत्तानं ; इत्येवमादि । अकस्तरप्पयोगेसु अण्णेपि पयोगा पयोग-
विचक्षुषेहि बीजेतव्या ।

असह्यग्रहणं विकप्पनत्वं वा गह्वराहुकट्टनत्वं । मे केचि
सम्पदानपयोगिका यथा नोपदिठ्ठा तेसं गह्वरात्त्वं इति विकप्प-
यति ; तं यथा,—भिक्षुसङ्घस्स पभू अयं भगवा ; देसस्स पभू अयं
राजा ; सेतस्स पभू अयं गह्वपति ; अरप्पस्स पभू अयं
सुदुधको ; इत्येवमादि । क्वचि दुत्तियाततियाअट्ठीसत्तस्यत्वेस
च ॥

7. The dative case is also used under the
following circumstances :—

i. in connection with the roots (verbs) :

(a) *silāgha* (to flatter or boast of),—बुद्धस्स विहा
यति etc.

(b) *hanu* (to hide from),—इहते मय्चं एव etc.

(c) *thā* (to worship or wait on),—उपतिष्ठेय सक्यपुत्तानं वड्ढकि, etc.

(d) *sapa* (to blame, to curse),—अपहं, अपते etc.

(e) *dhāra* (to owe to any person),—अपहं ते धारयते etc.

(f) *piha* (to long for),—अपुहं अज्झत्तिथिया पिहयन्ति etc.

(g) *kudha* (to be angry with),—तस्स कुब्धं अजावीर etc.

(h) *duha* (to meditate mischief),—अदुहति दिसानं मेवो ।

(i) *issa* (to envy),—तित्थिया सज्जनानं इस्सयन्ति ।

(j) *usuyya* (to grumble at),—तित्थिया सज्जनानं असुयन्ति etc.

ii. in connection with the roots *rādha* and *ikkha*, that of whom some queries are made with a view to celebrate his actions, is put in the dative or accusative case,—आराधो मे रज्जो; आराधो मे राजानं; आवसुतो अपासिधेरस्स अपसज्जदापेक्खो उपतिसो आवसुत्तं वा etc.

iii. (a) in connection with the root *snā* (with the prefix *pati* or *ā*), that which was previously in the nominative case is put in the dative case,—अगमा (nominative) भिक्षू एतद् अगोच । अगमतो (dative) पक्खसोसुं ते भिक्षू । In the same way आसुचन्ति वुद्धस्स (dative) भिक्षू ।

(b) in connection with the root *gīṇa* (with the prefix *anu* or *pati*), that which was previously in the nominative case is put in the dative case,—
भिक्षुः (nominative) जनं धर्मं चावेति । तस्मै भिक्षुणो (dative) जनो बहुगिष्यति । etc.

iv. in connection with words signifying announcement,—आरोचयानि वो भिक्षवे ; आवनायानि वो भिक्षवे etc.

v. in denoting a particular object or aim,—
जनस्तु परिपुरिया ; बुद्धस्तु चत्थाव etc.

vi. in signifying the meaning of the suffix *tum* (infinitive), लोकास्तु कप्पाय etc.

vii. in signifying the sense of *alam* ; the word *alam* is used to denote 'sufficient, for' or 'to turn away',—अलं मे बुद्धो etc.

viii. if the object of *manā* be not an animate being and denotes disrespect, it is put in the dative case,—कट्ठस्तु त्वं नञ्जे etc.

For what purpose is this, viz., if the object denotes disrespect ? सुवस्तु तं नञ्जे ।

For what purpose is this, viz., if the object be not an animate being ? गद्धं त्वं नञ्जे ।

ix. the object of verbs denoting 'to go', is put in the dative case,—गायस्तु पादेन गतो etc.

The object of these verbs is also put in the accusative case,—गात्रं पादेन गतो ।

x. in denoting good wish,—*महदं भवतो होतु* etc.

xi. in connection with the word *sammuti* (consent),—*साधु सम्मति मे तस्स भगवतो दस्सनाय* etc.

xii. in connection with the word *bhiiya* (more abundant),—*भियो सोमत्ताय* etc.

xiii. in the sense of the locative case,—*तुय्हवस्स आविकरोमि* etc.

The force of the word *attha* (object or aim) is that the dative case is used not merely in connection with a particular word of a particular signification but in connection with all words of that signification :—*उपमं ते करिस्सामि ; धम्मं वो भिक्षवे देस्सिस्सामि* etc.

In signifying the same meaning too,—*देसेतु भन्ते भगवा धम्मं भिक्षून्* etc.

Other usages may also be cited and accounted for by experts.

The force of the word *va* (च) consists in supplying here the word *va* (signifying optionality) from the preceding rule. Those usages of the dative case which I have not cited here are to be taken into consideration in virtue of *va* :—*भिक्षुसङ्घस्स पभू अयं भगवा* etc.

The dative case is in some instances used in the sense of the accusative, instrumental, genitive, and locative cases too.

योधारो तं ओकासं ॥१॥

यो आधारो तं ओकाससम्बन्धं होति । स्वाधारो चतुर्विधो ; व्यापिको, ओपसिलेसिको, वेसयिको, सामीपिको ति । तत्तु व्यापिको ताव—जलेसु खोरं ; तिलेसु तेलं ; उच्छ्वसु रसो । ओपसिलेसिको—परियङ्गे राजा सेति ; आसने उपविष्टो मङ्गवो । वेसयिको—भूमौसु मनुस्मा ; अन्तरिक्षे वायू, आकासे सकुणा । सामीपिको—वने हत्थिनो ; गङ्गायं घोसो ; वजे गाविं दुहन्ति ; सायत्थियं विहरति जेतवने ।

ओकास इच्छनेन कतुथो ? ओकासे सत्तमी (३-१-३२) ।

8. The site of an action is called *okāsa* (location) (and is in the locative case).

The site is of four kinds :—

1. co-extensive (व्यापिको),—तिलेसु तेलं etc.
2. contiguous (ओपसिलेसिको),—परियङ्गे राजा सेति etc.
3. objective or relating to aim (वेसयिको),—भूमौसु मनुस्मा etc.
4. proximate or adjacent (सामीपिको),—गङ्गायं घोसो etc.

For what purpose is this, viz., *okāsa* ? 3-1-32.

येन वा कथिरते तं करणं ॥२॥

येन वा कथिरते येन वा पस्सति येन वा सुणाति तं कारकं

करणसञ्ज्ञं होति । दत्तेन वीहिं लुनाति ; वासिया रुक्खं
तच्छति ; फरसुना रुक्खं छिन्दति ; कुदालेन रुक्खं खनति ;
हत्थेन कम्मं करोति ; चक्खुना रूपं पस्सति ; सोतेन सद्वदं
सुणाति ।

करण इच्छनेन कृत्यो ? करणे ततिया (३-१-१६) ॥

9. That by means of which an act of doing, seeing or hearing is accomplished is called an instrument (and is put in the instrumental case) :—
दत्तेन वीहिं लुनाति etc.

For what purpose is this, viz, a *karaṇa* or *instrumental case* ? 3-1-16

यं करोति तं कम्मं ॥१०॥

यं वा करोति यं वा पस्सति यं वा सुणाति तं कारकं कम्म-
सञ्ज्ञं होति । रथं करोति ; छत्तं करोति ; धजं करोति ;
रूपं पस्सति ; सद्वदं सुणाति ; कण्ठकं सद्वदति ; विसं गिलति ।

कम्म इच्छनेन कृत्यो ? कम्मत्थे डुतिया (३-१-२७) ॥

10. That, which one does, sees or hears, is called an object (and is put in the accusative case) :—रथं करोति etc.

What purpose is served by this, viz., the *accusative case* ? 3-1-27.

यो करोति सो कत्ता ॥११॥

यो करोति सो कत्तुसञ्ज्ञो होति । अहिना दट्ठो नरो ;

गरुलेन हतो नागो ; बुद्धेन जितो मारो , उपशुप्तेन बन्धो मारो ।

कत्तु दृष्टनेन कत्थो ? कत्तरि च (३-१-१८) ॥

11. One who does an action is called an agent (and is put in the nominative case) : — अहिना दृष्टो नरो etc.

What purpose is served by this, viz., *an agent* ?
3-1-18.

यो कारेति स हेतु ॥१२॥

यो कत्तारं कारेति सो हेतुसञ्जो होति कत्तुसञ्जो च ।
सो पुरिसो तं पुरिसं कम्मं कारेति ; सो पुरिसो तेन पुरिसेन
कम्मं कारेति , सो पुरिसो तस्स पुरिसस्स कम्मं कारेति ; एवं
विहारेति, पालेति, पाठेति, धारेति, पाचेति, नायेति ।

हेतु दृष्टनेन कत्थो ? धातूहि नेनयणापेणापया कारितानि
हेत्वत्थे (६-२-७) ॥

12. One who makes the agent do an action is called a cause as well as agent :—सो पुरिसो तं पुरिसं कम्मं कारेति etc.

What purpose is served by this, viz., *a cause* ?
6-2-7.

यस्स वा परिगहो तं सामी ॥१३॥

यस्स वा परिगहो तं सामिसञ्जं होति । अत्तनो सुखं ;

तस्मै भिक्षुनो पठिविसं ; तस्मै भिक्षुनी पत्तं ; तस्मै भिक्षुनो
धीवरं ।

सामि दत्तनेन कत्थो ? सामिस्सिं कट्ठी (३-१-३१) ।

13. Or one to whom some property belongs is called an owner (and is put in the possessive or genitive case) :—अत्तनो सुखं etc.

What purpose is served by this, viz., *an owner* ?

३-१-३१.

लिङ्गत्थे पठमा ॥१४॥

लिङ्गत्थाभिधानमत्ते पठमा विभक्ति होति । पुरिसो ;
पुरिसा ; एको ; द्वे ; च ; वा ; हि ; अहं ; हरे ; अरे ॥

14. The endings of the first case are used, when only the sense of the crude form (stem or nominal base) is spoken of :—पुरिसो ; च ; अहं etc.

आलपने च ॥१५॥

आलपनत्थाधिके लिङ्गत्थाभिधानमत्ते च पठमा विभक्ति
होति । भो पुरिस ; भवन्तो पुरिसा ; भो राज ; भवन्तो
राजानो ; हे सख ; हे सखिनो ।

चसद्दग्गह्वरं पठमग्गह्वरानुक्कट्ठनत्थं ॥

15. The endings of the first case are also

used to express the sense of addressing as well as to signify the sense of the crude form alone :—
भो पुरिस etc.

The force of *also* (च) consists in supplying here the word पठमा (the first case) from the preceding rule.

करणे ततिया ॥१६॥

करणकारके ततिया विभक्ति होती । अग्निना कुटिं भापेति
मनसा चे पदुट्ठेन ; मनसा चे पसस्सेन ; कायेन कम्मं करोति ॥

16. The endings of the third case are used in denoting instrumentality :—अग्निना कुटिं भापेति
etc.

सहादियोगे च ॥१७॥

सहादियोगत्थे च ततिया विभक्ति होती । सहापि गगगेन
सङ्खो उपोसथं करेय्य ; महता भिक्षुसङ्गेन सदुधिं . सहस्सेन
समं सित ॥

17. The endings of the third case are also used in connection with the words *saha* etc., or in denoting the meanings thereof :—महता भिक्षु-
सङ्गेन सदुधिं etc.

कत्तरि च ॥१८॥

कत्तरि च कारके ततिषा विभक्तिं होति । रण्जा हतो
पोसी ; यक्त्वेन द्विषी वरो ; ञङिना दट्ठो नरो ॥

18. The endings of the third case are used in denoting the agent too :—रण्जा हतो पोसी etc.

हेत्वत्ये च ॥१९॥

हेत्वत्ये च ततिया विभक्तिं होति । अस्त्रेण वसति ; धम्मेन
वसति ; विज्जाय वसति ; सक्कारेण वसति ॥

19. In denoting cause too, the endings of the third case are used :—अस्त्रेण वसति etc.

सत्तम्यत्ये च ॥२०॥

सत्तम्यत्ये च ततिया विभक्तिं होति । तेन कालेन ; तेन
समयेन ; तेन खो समयेन ॥

20. In the sense of the locative case too, the endings of the third case are used :—तेन कालेन etc.

येनाङ्गविकारो ॥२१॥

येन व्याधिमता अङ्गेन अङ्गिनो विकारो लक्खते तत्थ ततिया
विभक्तिं होति । अक्खिना काणो ; हत्थेन कुण्णि ; काणं
पच्चत्त नेत्तेन ; पादेन खम्भो ; पिट्ठिया खज्जो ॥

21. The endings of the third case are used after a word denoting that member of the body by the disease of which change of bodily appearance takes place :—अक्खिना काणो etc.

विसेसने च ॥२२॥

विसेसनत्थे च तत्तिष्ठा विभक्तिं होति । गोत्तेन गोतमो माधो
सुवस्सेन अभिरूपो तपसा उत्तमो ॥

29. The endings of the third case are also used in denoting a distinguishing attribute.—
गोत्तेन गोतमो etc.

सम्पदाने चतुर्थी ॥२३॥

सम्पदानकारके चतुर्थी विभक्तिं होति । बुद्धस्स वा
धम्मस्स वा सङ्गस्स वा दानं देति ; दाता होति समणस्स वा
ब्राह्मणस्स वा ॥

23. The endings of the fourth case are used after a word denoting the recipient (*i. e.* one to whom something is given) :—बुद्धस्स वा धम्मस्स वा
सङ्गस्स वा दानं देति etc.

नमोयोगादीस्वपि च ॥२४॥

नमोयोगादीस्वपि च चतुर्थी विभक्तिं होति । नमो

[दुधवीरत्थु ; सोत्थि पजानं ; नमो करोहि नागस्स ; स्वागतं
महाराज ।

चसद्गण्णं चतुर्थीगण्णानुकङ्ठनत्थं ॥

24. The endings of the fourth case are also used in connection with *namo* etc. (the forms of reverential address) :—नमो करोहि नागस्स etc.

The force of *also* (च) consists in supplying here the word चतुर्थी (the endings of the fourth case) from the preceding rule.

अपादाने पञ्चमी ॥२५॥

अपादानकारके पञ्चमी विभक्तिं होति । पापा चित्तं निवारये ;
अस्मा सुत्तो व चन्दिमा ; भया सुञ्जति सो नरो ॥

25. The endings of the fifth case are used in denoting the ablative :—पापा चित्तं निवारये etc.

कारणत्थे च ॥२६॥

कारणत्थे च पञ्चमी विभक्तिं होति । अननुबोधा अप्पटिवेधा
वतुच्चं अरियसञ्चानं यथाभूतमदस्सना ।

चसद्गण्णं पञ्चमीगण्णानुकङ्ठनत्थं ॥

26. The endings of the fifth case are also used in denoting cause :—अननुबोधा अप्पटिवेधा etc.

The force of *also* (च) consists in supplying the word पञ्चमी (the endings of the fifth case) here from the preceding rule.

कम्पत्थे दुतिया ॥२७॥

कम्पत्थे दुतिया विभक्ति होति । कटं करोति ; रथं करोति ; कर्त्तं करोति ; धम्मं सुणाति ; बुद्धं पूजेति ; याचं भासति , तण्डुलं पचति ; चोरं घातेति ; गवं हनति ; वीहयो लुनाति ॥

27. The endings of the second case are used in denoting the object (*i. e.* in the accusative case) :—कटं करोति etc.

कालद्वानं अचन्तसंयोगे ॥२८॥

कालद्वानं अचन्तसंयोगे दुतिया विभक्ति होति । मासं अधीते ; योजनं कलहं करोन्तो गच्छति ।

अचन्तसंयोगेति किमर्थं ? संवच्छरे भञ्जति ॥

28. The endings of the second case are used after words denoting immediate proximity (continuity) of time or space :—मासं अधीते etc.

For what purpose is this, viz., *immediate proximity* ? संवच्छरे भञ्जति ।

कम्मपवचनीययुत्ते ॥२६॥

कम्मपवचनीययुत्ते दुतिया विभक्ति होति । तं खो पन भगवत्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुगतो ; पब्बजितं अनुपब्बजिंसु ॥

29. The endings of the second case are used in connection with words employed for the definition of an action (that is, in connection with certain prepositions, particles or adverbs) -- तं अब्भुगतो ; पब्बजितं अनु ।

गतिबुद्धिभुजपठहरकरसयादीनं कारिते वा ॥३०॥

गति-बुद्धि-भुज-पठ-हर-कर-सयादीनं धातूनं पयोगे कारिते सति दुतिया विभक्ति होति वा । पुरिसो पुरिसं गामं गामयति, पुरिसो पुरिसेन वा, पुरिसो पुरिसस्स वा ; एवं,—बोधयति, भोजयति, पाठयति, हारयति, कारयति, साययति—एवं सब्बत्थ कारिते ॥

33. In the sense of causation, the endings of the second case are optionally used in connection with the roots denoting *gati* (motion) or *buddhi* (knowing) and with the roots *bhuja*, *paṭha*, *hara*, *kara*, *saya* etc.:—पुरिसो पुरिसं गामं गामयति, पुरिसो पुरिसेन वा पुरिसो पुरिसस्स वा, etc.

सामिस्मिं छट्ठी ॥३१॥

सामिस्मिं छट्ठी विभक्तिं होति । तस्मै भिक्षुनो पटिविसे ; तस्मै भिक्षुनो सुखं ; तस्मै भिक्षुनो पञ्चवीवरं ॥

31. The endings of the sixth case are used for denoting ownership :—तस्मै भिक्षुनो पटिविसे etc.

ओकासे सत्तमी ॥३२॥

ओकासकारके सत्तमी विभक्तिं होति । गम्भीरे ओदकस्रवे पापस्मिं रमति मनो ; भगवति ब्रह्मचरियं यसति कुलपुत्तो ॥

32. The endings of the seventh case are used in denoting location (that is, in the locative case) :—गम्भीरे ओदकस्रवे etc.

सामिस्सराधिपतिदायादसक्खिप्पतिभू- पसूतकुसलेहि च ॥३३॥

सामि-इस्सर-अधिपति-दायाद-सक्खि-पतिभू-पसूत-कुसल-इत्थेति धियोगे सति छट्ठी विभक्तिं होति सत्तमी च । गोणानं सामी ; गोणेषु सामी ; गोणानं इस्सरो ; गोणेषु इस्सरो ; गोणानं अधिपति ; गोणेषु अधिपति ; गोणानं दायादो ; गोणेषु दायादो ; गोणानं सक्खि ; गोणेषु सक्खि ; गोणानं पतिभू ; गोणेषु पतिभू ; गोणानं पसूतो ; गोणेषु पसूतो ; गोणानं कुसलो ; गोणेषु कुसलो ॥

33. The endings of the sixth case as well as those of the seventh are used in connection with the words *sāmi*, *issara*, *adhipati*, *dāyāda*, *ṣakkhi*, *patibhū*, *pasūta*, and *kusala* :—गोणानं सामो ; गोणेषु सामो ; etc.

निद्वारणे च ॥३४॥

निद्वारणे च छट्ठी विभक्ति होति सप्तमी च । 'कण्हा मावोनें सम्पन्नखोरतमा ; सामा नारीसु दस्सनीयतमा ; मनुस्सानं खत्तियो सूरतमो ; मनुस्सेसु खत्तियो सूरतमो ; पयिकानं धवन्तो सीवतमो ; पयिकेसु धवन्तो सीवतमो ॥

34. The endings of the sixth case as well as those of the seventh are also used in denoting specification (particularization) :—मनुस्सानं खत्तियो सूरतमो ; मनुस्सेसु खत्तियो सूरतमो ; etc.

अनादरे च ॥३५॥

अनादरे छट्ठी विभक्ति होति सप्तमी च । इदतो दारकस्स पब्बजि ; इदन्तस्सिं दारके पब्बजि ।

असदुदगह्वरं छट्ठी सप्तमीगह्वरानुकङ्कनत्थं ॥

35. The endings of the sixth case as well as those of the seventh are also used in denoting contempt :—इदतो दारकस्स पब्बजि ; इदन्तस्सिं दारके पब्बजि ।

The force of *also* (च) consists in supplying here the words *chatthi* and *sattamī* (the endings of the sixth and seventh cases) from the preceding rule.

क्वचि दुतिया छट्ठीनं अत्थे ॥३६॥

छट्ठीनं अत्थे क्वचि दुतिया विभक्ति होति । अपिस्सु मं अग्निवेस्सान तिस्रो उपमायो पटिभंसु ॥

36. The endings of the second case are sometimes used in denoting the sense of those of the sixth case :—अपिस्सु मं अग्निवेस्सान तिस्रो उपमायो पटिभंसु ।

ततिया सत्तमीनञ्च ॥३७॥

ततिया-सत्तमीनं अत्थे क्वचि दुतिया विभक्ति होति । स चे मं समणो गोतमो नालपिस्सति त्वञ्च मं नाभिभाससि, एवं ततियत्थे । पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा ; एकं समयं भगवा, एवं सत्तम्यत्थे ॥

37. The endings of the second case are also sometimes used in denoting the sense of those of the third and seventh cases :—स चे मं (second case) समणो गोतमो नालपिस्सति etc. ; एकं समयं (second case) भगवा etc.

छट्ठी च ॥३८॥

ततियासत्तमीनं अत्थे क्वचि छट्ठी विभक्ति होति । क्तं मे कल्याणं ; क्तं मे पापं, एवं ततियत्थे । कुसला नञ्गीतस्स सुसिक्खिता चत्तरित्थियो ; कुसलो त्वं रथस्स अङ्गपञ्चङ्गानं, एवं सत्तस्यत्थे ।

क्वचीति किमर्थं ? देसितो आनन्द मया धम्मो ; आनन्दो अत्थेसु विचक्खणो ॥

38. The endings of the sixth case are also sometimes used in denoting the sense of those of the third and seventh cases :—क्तं मे कल्याणं etc., कुसला नञ्गीतस्स etc.

For what purpose is this, viz., *sometimes* देसितो आनन्द मया धम्मो etc.

दुतिया पञ्चमीनञ्च ॥३९॥

दुतियापञ्चमीनं अत्थे क्वचि छट्ठी विभक्ति होति । तस्म भवन्ति वक्तारो ; तस्म कम्मस्स कत्तारो, एवं दुतियत्थे । अस्म वनताधम्मस्स परिहायन्ति ; किं नु खो अहं तस्स भासयामि : सब्बे तसस्ति दण्डस्स ; सब्बे भायन्ति मच्चुनो ; भीतो चत्तुचं आसोकिसानं नागानं ; भायामि घोरविसस्स नागस्स ; एवं पञ्चम्यत्थे ॥

39. The endings of the sixth case are also sometimes used in denoting the sense of those

of the second and fifth cases :—तस्मात् कम्मसु कत्तारो
etc. ; सम्मे तसन्ति दण्डसु etc.

कम्मकरणनिमित्तत्थेषु सत्तमी ॥४०॥

कम्मकरणनिमित्तत्थेषु सत्तमी विभन्ति होति । सुन्दरावुसो
इमे आजीविका भिक्षूषु अभिवादेन्ति, एवं कम्मत्थे । इत्थेषु
पिण्डाय चरन्ति ; पत्तेषु पिण्डाय चरन्ति ; पथेषु चरन्ति, एवं
करणत्थे । दीपी चम्मेषु हज्जते ; कुञ्जरो दन्तेषु हज्जते,
एवं निमित्तत्थे ॥

40. The endings of the seventh case are used
in denoting the sense of those of the accusative
and instrumental cases as well as in signifying a
motive :—आजीविका भिक्षूषु अभिवादेन्ति etc. ; पथेषु
चरन्ति etc. ; दीपी चम्मेषु हज्जते etc.

सम्पदाने च ॥४१॥

सम्पदाने च सत्तमी विभन्ति होति । सङ्के दिक्षं महप्फलं ;
सङ्के गोतमि देहि ; सङ्के दिक्षे अहमेव पूजितो भविस्सामि ॥

41. The endings of the seventh case are also
used in denoting the recipient (that is, in denot-
ing the sense of the dative case) :—सङ्के दिक्षं
महप्फलं etc.

पञ्चम्यत्थे च ॥३२॥

पञ्चम्यत्थे च सप्तमी विभक्तिं ह्येति । कदलीसु गजे रक्खन्ति ॥

42. The endings of the seventh case are also used in the sense of those of the fifth case :—
कदलीसु गजे रक्खन्ति ।

कालभावेसु च ॥३३॥

कालभावेसु च कर्तरि पयुञ्जमाने सप्तमी विभक्तिं ह्येति ।
पुष्पण्ह समये गतो, सायण्ह समये आगतो ; भिक्षुसङ्घे सु
भोजियमानेसु गणो, भुत्तेसु आगतो ; गोसु दुग्धमानासु गतो,
दग्धासु आगतो ॥

43. The endings of the seventh case are also used instead of those of the nominative case, if the verb connected the agent is to express a certain point of time :—भिक्षुसङ्घे सु भोजियमानेसु गतो etc. Here भिक्षुसङ्घेसु is an instance of the locative being used for the nominative for denoting a certain point of time.

उपाध्यधिकिस्सरवचने ॥३४॥

उप अधि इच्छेतेसं पयोगे अधिकिस्सरवचने सप्तमी विभक्तिं ह्येति । उप खारियं दोणो ; उप निक्खे कहापणं ; अधि नन्दे गोतमी ; अधि ब्रह्मदत्ते पञ्चाणा ; अधि देवेसु वुद्धो ॥

44. The endings of the seventh case are used in connection with *adhi* and *upa* to denote superiority or inferiority :—उप खारियं दीणो etc.

मण्डितुस्सुकेसु ततिया च ॥३५॥

मण्डितुस्सुक इच्छेतेस्वत्थेषु च ततिया विभक्तिं ह्येति सत्तमी च । आनेन पसोदितो ; आनस्सिं पसोदितो ; आनेन उस्सुको, आनस्सिं उस्सुको तथागतो वा तथागतगोत्तो वा ॥

इति कारककप्पे षट्ठो कण्डो ॥

45. The endings of the third case as well as those of the seventh are used in connection with the words denoting “adorned” or “fond of” :—आनेन पसोदितो ; आनस्सिं पसोदितो ; etc.

The sixth chapter on cases is finished.

N B. Kaccāyana considers *kāraka-kappa* as a part of *nāma-kappa* ; so he designates this chapter as being the sixth. But I make *kāraka-kappa* a separate book complete in itself.

BOOK IV, COMPOUND WORDS.

नामानं समासो युक्तत्थो ॥१॥

तेसं नामानं पयुज्जमानपदत्थानं यो युक्तत्थो सो समाससम्भोजो
इति । कठिनस्स दुस्सं, कठिनदुस्सं ; आगन्तुकस्स भत्तं, आगन्तुक-
भत्तं ; जीवितं च तं इन्द्रियं चाति, जीवितिन्द्रियं ; समणो च
ब्राह्मणो च, समणब्राह्मणा ; सारिपुत्तो च मोग्गल्लानो च, सारि-
पुत्तमोग्गल्लाना ; ब्राह्मणो च गहपतिकी च, ब्राह्मणगहपतिका ।

नामानं इति किमत्थं ? देवदत्तो पचति ।

युक्तत्थोति किमत्थं ? भटो रञ्जो ; पुत्तो देवदत्तस्स ।

समास इच्छनेन कत्थो ? कचि समासगतानं अकारन्तो
(४-२२) ॥

1. A *samāsa* (compound) is the aggregation of the meanings of words used to denote names .

कठिनस्स दुस्सं = कठिनदुस्सं ; etc.

For what purpose is this, viz, *words used to denote names* ? देवदत्तो पचति ।

Why is this, viz., *the aggregation of the meanings* ? भटो रञ्जो ; etc.

What is the meaning of this, viz, *a samāsa* ?
4-22.

तेसं विभक्तियों लोपा च ॥२॥

तेसं युक्तत्थानं समासानं विभक्तियों लोपा च होन्ति ।
कठिनदुस्सं ; आगन्तुकभर्त्ता ।

तेसं गङ्गणेन समासतद्धिताख्यातकितकप्पानं पञ्चयपदकवरा-
गमानञ्च लोपो होति । वसिट्ठस्स अपञ्चं पुत्तो = वासिट्ठो
विनताव अपञ्चं पुत्तो = वेनतेय्यो ।

चसहमाङ्गणं अवधारणत्थं । पभं करोतीति पभङ्करो ;
अमत्तं ददातीति अमत्तंददो ; मेवं करोतीति मेवंकरो ॥

2. The case-endings used after those words which are united in a compound are also elided :—
कठिनदुस्सं etc.

The force of *those* is that suffixes (*paccaya*), inflected words (*padā*), letters (*akkhara*), and augments (*āgama*)—occurring in compounds (*samāsa*), *taddhita*, *ākhyāta*, and *kita*—are also elided :—वासिट्ठस्स अपञ्चं पुत्तो = वासिट्ठो ; etc.

The words *also* (च) is added to signify restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others :—पभं करोतीति पभंकरो ; etc.

पकति चस्स सरन्तस्स ॥३॥

सुत्ताञ्च विभक्तीञ्च अस्स सरन्तस्स लिङ्गस्स पकतिरूपानि
होन्ति । चक्खुञ्च सोतञ्च = चक्खुसोतं ; सुखञ्च नासिकञ्च =

खनासिकं ; रज्जो पुत्तो = राजपुत्तो ; रज्जो पुरिसो = राजपुरिसो ॥ •

3. The case-endings having elided, the words (stems) ending in vowels assume the primitive forms :—चक्खुं + सोतं = चक्खु सोतं ; etc.

उपसग्ननिपातपुब्वको अव्ययीभावो ॥५॥

उपसग्ननिपातपुब्वको समासो अव्ययीभावसंज्ञो होति ।
नगरस्स समीपे कथा वत्तते इति उपनगरं ; दरयस्स अभावो
निदुदरयं ; असकस्स अभावो निम्मसकं ; बुड्ढानं पटिपाटिया
यथाबुड्ढं ; ये ये ब्राह्मणा बुड्ढा ते ते निसीदन्ति यथाबुड्ढं ;
जीवस्स यत्तको परिच्छेदो यावजीवं ; चित्तं अधिकिच्च धम्मा
वत्ततीति अधिचित्तं ; पब्बतस्स तिरो तिरोपब्बतं ; सोतस्स
पटि वत्ततीति पटिसोतं ; पासादस्स अन्तो अन्तोपासादं ।

अव्ययीभाव इच्छनेन कृत्यो ? अं विभक्तोर्न अकारन्ताव्ययी-
भावा (४-२६) ॥

4. The combination of words with *upasagga* (prepositions) or *nipāta* (adverbs, conjunctions or interjections) is called *abyayībhāva* (indeclinable compound) :—नगरस्स समीपे = उपनगरं etc.

What is the meaning of this, viz., an *indeclinable compound* ? 4-26.

सो नपुंसकलिङ्गो ॥५॥

सो अज्ययोभावसमासो नपुंसकलिङ्गो व दट्ठब्बो । कुमारी अधिकिञ्च कथा वत्ततीति अधिकुमारि ; वधुया समीपे वत्ततीति उपगङ्गं ; गङ्गाय समीपे वत्तते इति उपगङ्गं ; मणिकाय समीपे वत्तते इति उपमणिकं ॥

5. The indeclinable compound is to be regarded as neuter :—कुमारी अधिकिञ्च = अधिकुमारि ; etc.

दिगुस्सेकत्तं ॥६॥

दिगुस्त समासस्त एकत्तं होति नपुंसकलिङ्गत्तञ्च । तयो लोका तिलोकं ; तयो दण्डा त्तिदण्डं ; तीणि नयनानि तिनयनं तयो सिङ्गा तिसिङ्गं ; चतस्रो दिसा चतुद्दिसं ; दस दिसा दसदिसं ; पञ्च इन्द्रियानि पञ्चिन्द्रियं ॥

6. The numeral compound (*digu*) becomes singular and neuter :—तयो लोका = तिलोकं ; etc.

तथा इन्दे पाणितुरिययोगसेनङ्गखुद्द- जन्तुक्कविविधविरुद्धविसभागत्थादीनञ्च ॥७॥

तथा इन्दे पाणि-तुरिय-योग-सेनङ्ग-खुद्दजन्तुक्क-विविधविरुद्ध विसभागत्थ इच्छेमादीनं एकत्तं होति नपुंसकलिङ्गत्तञ्च । त यथा,—चक्खुसोतं ; सुखनासिकं ; क्विमंसलोहित, एवं पाण्यङ्गुत्थे । सङ्को च पण्णो च सङ्कपण्वं ; गीतञ्च वादितञ्च गीत

मादितं , ददुदरि च देण्डिमञ्च ददुदरिदेण्डिमं ; एवं तुरियङ्गत्थे ।
 फलञ्च पाचनञ्च फालिपाचनं ; युगञ्च नङ्गलञ्च युगनङ्गलं, एवं
 शोगङ्गत्थे । असिञ्च चम्मञ्च असिचम्मं ; धनु च वुलापञ्च
 धनुकलापं ; हत्थी च अस्सो च रथो च पत्तिको च हत्थ्यस्स-
 रथपत्तिकं, एवं सेनङ्गत्थे । डंसञ्च मसकञ्च डंसमसकं, कुन्थञ्च
 किणिलिकञ्च कुन्थकिणिलिकं ; कीटञ्च सिरिञ्च सपञ्च कीटसिरिसपं,
 एवं खुदुदजन्तुकत्थे । अहि च नकुलो च अहिनकुलं ; विलारी
 च मूसिको च विलारमूसिकं ; काको च उलूको च काकोलूकं ;
 एवं विविधविरुद्धत्थे । सोलञ्च पञ्जा च सोलपञ्जं ; समथो
 च विपस्सनो च समथविपस्सनं , विज्जा च चरणञ्च विज्जाचरणं ;
 एवं विविधविसभागत्थे ।

आदिग्गहणं किमत्थं ? दासिदामं , इत्थिपुमं ; पत्तची-
 वरं ; तिरुचतुक्कं ; वेणय्यकारं ; साकुणिकमागयिकं ; दीध-
 मज्झिमं इच्चेवमादि ॥

7. So a *dvanda* (aggregative) compound con-
 sisting of words of the following description etc.
 is also put in the singular number and neuter gen-
 der :—

(a) signifying members of living beings,—
 चक्खुसोतं ; etc.

(b) signifying members of players (singers or
 dancers),—सङ्गो च पणवो च = सङ्गपणवं , etc.

(c) signifying objects belonging to a yoke,—
 फालञ्च पाचनञ्च = फालपाचनं ; etc.

(d) signifying component parts of an army,—
असिश्च चमश्च=असिचमः ; etc.

(e) signifying little creatures (worms, insects
etc.),—उंसश्च नसंकश्च=उंसमसकः ; etc.

(f) denoting objects which are mutually dis-
agreeing,—अहि च नकुलो च=अहिनकुलः ; etc.

(g) denoting contrary qualities,—सीलश्च प्रभञ्ज
च=सीलप्रभञ्जः ; etc.

Why is etc. (*ādi*) added ? हासिदासः ; etc.

विभासा रुक्खतिणपसुधनधञ्जजन- पदादीनञ्च ॥८॥

रुक्ख तिण-पसु-धन-धञ्ज-जनपद इच्चेवमादीनं विभासा एक
होति नपुंसकलिङ्गत्तश्च इन्द्रे समासे । अस्तत्थो च कपित्थं
च अस्तत्थकपित्थं अस्तत्थकपित्था वा ; उसीरश्च वीरणं
उसीरवीरणं उसीरवीरणा वा ; अजो च एलको च अजेल
अजेलका वा ; सालि च यवो च सालियवं सालियवा वा ; का
च कोसलो च कासिकोसलं कासिकोसला वा ।

आदिगहणं किमत्थं ? सावज्जश्च अनवज्जश्च सावज्जान
धञ्जं सावज्जानवज्जा वा ; हीनश्च पणीतश्च हीनपणीतं ही
पणीता वा ; कण्हो च सुको च कण्हंसुक्कं कण्हसुक्का वा ॥

the following character etc. is also optionally put in the singular number and neuter gender :—

(a) denoting trees,—अस्सत्थो च कपित्थो च = अस्सत्थ-
कपित्थं, अस्सत्थकपित्था वा ; etc.

(b) denoting grass,—उसीरस्स वीरणस्स = उसीरवीरणं
उसीरवीरणा वा ; etc

(c) denoting animals,—अजो च एलको च = अजे सकं
अजेलका वा ; etc.

(d) signifying valuable things,—हिरण्णस्स सुवस्सस्स
हिरण्णसुवस्सं हिरण्णसुवस्सा वा ; etc.

(e) denoting grains,—सालि च यवो च सालियवं
सालियवा वा ; etc.

(f) denoting a people (the inhabitants of a
country),—कासि च कोसलो च कासिकोसलं कासिकोसला वा ।

For what purpose is this, viz., etc. (*ādi*) ?
सावज्जस्स अनवज्जस्स सावज्जानवज्जं सावज्जानवज्जा वा ; etc.

द्विपदे तुल्याधिकरणे कम्मधारयो ॥६॥

हे पदानि तुल्याधिकरणानि यदा समस्सन्ते तदा सो समासो
कम्मधारयसम्भो होति । अहन्तो च पुरिसो चाति महापुरिसो ;
खत्तिया च सा कम्भा चाति खत्तियकम्भा ।

कम्मधारय इच्चेनेन क्तथो ? कम्मधारयसम्भो च (४-१७) ॥

9. When two words possessing similar case-
endings are combined together, the combination

is called *kamma-dhāraya* (descriptive compound),—
मङ्गलो च पुरिसो चाति मङ्गापुरिसो ; etc. ।

What purpose is served by this, viz., a *descriptive compound* ? 4-17.

सङ्ख्यापुञ्जो दिगु ॥१०॥

सङ्ख्यापुञ्जो कम्मधारयसमासो दिगुसञ्जो होति । तयो
लोका तिलोकं ; तीणि मलानि तिमलं ; तीणि फलानि तिफलं ;
नयो दण्डा तिदण्डं . चतस्रो दिसा चतुर्विंसं ; पञ्च इन्द्रियानि
पञ्चिन्द्रियं ; सत्त गोधावरानि सत्तगोधावरं ।

दिगु इच्छनेन कृत्यो ? दिगुस्सेकत्तं (४-६) ॥

10. A descriptive compound (*kammadhāraya*),
the first member of which is a numeral, is called a
numeral compound (*aṅgu*) :—तयो लोका = तिलोकं ; etc.

What purpose is served by this, viz., a *numeral compound* ? 4-6.

उभे तप्पुरिसा ॥११॥

उभे दिगुकम्मधारयसमासा तप्पुरिससञ्जा होन्ति । न
ब्राह्मणो अब्राह्मणो ; अवसली ; अपञ्चगवं ; असत्तगोधावरं ;
अदसगवं ; अपञ्चपूर्ली ; अपञ्चगावी ।

तप्पुरिस इच्छनेन कृत्यो ? अत्तं नस्त तप्पुरिसे (२-१८) ॥

11. Numeral compounds and descriptive com-
pounds are both called determinative compounds
(*tappurisa*) :—न ब्राह्मणो = अब्राह्मणो ; etc.

What purpose is served by this, viz., a *determinative compound*? 4-18.

अमादयो परपदेहि ॥१२॥

ता अमादयो विभक्तियो नामेहि परपदेहि यदा समस्तान्ते तदा सो समासो तप्पुरिससञ्जो होति । भूमिं गतो भूमिगतो ; सञ्चरन्तिं सोभनो सञ्चरन्तिसोभनो ; अपायं गतो अपायगतो ; दस्तरेण कृतं दस्तरकृतं ; सङ्गेन विद्धं सङ्गविद्धं ; कठिनस्त दुस्तं कठिनदुस्तं ; आगन्तुकस्त भक्तं आगन्तुकभक्तं ; मेथुनस्ता अपेतो मेथुनापेतो ; राजतो भयं राजभयं ; चोरा भयं चोरभयं ; रञ्जो पुत्ता राजपुत्ता ; धञ्जानं रासि धञ्जरासि ; रूपे सञ्जा , रूपसञ्जा ; संसारे दुक्खं संसारदुक्खं ॥

12. When the case-endings *am* etc. are combined with the succeeding words, the combination is called *tappurisa* (a determinative compound) :—
भूमिं गतो = भूमिगतो ; etc.

अञ्जपदत्थेषु बहुव्रीहि ॥१३॥

अञ्जेसं नामानं अत्थेषु नामानि यदा समस्तान्ते तदा सो समासो बहुव्रीहिसञ्जो होति । आगता समणा इमं सङ्घारामं सोयं आगतसमणो सङ्घारामो : जितानि इन्द्रियाणि अमेन समणेन सोयं जितिन्द्रियो समणो : दिग्घो सुद्धो यस्स रञ्जो सोयं दिग्घसुद्धो राजा ; निग्घता जना यस्सा गामा सोयं निग्घत-

जनो गानो ; छिन्ना हृत्था यस्तु सोयं छिन्नहृत्थो पुरिसो ,
सम्पन्नानि सस्तानि यस्मिं जनपदे सोयं सम्पन्नसस्तो जनपदो ;
निग्रोधस्तु परिमण्डलो निग्रोधपरिमण्डलो, निग्रोपरिमण्डलो इव
परिमण्डलो यस्तु राजकुमारस्तु सोयं निग्रोधपरिमण्डलो राज-
कुमारो ; चक्खुस्तु भूतो चक्खू भूतो, चक्खूभूतो इव भूतो यस्तु
भगवतो सोयं चक्खूभूतो भगवा ; सुवस्सुस्तु वस्सो सुवस्सुवस्सो,
सुवस्सुवस्सो इव वस्सो यस्तु भगवतो सोयं सुवस्सुवस्सो भगवा ;
ब्रह्मस्तु सरो ब्रह्मस्सरो, ब्रह्मस्सरो इव सरो यस्तु भगवतो सोयं
ब्रह्मस्सरो भगवा ।

सयंपतितपस्सुपुप्फफलवायुदोयाहाराति ;—पस्सुश्च पुप्फश्च
फलश्च पस्सुपुप्फफलानि, सयं एव पतितानि सयंपतितानि
सयंपतितानि च पस्सुपुप्फफलानि चेति सयंपतितपस्सुपुप्फ-
फलानि, वायुश्च दोयश्च वायुदोयानि, सयंपतितपस्सुपुप्फफलानि
च वायुदोयानि च सयंपतितपस्सुपुप्फफलवायुदोयानि, सयंपतित-
पस्सुपुप्फफलवायुदोयानि एव आहाराणि येसं ते सयंपतितपस्सु-
पुप्फफलवायुदोयाहारा ; अयं पन इन्दकम्मधारयगब्भो तुल्या-
करणवज्जुब्बीहि ; अथवा, सयंपतितपस्सुपुप्फफलवायुदोयोहि
आहाराणि येसं ते सयंपतितपस्सुपुप्फफलवायुदोयाहारा ; अयं
पन भिक्षाधिकरणवज्जुब्बीहि ।

नाना-दुम-पतित-पुप्फ-वासित-सानूति :—नानापकारा दुम
नाना-दुमा, नाना-दुमेहि पतितानि नाना-दुम-पतितानि, नाना
दुम-पतितानि च तानि पुप्फानि चेति नाना-दुम-पतित-पुप्फानि
नाना-दुम-पतित-पुप्फेहि वासिता नाना-दुम-पतित-पुप्फ-वासिता
नाना-दुम-पतित पुप्फ-वासिता सानू यस्तु धम्मतराजस्तु सोयं

माना-दुम-पतित-पुष्प-वासित सानु पञ्चतराज्जा ; अयं पन कम्म-
धारय-तप्पुरिसगब्भो तुल्याधिकरणवहुब्बीहि ; अथवा, वासिता
मानू वासित-सानू, सापेक्खत्ते सतिपि गमकत्ता समासो ; माना-दुम-
पतित-पुष्पेहि वासितसानू वस्स सोयं माना-दुम-पतित-पुष्प-
वासित-सानु ; अयं पन भिन्नाधिकरणवहुब्बीहि ।

आलम्बन्धरविन्दुचुम्बितकूटोति :—अम्बु धारेतीति अम्बु-
धरो, विविधो आलम्बो यस्स सो आलम्बो ; आलम्बो च सो अम्बु-
धरो आलम्बन्धरो, आलम्बन्धरस्स विन्दु आलम्बन्धरविन्दु,
आलम्बन्धरविन्दुहि चुम्बितो आलम्बन्धरविन्दुचुम्बितो, आल-
म्बन्धरविन्दुचुम्बितो कूटो यस्स सो आलम्बन्धरविन्दुचुम्बितकूटो,
अयं पन कम्मधारय-तप्पुरिसगब्भो तुल्याधिकरणवहुब्बीहि,
चुम्बितो कूटो चुम्बितकूटो, सापेक्खत्ते सति पि गमकत्ता समासो,
आलम्बन्धरविन्दुहि चुम्बितकूटो यस्स सो आलम्बन्धरविन्दु-
चुम्बितकूटो ; अयं पन भिन्नाधिकरणवहुब्बीहि ।

अमितबलपरक्कमज्जतीति :—अ मिता अमिता, बलस्स परक्कमो
च जति च बलपरक्कमज्जतियो, अमिता बलपरक्कमज्जतियो यस्स
सोयं अमितबलपरक्कमज्जति ; अयं पन तप्पुरिस-द्वन्द्वगब्भो
तुल्याधिकरणवहुब्बीहि ।

पीनोरक्खंसवाहुति :—उरस्स अक्खस्स अंसस्स वाहु च
उरक्खंसवाहुवो, पीना उरक्खंसवाहुवो यस्स सोयं पीनो-
रक्खंसवाहु ; अयं पन तप्पुरिस-द्वन्द्वगब्भो तुल्याधिकरण-
वहुब्बीहि ।

पीनगरुडवदनत्थनूरुजघनाति :—गरुडस्स वदनस्स थनस्स
अरुस्स जघना च गरुडवदनत्थनूरुजघना, पीना गरुडवदनत्थनूरु-

जघना यस्मा नारिया सायं पीनगण्डवदनतुयनूजवना ; अयं
पन तपपुरिस-वन्दगब्भो तुल्याधिकरणबहुव्योहि ।

“ पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्वमकुटकूटचुम्बितसेलसङ्घट्टित-
चरणाति :—सुरा च असुरा च गरुडा च मनुजा च भुजङ्गा च
गन्धर्वा च सुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्व्या, पवरा च ते
सुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्व्या चेति पवरसुरासुरगरुडमनुज-
भुजङ्गगन्धर्व्या, पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्व्यान् मकुटानि
पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्वमकुटानि, पवरसुरासुरगरुड-
मनुजभुजङ्गगन्धर्वमकुटानं कूटानि पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्ग-
गन्धर्वमकुटकूटानि, पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्वमकुटकूटेषु
चुम्बिता पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्वमकुटकूटचुम्बिता,
पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्वमकुटकूटचुम्बिता सेला पवर-
सुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्वमकुटकूटचुम्बितसेला, पवरसुरासुर-
गरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्वमकुटकूटचुम्बितसेलेसु सङ्घट्टिता पवरसुरा-
सुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्वमकुटकूटचुम्बितसेलसङ्घट्टिता, पवर-
सुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्वमकुटकूटचुम्बितसेलसङ्घट्टिता चरणा
यस्त तथागतस्त सोयं पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्वमकुट-
कूटचुम्बितसेलसङ्घट्टितचरणो तथागतो, अयं पन इन्द्र-कम्मधारय-
तपपुरिसगब्भो तुल्याधिकरणबहुव्योहि ; अथवा, सङ्घट्टिता
चरणा सङ्घट्टितचरणा, सापेक्खत्ते सतिपि गमकत्ता समासो,
पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धर्वमकुटकूटचुम्बितसेलेहि सङ्घट्टित-
चरणा यस्त तथागतस्त सोयं पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्ग-
गन्धर्वमकुटकूटचुम्बितसेलसङ्घट्टितचरणो भगवा ; अयं पन
भिन्नाधिकरणबहुव्योहि ।

चतस्रो दिसा यस्त सोयं चतुर्दशौ । पञ्च चक्षूनि यस्त
तेयं पञ्चचक्षुः । इह बलानि यस्त सोयं दसबलौ भगवा ।

अनन्तजाणोति : तस्त न अन्तो अनन्तं ; अनन्तं, आनं
स्त सोयं अनन्तजानो तथागतो ।

अमितघणसरीरोति :—न मितं अमितं ; अमितं एवं घणं
अमितघणं ; अमितघणं सरीरं यस्त सोयं अमितघणसरीरो
भगवा ।

अमितबलपरक्कमप्पत्तोति :—न मितो अमितो ; बलञ्च परक्कमो
व बलपरक्कमा ; अमितबलपरक्कमा पत्ता सस्त सोयं अमितबल-
परक्कमप्पत्तो ।

मत्तभमरगणचुम्बितविकसितपुप्फवल्लीनागरुक्खोपसोभितकन्द-
रोति :—मत्ता एव भमरा मत्तभमरा : मत्तभमरानं गणो मत्तभमर-
गणो ; मत्तभमरगणेहि चुम्बितानि मत्तभमरगणचुम्बितानि ;
विकसितानि एव पुष्पानि विकसितपुष्पानि ; मत्तभमरगण-
चुम्बितानि च विकसितपुष्पानि चेति मत्तभमरगणचुम्बितविकसित-
पुष्पानि ; वल्लो च नागरुक्खो च वल्लीनागरुक्खा ; मत्तभमरगण-
चुम्बितविकसितपुष्पा ते वल्लीनागरुक्खा चेति मत्तभमरगणचुम्बित-
विकसितपुष्पवल्लीनागरुक्खा ; मत्तभमरगणचुम्बितविकसित-
पुष्पवल्लीनागरुक्खेहि उपसोभितानि मत्तभमरगणचुम्बितविकसित-
पुष्पवल्लीनागरुक्खोपसोभितानि ; मत्तभमरगणचुम्बितविकसित-
पुष्पवल्लीनागरुक्खोपसोभितानि कन्दरानि यस्त पब्बतराजस्त
सोयं मत्तभमरगणचुम्बितविकसितपुष्पवल्लीनागरुक्खोपसोभित-
कन्दरो पब्बतराजा ; अयं पन कम्मधारय-इन्द्र-तप्पुरिसगम्भो
तस्याधिकरणवड्डब्बीहि ; अथवा, उपसोभितानि कन्दरानि

उपसोभितकन्दरानि, सापेक्खत्ते सति पि गमकत्ता समासो;
 वसतभनरगणचुम्बितविकसितपुष्पवृक्षिनागणवृक्षेहि उपसोभित
 कन्दरानि यस्स पब्बतराजस्स सोयं वसतभनरगणचुम्बितविकसित
 पुष्पवृक्षिनागणवृक्षोपसोभितकन्दरो पब्बतराजा ; अयं भिसाधि
 करणवहुब्बीहि ।

नानारुक्खतिणपतितपुष्पोपसोभितकन्दरो सिलराजाति :-
 रुक्खो च तिणञ्च रुक्खतिणानि ; नानापकारानि एव रुक्ख-
 तिणानि नानारुक्खतिणानि ; नानारुक्खतिणेषेहि पतितानि
 नानारुक्खतिणपतितानि ; नानारुक्खतिणपतितानि च तानि
 पुष्पानि चेति नानारुक्खतिणपतितपुष्पानि ; नानारुक्खतिण-
 पतितपुष्पेहि उपसोभितानि नानारुक्खतिणपतितपुष्पोपसोभि-
 तानि ; नानारुक्खतिणपतितपुष्पोपसोभितानि कन्दरानि यस्स
 सिलराजस्स सोयं नानारुक्खतिणपतितपुष्पोपसोभितकन्दरो
 सिलराजा ; अयं पन इन्द-कम्मधारय-तप्पुरिसगव्भो तुल्याधि-
 करणवहुब्बीहि ; अथवा, उपसोभितानि कन्दरानि उपसोभित-
 कन्दरानि, सापेक्खत्ते सति पि गमकत्ता समासो ; नानारुक्ख-
 तिणपतितपुष्पेहि उपसोभितकन्दरानि यस्स सिलराजस्स सोयं
 नानारुक्खतिणपतितपुष्पोपसोभितकन्दरो सिलराजा ; अयं पन
 भिसाधिकरणवहुब्बीहि ।

नानामुसलहलपब्बततरुकलिङ्गरसरधनुगदासितोभरहत्थाति :-
 मुसलो च हलो च पब्बतो च तरु च कलिङ्गरो च सरो च धनु
 च गदा च असि च तोभरो च मुसलहलपब्बततरुकलिङ्गरसरधनु-
 गदासितोभरा, नानापकारा एव मुसलहलपब्बततरुकलिङ्गरसरधनु
 धनुगदासितोभरा नानामुसलहलपब्बततरुकलिङ्गरसरधनुगदासि

तोमरा, नानासुसलहलपञ्चततरुकलिङ्गरसरधनुगदासितोमरा
हृत्थेसु • येसं ते नानासुसलहलपञ्चततरुकलिङ्गरसरधनुगदासि-
तोमरहृत्था ; अयं पन वन्दकस्मधारयगव्भो भिन्नाधिकरण-
बहुव्रीहि ।

बहुव्रीहि इत्यनेन कृत्यो ? बहुव्रीहिम्हि च (२-३, ७) ॥

13. When words signifying the names of objects are combined together to signify the name of a different object, the compound is called *bahubbīhi* (attributive compound) :—*द्विजा हृत्था यस्त सोयं* = *द्विजहृत्थो* etc.

It is of two kinds :

1. *Tulyādhikaraṇa*—When the words which are combined together have got the endings of the same case attached to them, the *smāsa* is called *tulyādhikaraṇa bahubbīhi* (an attributive compound of words agreeing together in the same case) — *चतस्रो दिसा यस्त सोयं* = *चतुर्दिसो* ; etc.

2. *Bhinnādhikaraṇa*—When the words which are combined together have got endings of different cases attached to them, the *smāsa* is called *bhinnādhikaraṇa bahubbīhi* (an attributive compound of words existing in different case-relations) — *पुष्पेहि भवो यस्त सोयं* = *पुष्पभवो* etc.

Sometimes *smāsa* takes place (if the meaning is clear) even between words one of which has

got a closer relationship with another word in the sentence : वासिता सानू वासितसानू ; पुष्केहि वासितसानू यस्स सोयं पुष्कवासितसानू ।

Here वासिता has got a closer relationship with पुष्केहि than with सानू, though *samāsa* takes place between वासिता and सानू । This sort of *samāsa* is called सापेक्खत्तेपि गमकत्ता समासो (even in the event of dependence, *samāsa* takes place on account of clear comprehension).

What is the meaning of this, viz., a *bahu-bbīla* ? 2-3,7.

नामानं समुच्चयो द्वन्द्वो ॥१४॥

नामानं एकविभक्तिकानं यो समुच्चयो स द्वन्द्वसंज्ञो होति ।
चन्द्रिमसुरिया ; समणब्राह्मणा , सारिपुत्तमोग्गल्लाना ; ब्राह्मण-
गृहपतिका ; यमवरुणा ; कुवेरवासवा ।

द्वन्द्व इत्यनेन कृत्यो ? द्वन्द्वट्ठा वा (२ ३,५) ॥

14 When several words (denoting names) in the same case are joined together, the *samāsa* is called *dvanda* (aggregative) compound. —
चन्द्रिमसुरिया ; etc.

What is the meaning of this, viz., an *aggregative compound* ? 2-3,5.

महत्तं महा तुल्याधिकरणे पदे ॥१५॥

तेसं महन्तसहानं महा होति तुल्याधिकरणे पदे । महा-
रिसो ; महादेवी ; महाबलं ; महाफलं ; महाभागो ; महा-
सो ; महापदुमवनं ; महानदी ; महामणि ; महागङ्गपति ;
महाधनं ; महापुञ्जो ।

बहुवचनगहणेन कचि महन्तसहस्त मह आदेसो होति ।
महप्रफलं ; महव्यलं ; महदुधनो ; महबभय ॥

15. The words *mahantas* are changed into *mahā* when a word in the same case follows:—
महापुरिसो ; etc.

The force of the plural suffix consists in signi-
fying that sometimes the word *mahanta* is changed
into *maha* :—महप्रफलं ; etc.

इत्थियं भासितपुमित्थी पुमा व

चे ॥१६॥

इत्थियं तुल्याधिकरणे पदे भासितपुमित्थी चे, पुमा व
दट्ठब्बा । दीघा जङ्घा यस्स स दीघजङ्घो ; कल्याणा भरिया यस्स
सोयं कल्याणभरियो ; पङ्गता पङ्गजा यस्स सोयं पङ्गतपङ्गजो ।

भासितपुमेति किमर्थं ? ब्रह्मबन्धु च सा भरिया चाति
ब्रह्मबन्धु भरिया ॥

16. In speaking of what is masculine, the

feminine word becomes like the masculine, when a feminine word in the same case follows :—
दीषा णङ्गा यस्स स, दीषणङ्गी ; etc.

For what purpose is this, viz., in speaking of what is masculine ? ब्रह्मबन्धु च सा भरिया चाति ब्रह्मबन्धु भरिया ।

कम्मधारयसज्जे ॥१७॥

कम्मधारयसज्जे समासे इत्थियं तुल्याधिकरणे पदे भासित-
पुमिन्त्यो चे पुमा व दट्ठम्भा । ब्राह्मणदारिका ; खत्तियकञ्जा,
खत्तियकुमारिका ।

भासितपुमेति किमर्थं ? खत्तियबन्धुदारिका ; ब्राह्मण-
बन्धुदारिका ; पञ्जारतनं ॥

17. In the *kammadhāraya* (descriptive compound) too, in speaking of what is masculine, the feminine word becomes like the masculine when a feminine word in the same case follows :—
ब्राह्मणदारिका ; etc.

For what purpose is this, viz., in speaking of what is masculine ? खत्तियबन्धुदारिका ; etc.

अत्तं नस्स तप्पुरिसे ॥१८॥

नस्स पदस्स तप्पुरिसे उत्तरपदे अत्तं होति । अब्राह्मणी,
अपसखी ; अभिक्खु ; अपञ्चवस्सो ॥

18. In the *tappurisa* (determinative compound) the word *na* is changed into *a* if another word follows :—न + ब्राह्मणो = अब्राह्मणो ; etc.

सरे अन् ॥१९॥

नस्त पदस्त तप्पुरिसे उत्तरपदे सव्यस्तेव अनादेशो होति सरे परे । अनस्तो ; अनरियो ; अनिट्ठो ॥

19. In the determinative (*tappurisa*) compound the entire word *na* is changed into *an*, if a vowel follows :—न + अस्तो = अनस्तो ; etc.

कदं कुस्स ॥२०॥

कु इच्चेतस्स तप्पुरिसे कदं होति सरे परे । जिगुच्छं असं = कदसं ; जिगुच्छं असनं = कदसनं ।

सरेति किमर्थं ? कुदारा यसं अपुञ्जकानं ते होन्ति कुदारा ; कुपुत्ता ; कुगेहा ; कुवत्था ; कुदासा ॥

20. In the *tappurisa* (determinative compound) the word *ku* is changed into *kad*, if a vowel follows :—कु + असं = कदसं ; etc.

For what purpose is this. viz., if a vowel follows ? कु + दारा = कुदारा ; etc.

कागत्थेसु च ॥२१॥

कु इच्चेतस्स का होति अगत्थेसु च । कालवणं , कापुप्फं ।

बहुवचनोधारणं किमर्थं ? कु इच्छेतस्म अनन्तत्वेऽपि
कचि का होति । कुच्छितो पुरिसो = कापुरिणी, कुपुरिसो ॥

21.° *Ku* is changed into *kā* in signifying the
meanings *little* etc. too :—कु + लवणं = कासलवणं ; etc.

For what purpose is the plural form, viz., *the meanings little etc.*, is used ? *Ku* is sometimes
changed into *kā* even if *little* is not signified :—
कु + पुरिसो = कापुरिसो, कुपुरिसो ।

कचि समासान्तगतानं अकारन्तो ॥२२॥

समासान्तगतानं नामानं अन्तो कचि अकारो होति । देवानं
, राजा देवराजो ; देवानं सखा देवसखो ; पञ्च अहानि पञ्चाहं ;
पञ्च गावो पञ्चगवं ; कस्तश्च उपाहना च कस्तुपाहनं ; सरदस्त
समोपे वसतीति उपसरदं ; विसालानि अक्खीनि यस्स सो
विसालक्खी ; विकलं सुखं यस्स सो विकलसुखो ।

कारगृहणं किमर्थं ? आकारिकारन्तो च होति । पञ्चक्खो
धम्मो यस्स सो पञ्चक्खधम्मा ; सुरभि गन्धो यस्स सो सुगन्धि ;
असुन्दरो गन्धो यस्स सो दुग्गन्धि ; पूतियो गन्धो यस्स सो
पूतिगन्धि ।

नदीअन्ता च कस्तुअन्ता कप्पञ्चयो होति समासन्ते । बह
नदियो यस्स सो बहूनदिको ; बह्वो कत्तारो यस्स सो बह्व-
कत्तुको ॥

22. The final of the last member of a com-

pound word is sometimes changed into *a* itself :—
देवानं राजा = देवरुजो ; etc.

For what purpose is *kāra* (*itself*) added ? The final is also changed into *ā* and *i* :—पञ्चकवधम्मा ; सुगन्धि ; etc

The suffix *ka* is added as the final of a compound word the last member of which is *nadī* or *kattu* :—बहुनदिको ; बहुकत्तुको ।

नदिम्हा च ॥२३॥

नदिम्हा च कप्पच्चयो होति समासत्ते । बहुवो कत्तियो यस्स सो बहुकत्तिको ; बहुवो नदियो यस्स सो बहुनदिको ; बहुवो नारियो यस्स सो बहुनारिको ॥

23, The suffix *ka* is added as the final in a compound word the last member of which is technically called *nadī* :—बहुकत्तिको ; बहुनदिको ; बहुनारिको ॥

N. B. *Nadī* signifies feminine stems ending in *ī* or *ī*.

जायाय तुदं जानि पतिम्हि ॥२४॥

जायाय इच्छेतायं तुदं जानि इच्छेते आदेसा होन्ति पतिम्हि परे । जायाय पति = तुदंपति ; जानिपति ॥

24. If *pati* follows *jāyā* is changed into *tudam* and *jāni* :—तुदंपति ; जानिपति ।

धनुम्हा च ॥२५॥

धनुम्हा च आपद्भयो होति समासत्ते । गण्डीवो धनु यस्य
सो गण्डीवधन्वा ॥

25. The suffix *a* is added as the final of a compound word the last member of which is *dhanu* :—गण्डीवधन्वा ।

अं विभत्तीनं अकारन्तो अव्ययी- भावा ॥२६॥

तस्मा अकारन्ता अव्ययीभावसमासा परासं विभत्तीनं कचि
अं होति । अधिचित्तं ; यथाबुद्धं ; उपकुम्भं ; यावजीवं ;
तूरोपव्यतं ; तिरोपाकारं ; तिरोकुङ्कुं ; अन्तोपासादं ।

कचितीति किन्तुयं ? अधिचित्तस्तु भिक्षुनो ॥

26. The case-endings are sometimes changed into *am* after *avyayībhāva samāsa* (indeclinable compounds) :—अधिचित्तं ; etc.

For what purpose is this, viz., *sometimes* ?
अधिचित्तस्तु ।

सरो रस्सो नपुंसके ॥२७॥

नपुंसकलिङ्गे वक्तव्ये अव्ययीभावसमासस्य सरो रस्सो होति ।

इत्थिं अधिकिञ्च कथा पवत्तोति अधित्थि ; कुमारो अधिकिञ्च
कथा पवत्ततीति अधिकुमारि ; उपवधु ; उपगङ्ग ; उपमणिकं ॥

27. The final vowel of an indeclinable compound in the neuter gender is shortened :—अधित्थि ;
अधिकुमारि ; etc.

अज्जस्मा लोपो च ॥२८॥

अज्जस्मा अव्ययीभावसमासा अनकारस्ता परासं विभक्तौ न
लोपो होति । अधित्थि ; अधिकुमारि ; उपवधु ॥

इति समासकण्ठे सप्तमो कण्ठो ॥

28. The case-endings of other indeclinable compounds not ending in *a* are also elided :—
अधित्थि ; अधिकुमारि ; etc.

The chapter on compound words is finished.

N. B. Kaccāyana regards *samāsa* as a part
of *māma-kappa*.

BOOK V, TADDHITA-KAPPA.

वा णपच्चे ॥१॥

णप्पच्चयो होति वा तस्सपच्चं दञ्चेतस्सिं अतुये । वसिट्ठस्स अपच्चं पुत्तो = वासिट्ठो, वसिट्ठस्सपच्चं पुत्तो वा ; वासिट्ठी, वासिट्ठं । एवं भरद्वाजस्स अपच्चं पुत्तो = भारद्वाजो, भरद्वाजस्स अपच्चं पुत्तो वा ; भारद्वाजी ; भारद्वाजं । गोतमस्स अपच्चं पुत्तो = गोतमो, गोतमस्स अपच्चं पुत्तो वा ; गोतमी ; गोतमं । वसुदेवस्स अपच्चं पुत्तो = वासुदेवो, वसुदेवस्स अपच्चं पुत्तो वा, वासुदेवी ; वासुदेवं । एवं बालदेवो ; वेसमिच्चो ; खालपको, चेत्तको ; पण्डवो ; वासवो ॥

I. The suffix *na* is optionally used in the sense of "the offspring thereof" :-- वसिट्ठ + ण = वासिट्ठो (masculine) ; वासिट्ठी (feminine) ; वासिट्ठं (neuter) etc.

णायन णान वच्चादितो ॥२॥

तस्मा वच्चादितो गोसगणतो णायन णान पच्चया होति वा तस्सापच्चं दञ्चेतस्सिं अतुये । वच्छस्स अपच्चं पुत्तो = वच्चायनो वच्चानो । एवं साकटायतो, साकटानो ; कण्हायनो, कण्हानो, अग्निवेस्सायनो, अग्निवेस्सानो ; कच्चायनो, कच्चानो ; मोग्गल्लायनो, मोग्गल्लानो ; सुञ्जायनो, सुञ्जानो ॥

2, The suffixes *nāyana* and *nāna* are optionally added to *vaccha* etc., in order to signify “the descendants thereof” :—वच्छ + णायन = वच्छायन ; वच्छ + णान = वच्छान ; etc.

णेय्यो कत्तिकादीहि ॥७॥

तेहि कत्तिकादीहि णेय्यप्पच्चयो होति वा तस्मापच्चं इच्चेतस्मिं अत्थे । कत्तिकाय अपच्चं पुत्तो = कत्तिकेय्यो, कत्तिकाय • अपच्चं पुत्तो वा । एवं वेनतेय्यो ; रोहिणेय्यो ; गङ्गेय्यो ; कद्दमेय्यो ; नादेय्यो ; अत्तेय्यो ; आहेय्यो ; कापेय्यो ; सेवेय्यो ; गावेय्यो ; बालेय्यो ; मोलेय्यो ; कोलेय्यो ॥

3. The suffix *neyya* is optionally used after *kattikā* etc. in order to signify “offspring thereof” :—कत्तिका + णेय्य = कत्तिकेय्य, कत्तिकाय अपच्चं पुत्तो वा । So वेनतेय्य etc.

अत्तो णि वा ॥८॥

तस्मा अकारन्ततो णिप्पच्चयो होति वा तस्मापच्चं इच्चेतस्मिं अत्थे । दक्खस्स अपच्चं पुत्तो = दक्खि, दक्खस्स अपच्चं पुत्तो वा । एवं दोणि , वासवि ; साक्यपुत्ति ; दासपुत्ति ; वारुणि ; कण्हि ; बालदेवि ; पार्वकि ; जेनदत्ति ; बुद्धि ; धम्मि ; सङ्घि ; कप्पि ; आनुरुद्धि ।

वाति विकप्पनत्थेन तस्मापच्चं इच्चेतस्मिं अत्थे णिकप्पच्चयो

होति । सक्यपुत्तस्य अपञ्चं पुत्तो = साक्यपुत्तिको, साक्यपुत्तस्य अपञ्चं पुत्तो वा । एवं नाथपुत्तिको ; जेनदत्तिको ॥

4. The suffix *ni* is optionally used after words ending in *a*, in order to signify "offspring thereof" :—दक्ख + णि = दक्खि, दक्खस्य अपञ्चं पुत्तो वा । So दोषि etc.

By the force of the word *optionally* it is to be understood that the suffix *nika* also is used in order to signify "offspring thereof" :—साक्यपुत्त + णिक = साक्यपुत्तिक, साक्यपुत्तस्य अपञ्चं पुत्तो वा । So नाथपुत्तिक etc.

nava + upagaya + 781

णवोपगवादीहि ॥५॥

उपगु इच्छेवमादीहि णवप्पञ्चयो होति वा तस्मापञ्चं इच्छेतस्मिं अत्थे । उपगुस्य अपञ्चं पुत्तो = ओपगयो, उपगुस्य अपञ्चं पुत्तो वा । मानवो ; गमवो ; पण्डवो, भगवो ; ओपकञ्चायवो, ओपविन्दवो ॥

5. The suffix *nava* is optionally used after *upagaya* etc. in order to signify "offspring thereof" :—उपगु + णव = ओपगवो, उपगुस्य अपञ्चं पुत्तो वा । So मानव etc.

णेर विधवादितो ॥६॥

तस्मा विधवादितो णेरप्पञ्चयो होति वा तस्मापञ्चं इच्छेतस्मिं

अतथे । विधवाय अपञ्चं पुत्तो = वेधवेरो, विधवाय अपञ्चं पुत्तो
वा । एवं बन्धकेरो ; सामणेरो ; नासिकेरो ॥

6. The suffix *nera* is optionally used after *vidhavā* etc. in order to signify "offspring thereof" :—विधवा + णेर = वेधवेर, विधवाय अपञ्चं पुत्तो वा । So बन्धकेर etc.

येन वा संसट्ठं तरति चरति वहति
णिको ॥७॥

येन वा संसट्ठं येन वा तरति येन वा चरति येन वा वहति
इत्येतेष्वन्त्येषु णिकप्पञ्चयो होति वा । तिलेन संसट्ठं भोजनं
= तेलिकं, तिलेन संसट्ठं वा । गोशिकं ; घाटिकं । नावाय
तरतीति = नाविको, नावाय तरतीति वा । एवं अंशुम्भिको ;
सकटेन चरतीति = साकटिको, सकटेन चरतीति वा । एवं
पादिको ; दण्डिको ; घम्भिको । सीसेन वहतीति = सीसिको,
सीसेन वहतीति वा । एवं अंसिको ; खम्भिको ; हत्थिको ;
अङ्गुलिको ।

वाति विकप्पनत्थेन अञ्जत्थेसुपि णिकप्पञ्चयो होति ।
राजगहे वसतीति राजगहिको ; राजगहे जातो राजगहिको ;
एवं मागधिको ; सावत्थिको ; कापिलवत्थिको ; पाटलिपुत्तिको ॥

7. The suffix *nika* is optionally used in the
sense of "that with which something is mixed,"
"that by which one passes over," "that with which

one acts," and "that by which one carries something" :—तिल + णिक = तेलिक, तिलेन लंसट्ठं वा ; नाविक ; धम्मिक ; खम्भिक ; etc.

By the force of the word *optionally* it is to be understood that the suffix *nika* is used in signifying other meanings also :— राजगाहिक etc.

तं अधीते तेन कतादिसन्निधाननियोग- सिप्पभण्डजीविकत्थेसु ॥८॥

तं अधीते तेन कतादीस्वत्थेसु तम्हि सन्निधानो तत्थ नियुत्तो तं अस्स सिप्पं तं अस्स भण्डं तं अस्स जीविकं इत्थेस्वत्थेसु णिकप्पञ्चयो होति वा । विनयं अधीतेति वेनयिको ; विनयं अधीते वा । एवं सोत्तन्तिको ; अभिधम्मिको ; वेय्याकरणिको । कायेन कतं कम्मं कायिकं, कायेन कतं कम्मं वा । एवं वाचसिकं ; मानसिकं । सरीरे सन्निधाना वेदना सरीरिका, द्वारे नियुत्तो वा । एवं भण्डागारिको ; नागरिको ; नावकम्मिको । वीणा अस्स सिप्पन्ति वेणिको, वीणा अस्स सिप्पं वा । एवं पाणविको, मोदङ्गिको ; पंसिको । गन्धो अस्स भण्डं गन्धिको, गन्धो अस्स भण्डं वा । एवं तेलिको ; गोलिको । उरब्भं हत्वा जीवतीति ओरब्भिको, उरब्भं हत्वा जीवतीति वा । एवं मागविको, सोकरिको ; साकुणिको ।

आदिगह्वणेन अञ्जत्थेसुपि योजेतब्बो । जालेन हतो जालिको, जालेन हतो वा ; सुत्तेन बद्धो सुत्तिको, सुत्तेन बद्धो वा ।

चापो अस्स आबुधोति चापिको, चापो अस्स आबुधो वा ; एवं
 मेमरिको ; भोग्गरिको ; मोसलिको । वातो अस्स आवाधोति
 वातिको । एवं सन्धिको ; पित्तिको । बुद्धे पसन्तो बुद्धिको,
 बुद्धे पसन्तो वा । एवं धम्मिको ; सङ्घिको । बुद्धस्स सन्निकं
 बुद्धिकं । एवं धम्मिकं ; सङ्घिकं । वत्थेन कीत्तं भण्डं
 वत्थिकं । एवं कुम्भिकं ; फालिकं ; किङ्किणिकं ; सोवस्सिकं ।
 कम्भो अस्स परिमानं कुम्भिको ; अक्खेन दिव्वतीति अक्खिको ।
 एवं सालिको ; तिद्धकिको ; अम्बफलिको ; नालिकेरिको ;
 इच्चेवमादि ॥

8. The suffix *nika* is also optionally used to signify the following etc. :—

(a) studying that :—विनय + णिक = वेनयिको, विनयं
 अधीते वा ।

(b) done by that, etc. :—काय + णिक = कायिकं,
 कायेन कत्तं कम्मं वा ।

(c) near to (connected with) that :—सरीर + णिक
 = सरीरिका, सरीरे सन्निधाना वा ।

(d) employed in that :—द्वार + णिक = दोवारिको,
 द्वारे नियुत्तो वा ।

(e) that which is one's art (profession) :—वीणा
 + णिक = वेणिको, वीणा अस्स सिप्पं वा ।

(f) That which is one's utensil :—गन्ध + णिक
 = गन्धिको, गन्धो अस्स भण्डं वा ।

(g) that which is one's livelihood :—उरब्भ + णिक
 = ओरब्भिको, उरब्भं हत्त्वा जीवतीति वा ।

By the force of *etc.* (*ādi*) it is to be understood that the suffix *nika* is used to signify other meanings also.

Thus it is used in signifying :—

(*h*) killed by that,—जाल + णिक = जालिको, जालेन हतो वा ।

(*i*) tied by that,—सुत्त + णिक = सुत्तिको, सुत्तेन बद्धो वा ।

(*j*) that which is one's weapon,—चाप + णिक = चापिको, चापो अस्स आशुधी वा ।

(*k*) that which is one's disease,—वात + णिक = वातिको, वातो तस्स आबाधीति वा ।

(*l*) full of faith in,—बुद्ध + णिक = बुद्धिको, बुद्धे पसन्तो वा ।

(*m*) in the neighbourhood of,—बुद्ध + णिक = बुद्धिकं, बुद्धस्स सन्निकं वा ।

(*n*) purchased by that,—वत्थ + णिक = वत्थिकं, वत्थेन कीतं वा ।

(*o*) that which is its measure,—कुन्ध + णिक = कुन्धिको, कुन्धो अस्स अस्स परिमानं वा ।

अक्ख + णिक = अक्खिको, अक्खेन दिब्बतीति । So on.

णारागा तेन रत्तं तस्सेदं अञ्जत्थेसु

अ ॥८॥

णप्पञ्चयो होति वा रागमूहा तेन रत्तं इत्थेत्तस्मिं अत्थं तस्सेदं अञ्जत्थेसु च । कसावेन रत्तं वत्थं कासावं, कसावे

रत्तं वत्थं वा । एवं कोसुम्भं ; ह्यालिहं ; पत्तङ्गं ; मल्ले ट्ठं ;
कुङ्कुमं । सूकरस्स इदं मंसं सोकरं, सूकरस्स इदं मंसं वा ;
महिसस्स इहं मंसं माहिसं, महिसस्स इदं मंसं वा । उदुम्बरस्स
अविदूरे विमानं ओदुम्बरं ; विदिसाय अविदूरे भवो वेदिसो ;
मधुराय जातो माधुरो ; कत्तिकादीहि नियुत्तो मासो कत्तिको ; एवं
मागसिरो ; फुस्सो ; माघो ; फग्गुनो ; चित्तो । न बुद्धि
नीलपीतादो पच्चये सणकारके । सिक्खानं समूहो सिक्खो ;
भिक्षूनं समूहो भिक्खो । एवं कापोतो ; मायूरो ; कोकिलो ;
बुद्धो अस्स देवता बुद्धो । एभं भहो ; मारो ; माहिन्दो ;
वेस्सवणो ; यामो ; सोमो ; नारायणो ; संवच्छरं अवेच्च अधीते
संवच्छरो । एवं मोल्लत्तो ; निमित्तं अवेच्च अधीते नेमित्तो ।
एवं अङ्गविज्जो ; वेय्याकरणो ; छन्दसो ; चन्दो ; भासो ; वसातीनं .
विसयो देसो वासातो । एवं कुम्भो ; आतीसारो ; उदुम्बरा अस्मिं
पदेसे सन्ति ओदुम्बरो ; सगरेहि निब्बत्तो सागरो ; सकलं
अस्स निवासो साकलो ; मधुरा अस्स निवासो माधुरो ; मधुराय
इस्सरो माधुरो ; इत्थेवमादयो योजेतब्बा ॥

9. The suffix *na* is optionally used in the following senses as well as in others too:—

(a) dyed with,—कसाव + ण = कासावं, कसावेन रत्तं वत्थं वा ।

(b) the flesh of that,—सूकर + ण = सोकरं, सूकरस्स इदं मंसं वा ।

(c) near to,—उदुम्बर + ण = ओदुम्बरं, उदुम्बरस्स अविदूरे वा ।

(d) born in,—मधुरा + ण = माधुरो, मधुराय जातो वा ।

(e) fastened to (associated with),—कस्तिका + ण = कस्तिको, कस्तिकादीहि नियुक्तो वा ।

N. B. Suffixes containing *na* having followed, the lengthening of vowel does not take place in the words *nīla*, *pīta*, etc.

(f) collection,—सिक्ख + ण = सिक्खो, सिक्खानं समूहो वा ।

(g) deity thereof,—बुद्ध + ण = बुद्धो, बुद्धो अस्स देवता वा ।

(h) studying for a period,—संवच्छर + ण = संवच्छरो, संवच्छरं अवेच्च अधीते वा ।

(i) locality,—वसाति + ण = वासातो, वसातीनं विसयो वा ।

(j) lord thereof,—मधुरा + ण = माधुरो, मधुराय इस्सरो वा । So on.

जातादीनं इमिया च ॥१०॥

जात इच्चेवमादीनं अत्थे इम इय पञ्चया होन्ति । पच्छा जातो = पच्छिमो ; एवं अन्तिमो ; मज्झिमो ; पुरिमो ; उपरिमो ; हेट्ठिमो ; गोपिमो ; बोधिसत्तस्स जातिया जातो = बोधिसत्तजातियो ; एवं अस्सजातियो ; इत्थिजातियो ; मनुस्सजातियो ।

आदिग्महणेन नियुत्तत्थादितोपि तदस्सत्थादितोपि इम इय इक पञ्चया होन्ति । अन्ते नियुत्तो अन्तिमो ; एवं अजियो

अतिको ; पुत्तो यस्य अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति पुत्तिमो ;
एवं पुत्तिको ; कप्पिमो ; कप्पियो ; कप्पिको ।

चसङ्गहणेन कियप्पच्चयो होति । जातिप्पमुत्तिया नियुत्तो =
जातिकियो ; अन्धे नियुत्तो = अन्धकियो ; जातिया अन्धो जञ्चन्धो ;
जञ्चन्धे नियुत्तो = जञ्चन्धकियो ॥

10. The suffixes *ima* and *iya* too are used in the sense of "born in", etc. :—पच्छा + इम = पच्छिम ,

बोधिसत्तजाति + इय = बोधिसत्तजातिय ; etc.

By the force of *etc.* (*ādi*) it is to be understood that the suffixes *ima*, *iya* and *ika* are used also in the sense of "employed in", etc., and "that thereof", etc. :—अत्त + इम = अत्तिम ; अन्त + इक = अन्तिक ; अन्त + इय = अन्तिय ; etc.

By the force of *too* (*च*) it is to be understood that the suffix *kiya* is also used :—जाति + किय = जातिकिय ; etc.

समूहत्थे कम्मा ॥११॥

समूहत्थे कण् ण इत्थेते पञ्चया होन्ति । राजपुत्तानं समूहो = राजपुत्तको राजपुत्तो वा ; मनुस्सानं समूहो = मानुस्सको मानुस्सो वा ; मयूरानं समूहो = मायूरको मायूरो वा ; माहिसानं समूहो = माहिसको माहिसो वा ॥

11. The suffixes *kan*, and *ṇa* are used in the sense of "collection" :—राजपुत्त + कण् = राजपुत्तक ।

राजपुत्त + ण = राजपुत्त ।

गामजनबन्धुसहायादौहि ता ॥१२॥

गाम-जन-बन्धु-सहाय इच्चेवमादौहि ता पञ्चयो होति समूहत्वे ।
गामानं समूहो = गामता ; जनानं समूहो = जनता ; बन्धूनां
समूहो = बन्धुता ; सहायानं समूहो = सहायता ; नागरानं
समूहो = नागरता ॥

12. The suffix *tā* is used in the sense of "collection" after the words *gāma*, *jana*, *bandhu*, *sahāya*, etc. :—गाम + ता = गामता ; etc.

तदस्तट्ठानं दूयो च ॥१३॥

तदस्तट्ठानं इच्चेतस्मिं अत्थे दूयपञ्चयो होति । मदनस्त
ठानं = मदनीयं ; बन्धनस्त ठानं = बन्धनीयं ; मोचनस्त ठानं =
मोचनीयं ; एवं रजनीयं ; कर्मणीयं ; दस्तनस्त ठानं = दस्त-
नीयं ; उपादानस्त ठानं = उपादानीयं ।

वसहगहणेन इयइलपञ्चया होन्ति । रज्जो इदं ठानं
= राजियं ; एवं राजिलं ॥

13. The suffix *iya* too is used in the sense of "that is the locality thereof" :—मदन + दूय = मदनीय ,
etc.

By the force of *too* (च) it is to be understood
that the suffixes *iya* and *ila* are also used :—

राज + इय = राजिय ।

राज + इल = राजिल । etc.

उपमत्थायितत्तं ॥१४॥

उपमत्थे आयितत्तप्पच्चयो होति । धूमो विद्य दिस्सति,
इदं धूमायितत्तं ; तिमिरं विद्य दिस्सति अदं ठानं तद् इदं
तिमिरायितत्तं ॥

14. The suffix *āyitatta* is used in denoting
resemblance :—

धूम + आयितत्त = धूमायितत्त । etc.

तं निस्सितत्थे लो ॥१५॥

तं निस्सितत्थे तदस्सट्ठानं इत्थे तस्सिं अत्थे च लप्पच्चयो
होति । दुट्ठं निस्सितं = दुट्ठुत्तं ; वेदं निस्सितं = वेदुत्तं ॥

15. The suffix *la* is used in signifying “depen-
dent on that”, and “that is the locality thereof”
too :—

दुट्ठ + ल = दुट्ठुत्त । etc.

आलु तब्बहुले ॥१६॥

आलुप्पच्चयो होति तब्बहुलत्थे । अभिज्झा अस्स पक्कति
= अभिज्झालु अभिज्झावहुलो वा ; एवं सीतालु ; धजालु ;
रयालु ॥

16. The suffix *ālu* is used to signify “full
of that” :—

अभिज्झा + आलु = अभिज्झालु । etc.

एयत्तता भावे तु ॥१७॥

एयत्तता इच्छेते पञ्चया होति भावत्ये । अलसस्त भावो =
अलस्यं ; अरोगस्त भावो = अरोग्यं ; पंसुकूलिकस्त भावो
= पंसुकूलिकत्तं ; अनोदरिकस्त भावो = अनोदरिकत्तं ; सङ्ग-
निकागमस्त भावो = सङ्गनिकारामता ; निहारामस्त भावो
निहारामता ।

तुमद्दग्गहणेन त्तनप्पञ्चयो होति । पुथज्जनस्त भावो =
पुथज्जनत्तनं ; वेदनस्त भावो = वेदनत्तनं ॥

17. The suffixes *nya*, *tta* and *tā* too are used to signify the nature (of an object) :—

अलस + एय = अलस्यं ।

पंसुकूलिक + त्त = पंसुकूलिकत्त ।

सङ्गनिकाराम + ता = सङ्गनिकारामता ।

By the force of the word *too* (तु) it is to be understood that the suffix *ttana* is also used :—

वेदन + त्तन = वेदनत्तन । etc.

ए विसमादीहि ॥१८॥

एयत्तञ्चयो होति विसमादीहि तस्त भावो इच्छेतस्मिं अत्ये
विसमस्त भावो = वेसमं ; सुचिस्त भावो = सोचं ॥

18. The suffix *na* is used after the word *visama* etc. to signify “the nature thereof” :—

विसम + ए = वेसमं । etc.

रमणीयादितो कण् ॥१६॥

रमणीय इच्चेवमादितो कण्पञ्चयो होति तस्स भावो इच्चेतस्सिं
अत्थे । रमणीयस्स भावो = रामणीयकं ; मनुञ्जस्स भावो
= मानुञ्जकं ; अग्निसोमस्स भावो = अग्निसोमकं ॥

19. The suffix *kaṇ* is used after the words *ramaṇīya* etc. to signify "the nature thereof" :-

रमणीय + कण् = रामणीयकं । etc. ,

विसेसे तरतमिस्सिकियिट्ठा ॥२०॥

विसेसत्थे तर-तम-इस्सिक-इय-इट्ठ इच्चेते पञ्चया होन्ति ।
सञ्जे इमे पापा, अयं इमेसं विसेसेन पापोति पापतरो ; एवं पाप-
तमो ; पापिस्सिको ; पापिट्ठो ॥

20. The suffixes *tara*, *tama*, *issika*, *iya*, and *ittha* are used to denote speciality (that is, a distinguishing quality) :—पाप + तर = पापतर ; पाप + तम = पापतम ; etc.

तदस्सत्थीति वी च ॥२१॥

तदस्सत्थीति इच्चेतस्सिं अत्थे वी पञ्चयो होति । मेधा
यस्सिं अत्थि तस्सिं वा विज्जतीति मेधावी ; एवं मायावी ।

चमद्दग्गहणं सोपञ्चयो होति । सुमेधा यस्स होति तस्सिं
वा विज्जतीति सुमेधसो ॥

21. The suffix *vi too* is used to signify that which is possessed by one :—मेघा + वी = मेघावी , etc

By the force of the word *too* (च) it is to be understood that the suffix *so* is also used :—सुमेध + सो = सुमेधसो ।

तपादितो सौ ॥२२॥

तपादितो सौ पञ्चयो होति तदस्सत्थि इच्चेतस्मिं अत्थे ।
तपो यस्स अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति तपस्सो ; एवं तेजस्सो ,
यसस्सो ; मनस्सो ॥

22 The suffix *sî* is used after *tapa* etc. to signify the sense of possession :—तपस्सो ; तप + सो = तपस्सो ; etc.

दण्डादितो इक ई ॥२३॥

दण्डादितो इक ई इच्चेते पञ्चया होन्ति तदस्सत्थि इच्चेतस्मिं
अत्थे । दण्डो यस्स अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति दण्डिको ,
दण्डी ; एवं मालिको ; माली ॥

23. The suffix *ika*, and *i* are used after *danda* etc. to signify possession :—

दण्ड + इक = दण्डिक ।

दण्ड + ई = दण्डी ! etc.

मध्वादितो रो ॥२४॥

मधु इच्चेवमादितो रप्पञ्चयो होति तदस्सत्थि इच्चेतस्मिं अत्थे ।
मधु यस्सत्थि तस्मिं वा विज्जतीति मधुरो : एवं कुञ्जरो : सुखरो :
सुसिरो : सुभरो , सुचिरो ॥

24. The suffix *ra* is used after *madhu* etc in the sense of possession :—मधुर + र = मधुर ; etc.

गुणादितो वन्तु ॥२५॥

गुण इच्चेवमादितो वन्तुप्पञ्चयो होति तदस्सत्थि इच्चेतस्मिं
अत्थे । गुणो यस्स अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति गुणवा , एवं
यसवा , धनवा ; बलवा ; पञ्जवा ॥

25. The suffix *vantu* is used after *guṇa* etc. in the sense of possession :—गुण + वन्तु = गुणवा ; etc.

सत्यादीहि मन्तु ॥२६॥

सति इच्चेवमादीहि मन्तुप्पञ्चयो होति तदस्सत्थि इच्चेतस्मिं
अत्थे । सति यस्स अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति सतिमा , एवं
जुतिमा ; सुचिमा ; युतिमा ; मतिमा ; कितिमा ; सुतिमा ;
भानुमा ॥

26. The suffix *mantu* is used after *sati* etc. in the sense of possession :—सति + मन्तु = सतिमा ; etc.

सद्वादितो ण ॥२७॥

सद्वा इच्छेवमादितो णप्पञ्चयो होति तदस्यत्थि इच्छेत
अत्थे । सद्वा यस्य अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति वा सच्चो ;
पञ्जो ; मच्छरो ॥

27. The suffix *na* is used after *saddhā* in the sense of possession :—सद्धा + ण = सद्ध ; et

आयुस्सुकारस्सन्तुम्हि ॥२८॥

आयुसहस्र उकारस्य असादेशो होति मन्तुप्पञ्चये परे । अ
यस्स अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति आयस्सा ॥

28. The suffix *mantu* having followed, the *u* of the word *āyu* is changed into *as* : आयु + व
= आयस्सा ॥

तप्पकतिवचने मयो ॥२९॥

तप्पकतिवचनत्थे मयप्पञ्चयो होति । सुवस्सेन प
= सुवस्समयं । एवं कूपियमयं ; जलमयं , रजतमयं ; अयोम
मत्तिकामयं ; इट्ठकमयं ; कट्ठमयं ; गोमयं ॥

39. The suffix *maya* is used to signify “ of the nature of ” (i. e. “ made of ”) :—सुवस्स + मय = सुवस्सम
etc.

सङ्ख्यापूरणे मो ॥३०॥

सङ्ख्यापूरणत्थे मण्यञ्चयो होति । पञ्चमं पूरणी = पञ्चमो ;
षष्ठं छट्ठमो ; सप्तमो ; अष्टमो ; नवमो , दसमो ॥

30 The suffix *ma* is used to signify the completion of a number :—पञ्च + म = पञ्चम , etc.

स क्खस्स वा ॥३१॥

सङ्ख्यापूरणे वत्तमानस्स क्खस्सो होति वा । क्खं पूरणी
सट्ठो, छट्ठो वा ॥

31 The word *cha* used to signify the completion of a number is optionally changed into *sa* :—
ट्ठो, छट्ठो ।

एकादितो दसस्सी ॥३२॥

एकादितो दसस्स अन्तो ईप्पञ्चयो होति इत्थियं सङ्ख्यापूर-
त्थे । एकादसन्नं पूरणी = एकादसी ; पञ्चदसन्नं पूरणी =
चदसी ; चतुदसन्नं पूरणी = चतुदसी ।

पूरणेति किमर्थं ? एकादस ; पञ्चदस ॥

32. In the feminine gender and in order to signify the completion of a number, the suffix is used after words signifying the number eleven and upwards :—एकादस + ई = एकादसी ; etc.

Why is this, viz., in order to signify the completion of a number ? एकादस ; etc.

दसे सो निचञ्च ॥३३॥

दसे निचं चञ्च सो होति । सोलस ॥

33. The numeral *cha* followed by *dasa* is also invariably changed into *so* :—छ + दस = सोलस ।

अन्ते निगहीतञ्च ॥३४॥

तासं सङ्ख्यानं अन्ते निगहीतागमो होति । एकादसिं, पञ्चदसिं, चतुर्दसिं ॥

34. The *niggahīta* too is augmented at the end of the numerals :—एकादसिं, etc.

ति च ॥३५॥

तासं सङ्ख्यानं अन्ते तिकारागमो होति । वीसति ; तिसति ॥

35. *Ti* too is augmented at the end of the numerals :—वीसति ; etc.

^{da + ra} ल दराण ॥३६॥

दकार-रकाराणं सङ्ख्यानं लकारादेशो होति । सोलसं चत्तलीसं ॥

36. The *da* and *ra* of numerals are changed into *la* :—सोलसं, चत्तलीसं ।

वीसतिदसेसु वा द्विसंस्तु ॥३७॥

वीसति दस दशेतेसु द्विसंस्तु वा होति । बावीसतिन्द्रियानि ;
बारस मनुस्ता ।

तुसद्दग्नहणेन द्विसंस्तु इ दि दो आरेसा होन्ति । दुरत्तं ;
दिरत्तं ; दिगुणं ; दोहलिनी ॥

37. The numeral *dvi* is changed into *bā* too when joined to *vīsati* and *dasa* :—

द्वि + वीसति = बावीसति ।

द्वि + दस = बारस ।

By the force of *too* (तु) it is to be understood that *dvi* is also changed into *du*, *di*, and *do* —
द्वि + रत्तं = दुरत्तं ; दिरत्तं । etc.

एकादितो दस र सङ्ख्यग्राने ॥३८॥

एकादितो दसस्त दकारस्त रकारो होति वा सङ्ख्यग्राने ।

एकारस ; बारस ; एकादस ; बादस ; द्वादस ।

सङ्ख्यग्रानेति किमर्थं ? द्वादसायतनं ॥

38. The *d* of *dasa* used after *eka* etc. is optionally changed into *r*, to signify number only :—

एक + दस = एकारस ; एकादस ।

द्वि + दस = बारस ; बादस ; द्वादस ।

For what purpose is this, viz., to signify number only ? द्वादसायतनं ।

अट्ठादितो च ॥३६॥

अट्ठादितो दससहस्रं दकारस्त रकारादेशो होति वा सङ्ख्याने । अट्ठारस ; अट्ठादस ।

अट्ठादितोति किमर्थं ? पञ्चदस ।

सङ्ख्यानेति किमर्थं ? अट्ठादसिको ।

चमगहणं किमर्थं ? दसरगहणानुकङ्कमर्थं ॥

39. The *d* of *dasa* used after *aṭṭha* etc. too is optionally changed into *r*, to signify number only :—अट्ठ + दस = अट्ठारस ; अट्ठादस ।

For what purpose is this, viz., *used after aṭṭha etc.* ? पञ्च + दस = पञ्चदस ।

For what purpose is this, viz., *to signify number only* ? अट्ठादसिको ।

For what purpose is *too* (च) added ? For supplying here *r* of *dasa* from the preceding rule.

इकट्ठानं आकारो वा ॥३७॥

इति एक अट्ठ एतेसं अन्तो आकारादेशो होति वा सङ्ख्याने । द्वादस ; एकादस ; अट्ठादस ।

सङ्ख्यानेति किमर्थं ? द्विकन्तो ; एकदन्तो ; एककन्तो अट्ठत्थम्भो ॥

40. To signify number only, the final of *dva*

ka and *attha* is optionally changed into *ā* :—
द्वि + दस = द्वादस । etc.

For what purpose is this, viz, to signify number only ? द्वि + दन्तो = द्विदन्तो । etc. '

चतुष्केहि यथा ॥४१॥

चतुष्क इत्येतेहि यथा इत्येते पञ्चया होन्ति सङ्ख्यापूरणत्वे ।
चतुष्कं पूरणो = चतुर्थो ; ऋक्कं पूरणो = ऋक्ठो ॥

41. For the completion of the number (*i. e.* for the formation of the ordinal form), the suffixes *tha* and *tha* are used after *catu* and *cha* respectively :— चतु + थ = चतुर्थ । ऋक् + ठ = ऋक्ठ ।

द्वितीहि त्रियो ॥४२॥

द्वि ति इत्येतेहि त्रियपञ्चयो होन्ति सङ्ख्यापूरणत्वे । द्विक्कं पूरणो = द्वितियो ; त्रिक्कं पूरणो = त्रितियो ॥

42. For the formation of the ordinal form, the suffix *tiya* is used after *dvi* and *ti* :— द्वि + त्रि = द्वितिव ; ति + त्रि = त्रितिव ।

त्रिये द्वापि च ॥४३॥

द्वि ति इत्येतेर्द्वि त इत्येते चादेसा होन्ति त्रियपञ्चये परं । द्वितियो, त्रितियो ।

अपिमाङ्गणेन अञ्जेसपि दु ति आदेशा होन्ति । दुरत्त
तिरत्तं ।

चसद्दग्गङ्गणेन द्वि इत्थेतस्स दिक्कारो होति । दिगुणं
सङ्काटिकं पक्खपित्वा ॥

43. The suffix *tiya* having followed, the *du* and *ti* are also respectively changed into *du* and *ta* too :— द्वि + तिय = दुतिय ; ति + तिय = ततिय ।

By the force of *also* (अपि) it is to be understood that *du* and *ti* take place in other instances also :— द्वि + रत्त = दुरत्त ।

By the force of *too* (तु) it is to be understood that *dvi* is also changed into *di* :— द्वि + गुण = दिगुण ।

तेसं अड्ढूपपदेनड्ढुड्ढदिवड्ढदिय-
ड्ढतिया ॥३४॥

तेसं चतुत्थदुतियततियानं अड्ढूपपदानं अड्ढुड्ढ दिवड्ढ
दियड्ढ अड्ढतियादेशा अड्ढूपपदेन सह निपञ्चन्ते । अड्ढेन
चतुत्थो = अड्ढुड्ढो ; अड्ढेन दुतियो = दिवड्ढो, दियड्ढो
वा ; अड्ढेन ततियो = अड्ढतियो ॥

44. The words *catuttha*, *dutiya* and *tatiya* compounded with *añña* (signifying diminution by a half) respectively constitute anomalously

he forms *adḍhudaḍḍho* ; *divaḍḍho*, *diyaḍḍha* and *adḍhatiyo* :—

अड्ढुड्ढो = Three and-a-half. (i. e. four diminished by a half).

दिवाड्ढो, दियड्ढो = One and-a-half (i. e. two diminished by a half).

अड्ढतियो = Two and-a-half (i. e. three diminished by a half).

सहूपानं एकसेखासकिं ॥४५॥

सहूपानं पदव्यञ्जनानं एकसेखो होति असकिं । पुरिसो च पुरिसो च = पुरिसा ।

सहूपानं इति किमर्थं ? हृत्थो च अस्सो च रथो च पत्तिको च = हृत्थिअस्सरथपत्तिका ।

असकिन्ति किमर्थं ? पुरिसो ॥

46. Of many words identical in form, one only is retained : --पुरिसो + पुरिसो = पुरिसा ।

Why is this, viz, *identical in form* ?

हृत्थो + अस्सो + रथो + पत्तिको = हृत्थिअस्सरथपत्तिका ।

For what purpose is this, viz, *many* ? पुरिसो ।

गणने दसस्स द्वि-ति-चतु-पञ्च-छ-सत्तः
अट्ठ-नवकानं वीतिचत्तारपञ्जाकुरुत्तः

सनवा योसु योनञ्चीसं आसं ठौरितौ-
तूति ॥४६॥

गणने दसस्स द्विक-तिक-चतुक्क-पञ्चक-छक्क-सत्तकट्ठकनवकानं
सरूपानं कतेकसेसानं यथासङ्ख्यं वी ति चत्तार पञ्जा स सत्त अस
नव इच्चेते आदेसा होन्ति असकिं योसु योनञ्च ईसं आसं ठी
रि ति ईति उति इच्चेते आदेसा पच्छा पुन निपञ्चन्ते । बीसं,
तिंसं ; चत्तालीसं ; पञ्जासं ; सट्ठी ; सत्तरि ; सत्तति,
असीति ; नवुति ।

असकिन्ति किमत्थं ? दस ।

गणनेति किमत्थं ? दसदसको पुरिसो ॥

46. In enumeration and signifying a number repeated several times, when there is only one retained of the words always similar in form, the suffix *yo* having followed, the word *dasa*, multiplied by two, three, four, five, six, seven, eight, and nine is respectively changed into *vī*, *tī*, *cattāra*, *paññā*, *cha*, *satta*, *asa*, and *nava* ; and the suffix *yo* is afterwards anomalously changed into *īsam*, *āsam*, *thī*, *ri*, *tī*, *ītī* or *uti* :—Twice ten = बीसं ; thrice ten = तिंसं ; four times ten = चत्तालीसं ; five times ten = पञ्जासं ; six times ten = सट्ठी ; seven times ten = सत्तरि, सत्तति ; eight times ten = असीति ; nine times ten = नवुति ।

For what purpose is this, viz., a number repeated several times ? दस ।

For what purpose is this, viz., in enumeration ? दसदसको ।

**चतुपदस्य तुलोपो चत्तरपदादिष्वस्य
चु चो पि न वा ॥४९॥**

चतुपदस्य गणनपरिधापन्नस्य तुलोपो होति उत्तरपदादि-
चस्य चकारस्य चु चो पि होन्ति न वा । चतुर्हि अधिका दस
=चुद्दस, चोद्दस, चतुद्दस ।

अपिगङ्गणेन अनुपदस्यापि उत्तरपदादिष्वस्य चस्य लोपो
होति न वा चस्य चु चोपि होन्ति च । तालीसं ; चत्तालीसं ;
चुत्तालीसं ; चोत्तालीसं ॥

47. If *catu* forms the preceding member of a compound word, the *tu* of the *catu* is elided, and *ca* is (or is not) optionally changed into *cu* or *co* too :—चतु + दस = चुद्दस, चोद्दस, चतुद्दस ।

By the force of *too* it is to be understood that even when *catu* does not form the preceding member of a compound word, the *ca* is or is not elided and *ca* also is changed into *cu* or *co* :—तालीसं ; चत्तालीसं ; चुत्तालीसं ; चोत्तालीसं ॥

यदनुपपन्ना निपातना सिज्भन्ति ॥३८॥

ये सद्गुदा अनिदुदित्ठलक्खणा अक्खुरपदव्यञ्जनतो इत्थिपुन-
नपुंक्कलिङ्गुतो नामूपसंगतिपाततो अव्ययीभावसमासतद्धिताख्यातो
गणनसंख्याकालकारकप्ययोगसञ्जातो सन्धिपकतिबुद्धिलोपआगम-
विकारविपरोतादेसतो च विभक्तिविभजनतो च ते निपातना
सिज्भन्ति ॥

48. Words of indeterminate character are formed anomalously ; they may be indeterminate in respect of :—

- (a) letters, and nominal and verbal suffixes ;
- (b) masculine, feminine or neuter gender ;
- (c) substantive, preposition or indeclinables ;
- (d) *avyayibhāva* compound, *samāsa*, *taddhita* or *ākhyāta* ;
- (e) number, tense, and case ;
- (f) junction, stem, lengthening, elision, augment, modification, inversion or substitute ;
- and (g) division of case-endings ; etc.

इदितो को नेकत्थे च ॥४९॥

हि इत्थेवमादितो कप्पच्चयो होति अनेकत्थे च ॥

49. The suffix *ka* is added after *dvi* etc. to

signify so many :—द्वि + क = द्विक (double) ; ति + क = त्रिक (triple) ; etc.

दसदसकं सतं दसकानं सतं सहस्रञ्च
योमृहि ॥५०॥

गणनपरियापकस्तु दसदसकस्तु सतं होति, सतदसकस्तु च सहस्रं होति योमृहि । सतं ; सहस्रं ।

द्विकादीनां तदुत्तरपदानां च निपञ्चन्ते यथासम्भवं । सतस्तु द्विकं तद् इदं होति द्विसतं ; सतस्तु त्रिकं तद् इदं होति तिसतं ; एवं चतुसतं ; पञ्चसतं ; षडसतं ; सप्तसतं ; अष्टसतं ; नवसतं ; दससतं सहस्रं होति ॥

50. In enumeration if the suffix *yo* follows ten times ten becomes *satam*, and also a hundred times ten becomes *sahassam* :—सतं ; सहस्रं ।

The *dvika* etc. followed by other words are also as far as possible anomalously formed : - सतस्तु द्विकं = द्विसतं ; सतस्तु त्रिकं = तिसतं ; so on.

यावत्तदुत्तरि दसगुणितञ्च ॥५१॥

यावत्तासं सङ्ख्यानं उत्तरि दसगुणितं च कातव्यं । यथा दसस्तु दसगुणितं कत्वा सतं होति ; सतस्तु दसगुणितं कत्वा सहस्रं होति ; सहस्रस्तु दसगुणितं कत्वा दससहस्रं होति ; दससहस्रस्तु दसगुणितं कत्वा सतसहस्रं होति ; सतसहस्रस्तु दसगुणितं कत्वा

दससतसहस्रं होति दससतसहस्रसु दसगुणितं कत्या कोटि
होति ; कोटिसतसहस्रानं सतं पकोटि होति ; एवं सेसानि
कातव्यानि ॥

51. Numbers are to be multiplied by ten in order to arrive at higher numbers.

दस = 10 ; दस × 10 = 100 ; सत × 10 = सहस्रं ; सहस्र
× 10 = दससहस्रं ; दससहस्र × 10 = सतसहस्रं ; सतसहस्र
× 10 = दससतसहस्रं ; दससतसहस्र × 10 = कोटि ; one
hundred times hundred thousand कोटि = पकोटि ।

सकनामेहि ॥५२॥

यासं पन सङ्ख्यानं अनिदृदिट्ठनामधेयानं सकेहि सकेहि
नामेहि निपच्चत्ते । सतसहस्रानं सतं = कोटि ; कोटिसत-
सहस्रानं सतं = पकोटि ; पकोटिसतसहस्रानं सतं = कोटिपकोटि ;
कोटिपकोटिसतसहस्रानं सतं = नकुतं ; नकुतसतसहस्रानं सतं
= निनकुतं ; निनकुतसतसहस्रानं सतं = अक्खोभिणी ; तथा
= विट्ठ ; अब्बुदं ; निरब्बुदं ; अहहं ; अब्बं ; अट्टं ;
सोगम्भिकं ; उप्पलं ; कुमुदं ; पुण्डरीकं ; पदुमं ; कथानं ;
महाकथानं ; असङ्खेयं ॥

52. Other numbers are to be known by their own names :—

कोटि = 10000000.

पकोटि = with 14 ciphers.

- कीठिष्कोटि = 1 with 21 ciphers.
 नक्षुतं = 1 with 28 ciphers.
 निवक्षुतं = 1 with 35 ciphers.
 अक्खोभिणी = 1 with 42 ciphers.
 विद्ध = 1 with 49 ciphers.
 अब्बुद = 1 with 56 ciphers.
 निरब्बुद = 1 with 63 ciphers.
 अहह = 1 with 70 ciphers.
 अवव = 1 with 77 ciphers.
 अट्ट = 1 with 84 ciphers.
 सीगन्धिक = 1 with 91 ciphers.
 उप्पल = 1 with 98 ciphers.
 कुमुद = 1 with 105 ciphers.
 पुण्डरीक = 1 with 112 ciphers.
 पदुम = 1 with 119 ciphers.
 कथान = 1 with 126 ciphers.
 महाकथान = 1 with 133 ciphers.
 असङ्ख्येय = 1 with 140 ciphers.

तेसं यो लोपं ॥५३॥

तेसं पञ्चयानं यो लोपं आपज्जते । गीतमस्स अपञ्चं पुत्तो
 * गीतमो ; एवं वासिठ्ठो ; वेमतेयी ; आलङ्क ; आरोग्यं ॥

53. The *na* of the suffixes is elided :—

गोतम + च = गोतमो ।

वासिष्ठ + च = वासिष्ठो । So on.

• विभागे धा च ॥५४॥

विभागत्वे धापञ्चयो होति । एकेन विभागेन = एकधा ;
एवं द्विधा ; चतुर्धा ; पञ्चधा ।

चेति किमतृयं ? सो च होति । सुप्तसो ; व्यञ्जनसो ;
पदसो ॥

54. The suffix *dhā* too is used to signify division (distribution) :—एक + धा = एकधा ; द्वि + धा =
'द्विधा ; ति + धा = तिधा ; so on.

For what purpose is this, viz., *too* (च) ? The suffix *so* is also used :—सुप्त + सो = सुप्तसो ; व्यञ्जन + सो = व्यञ्जनसो ; पद + सो = पदसो ।

सञ्चयनामेहि प्रकारवचने तु या ॥५५॥

सञ्चयनामेहि प्रकारवचनत्वे तु यापञ्चयो होति । सो प्रकारो
= तथा ; तं प्रकारं = तथा ; तेन प्रकारेण = तथा ; तस्मात् प्रकारस्त
= तथा ; तस्मिन् प्रकारे = तथा ; एवं सञ्चयथा ; अञ्जयथा ;
इतरथा ।

सुसङ्गदमाह्वयं किमतृयं ? यत्तापञ्चयो होति । सो विध
प्रकारो = यत्ता ; यत्ता ; अञ्जयत्ता ; इतरयत्ता ; असञ्चयत्ता ॥

55. The suffix *thā* too is used after pronouns to signify manner :—सर्व + था = सर्वथा । etc.

For what purpose is *too* (तु) added ? The suffix *thattā* is also used :—अञ्ज + थत्ता = अञ्जथत्ता । etc.

किं + थं

किमिमेहि थं ॥५६॥

किं इम इच्छेतेहि थंपञ्चथो होति पकारवचनत्वे । को पकारो = कथं ; कं पकारं = कथं ; केन पकारेण = कथं ; कस्मा पकारस्स = कथं ; कस्मा पकारा = कथं ; कस्मिं पकारे = कथं ; अयं पकारो = इत्थं ; इमं पकारं = इत्थं ; इमिना पकारेण = इत्थं ; अनेन पकारेण = इत्थं ; अस्स पकारस्स = इत्थं ; अस्मा पकारा = इत्थं ; अस्मिं पकारे = इत्थं ॥

56. The suffix *tham* is used after *kim* and *ima* in order to signify manner :—

किं + थं = कथं ।

इम + थं = इत्थं ।

बुद्धादिसरस्स वा संयोगन्तस्स संणे

च ॥५७॥

आदिसरस्स वा असंयोगन्तस्सादिव्यग्रन्तस्स वा सरस्स बुद्धि होति संणकारणत्वे परे । अभिधम्मं अधीते — आभिधम्मिको ; वनताय अपञ्चं = वेनतेय्यो ; एवं वासिट्ठो ; आशस्यं ।

असंयोगन्तस्सेति किमतुथं ? भगवो ॥

57. Also a suffix containing *ya* having followed, the initial vowel or vowel of the initial consonant not succeeded by a double consonant is lengthened :—

अभिधम्म + णिक = अभिधम्मिक ।

वसिट्ठ + ण = वसिट्ठ । So on.

For what purpose is this, viz., *not succeeded by a double consonant* ? भगवो ।

✓ मा यूनं आगमो ठाने ॥५८॥

इ उ इच्छेतेसं आदिभूतानं अणुड्डि होति तेषु च वुड्ढि आगमो होति ठाने । व्याकरणं अधीते = वेय्याकरणो ; व्याधे नियुत्तो = नेय्याधिको ; व्याकृत्स्व अपचं पुत्तो = वेय्यावच्चो ; द्वारे नियुत्तो = दोवारिको ॥

58. If the initial vowel of a word be *i* or *u*, the vowel *a* is augmented in some instances and the initial vowel is lengthened :—

व्याकरण + ण = वेय्याकरण ।

व्याय + णिक = नेय्याधिक । etc.

आत्तञ्च रि ॥५९॥

इ उ इच्छेतेसं आसञ्च होति रिक्कादागमो च ठाने । आरिस्सं ; आण्यं ; आसभं ; आजवं ; इच्छेवमादि ।

यूनं इति किमतुयं ? आभायिकोत्थमदि ।

ठानेति किमस्य ? वेमानिको ; ओपनयिको ; ओपनायिको .
ओपायिको ॥

59. The *i* and *u* are in some instances changed into *ā* too, and *ri* is also augmented :—

इसि + य = आरिस्स ।

इय + य = आय ।

उसभ + य = आसभ ।

उज्जु + य = आज्ज । So on.

For what purpose is this, viz., the *i* and *u* ?

अपाय + णिक = आपायिक ।

Why is this, viz., in some instances ?

विमान + णिक = वेमानिक । etc.

कचादिमज्झुत्तरानं दीघरस्सा पञ्चयेसु

च ॥६०॥

कचि आदि-मज्झ-उत्तर इच्छेतेसं दीघरस्सा होन्ति पञ्चयेसु च
अपञ्चयेसु च । आदिदीघो ताव—पाकारो ; नीवारो ; पासादो ;
पाकतो ; पातिमोक्खो ; पातिकङ्को इच्छेवमादि । मज्झदीघो
ताव—अङ्गमागधिको ; ओरब्भमागविको ; इच्छेवमादि । उत्तर-
दीघो ताव . खम्भी घरमं तपो तित्तिक्खा ; अङ्गमागिरि ; कोट्टरा-
वनं ; इच्छेवमादि । आदिरस्सो ताव—पणेव ; इच्छेवमादि ।
मज्झरस्सो ताव—सुमेधसो ; सुवसुधरेहि ; इच्छेवमादि । उत्तररस्सो

सम्बन्ध — यथाभाविगुणेन सो ; भोवादि नाव सो होति ; इत्थेवनादि एवं यथाजिनवचनानुपरोधेन योजेतब्बा ॥

69. Whether a suffix follows or not, the initial, middle and final vowels of a word are in some instances lengthened or shortened :—

(a) Lengthening of the initial : पाकारो ; नीवारो पासादो ; etc.

(b) Lengthening of the middle : अङ्गमागधिको ओरब्भमागविको ; etc.

(c) Lengthening of the final : खन्तीपरमं : अङ्गना गिरि ; कोटरावनं ; etc.

(d) Shortening of the initial : पमेव (प from पा) etc.

(e) Shortening of the middle : सुमेधसो (from सुमेधा) ; etc.

(f) Shortening of the final : भोवादिनाम ; etc.

Thus examples may be cited in consonance with the words of Jina (Buddha).

तेसु वुड्ढिलोपागमविकारविपरीता-
देसा०च ॥६१॥

* तेसु आदिबुद्धभुत्तरेण जिनवचनानुपरोधेन कचि वुड्ढि होति, कचि लोपो होति, कचि विकारो होति, कचि विपरीतो होति, कचि आदेशो होति । आदिवुड्ढिताय—आभिधम्मिको

वेनतेय्यो ; इच्चेवमादि । मज्झकुड्ढि ताव—सुखस्सेयं ; सुख-
कारि दानं ; इच्चेवमादि । उत्तरकुड्ढि ताव—कालिङ्गो ;
मागधी , पञ्चकुवधम्भो । आदिलोपो ताव—तालीसं ; इच्चेव-
मादि । मज्झलोपो ताव—कत्तुकामो ; गन्तुकामो ; धनियो ;
कम्भकारपुत्तो ; वेदस्सं ; इच्चेवमादि । उत्तरलोपो ताव—
भिक्षू , भिक्षुनी ; इच्चेवमादि । आदि आगमो ताव—
वत्तो भगवता ; इच्चेवमादि । मज्झागमो ताव—स सीलवा स
पञ्जवा ; इच्चेवमादि । उत्तरागमो ताव—वेदस्सं ; इच्चेवमादि ।
आदिविकारो ताव—आरिसं ; आसभं ; आण्यं ; इच्चेवमादि ।
मज्झविकारो ताव—वरारिस्सं ; परारिस्सं ; इच्चेवमादि ।
उत्तरविकारो ताव—तानि ; सुखानि ; इच्चेवमादि । आदि
विपरीतो ताव—उग्गते सुरिये ; उग्गच्छति ; इच्चेवमादि । मज्झ-
विपरीतो ताव—समुग्गच्छति ; समुग्गते सुरिये ; इच्चेवमादि ।
उत्तरविपरीतो ताव—दिगु ; दिगुस्सं ; इच्चेवमादि । आदि
आदेसो ताव—यूनं इच्चेवमादि । मज्झादेसो ताव—न्यायोगो ;
इच्चेवमादि । उत्तरादेसो ताव—सम्बसेय्यो ; सम्बसेट्ठो ;
इच्चेवमादि । एवं यथानुपरोधेन योजेतब्बा ॥

61. In consonance with the words of Buddha, there take place, in some instances, the following modifications :—

(a) Lengthening of vowel at the beginning of a word—आभिघम्मिको ; etc.

(b) Lengthening of vowel at the middle of a word—सुखस्सेयं ; सुखकारि ; etc.

(c) Lengthening of vowel at the end of a word
—पञ्चवधम्मो ; etc.

(d) Elision of syllable at the beginning of a word—तालीसं ; etc.

(e) Elision of syllable at the middle of a word
—कस्तुकामो ; etc.

(f) Elision of syllable at the end of a word
—भिक्षू ; etc.

(g) Augment at the beginning of a word—
वृत्तो ; etc.

(h) Augment at the middle of a word—सीलना
etc.

(i) Augment at the end of a word वेदसं ,
etc.

(j) Change at the beginning of a word—
आरिस्तं ; etc.

(k) Change at the middle of a word—वरारिस्तं ,
etc.

(l) Change at the end of a word—सुखानि ; etc.

(m) Inversion of vowel at the beginning of a
word—उगते ; etc.

(n) Inversion of vowel at the middle of a
word—समुगच्छति ; etc.

(o) Inversion of vowel at the end of a word—
विशु , etc.

(p) Substitution at the beginning of a word—
यूनं ; etc.

(q) Substitution at the 'middle of a word—
न्यायोगो ; etc.

(r) Substitution at the end of a word—सम्बन्धेयो ,
etc.

Other examples may in the same way
be cited in consonance with the words of
Buddha.

अयुवसानञ्चायो वुड्ढि ॥६६॥

अ इति अकारो, इ ई इति इवस्यो, उ ऊ इति उवस्यो ; तेसं
अकारइवस्युवस्यानं आ ए ओ वुड्ढियो होन्ति यथासङ्गं अ इ उ,
अवुड्ढि च होति । आभिधम्मिको ; वेनतेयो ; ओलुम्मिको ;
अभिधम्मिको ; विनतेयो ; उलुम्मिको ।

● पुनवुड्ढिगच्छणं किमत्थं ? उत्तरपदवुड्ढिभावत्थं ।
अङ्गमगधेहि आगतो = अङ्गमागधिको ; निगमो च जनपदो च
= निगमजनपदा ; निगमजनपदेसु जाता = नेगमजानपदा , पुरि
च जनपदो च = पुरिजनपदा ; पुरिजनपदेसु जाता = पोरजानपदा ;
सत्त अहानि = सत्तहं ; सत्तहे नियुत्तो = सत्ताहिको , चतस्रो
विज्जा = चतुर्विज्जं ; चतुर्विज्जे नियुत्तो = चातुर्वेज्जिको ;
इच्छेयमादि ।

वुड्ढि इच्छनेन कृत्यो ? वुड्ढादिसरस्स वासंयोगन्तस्स
सणे च (५-५७) ॥

इति नामकप्पे तच्चित्तकप्पो अट्ठमो कण्डो ॥

62. *A—kāra* (that is, *a*), *i—vaṇṇa* (that is, *i, ī*), and *u—vaṇṇa* (that is, *u, ū*) become lengthened when they are respectively turned into *ā*, *e* and *o* ; and they become *avuddhi* (shortened) when they are respectively turned into *a*, *i*, and *u* :—अभिघम्मिको ; अभिघम्मिको ; etc.

Why is the word *vuddhi* (*lengthening*) repeated ? For signifying that the lengthening of the final also takes place :—नेगमजानपद (from निगमजनपद) ; etc.

What is the meaning of this, viz, *vuddhi* (*lengthening*) ? 5—57.

The Chapter on *Taddhita* is finished.

BOOK VI.—आख्यात ।

CHAPTER I.

आख्यातसागरं अयज्जननीतरङ्गं
धातुज्जलं विकरणागमकाङ्क्षमीयं ।
लोपानुबन्धरयं अत्यविभागतीरं
धीरा तरन्ति कविनो पुष्टबुद्धिनावा ॥
विचित्तसङ्कारपरिक्लृप्तं ह्रस्वं
आख्यातसहं विपुलं असेसतो ।
पणस्य सम्बद्धं अनन्तगोचरं
सुगोचरं यं वदतो सुणाय मे ॥

The learned and skilful people by means of the strong-built boat of intelligence cross the ocean of verbs—the ocean whose waves are the aorist forms (*ajjatanī*), whose water is the collection of roots, whose fishes are the moods, augments, and tenses, whose currents are the elision and indicatory letters, and whose shores are the distinctions of signification.

Bowing down to the Fully Enlightened One within whose range of knowledge lies the infinity, I proceed to unfold the entire and wide region of verbal words examined (by me of wonderful intellect) and easily accessible (to all) : ye listen to me.

अथ पुष्पानि विभक्तौनं छ परस्स- पदानि ॥१॥

‘अथ सञ्ज्ञासं विभक्तौनं यानि यानि पुष्पानि छ पदानि तानि
तानि परस्सपदसञ्ज्ञानि होन्ति । तं यथा—ति अन्ति सि थ
मि म ।

परस्सपदं इच्छनेन कतृथो ? कत्तरि परस्सपदं (६-२-२५) ॥

The first six of the verbal terminations
are called active terminations (*parassa—pada*)
they are —*ti*, *anti*, *si*, *tha*, *mi*, and *ma*.

What is the meaning of this, viz., a *parassa—
pada* ? 6-2-25.

परायत्तनोपदानि ॥२॥

सञ्ज्ञासं विभक्तौनं यानि यानि परायण छ तानि तानि अत्तनो
पदानि होन्ति । तं यथा—ते, अन्ते, से, वहे, ए मूहे ।

अत्तनोपदं इच्छनेन कतृथो ? अत्तनोपदानि भावे च कम्मणि
(६-४-३७) ॥

2. The last of the verbal terminations are
called passive terminations (*attano-pada*) • they
are : —*te*, *ante*, *se*, *vhe*, *e*, and *mhe*.

What is the meaning of this, viz., an *attano
pada* ? 6-4-37.

द्वे द्वे पठममज्झिममुत्तमपुरिसा ॥३॥

तासं सम्भासं विभज्जीनं परस्सपदानं अत्तनोपदानञ्च द्वे द्वे पदानि
पठममज्झिम-उत्तम पुरिससज्जाणि होन्ति । ' तं यथा—ति अन्ति
इति पठमपुरिसा ; सि य इति मज्झिमपुरिसा ; मि म इति
उत्तमपुरिसा । अत्तनोपदानिणि ते अन्ते इति पठमपुरिसा ,
से म्हे इति मज्झिमपुरिसा ; ए म्हे इति उत्तमपुरिसा ; एवं
सम्भवत्थ ।

पठम-मज्झिम-उत्तम पुरिसा इच्छनेन कृत्यो ? नाममूहि
प्रयुज्जमानेपि तुल्याधिकरणे पठमो ; त्वम्हे मज्झिमो ; अम्हे
उत्तमो (६-१-५, ६, ७) ॥

3. Among the verbal terminations (active or passive), there are groups of two used respectively in the third (*paṭhama*), second (*majjhima*) and first (*uttama*) persons :

Third-person active-terminations are—*ti* and *anti*.

Second-person active-terminations are— *si* and *tha*.

First-person active-terminations are—*mi* and *ma*

Third-person passive-terminations—*te* and *ante*.

Second-person passive-terminations —*se* and *the*.

First-person passive-terminations—*e* and *mhe*.

This process is to be followed everywhere. What is the meaning of this, viz, *third, second and first persons* ? 6-1-5, 6, 7.

सब्बेसं एकाभिधाने परो पुरिसो ॥४॥

सब्बेसं तिस्रं पठममज्झिममपुरिसानं एकाभिधाने परो पुरिसं गहेतब्बो । ओ च पठति, ते च पठन्ति, त्वच्च पठसि, तुम्हे च पठथ, अहञ्च पठामि = मयं पठाम ; सो पचति, ते च पचन्ति त्वच्च पचसि, तुम्हे च पचथ, अहञ्च पचामि = मयं पचाम एवं सेसासु विभक्त्योः परो पुरिसो योजेतब्बो ॥

4. In speaking of the third, second and first persons in one expression, we must use the last person only :—

He reads, they read, thou readst, you read, I read = We read.

In the same way in instances of other verbal terminations the last person is to be used.

नाममूहि पयुज्जमानेपि तुल्याधिकरणे पठमो ॥५॥

नाममूहि पयुज्जमानेपि अप्ययुज्जमानेपि तुल्याधिकरणे पठमो पुरिसो द्दोति । सो गच्छति ; ते गच्छन्ति । अप्ययुज्जमानेपि— गच्छति ; गच्छन्ति ।

तुल्याधिकरणेति किमतूयं ? तेन दूष्णसे त्वं देवदत्तेन ॥

5. If a verb agrees with a general name expressed or understood, it is put in the third person :—

He goes ; they go—(the agent expressed).

Goes ; go—(the agent understood).

For what purpose is this, viz., if a verb agrees with a general name ? तेन हञ्जसे त्वं ।

तुम्हे मज्झिमो ॥६॥

तुम्हे पयुज्जमानेपि अपयुज्जमानेपि तुल्याधिकरणे मज्झिमो धरिसो होति । त्वं यासि ; तेम्हे याथ । अपयुज्जमानेपि — यासि ; याथ ।

• तुल्याधिकरणेति किमर्थं ? तथा पञ्चते ओदनी ॥

6. If a verb agrees with *tumha* expressed or understood, it is put in the second person :—

त्वः यासि ; तुम्हे याथ—(the agent expressed).

यासि ; याथ —(the agent understood).

For what purpose is this, viz., if a verb agrees with *tumha* ? तथा पञ्चते ओदनी ।

अम्हे उत्तमो ॥७॥

अम्हे पयुज्जमानेपि अपयुज्जमानेपि तुल्याधिकरणे उत्तमो धरिसो होति । अहं यजामि ; मयं यजाम । अपयुज्जमानेपि — यजामि ; यजाम ।

तुल्याधिकरणेति किमतुर्थं ? मया इज्जते बुद्धो ॥

7. If a verb agrees with *amha*, expressed or understood, it is put in the first person :—

अहं यजामि ; मयं यजाम—(the agent expressed).

यजामि ; यजाम—(the agent understood).

For what purpose is this, viz., if a verb agrees with *amha*? मया इज्जते बुद्धो ।

काले ॥८॥ .

काले इच्छेत् अधिकारतुर्थं वेदितव्यं ॥

8. All rules to be laid down heretofore will refer to time.

वत्तमाना पञ्चुप्पन्ने ॥९॥

पञ्चुप्पन्ने काले वत्तमाना विभक्ति होति । पाटलिपुत्तं गच्छति
सावन्तुं पविसति ; विहरति जेतवने ॥

9. The present termination (*vattamānā*) is used to signify the present time :—गच्छति । etc.

आज्जत्तयासिट्ठेनुत्तकाले पञ्चमी ॥१०॥

आज्जत्तये च आसिट्ठत्थे च अनुत्तकाले पञ्चमी विभक्ति
होति । करोतु कुसलं ; सुभं ते होतु ॥

10. The imperative (*pañcamī*) is used in signifying commands and benediction, irrespective of time :—करोतु ; भवतु ।

अनुमतिपरिकप्पत्थेसु सत्तमी ॥११॥

अनुमत्यत्थेसु च परिकप्पत्थे च अनुत्तकाले सत्तमी विभक्ति होति । त्वं गच्छेय्यासि ; किं अहं करेय्यामि ॥

11. The optative (*sattamī*) is used to signify permission and decision (desirability) :—गच्छेय्यासि , करेय्यामि ।

अपञ्चक्खे परोक्खातीते ॥१२॥

अपञ्चक्खे अतीते काले परोक्खा विभक्ति होति । सुपिने किल एवं आह ; एवं पोराणा आहु ॥

12. The past perfect (*parokkhā*) is used to signify past events unperceived by the narrator :—एवं किल पोराणा आहु । etc.

हीयोप्पभुतिपञ्चक्खे हीयत्तनी ॥१३॥

हीयोप्पभुति अतीते काले पञ्चक्खे वा अपञ्चक्खे वा हीयत्तनी विभक्ति होति । सो मग्गं अगमा ; ते अगमु मग्गं ॥

13. The past-imperfect (*hiyattani*) is used to express a past action which happened before

yesterday, perceived or unperceived by the narrator :—अगमा ; अगमु ।

समीपेज्जतनी ॥१४॥

अज्जप्पभुति अतीते काले पञ्चक्खे वा अपञ्चक्खे वा समीपे अज्जतनी विभक्तिं होति । 'सो मग्गं अगमि ; ते मग्गं अगमुं ॥

14. The aorist (*ajjatanī*) is used to express past events which happened before to-day, perceived or unperceived by the narrator :—अगमि ; अगमुं ।

मायोगे सब्बकाले च ॥१५॥

हीयत्तनी अज्जतनी इज्जेता विभक्तियो यदा मायोगे तदा सब्बकाले च होन्ति । मा गमा ; मा वच्चा ; मा नमी ; मा वची ॥
चसह्महणेन पञ्चमी विभक्तिं होति । मा गच्छाहि ॥

15. The past-imperfect and the aorist terminations united with *mā* are also used for all times :—मा गमा ; etc. •

By the force of *also* (च) it is to be understood that the imperative is also used :—मा गच्छाहि ।

अनागते भविस्सन्ती ॥१६॥

अनागते काले भविस्सन्ती विभक्तिं होति । सो गच्छिस्सति ; सो करिस्सति ; ते गच्छिस्सन्ति ; ते करिस्सन्ति ॥

16 The future (*bhavissanti*) expresses time which has not yet come :—गच्छिस्सति , etc.

किरियातिपन्नेतीते कालतिपत्ति ॥१७॥

किरियातिपन्नस्स अतीते काले कालातिपत्ति विभत्ति होति ।
सो चे तं यानं अलभिस्सा अगच्छिस्सा ; ते चे तं यानं अलभिस्संसु
अगच्छिस्संसु ॥

17. The conditional termination (*kālatipatti*) is used to signify the non-completion of an action that occurred in the past :—सो चे तं यानं अलभिस्सा अगच्छिस्सा ; etc.

वत्तमाना ति अन्ति सि थ मि म ते अन्ते से व्हे ए म्हे ॥१८॥

वत्तमाना इच्चेसा सञ्जा होति ति, अन्ति, सि, थ, मि, म, ते, अन्ते, से, व्हे, ए, म्हे इच्चेतेसं हादसत्तं पदानं ।

वत्तमाना इच्चेनेन कत्थो ? वत्तमाना पञ्चुप्पत्ते (६-१-६) ॥

18. The present terminations (*vattamānā*) are :—*ti, anti, si, tha, mi, ma, te, ante, se, vhe, e.* and *mhe*.

What is the meaning of this, viz , *present terminations* (*vattamānā*) ? 6-1-9,

पञ्चमी तु अन्तु हि थ मि म तं अन्तं
स्सु व्हो ए आमसे ॥१९॥

पञ्चमी इच्चेसा सञ्जा होति तु, अन्तु, हि, थ, मि, म, तं, अन्तं, स्सु, व्हो, ए, आमसे इच्चेतेसं द्वादसन्नं पदानं ।

पञ्चमी इच्चेनेन कत्थो ? आञ्जक्यासिट्ठेनुत्तकाले पञ्चमी (६-१-१०) ॥

19. The imperative terminations (*pañcam*) are :—*tu, antu, hi, tha, mi, ma, tam, antam, ssu, cho, e, and āmase.*

What is the meaning of this, viz., *imperative terminations (pañcamī)* ? 6-1-10.

सत्तमी एय्य एय्युं एय्यासि एय्याथ
एय्यामि एय्याम एथ एरं एथो एय्यव्हो
एय्यं एय्याम्हे ॥२०॥

सत्तमी इच्चेसा सञ्जा होति एय्य, एय्युं, एय्यासि, एय्याथ, एय्यामि, एय्याम, एथ, एरं, एथो, एय्यव्हो, एय्यं, एय्याम्हे इच्चेतेसं द्वादसन्नं पदानं ।

सत्तमी इच्चेनेन कत्थो ? अनुमतिपरिकप्पत्थेसु सत्तमी (६-१-११) ॥

20. The optative terminations (*sattamī*)

are :—*eyya, eyyumi, eyyāsi, eyyātha, eyyāmi, eyyāma, etha, eram, etho, eyyavho, eyyam* and *eyyāmhe*.

What is the meaning of this, viz., *optative terminations (sattamī)* ? 6-1-11. •

पराक्खा अ उ ए त्थ अ म्हे त्थ रे
त्थो व्हो इ म्हे ॥२१॥

परोक्खा इच्चेसा सञ्जा हीति अ, उ, ए, त्थ, अ, म्हे, त्थ, रे, त्थो, व्हो, इ, म्हे इच्चेतेसं द्वादसत्तं पदानं ।

परोक्खा इच्चेनेन कत्थो ? अपच्चक्खे परोक्खातीति (६-१-१२) ॥

21. The past-perfect (*parokkhā*) terminations, are :—*a, u, e, ttha, a, mha, ttha, re, ttho, vho, i, and mhe.*

What is the meaning of this, viz., *the past perfect (parokkhā) terminations* ? 6-1 12.

हीयत्तनी आ ऊ ओ त्थ अ म्हा त्थ
त्थुं से व्हं इं म्हसे ॥२२॥

हीयत्तनी इच्चेसा सञ्जा हीति आ, ऊ, ओ, त्थ, अ, म्हा, त्थ, त्थुं, से, व्हं, इं, म्हसे इच्चेतेसं द्वादसत्तं पदानं ।

हीयत्तनी इच्चेनेन कत्थो ? हीयोप्पभुति पुच्चक्खे हीयत्तनी (६-१-१३) ॥

22. The past-imperfect terminations (*hiyattani*) are : - *ā*, *ū*, *o*, *ttha*, *a*, *mhā*, *tthi*, *tthum*, *se*, *vham*, *im*, and *mhase*.

What is the meaning of this, viz, the past-imperfect terminations (*hiyattani*) ? 6 I-13.

अज्जतनी ई उं ओ त्थ इं म्हा आ
ज से व्हं अ म्हे ॥२३॥

अज्जतनी इच्चेसा सञ्जा होति ई, उं, ओ, त्थ, इं, म्हा
आ, ज, से, व्हं अ म्हे इच्चेतेसं दादसन्नं पदानं ।

अज्जतनी इच्चनेन कृत्यो ? समोपेज्जतनी (६-१-१४) ॥

23. The aorist terminations (*ajjatanī*) are --
i, *um*, *o*, *ttha*, *im*, *mhā*, *ā*, *ū*, *se*, *vham*, *a* and *mhe*

What is the meaning of this, viz, the aorist terminations (*ajjatanī*) ? 6-I-14.

भविस्सन्ती स्सति स्सन्ति स्ससि स्सथ
स्सामि स्साम स्सते स्सन्ते स्ससे स्सव्हे सं
स्साम्हे ॥२३॥

भविस्सती इच्चेसा सञ्जा होति स्सति, स्सन्ति, स्ससि, स्सथ

स्सामि, स्साम्हा, स्सते, स्सन्ते, स्ससे, स्सव्हे, स्सं, स्साम्हे इत्थेतेसं
द्वादसन्नं पदानं ।

भविस्सन्ती इत्थेनेन कत्थो ? अनागते भविस्सन्ती (६-१-१६) ॥

24. The future terminations (*bhavissanti*) are :—*ssati, ssanti, ssasi, ssatha, ssāmi, ssāma, ssate, ssante, ssase, ssavhe, ssam, and ssāmhe*.

What is the meaning of this, viz., the future terminations (*bhavissanti*) ? 6-1-16.

कालातिपत्ति स्सा स्संसुस्से स्सथ स्सं
स्सम्हा स्सथ स्सिंसु स्ससे स्सव्हे स्सं
स्साम्हसे ॥२५॥

कालातिपत्ति इत्थेसा सञ्जा हीति स्सा, स्संसु, स्से, स्सथ, स्सं, स्सम्हा, स्सथ, स्सिंसु, स्ससे, स्सव्हे, स्सं, स्साम्हसे, इत्थेतेसं
द्वादसन्नं पदानं ।

कालातिपत्ति इत्थेनेन कत्थो ? किरियातिपत्तेतीति कालाति-
पत्ति (६-१-१७) ॥

25. The conditional-terminations (*kālātipatti*) are :—*ssā, ssamsu, sse, ssatha, ssam, ssamhā, ssatha, ssimsu, ssase, ssavhe, ssam, and ssāmhasse*.

What is the meaning of this, viz., the conditional terminations (*kālātipatti*) ? 6-1-17.

हीयतनी-सत्तमी-पञ्चमी-वत्तमाना सब्- धातुकं ॥२६॥

हीयतनादयो चतस्रो सब्धातुकसञ्ज्ञा होति । अगमा ,
गच्छेय्य ; गच्छतु ; गच्छति ।

सब्धातुक इत्यनेन कृत्यो ? इकारागमो सब्धातुकमिति
(६-४-३५) ॥

इति आख्यातकण्ठो पठमो कण्ठो ॥

26. The past-imperfect terminations (*hīyat-
tani*), the optative terminations (*sattamī*), the
imperative terminations (*pañcamī*) and the present
terminations (*vattamānā*), these four are called
sabba-dhātuka ("applicable to the whole of a
radical term") :—

अगमा (*hīyattattani*) ; गच्छेय्य (*sattamī*) ; गच्छतु
(*pañcamī*) ; and गच्छति (*vattamānā*).

What purpose is served by this, viz., a *sabba
dhātuka* ? 6-4-35.

The first chapter on verbs is finished.

—

BOOK VI, CHAPTER II.

धातुलिङ्गेहि परा पञ्चया ॥१॥

धातु लिङ्ग इच्चेतेहि परा पञ्चया होन्ति । करोति ; गच्छति ।
। कोचि करोति तं कुम्भन् अम्भो करोहि इच्चेवं ब्रवीति ।
; कारेति ; अथवा करोन्तं पयोजयति = कारेति । सङ्घो
म्भतं इव अत्तानं आचरति = पम्बतायति । समुहं इव अत्तानं
आचरति = समुदायति । एवं समुहो चिच्चिटं इव अत्तानं
आचरति = चिच्चिटायति । वसिष्ठस्य अपञ्च = वासिष्ठो ।
वं अम्भेपि योजेतब्बा ॥

1. The suffixes (*vibhatti*) are used after roots and substantive stems :—करोति , गच्छति , करोति = does ; कारेति = tells or causes to do. पम्बतायति = resembles a mountain. So on.

तिजगुपकितमानेहि खल्सा वा ॥२॥

तिज, गुप, कित, मान, इच्चेतेहि धातूहि ख क स इच्चेते
पञ्चया होन्ति वा । तितिकखति ; जिगुच्छति ; तिकिच्छति ,
गोमंसति ।

वाति किमर्थं ? तेजति ; गोपति ; मानेति ॥

2. The suffixes *kha*, *cha* and *sa* are respect-

ively optionally used after *tija*, *gupa*, *kita* and *māna* :—

तिज + ख + ति = तित्तिक्खति ।

गुप + छ + ति = जिगुच्छति ।

कित + छ + ति = तिकिच्छति ।

मान + स + ति = वीमंसति ।

For what purpose is this, viz., *optionally* —
तेजति ; गोपति ; मानेति ।

भुजघसहरसुपादौहि तुमिच्छत्थेसु

च ॥७॥

भुज, घस, हर, सु, पा, इच्चेतेहि धातूहि तुमिच्छत्थेसु खकस
इच्चेते पञ्चया होन्ति । भोक्तु इच्छति = वुभुक्खति ; घसित
इच्छति = जिघच्छति ; हरितुं इच्छति = जिगिंसति ; सोतु
इच्छति = सुत्सुसति ; पातुं इच्छति = पिवासति ।

वांति किमत्थं ? भोक्तुं इच्छति ।

तुमिच्छत्थेस्विति किमत्थं ? भुञ्जति ॥

3. The suffixes *kha*, *cha* and *sa* too are option-
ally used after the roots *bhuja*, *ghasa*, *haya*, *su*
and *pā* in the sense of wishing for the acts im-
plied :—

भुज + ख + ति = वुभुक्खति ।

घस + छ + ति = जिघच्छति ।

[265]

हर + स + ति = जिगिंसति ।

सु + ष + ति = सुस्सुसति ।

पा + स + ति = पिवासति ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ? भोक्तृ इच्छति ।

For what purpose is this, viz., *in the sense of wishing for the acts implied* ? भुञ्जति ।

आय नामतो कत्तुपमानादाचारे ॥४॥

नामतो कत्तुपमाना इच्छेतस्मा आचारत्थे आयप्पच्चयो होति ।
पब्बतायति ; चिच्चिटायति ; एवं अज्जेपि योजेतस्मा ।

4. The suffix *āya* is used after a word denoting the agent of comparison, in the sense of treatment :--

पब्बत + आय + ति = पब्बतायति ।

चिच्चिट + आय + ति = चिच्चिटायति ।

In the same way other examples may be cited.

इयुपमाना च ॥५॥

नामतो उपमाना आचारत्थे च इयप्पच्चयो होति । अकन

कृत्तं इव आचरति = कृत्तीयति ; अपुत्तं पुत्तं इव आचरति
पुत्तीयति ।

उपमानाति किमर्थं ? धम्मं आचरति ।

आचारत्थेति किमर्थं ? कृत्तं इव रक्खति । एवं अज्जेपि
योजेतब्बा ॥

5. The suffix *iya* too is used after a word denoting comparison in the sense of treatment :-

कृत्त + ईय + ति = कृत्तीयति ।

पुत्त + ईय + ति = पुत्तीयति ।

For what purpose is this, viz., *denoting comparison*? धम्मं आचरति ।

For what purpose is this, viz., *in the sense of treatment*? कृत्तं इव रक्खति ।

Thus other examples may be cited.

नाममुहात्तिच्छत्थे ॥६॥

नाममुहा अत्तनो इच्छत्थे ईयप्पञ्चयो होति । अत्तनो पत्तं
इच्छतीति = पत्तीयति ; एवं वत्थीयति ; परिक्वारीयति
चोवरीयति ; धनीयति ; पटीयति ।

अत्तिच्छत्थेति किमर्थं ? अज्जस्स पत्तं इच्छति । एवं
अज्जेपि योजेतब्बा ॥

6. The suffix *īya* is used after words to signify one's own wish :—

पत्त + ईय + ति = पत्तोयति ।

वत्थ + ईय + ति = वत्थीयति । etc.

For what purpose is this, viz, to signify one's own wish ? अञ्जस्तु पत्तं इच्छति ।

Thus other examples may be cited.

धातूहि णेणयणापेणापया कारितानि हेत्वत्थे ॥७॥

सब्बेहि धातूहि णे, णय, णापे, णापय इच्चेते पच्चया होन्ति कारितसञ्जा च हेत्वत्थे । यो कोचि करोति तं कुब्बन्तं अञ्जो करोहि इच्चेवं ब्रवीति अथवा करोन्तं पयोजयति = कारेति, कारयति, कारापेति, कारापयति ; ये केचि करोन्ति ते कुब्बन्ते अञ्जे करोय करोथ इच्चेवं ब्रुवन्ति = कारेन्ति, कारयन्ति, कारापेन्ति, कारापयन्ति ; यो कोचि पचति तं अञ्जो पचाहि पचाहि इच्चेवं ब्रवीति अथवा पचन्तं पयोजेति = पाचेति, पाचयति, पाचापेति, पाचापयति ; ये केचि पचन्ति ते पचन्ते अञ्जे पचथ पचथ इच्चेवं ब्रुवन्ति = पाचेन्ति, पाचयन्ति, पाचापेन्ति, पाचापयन्ति ; एवं हनेति, हनयति, हनापेति, हनापयति ; भणेति, भणयति, भणापेति, भणापयति । तथरिव अञ्जेपि योजेतब्बा ।

हेत्वत्थे ति किमत्थं ? करोति ; पचति ।

अत्थग्गहणेन उप्पच्चयो होति । जितलति ॥

7. The suffixes *ne*, *naya*, *nāpe* and *nāpay* are used after all roots to signify the sense of cause, and are called *kārita* (causative) too :—

कर + णे + ति = कारेति ।	} = causes t do.
कर + ण्य + ति = कारयति ।	
कर + णापे + ति = कारापेति ।	
कर + णापय + ति = कारापयति ।	

So examples of other verbs may be cited.

For what purpose is this, viz., to signify the sense of cause ? करोति ; पचति ।

The word “sense” (*attha*) is added to signify that the suffix *la* is also used —जोतलति ।

धातुरूपे नामस्मा ण्यो च ॥८॥

तस्मा नामस्मा ण्यप्पञ्चयो होति कारितसञ्ज्ञा च धातुरूपे
हृत्थिना अतिक्लमति मग्नं = अतिहृत्ययति ; वीणाय उपगार्य
= उपवीणयति ; दल्हं करोति विनयं = दल्हयति ; विसुद्ध
होति रत्ती = विसुद्धयति ।

चसद्गृहणेन और आल इच्छते पञ्चया होन्ति । अन्तरारति
उपक्लमालति ॥

8. The suffix *naya* too is added to substant

ive stems ; and the resultant words are termed causatives (*kārita*) and are treated as verbs :—

उप + वीण + ण्य + ति = उपवीण्यति ।

दल्ह + ण्य + ति = दल्हयति । etc.

By the force of *too* (च) it is to be understood that the suffixes *āra* and *āla* are also used :—

अन्तर + आर + ति = अन्तरारति ।

उपक्रम + आल + ति = उपक्रमालति ।

भावकम्मेसु यो ॥६॥

सञ्चेहि घातूहि भावकम्मेसु यप्पच्चयो होति । ठीयते ;
बुज्झियते ; पच्चते ; लब्धते ; करीयते ; इज्जते ; उच्चते ।

भावकम्मेसु किमत्थं ? करोति ; पच्चति ; पठति ॥

9. The suffix *ya* is used after all roots in the reflective and passive voices :—

ठा + य + ते = ठीयते ।

बुध + य + ते = बुज्झियते ।

पच + य + ते = पच्चते । etc.

For what purpose is this, viz., in the reflective and passive voices ? करोति ; पच्चति ; पठति ।

तस्म चवगयकारवकारत्तं सधात्व न्तस्म ॥१०॥

तस्म यप्पञ्चयस्म चवगयकारवकारत्तं होति धात्यन्तेन स
वधासम्भवं । वुञ्चते ; वुञ्चन्ते ; उञ्चते ; उञ्चन्ते ; मज्जते
मज्जन्ते ; पञ्चते ; पञ्चन्ते ; वुज्भते ; वुज्भन्ते ; युज्भते
युज्भन्ते ; कुज्भते ; कुज्भन्ते ; उज्भते ; उज्भन्ते ; हज्जते
हज्जन्ते ; कय्यते ; कय्यन्ते ; दिव्यते ; दिव्यन्ते ॥

10. The suffix *ya* in connection with the *la* part of the root is, as far as possible, turned into *ca-vagga* (a consonant of the group beginning with *ca*), *ya*, and *va* (*ba*):—

वच + य + ते = वुञ्चते ।

हन + य + ते = हज्जते ।

दिव + य + ते = दिव्यते । etc.

इवसागमो वा ॥११॥

सञ्चेहि धातूहि यम्हि पञ्चये परे इवसागमो होति स
करिष्यते ; करिष्यन्ति ; गच्छिष्यते ; गच्छिष्यन्ति ।

वाति किमत्थं ? कय्यते ॥

11. The suffix *ya* having followed, *i-vam* (*i* is optionally augmented after all roots :—

कर + य + ते = करिष्यते । etc.

For what purpose is the word *optionally* added ?
कथ्यते ।

पुञ्चरूपञ्च ॥१२॥

सञ्चेहि धातुहि यप्पञ्चयो पुञ्चरूपं आपञ्जते वा । बुड्ठते ,
फल्लते , दम्मते , लब्भते ; सक्कते ; दिस्सते ।

वाति किमर्थं ? दम्यते ॥

12. The suffix *ya* used after roots optionally assumes the form of the last consonant of the roots :—

बुड् + य + ते = बुड्ठते ।

फल + य + ते = फल्लते ।

दम् + य + ते = दम्मते ।

लभ + य + ते = लब्भते । etc.

For what purpose is this, viz., *optionally* ?
दम्यते ;

यथा कत्तरि च ॥१३॥

यथा भावकस्मिन् यप्पञ्चयस्सादेसो होति तथा कत्तरि यप्पञ्चय
स्सादेसो कत्तञ्चो । बुज्झति , विज्झति , मञ्जति ,
सिञ्चति ॥

13. The suffix *ya* is to be used in the active

voice too, in the same way as in the reflective and passive voices :—

बुध + य + ति = बुज्भति ।

मन + य + ति = मन्जति । so on

भुवादितो अ ॥१४॥

भू इच्छेवमादितो धातुगणतो अप्यच्चयो होति कत्तरि । भवति , पचति ; पठति ; यजति ॥

14. The suffix *a* is used in the active voice after the group of verbs beginning with *bhū* :—

भू + अ + ति = भवति ।

पच + अ + ति = पचति । etc.

रुधादितो निगहोतपुब्वच्च ॥१५॥

रुध इच्छेवमादितो धातुगणतो अप्यच्चयो होति कत्तरि पुब्वे निगहोतागमो होति । रुन्धति ; भिन्दति ; छिन्दति ।

चसह्गहणेन इ ई ए ओ इच्छेते पचया होन्ति निगहोतागम पुब्वच्च । रुन्धति ; रुन्धोति ; रुन्धेति ; रुन्धोति ॥

15. The suffix *a* is added in the active voice to verbs of the group beginning with *rudha*, and the *niggahita* too is augmented before it :—

• रुध + ति = रु + + ध + अ + ति = रुन्धति । So on.

By the force of the word *too* (च) it is to be

understood that the suffixes *l*, *l̄*, *e* and *o* are also added and the *niggahita* is also augmented before them :—

रुव + ति = रु + ध + इ + ति = रुन्धीति ।

or = रु + ध + ए + ति = रुन्धेति । So on.

दिवादितो यो ॥१६॥

दिवादितो धातुगणतो यप्पञ्चयो होति कर्त्तरि । दिञ्चति ; सिञ्चति ; युज्भति ; विज्भति ; ब्रुज्भति ॥

16. The suffix *ya* is added in the active voice to verbs of the group beginning with *dva* :—

दिव + ति = दिव + य + ति = दिञ्चति । So on.

स्वादितो णु णा उणा च ॥१७॥

सु इच्चेवमादितो धातुगणतो णु, णा, उणा इच्चेते पञ्चया होन्ति कर्त्तरि । अभिसुणोति ; अभिसुणाति ; संवुणोति ; संवुणाति ; आवुणोति ; आवुणाति ; पापुणोति ; पापुणाति ॥

17. The suffixes *nu*, *nā*, and *unā* too are added in the active voice to verbs of the group beginning with *su* :—

अभि + सु + ति = अभि + सु + णु + ति = अभिसुणोति ।

or = अभि + सु + णा + ति = अभिसुणाति ।

प + आप + ति = प + आप + उणा + ति = पापुणाति । etc.

क्रियादितो नां ॥१८॥

की इच्चेवमादितो धातुगणतो नापञ्चमी होति कत्तरि
किणाति, जिनाति; धुनाति; लुनाति; पुनाति ॥

18. The suffix *nā* is added in the active voice to verbs of the group beginning with *kī* :—

की + ति = की + णा + ति = किणाति । So on.

गहादितो प्पण्हा च ॥१९॥

गह इच्चेवमादितो धातुगणतो प्प, ण्हा, इच्चेते पञ्चया होन्ति
कत्तरि । घेप्पति; गण्हाति ॥

19. The suffixes *ppa* and *ṇhā* too are added in the active voice to verbs of the group beginning with *gaha* :—

गह + ति = गह + प्प + ति = घेप्पति ।

or = गह + ण्हा + ति = गण्हाति ।

तनादितो ओयिरो ॥२०॥

तनु इच्चेवमादितो धातुगणतो ओ, यिर, इच्चेते पञ्चया होन्ति
कत्तरि । तनोति; तनोहि; करोति; करोहि; कयिरति,
कयिराहि ॥

20. The suffixes *o* and *yira* are added in the

active voice to verbs of the group beginning with *tann* —

तनु + ति = तनु + ओ + ति = तनोति । etc.

चुरादितो णेणया ॥२१॥

चुर इच्चेवमादितो धातुगणतो णे, णय इच्चेते पञ्चया ह्योन्ति कर्त्तरि । चोरेति ; चोरयति, चिन्तेति ; चिन्तयति, मन्तेति, मन्थति ॥

21 The suffixes *ne* and *neya* are used in the active voice after verbs of the group beginning with *cura* :—

चुर + णे + ति = चोरेति ।

चुर + णय + ति = चोरयति । So on.

अत्तनोपदानि भावे च कम्मनि ॥२२॥

भावे च कम्मनि च अत्तनोपदानि ह्योन्ति । उच्चते, उच्चन्ते ; लब्धते ; लब्धन्ते ; मज्जते ; मज्जन्ते ; सुज्जते, सुज्जन्ते, कथ्यते ; कथ्यन्ते ॥

22. The *attanopada* terminations ("suffixes of words for one's self") are used in the reflective as well as in the passive voices :—

उच्चते = वच् + य + ते = उच्चते । So on.

कत्तरि च ॥२३॥

कत्तरि च अत्तनोपदानि होन्ति । मञ्जते ; रोचते ; रोचते ; सोचते ; सोभते ; बुज्भते ; जायते ॥

23. The *atlanopada* terminations are used in the active voice too :— मञ्जते ; रोचते ; etc.

धातुप् पच्चयेहि विभक्तियो ॥२४॥

धातुनिद्धिठेहि पच्चयेहि खादिकारितन्तेहि विभक्तियो होन्ति । तितिक्खति ; जिगुच्छति ; वीमंसति ; तटाकं समुहं इव अत्तानं आचरति = समुद्दायति ; पुत्तोरयति पाचयति ॥

24. The (verbal) terminations are used after the suffixes (beginning with *kha* and ending in *kārita*) added to roots :—

ति + तिज् + ख + ति = तितिक्खति ।

पच + ण्य + ति = पाचयति ॥ So on.

The suffixes beginning with *kha* and ending in *kārita* (खादिकारितन्तेहि) refer to the suffixes mentioned in rules 2-7 of the second chapter of the book on *ākhyāta*.

कत्तरि परस्मपदं ॥२५॥

कत्तरि परस्मपदं होति । करोति ; पचति ; पठति गच्छति ॥

25. The *parassa-pada* terminations ("terminations of the words for another") are used in the active voice :—कर + ति = करोति ; etc.

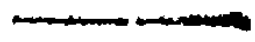
भुवादयो धातवो ॥२६॥

भू इच्चेयमादयो ये सहगणा ते धातुसञ्ज्ञा ह्यन्ति । भवति ; भवन्ति , पचति ; पचन्ति ; चरति ; चिन्तयति ; गच्छति ॥

इति आख्यातकप्ते दुतियो कङ्गडो ॥

26. The groups of words beginning with *hu* are termed roots (*dhātu*) : भू + ति = भवति । So on.

The second chapter on verbs is finished.

BOOK VI, CHAPTER III.

क्वचादिवस्मानं एकस्मराणं द्वेभावो ॥१॥

आदिभूतानं वस्मानं एकस्मराणं क्वचि द्वेभावो होति ।
तितिक्वति ; जिगुच्छति ; तिकिच्छति ; वीमंसति ; बभुक्वति ,
पिवासति ; ददक्वति ; जहति ; चङ्कमति ।

क्वचोति किमर्थं ? कमति, चलति ॥

1. In some instances the first syllable of words is reduplicated :—

ति + तिज + ख + ति = तितिक्वति । So on.

For what purpose is this, viz., *in some instances* ?

कम + ति = कमति । etc.

पुब्वोव्भासो ॥२॥

देभूतस्स घातस्स यो पुब्बो सो अब्भाससञ्जो होति ।
दधाति ; ददाति ; बभूव ॥

2. When a root is reduplicated the first part is called reduplicate (*abbhāsa*) :—घा + घा + ति = दधाति । Here the first *dhā* is called reduplicate.

रस्सो ॥३॥

अब्भासे वत्तमानस्स सरस्स रस्सो होति । ददाति ; दधाति ,
जहति ॥

3. The vowel of the reduplicate is shortened :—दा + दा + ति = द + दा + ति = ददाति ।

दुतियचतुत्थानं पठमततिया ॥४॥

अब्भासगतानं दुतियचतुत्थानं पठमततिया होन्ति ।
चिच्छेदं ; बुभुक्षति ; बभूव ; दधाति ॥

4. The second and fourth consonants of a *vagga* in the reduplicate are respectively changed into the first and third consonants of the same *vagga* :—

छि + छिद + अ = चि + छिद + अ = चिच्छेद । So on.

कवगस्स चवगो ॥५॥

अब्भासे वत्तमानस्स कवगस्स चवगो होति । चिकिच्छति
जिगुच्छति ; चङ्गमति ; जिगिंसति ; जङ्गमति ॥

5. The *ka-vagga* of the reduplicate is changed into *ca-vagga* :—

कि + कित + छ + ति = चि + कित + छ + ति = चिकिच्छति ।

So on.

मानकितानं वतत्तं वा ॥६॥

मान कित इच्चेतेसं धातूनं अब्भासगतानं वकारतकारत्तं
होति वा यथासङ्गं । वीमंसति ; तिकिच्छति ।

वाति किमत्थं ? चिकिच्छति ॥

6. In the roots *māna* and *kita* the reduplicate may become respectively *v* and *t* :—

मान + स + ति = वीमंसति ।

कित + छ + ति = तिकिच्छति ।

‘For what purpose is this, viz., *may* ?

कित + छ + ति = चिकिच्छति ।

हस्स जो ॥७॥

हकारस्स अब्भासे वत्तमानस्स जो होति । जहाति ;
जुहति ; जुहोति ; जहार ॥

7. The *h* of the reduplicate is changed
‘into *j*’ :—

हा + हा + ति = जहाति । So on.

अन्तस्सिवस्सकारो वा ॥८॥

अब्भासस्स अन्तस्स इवस्सो होति अकारो च वा । जिगुच्छति,
पिशासति ; वीमंसति ; जिघ्रच्छति ; बभूव ।

वाति किमर्थं ? बुभुक्षति ॥

8. The final vowel of the reduplicate may
become *i-vanṇa* and *a* too :—

गुप + छ + ति = जिगुच्छति ।

भू + भू + अ = बभूव । So on.

For what purpose is this, viz., *may* ?

भु + भुज् + ख + ति = बभुक्खति ।

निगहीतञ्च ॥६॥

अव्भासस्त्वं अन्ते निगहीतागमो होति वा । चङ्गमति ,
चञ्चलति , जङ्गमति ।

वाति किमर्थं ? पिवासति ; दद्दलति ॥

9 The *niggahita* (nasal) too may be augmented at the end of the reduplicate :—

क + कस + ति = चंकमति । So on.

For what purpose is this, viz., *may* ?

पा + पा + स + ति = पिवासति । So on.

ततो पामानं वामं सेसु ॥१०॥

ततो अव्भासतो पामानं धातूनं वा मं इद्वेते आदेशा होन्ति
वा यथासङ्गं सप्पञ्चये परे । पिवासति , वीमंसति ॥

10. The suffix *sa* having followed, the reduplicate of the roots *pā* and *māna* may become respectively changed into *vā* and *mam* :—

पा + पा + स + ति = पिवासति ।

मा + मान + स + ति = वीमंसति ।

ठा तिठ्ठो ॥११॥

ठा इच्चेतस्स धातुस्स तिठ्ठादेसो होमि वा । तिठ्ठति , तिठ्ठतुं ; तिठ्ठेय्य ; तिठ्ठेयुं ।

‘वाति किमत्थं ? ठाति ॥

11. • *Titṭha* may be optionally substituted for *thā* :—ठा + ति = तिठ्ठति ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ठा + ति = ठाति ।

पा पिबो ॥१२॥

पा इच्चेतस्स धातुस्स पिबादेसो होति वा । पिबति , पिबतुं , पिबेय्य ।

‘वाति किमत्थं ? पाति ॥

12. *Piba* may optionally be substituted for the root *pā* :—पा + ति = पिब + ति = पिबति ।

For what purpose is this, viz., *optionally* पा + ति = पाति ।

जास्स जाजनना ॥१३॥

जा इच्चेतस्स धातुस्स जाजननादेसा होमि वा । जानाति , जानेय्य ; जानिया ; जञ्जा ; नायति ।

‘वाति किमत्थं ? विञ्जायति ॥

13. $\dot{j}\bar{a}$, $\dot{j}ana$ and $\dot{n}\bar{a}$ may optionally be substituted for the root $\dot{n}\bar{a}$:—

जा + जि = जा + ति = जानाति ।

जा + एय्य = जन + एय्य = जञ्जा ।

जा + ति = ना + ति = नायति ।

For what purpose is this, viz., *optionally*

वि + जा + ति = विञ्जायति ।

दिसस्स पस्सदिस्सदक्खा वा ॥१६॥

दिस इच्चेतस्स धातुस्स पस्स दिस्स दक्ख इच्चेते आदेशा होरि वा । पस्सति ; दिस्सति : दक्खति ।

वाति किमत्थं ? अद्दस ॥

14. $Passa$, $dissa$ and $dakkha$ may optionally be substituted for $diss$:—

दिस + ति = पस्स + ति = पस्सति । So on.

For what purpose is this, viz., *optionally* अद्दस ।

व्यञ्जनन्तस्स चो कप्पच्चयेसु च ॥१५॥

व्यञ्जनन्तस्स धातुस्स चो होति कप्पच्चये परे । जिगुच्छति तिकिच्छति ; जिघच्छति ॥

15. The suffix *cha* having followed, the las

syllable of a root ending in a consonant is changed into *c* :—

गु + गुप् + क् + ति = जिगुच्छति । So on.

को खे च ॥१६॥

अञ्जनन्तस्स धातुस्स को होति खप्पञ्चये परे । तितिक्खति
व भुक्खति ॥

16. The suffix *kha* too having followed, the last syllable of a root ending in a consonant is changed into *k* :—

ति + तिज् + ख + ति = तितिक्खति । So on.

हरस्स गिं से ॥१७॥

हर इच्चेतस्स धातुस्स सञ्जस्सेव गिं आदेसो होति सप्पञ्चये
परे । जिगिंसति ।

17. The suffix *sa* having followed, *gim* is substituted for the whole of the root *hara* :—

हर + स + ति = जिगिंसति ।

ब्रूभूनं आहभूवा परोक्खायं ॥१८॥

ब्रू भू इच्चेतेसं धातूनं आह भूव इच्चेते आदेसा होन्ति
परोक्खायं विभक्तियं । आह ; आहु ; बभूव , बभूवु ।

परोक्खायं इति किमतृथं ? अब्रुवुं ॥

18. The past perfect terminations having followed, *āha* and *bhūva* are respectively substituted for the roots *brū* and *bhū* :—

ब्रू + अ = आह । •

भू + अ = बभूव । So on.

For what purpose is this, viz., *the past perfect terminations having followed*? अब्रूवुं ।

गमिस्सन्तो च्छो वा सञ्वासु ॥१९॥ .

गसु इच्चेतस्स धातुस्स अन्तो मकारो च्छो होति वा सञ्वासु त्रयविभक्तौसु । गच्छमानो ; गच्छन्तो ; गच्छति ; गमेति ; गच्छतु ; गमेतु ; गच्छेय्य ; गमेय्य ; अगच्छ ; अगमा ; अगच्छि ; अगमि ; गच्छिस्सति ; गमिस्सति ; अगच्छिस्सा ; अगमिस्सा ; अगच्छीयति ; अगमीयति ।

गमिस्सेति किमर्थं ? इच्छति ॥

19. The final *m* of the root *gamu* is optionally changed into *cc/h*, if any suffix or verbal termination follows :—

गसु + ति = गच्छति or गमेति ।

For what purpose is this, viz., *of the root gamu*? इच्छति ।

वचस्सज्जतनिस्सिं अकारो ओ ॥२०॥

वच इच्चेतस्स धातुस्स अकारो ओत्तं आपज्जते अज्जतनिम्हि ।
ओच ; अओचुं ।

अज्जतनिम्हीति किमर्थं ? अयंचा ; अवचुं ॥

20. The *a* of the root *vaca* is changed into in the aorist tense :—अवोच ; etc. c

For what purpose is this, viz, in the aorist tense ? अवचा (in the *hiyattani* or past imperfect tense).

अकारो दीर्घं हिमिमेसु ॥२१॥

अकारो दीर्घं आपज्जते हि, मि, म इच्चेतासु विभत्तीसु ।
गच्छाहि ; गच्छामि ; गच्छाम ; गच्छामहे ।

मिकारगगहणेन हि विभत्तिम्हि अकारो कचि दीर्घं
नापज्जते । गच्छहि ।

21. The terminations *hi*, *mi* and *ma* having followed, *a* is lengthened :—

गच्छ + हि = गच्छ + हि = गच्छाहि । So on.

By the force of *mi*, it is to be understood that the termination *hi* having followed, *a* is not in some instances lengthened :—

गच्छ + हि = गच्छ + हि = गच्छहि ।

हिलोपं वा ॥२२॥

हि विभत्ति लोपं आपज्जते वा । गच्छ, गच्छाहि ; गम ;
गमेहि ; गमय, गमयाहि ।

होति किमर्थं ? गच्छति, गमीयति ॥

22. The termination *hi* may also be optionally elided :—

गसु + हि = गच्छ, गच्छाहि, गम, गमेहि ।

For what purpose is this, viz., the termination *hi*? गच्छति, गमीयति ।

होतिस्सरेहोहे भविस्सन्तिम्हि स्सस्स

च ॥२३॥

ह 'इच्चेतस्स' धातुस्स सरो एह-ओह-एत्तं आपज्जते भविस्सन्तिम्हि विभत्तिम्हि स्सस्स च लोपो होति वा । हेहिति, हेहन्ति ; होहिति, होहन्ति ; हेति ; हेन्ति ; हेहिस्सति ; हेहिस्सन्ति ; होहिस्सति ; होहिस्सन्ति ; हेस्सति ; हेस्सन्ति ।

ह इति किमर्थं ? भविस्सति ; भविस्सन्ति ।

भविस्सन्तिम्होति किमर्थं ? होति ; होन्ति ॥

23. The future terminations having followed, the vowel of the root *hū* becomes *eha*, *oha* and *e*, and the *ssa* of the terminations is optionally elided :—

ह + स्सति = हेहिति, होहिति, हेति, हेहिस्सति, हेस्सति ।

For what purpose is this, viz., *hū*? भविस्सति ।

For what purpose is this, viz., the future terminations having followed? होति ।

करस्स सप्पच्चयस्स काहो ॥२४॥

करु इच्चेतस्स धातुस्स सप्पच्चयस्स काहो आदेशो होति ।
भविस्सन्तीविभत्तिमुह्नि स्सस्स निच्च् लोपो होति । काहति
काहति ; काहसि ; काहिसि ; काहामि ; काहाम ।

वाति किमत्थं ? करिस्सति ; करिस्सन्ति ।

सप्पच्चयगगहणेन अञ्जेहि पि भविस्सन्तिया विभत्तिया खाति
खाम छामि छाम इच्चादेशो होन्ति । वक्खामि, वक्खाम— (वच्
धातु) ; वच्छामि, वच्छाम— (वस धातु) ॥

इति आख्यातकप्पे ततियो कण्डो ॥

24. The future terminations having followed the root *kara* (with suffix) is optionally changed into *kāha*, and *ssa* of the terminations is invariably elided :—

कर + स्सति = काहति ।

For what purpose is this, viz., *optionally* करिस्सति ।

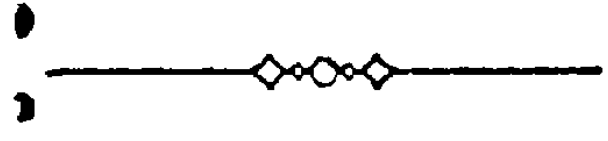
By the force of *with suffix* it to be understood that after some roots the future terminations become *khāmi*, *khāma* or *chāmi*, *chāma* :—

वच् + स्सामि = वक्खामि ।

वस + स्सामि = वच्छामि ।

The third chapter on verbs is finished.

BOOK VI, CHAPTER IV.

दान्तस्सं मिमेसु ॥१॥

दा इच्चेतस्स धातुस्स अन्तस्स अं होति मि, म, इच्चेतेसु ।
दस्मि ; दम्म ॥

1. The final of the root *dā* is changed into *am*, if *mi* and *ma* follow :—

दा + मि = दस्मि । दा + म = दम्म ।

असंयोगन्तस्स वुड्ढि कारिते ॥२॥

असंयोगन्तस्स धातुस्स कारिते वुड्ढि होति । कारेति,
कारेन्ति ; कारयति, कारयन्ति ; कारापेति, कारापेन्ति ; कारा-
पयति, कारापयन्ति ।

असंयोगन्तस्सेति किमर्थं ? चिन्तयति ; मन्तयति ॥

2. The vowel of roots not followed by a double consonant is lengthened, if causative (*kārita*) suffixes follow :—

कर + णे + ति = कारेति ।

कर + णय + ति = कारयति ।

कर + णापे + ति = कारापेति ।

कर + णापय + ति = कारापयति ।

For what purpose is this viz., *not followed by a double consonant* ? चिन्तयति , मन्तयति ।

घटादीनं वा ॥३॥

घटादीनं धातूनं असंयोगन्तानं बुद्धिं होति वा कारिते ।
घाटेति, घटेति, घाटयति, घाटापेति, घाटापयति ; गामेति,
गमेति, गामयति, गमयति ।

घटादीनं इति किमर्थं ? कारेति ।

3. The causative (*kārita*) suffixes having followed, vowel of the roots beginning with *ghaṭa* not followed by a double consonant is optionally lengthened :—

घट + णे + ति = घाटेति, घटेति ।

घट + णय + ति = घाटयति ।

घट + णापे + ति = घाटापेति ।

घट + णापय + ति = घाटापयति । So on

For what purpose is this, viz., *the roots beginning with ghaṭa* ?

कर + णे + ति = कारेति ।

अज्जेषु च ॥४॥

अज्जेषु च पञ्चयेसु सञ्ज्ञेसं धातूनं असंयोगन्तानं बुद्धिं होति । जयति ; भवति ; क्षीति ।

चंसङ्गहणेन णुप्चयस्यापि बुङ्ठि होति । अभिसुणोति
संबुणोति ॥

4. Other suffixes too having followed, the vowel of all roots not followed by a double consonant is lengthened :—

जि + अ = ति = जयति । So on.

By the force of *too* (च) it is to be understood that the vowel of the suffix *nu* too is lengthened —

अभि + सु + णु + ति = अभिसुणोति । So on.

गुहदुसानं दीर्घं ॥५॥

गुह, दुस, इच्चेनेसं धातूनं सरो दीर्घं आपञ्जते कारिते ।
गूहयति ; दूसयति ॥

5. The causative (*kārita*) suffixes having followed, the vowel of the roots *guha* and *dusa* is lengthened :—

गुह + णय + ति = गूहयति ।

वचवसवहादीनं उकारो वस्स ये ॥६॥

वच, वस, वह इच्चेवमादीनं धातूनं वकारस्य उकारो हीति
ये पञ्चये परे । उच्चते, वुच्चते ; वस्सति ; वुय्हति ॥

6 The suffix *ya* having followed, the *va* of the roots *vaca*, *vasa* *vaha* etc. becomes *u* :—

वच + य + ते = उच्चते ; वुच्चते । So on.

हविपरियये लो वा ॥७॥

हधारस्स विपरिययो होति यप्पञ्चये परे यप्पञ्चयस्स च लो
होति वा । बुय्हति ; बुल्हति ॥

7. The suffix *ya* having followed, the *ha* of the roots changes place with the *ya*, and *y* may optionally become *l* :—

वह + य + ति = वुय्हति or बुल्हति ।

गहस्स चे प्पे ॥८॥

गह इच्चेतस्स धातुस्स सम्पस्सेव चेकारो होति प्पप्पञ्चये परे ।
चेप्पति ॥

8. The suffix *ppa* having followed, the whole of the root *gaha* is changed into *ghe* :—

गह + प्प + ति = चेप्पति ।

हलोपो ण्हाम्हि ॥९॥

गह इच्चेतस्स धातुस्स हकारस्स लोपो होति ण्हाम्हि पञ्चये
परे । गण्हति ॥

9. The *ha* of the root *gaha* is elided before the suffix *nhā* :—

गह + ण्ह + ति = गण्हति ।

करस्स कारुत्तं अज्जतनिम्हि ॥१०॥

कर इच्चेतस्स धातुस्स सज्जस्स कासत्तं होति वा अज्जतनी विभत्तिम्हि । अकासि ; अकासुं ; अकरि , अकरुं ।

असं इति भावनिद्देसेन अज्जत्थापि सागमो होति । अहोसि ; अदासि ॥

10. In the aorist tense the whole of the root *kara* is optionally changed into the condition of *kāsa* :—

कर + ई = अकासि or अकरि ।

By the force of the abstract form, viz, *the condition*, it is to be understood that *sa* is augmented in other instances also :—

दा + ई = अदासि । So on.

असस्सा मिमानं म्हि म्हन्त लोपो

च ॥११॥

अस इच्चेताय धातुया मि स इच्चेतासं विभत्तीनं म्हि म्हा-
देसो होन्ति वा धातुस्सन्तो लोपो च । अम्हि , अम्ह ;
अस्मि ; अस्स ॥

11. The terminations *mi* and *ma* used after the root *asa* are optionally changed into *mhi* and

tha respectively and the final part of the root is also elided :—

अस + नि = अ + मृहि = अमृहि or अस्मि ।

अस + न = अ + मृह = अमृह or अस्म ।

यस् तथत्तं ॥१२॥

अस इच्चेतस्स धातुस्स यस् विभत्तिस्स तथत्तं होति धात्वन्तस्स लोपो न्व । अतथ ॥

12. The termination *tha* used after the root *asa* becomes *ttha*, and the final part of the root is also elided : —

अस + थ = अतथ ।

तिस् तथित्तं ॥१३॥

अस इच्चेताय धातुया तिस् विभत्तिस्स तथित्तं होति धात्वन्तस्स लोपो च । अतथि ॥

13. The termination *ti* used after the root *asa* becomes *ttha* and the final part of the root is also elided : —

अस + ति = अतथि ।

तुस् तथुत्तं ॥१४॥

अस इच्चेताय धातुया तुस् विभत्तिस्स तथुत्तं होति धात्वन्तस्स लोपो च । अतथु ॥

14. The termination *ti* used after the root *asa* becomes *tthu* and the final part of the root is also elided :—

$$\text{अस} + \text{तु} = \text{अत्थु} ।$$

सिम्हि च ॥१५॥

असस्तेव धातुस्य सिम्हि विभक्तिम्हि अन्तस्स लोपो च होति । कोनु त्वं असि ॥

15. The termination *si* having followed, the final part of the root *asa* is also elided :—

$$\text{अस} + \text{सि} = \text{असि} ।$$

लभस्मा ई इन्नं तथ तथं ॥१६॥

लभ इच्चेताय धातुया ई इन्नं विभक्तीनं तथ तथं आदेसा होन्ति धात्यन्तस्स लोपो च । अलतथ ; अलतथं ॥

16. The terminations *i* and *im* used after the root *labha* are changed into *ttha* and *ttham*, and the final part of the root is also elided :—

$$\text{लभ} + \text{ई} = \text{अलतथ} ।$$

कुधस्मादी च्छि ॥१७॥

कुध इच्चेताय धातुया ई विभक्तिस्स च्छि होति धात्यन्तस्स लोपो च । अक्कोच्छि ॥

17 The termination *i* used after the root

kudha becomes *cchi* and the final part of the root is also elided :—

कुध + ई = अक्कोच्छि ॥

दाधातुस्स दज्जं वा ॥१८॥

दा इच्चेतस्स धातुस्स सब्बस्स दज्जादेसो होति वा । दज्जामि , दज्जेय ; ददामि ; ददेय्य ॥

18. The whole of the root *dā* is optionally changed into *dajja* :—

दा + मि = दज्जामि ; ददामि । So on.

वदस्स वज्जं ॥१९॥

वद इच्चेतस्स धातुस्स सब्बस्स वज्जादेसो होति वा । वज्जामि , वज्जेय्य ; वदामि ; वदेय्य ॥

19. The whole of the root *vada* is optionally changed into *vajja* :—

वद + मि = वज्जामि ; वदामि । So on.

गमुस्स घम्मं ॥२०॥

गमु इच्चेतस्स धातुस्स सब्बस्स घम्मादेसो होति वा । घम्मामि , घम्महि ; घम्मामि ।

वाति किमतुयं ? गच्छतु ; गच्छाहि ; गच्छामि ॥

20. The whole of the root *gamu* is optionally changed into *ghamma* :—

गम् + तु = घम्मत् । So on.

For what purpose is this, viz., *optionally* :

गम् + तु = गच्छत् ।

यम्हि दाधामाठाहापामहमथादीनं
ई ॥२१॥

यम्हि पञ्चये परे दा, धा, मा, ठा, हा, पा, महु, मथ इच्चेय-
मादीनं घातूनं अन्तो ईकारं आपज्जते । दीयति ; धीयति ;
मीयति ; ठीयति ; ह्यीयति ; पीयति ; महीयति ; मथीयति ॥

21. The suffix *ya* having followed, the final part of the roots *dā*, *dhā*, *mā*, *thā*, *hā*, *pā*, *mahu* and *matha* is changed into *ī* :—

दा + य + ति = दीयति । So on.

यजस्सादिस्स ॥२२॥

यज इच्चेतस्स घातुस्स आदिस्स इकारादेशो होति ये पञ्चये
परे । इज्जते मया बुद्धो ॥

22. The suffix *ya* having followed, the first part of the root *yaja* is changed into *ī* :—

यज + य + ते = इज्जते ।

सञ्चतो उं इंसु ॥२३॥

सञ्चेहि धातूहि उं विभक्तिस्स इंस्वादेशो होति । उपसङ्गमिंसु , निसीदिंसु ।

23. The termination *um* used after all roots is changed into *imsu* :—

उप + सं + क्त + उं = उपसङ्गमिंसु । So on.

जरमराणं जीरजियमिय्या वा ॥२४॥

जर, मर, इच्चेतेसं धातूनं जीर, जिय, मिय इच्चेते आदेशा होन्ति वा । जीरति ; जीरन्ति ; जियति ; जियन्ति , मियति ; मियन्ति ; मरति ; मरन्ति ॥

24. *Jira*, *jiyya* and *miyya* are optionally substituted for *jara* and *mara* :—

जर + ति = जीरति ; जियति ; जरति ।

मर + ति = मियति ; मरति ।

सञ्चत्थासस्सादिलोपो च ॥२५॥

सञ्चत्थ विभक्तिप्पञ्चयेसु अस इच्चेतस्स धातुस्स आदिस्स लोपो होति वा । सिया ; सन्ति ; सज्जो ; समानो ।

• वाति किमत्थं ? असि ॥

25. The first part of the root *asa* is optionally

elided before all suffixes and verbal terminations :—

अस + एय + सिया । So on

For what purpose is this, viz, *optionally* ?

अस + सि = असि ।

असब्बधातुके भू ॥२६॥

असस्तेव धातुस्स भू होति वा असब्बधातुके परे । भविस्सति ; भविस्सन्ति ।

वाति किमर्थं ? आसुं ॥

26. The root *asa* optionally becomes *bhu* before *asabbadhātuka* terminations :—

अस + स्सति = भविस्सति । So on.

For what purpose is this, viz., *optionally* ?
आसुं ।

एयस्स जातो इया ज्ञा वा ॥२७॥

एय्य विभत्तिस्स जा इच्चेताय धातुया परस्स इयाज्ञादेस्स होति वा । जानिया ; ज्ञा ।

वाति किमर्थं ? जानेय्य ॥

27. The termination *eyya* used after the root *ñā* is optionally changed into *iyā* and *ññā* . —

जा + एय्य = जानिया , ज्ञा ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ?

आ + एय्य = जानेय्य ।

‘नास्स लोपो यकारत्त’ ॥२८॥

आ इच्चेताय घातुया नापञ्चयस्स लोपो होति वा यकार-
त्तञ्च । नायति ।

वाति किमत्थं ? जानाति ॥

28. The suffix *nā* used after the root *ñā* is optionally elided and *ya* is also augmented :—

आ + ति = नायति ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ?
जानाति ।

लोपञ्चेत्त’ अकारो ॥२९॥

अकारप्पच्चयो लोपं आपज्जते एत्तञ्च होति वा । वज्जेमि
वदेमि ; वज्जामि ; वदामि ॥

29. The suffix *a* is optionally elided and substituted for it :—

वद + अ + मि = वज्जेमि ; वदेमि ।

or = वज्जामि ; वदामि ।

उत्त’ ओकारो ॥३०॥

ओकारप्पच्चयो उत्तं आपज्जते वा । कुरुते ; करोति ।

ओकारोति किमत्थं ? होति ॥

[301]

30. The suffix *o* optionally becomes *u* :—

कर + ओ + ते = कुरुते ।

कर + ओ + ति = करोति ।

करस्कारो च ॥३१॥

कर इञ्चैतस्स धातुस्स अकारो उत्तं आपज्जते वा । कुरुते
करोति ; कुब्बते, कुब्बति ; कथिरति ।

करस्सेति किमत्थं ? सरति ; सरति ॥

31. The *a* of the root *kara* optionaly becomes *u* :—

कर + अ + ते = कुरुते ।

कर + अ + ति = करोति । So on.

For what purpose is this, viz., of the root *kara* ?

सर + अ + ति = सरति ।

ओ अव सरे ॥३२॥

ओकारस्स धात्वन्तस्स सरे परे अव होति वा । चरति ,
भवति ।

सरेति किमत्थं ? होति ।

ओति किमत्थं ? जयति ॥

32. If a vowel follows, the final *o* of a root is optionally changed into *ava* :—

भू + अ + ति = भो + अ + ति = भवति । So on.

For what purpose is this, viz. *if a vowel follows ?* होति ।

For what purpose is this, viz., *the final e ?*
जयति । " "

ए अय ॥३३॥

एकारस्स धात्वन्तस्स सरे परे अयादेसो होति वा । नयति ;
जयति ।

सरेति किमर्थं ? नेति ।

33. If a vowel follows, the final *e* of a root is optionally changed into *aya* :—

नो + अ + ति = ने + अ + ति = नयति । So on.

For what purpose is this, viz., *if a vowel follows ?* नेति ।

ते आवाया कारिते ॥३४॥

ते ओ, ए, इच्चेते आव, आय, आदेसे पाप्पुनन्ति कारिते ।
लावेति ; नायेति ।

योगविभागेन अज्जेसुपि आय होति । गायति ।

34. The causative suffixes having followed, *āva* and *āya* are substituted for *o* and *e* :—

लू + ए + ति = लावेति । So on.

By the separation of this rule into two, (it may

be laid down) that *āya* takes place in other instances also :—

गा + ए + ति = गायति ।

इकारागमो असम्बधातुकम्हि ॥३५॥

सम्बम्हि असम्बधातुकम्हि इकारागमो होति । गमिस्सति , करिस्सति ; लभिस्सति ; पचिस्सति ।

असम्बधातुकम्हीति किमर्थं ? गच्छति ; करोति , लभति , पचति ॥

35 *I* is augmented before all *asabba-dhātuka* terminations :—

गमु + स्सति = गमिस्सति । So on.

For what purpose is this, viz., before *the asabba-dhātuka terminations* ?

गमु + ति = गच्छति ।

कचि धातुविभक्तिप्पच्चयानं दीघ विपरीतादेसागमा च ॥३६॥

इध आख्याते अनिप्यसेसु साधनेसु कचि धातुविभक्तिप्पच्चयानं दीघ, विपरीत, आदेस, लोप, आगम, इच्चेतानि कारियानि जिन-
चनानुरूपानि कातब्बानि । जायति ; करेय्य ; जानिथी ;
सिया ; करे ; गच्छे ; जण्जा ; वक्खेय ; दक्खेय ; दिच्छति ;

आगच्छुं ; अहोसि ; अहेसुं । इच्छेवमादीनि अञ्जानि
साधनानि योजेतब्धानि ॥

36. In this book on verbs with regard to the instances not explained here, the operations of lengthening, inversion, substitution, elision, augment etc. are to be made in consonance with the words of Buddha :—

जन + ति = जायति । So on.

Other instances may in the same way be cited

अत्तनोपदानि परस्मपदत्तं ॥३७॥

अत्तनो पदानि कचि परस्मपदत्तं आपञ्जने । वुञ्चति
लब्भति ; पञ्चति ; करीयति ; सिज्भति ।

कचीति किमर्थं ? वुञ्चते ; लब्भते ; पञ्चते ; करीयते
सिज्भते ॥

37. The *attanopada* (passive) words sometimes become *parassapada* (active) :—

वच + ति = वुञ्चति । So on.

• For what purpose is this, viz., *sometimes* ?

वच + ते = वुञ्चते ।

अकारागमो ह्येतन्नञ्जतनीकालाति- पत्तीसु ॥३८॥

कचि अकारागमो ह्येति ह्येतन्नञ्जतनीकालातिपत्ति इच्छेतासु
विभक्तौसु । अगमा ; अगमी ; अगमिस्सा ।

कचीति किमर्थं ? गमा , गमी ; गमिस्सा ॥

38. In some instances *a* is augmented, if the
past-imperfect, aorist or conditional terminations
follow :—

गम + आ = अगमा । So on

For what purpose is this, viz, *in some in-
stances* ?

गम + आ = गमा । So on.

ब्रूतो ई तिम्हि ॥३९॥

ब्रू इच्छेताय धातुया ईकारागमो ह्येति तिम्हि विभक्तिम्हि ।
तीति ॥

39. If the termination *ti* follows, *i* is aug-
mented after the root *brū* :—

ब्रू + ति = ब्रूतीति ।

धातुस्सन्तो लोपो नेकसरस्स ॥४०॥

धातुस्स अन्तो कचि लोपो ह्येति यदनेकसरस्स । गच्छति ;
चति ; सरति ; सरति , चरति ।

अनेकसरस्सेति किमर्थं ? पाति ; याति ; दाति ; भाति ,
वाति ।

कधीति किमर्थं ? महीयति ; मयीयति ।

40. The last part of a root of more than one syllable is in some instances elided :--

गमु + ति = गच्छति । So on.

For what purpose is this, viz., *of more than one syllable* ?

पा + ति = पाति । So on.

For what purpose is this, viz., *in some instances* ?

मह + ति = महीयति । So on.

इसुयमानं अन्तो च्छो वा ॥३१॥

इसु, यम, इच्छेतेसं धातूनं अन्तो च्छो द्योति वा । इच्छति
नियच्छति ।

वाति किमर्थं ? एसति ; नियमति ॥

41. The final part of the roots *isu* and *yama* optionally becomes *ccho* :—

इसु + ति = इच्छति । So on.

For what purpose is this, viz., *optionally* ?

इसु + ति = एसति । So on.

कारितानं णो लोपं ॥३२॥

कारित इच्चेतेसं पञ्चयानं णो लोपं आपज्जते । कारेति ;
कारयति ; कारापेति ; कारापयति ॥

सासनत्थं सङ्गृह्णितं मयाख्यातं समासतो ।

सकवृद्धिविसेसेन चिन्तयन्तु विचक्षणा ॥

इति आख्यातकप्पे चतुर्थो कण्डो ॥

42. The *n* of the causative (*kārita*) suffixes
is elided :—

कर + णे = ति = कारेति । So on.

The rules laid down (by the Teacher) have
here been briefly explained by me : let the far-
sighted people discuss them by means of their
own intelligence.

The 4th chapter on verbs is finished.

BOOK VII—KITA-KAPPA (DERIVED NOUN)

CHAPTER I.

बुद्धं जानसमुद्दं सज्जञ्जुं लोकहेतुखिन्नमतिं ।
वन्दित्वा पुब्बं अहं वक्खामि सुसाधनं कितकं ॥
साधनमूलं हि पयोगं आह पयोगमूलं अत्थञ्च ।
अत्थेसु विसारदमत्थो सासनधराव जिनस्स मता ॥
अन्धो देसकविकलो घतमधुतेलानि भाजनेन विना ।
मट्ठो नट्ठानि यथा पयोगविकलो तथा अत्थो ॥
तस्मा संरक्खनत्थं सुनिवचनत्थस्स दुल्लभस्साहं ।
वक्खामि सिस्सकहितं कितकप्पं साधनेन युत्तं ॥

After having first adored Buddha—the ocean of knowledge, the omniscient and sorrow-stricken for the sake of the world—I shall explain the complete process of deriving *kitaka* nouns. Application is said to be based on the (correct knowledge of the process of) derivation, and the meanings are based on application ; and it is only those who are skilful in grasping the meanings that are the holders of the Law (Religion) as desired by the Jina. Just as a blind man without a guide, or clarified butter, honey or oil without a vessel is lost, so the meaning defective in its application is lost. In order therefore to preserve the precious meanings of the words of the Sage I shall explain

the section on *kita* with the process of derivation which is beneficial to the orders.

धातुया कम्मादिम्हि णो ॥१॥

धातुया कम्मादिम्हि णप्पञ्चयो होति । कम्मं करोति अकारिसि करिस्सतीति । कम्मकारो । एवं कुम्भकारो , कट्ठकारो ; मालाकारो ; रथकारो ; रजतकारो ; सुवस्सकारो ; पत्तगाहो ; तन्तवायो ; धञ्जमायो ; धम्मकामो ; धम्मचारो , पुञ्जकारो ॥

1. The suffix *na* is used after roots if nouns in the accusative case precede them :—

कम्म + कर + ण = कम्मकारो ।

कुम्भ + कर + ण = कुम्भकारो । So on.

सज्जायं अ नु ॥२॥

सज्जायं अभिधेय्यायं धातुया कम्मादिम्हि अकारप्पञ्चयो होति नामम्हि च लुकारागमो होति । अरिं दमेतीति = अरिन्दमो राजा ; वेस्सं तरतीति = वेस्सन्तरो राजा ; तण्हं करोतीति = तण्हङ्करो भगवा ; सरणं करोतीति = सरणङ्करो भगवा ; दीपं करोतीति = दीपङ्करो भगवा ॥

2. In signifying a name the suffix *a* is used after roots (preceded by nouns in the accusative

case) and *nu* is also augmented to the preceding nouns :—

अरि + दम् + अ = अरिन्दम् । So on.

पुरे ददा च इ ॥३॥

पुरसद्दे आदिम्हि दद इच्चेताय धातुया अकारप्पञ्चयो होति पुरसद्दस् अकारस् इ च होति । पुरे दानं ददातीति पुरिन्दे देवराजा ॥

3. The suffix *a* is used after the root *dada* if the word *pura* precedes it, and the *a* of *pura* is also changed into *i* :—

पुर + दद + अ = पुरिन्दो ।

सब्बतो एवुत्वावी वा ॥४॥

सब्बतो धातुतो कम्मादिम्हि वा अकम्मादिम्हि वा अकार एवुत्वावी इच्चेते पञ्चया होन्ति वा । तं करोतीति = तक्करो ; हितं करोतीति = हितक्करो ; विनेति एतेन एतस्मिं वा = विनयो ; निस्साय तं वसतीति = निस्सयो ; भवतीति = भवो । एवुम्हि—रथं करोतीति = रथकाक्को ; अन्नं ददातीति = अन्नदायको ; विनेति सत्तेति = विनायको ; करोतीति = कारको ; ददातीति = दायको ; नेतीति = नायको । तुम्हि—करोतीति = कत्ता ; तस्स कत्ता = तक्कत्ता ; ददातीति = दाता ; भोजनस्स दाता = भोजनदाता । सरतीति = सरिता । आविम्हि—भयं पस्सतीति = भयदस्सावी , इच्चेवमादि ॥

4. The suffixes *a*, *nvu* *tu* and *āvi* are optionally used after all roots preceded or not preceded by nouns in the accusative case :—

a—हित + कर + अ = हितकरो ; भू + अ = भवो ।

nvu—रय + कर + एव = कथकारको ; कर + एव = कारको ।

tu—त + कर + तु = तक्ता , कर + तु = कता ।

āvi—भय + दिस + आवी = भयदस्त्रावी । So on.

विसरुजपदादितो ण ॥५॥

विसरुजपद इच्चेवमादीहि धातूहि णप्पच्चयो होति । पविस-
तीति = पवेसो ; रुजतीति = रोगो ; उप्पज्जतीति = उप्पादो ;
फस्सतीति = फस्सो ; उच्चतीति = ओको ; अयतीति = आयो ;
उक्का बुज्झतीति = सम्बोधो ; विहरतीति = विहारो ॥

5. The suffix *na* is used after the roots *visa*,
ruja, *pada* etc. :—

प + विस + ण = पवेसो । So on.

भावे च ॥६॥

भावत्थाभिधेयसम्बधातूहि णप्पच्चयो होति । पच्चते पचनं
वा = पाको ; चज्जते चजनं वा = चागो ; भूयते भवनं वा =
भावो ; एषं यागो ; योगो ; भागो ; परिदाहो ; रागो ॥

6. The suffix *na* is used after all roots in signi-
fying condition too :—

पच + ण = पाको । So on.

क्वि च ॥७॥

सर्वेहि धातूहि क्विप्पञ्चयो होति । सम्भवतीति = सम्भू
विसेसेन भवतीति = विभू ; एवं अभिभू ; भुजेन गच्छतीति
भुजङ्गो ; उरेन गच्छतीति उरगो ; सं सुट्ठ, समुहपरिचलतो
भूमिं खनतीति = सङ्खो ॥

7. The suffix *kvi* is used after all roots :—

सं + भू + क्वि = सम्भू ।

भुज + गसु + क्वि = भुजङ्गो ।

सं + खनु + क्वि = सङ्खो ।

धरादीहि रम्मो ॥८॥

धर इच्चेवमादीहि धातूहि रम्मप्पञ्चयो होति । धरति
तेनाति = धम्मो ; करीयते तं ति = कम्मं ॥

8. The suffix *ramma* is used after the roots
dhara etc :—

धर + रम्म = धम्मो । So on.

तस्सीलादीसु णीत्वावी च ॥९॥

सर्वेहि धातूहि तस्सीलादीस्वत्थेसु णी, तु, आवी इच्चेते
पञ्चया होन्ति । पियं पर्ससितुं सीलं यस्स रञ्जो सो होति
राजा पियपसंसी ; ब्रह्मचरितुं सीलं यस्स पुग्गलस्स सो होति
पुग्गलो ब्रह्मचारी ; पसय्हं पवत्तितुं सीलं यस्स रञ्जो सो

होति राजा पस्यहपवत्ता ; भयं पेस्सितुं सीलं यस्स समणस्स सो होति समणो भयदस्सावी ; इच्चेवमादि ॥

9. The suffixes *nī*, *tu* and *āvi* too are used after all roots to signify the habit of the agent ;—

nī—पिय + प + संस + णी = पियपसंसी ।

tu—पस्यह + प + वत्त + तु = पस्यहपवत्ता ।

āvi—भय + दिस + आवी = भयदस्सावी । So on.

सहकुधचलमण्डत्थरुचादीहि यु ॥१०॥

सहकुधचलमण्डत्थेहि च रुचादीहि च धातूहि युप्पच्चयो होति तस्सीलादीस्वत्थेसु । घोसनसीलो = घोसनो ; भासनसीलो = भासनो ; एवं विग्गहो कातब्बो । कोधनो ; रोसनो ; चलनो ; कम्पनो ; फन्दनो ; मण्डनो ; विनूसनो ; रोचनो ; योतनो ; वस्सनो ॥

10. The suffix *yu* too (used to signify *habit* etc.) is added to roots *ruca* etc. (meaning *sound, anger, shaking, adornment* etc.) :—

घुस + यु = घोसनो । भास + यु = भासनो । So on.

पारादिगमिम्हा रु ॥११॥

गसु इच्चेतस्सा धातुम्हा पारसहादिम्हा रूप्पच्चयो होति तस्सीलादीस्वत्थेसु । भवस्स पारं = भवपारं ; भवपारं गन्तुं सीलं यस्स पुरिसस्स सो भवपारगू ।

तस्सीलादिभूति किमर्थं ? पारङ्गतो ।

पारादिगमिभूति किमर्थं ? अनुगामी ॥

11 In signifying the sense of habit etc. the suffix *ru* is used after the root *gamu* preceded by the word *pāra* :—

भवपार + गमु + रु = भवपारगु ।

For what purpose is this, viz., *in signifying the sense of habit etc.* ? पारं गतो ।

For what purpose is this, viz., *after the root gamu preceded by the word pāra* ? अनुगामी ।

भिक्षादितो च ॥१२॥

भिक्ष इच्छेमादीहि धातूहि रूप्यचयो होति तस्सीलादीस्तथेसु । भिक्षनसीलो = भिक्षू ; विजाननसीलो = विज्जु ॥

12. The suffix *ru* is used after the roots *bhik-kha* etc. too to signify the sense of habit etc. :—

भिक्ष + रु + भिक्षू ।

वि + जा + रु = विज्जु ।

हन्तादीनं शुको ॥१३॥

'हन्तादीनं धातूनं शुक्यचयो होति तस्सीलादीस्तथेसु ।
आह्वननसीलो = आवातुको ; करणसीलो = कारुको ॥

13. The suffix *nuka* is used after the roots *hana* etc. to signify the sense of habit etc. :—

आ + हन + णुक = आघातुको ; कर + णुक = कारुको ।

नु निगहीतं पदन्ते ॥१४॥

पदन्ते नुकारागमो निगहीतं आपज्जते । अरिन्दमो राजा ,
वेस्त्यन्तरो ; पभङ्करो ॥

14. The augment *nu* added to a word is changed into *niggahita* (nasal ') :—

अरि + दम + अ = अरिन्दमो । So on.

संहनञ्जाय वा रो घो ॥१५॥

संपुञ्चह्न इच्छेताय धातुया अञ्जाय वा धातुया रप्पञ्चयो
होति हनस्य घो च होति । समगं कम्पं समुपगच्छतीति =
मङ्गो ; समन्ततो नगरस्य बाहिरे खनतीति = परिखा ; अन्तं
करोतीति = अन्तको ।

सं इति किमर्थं ? उपहननं = उपघातो ।

वाति किमर्थं ? अन्तकरो ॥

15. The suffix *ra* is optionally used after the root *hana* (preceded by the prefix *sam*) or other roots, and *hana* is changed into *gha* too :—

सं + हन + र = सङ्घो ।

परि + खन + र = परिखा ।

अन्त + कर + र = अन्तको ।

For what purpose is this, viz., *sāni* ? उपधातो ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ?
अन्त'करो ।

रम्हिरन्तो रादि नो ॥१६॥

रम्हि पञ्चये परे सम्बो धात्वन्तो रकारादि च नो लोपो
होति । अन्तको ; पारगू ; स देवके लोके सासतीति = सत्था ,
दिट् ठो ; इच्चेवमादि ॥

16. The suffix *ra* having followed, the final
syllable of all roots and *ra* etc. are elided :—

अन्त + कर + र = अन्तको ।

पार + गमु + रु = पारगू ।

सास + रत्थु = सत्था ।

दिस + रित्थ = दिट् ठो ।

भावकस्मैसु तब्बानीया ॥१७॥

भावकस्म इच्चेतेस्वत्थेसु तब्ब अनीय इच्चेते पञ्चया होन्ति
सम्बधातूहि । भूयते, अभवित्थ, भविस्सुते = भवितब्बं, भवनीयं ,
आसीयते = आसितब्बं, आसनीयं ; पज्जितब्बं, पज्जनीयं ;
कातब्बं ; करणीयं ; गन्तब्बं ; गमनीयं ; रमितब्बं, रमणीयं ॥

17 The suffix *tabha* and *anya* are used after all roots in the sense of the reflective or passive voice :—

भू + तब्ब = भवितब्बं ।

भू + अनोय = भवनीयं । So on.

एयो च ॥१८॥

भावकस्मैसु सब्बधातूहि एयप्पच्चयो होति ।

कारियं ; चेतब्बं, चेत्यं ; नेतब्बं, नेत्यं ; इच्चेवमादि ।

चसङ्गसङ्गणेन तेय्यप्पच्चयो होति । सोतेय्यं, दिट्ठेय्यं, तेय्यं ॥

18. The suffix *nya* too is used after all roots in the reflective and passive voices :—

कर + एय = कारियं । So on.

By the force of the word *too* it is to be understood that the suffix *teyya* is also used —

सु + तेय्य = सोतेय्यं । So on.

करम्हा रिच्च ॥१९॥

कर इच्चेतम्हा धातुम्हा रिच्चप्पच्चयो होति भावकस्मैसु ।
इत्तब्बं, किच्चं ॥

19. The suffix *ricca* is used after the root *kara* in the reflective and passive voices :—

कर + रिच्च = किच्चं ।

भूतो ब् ॥२०॥

भू, इच्चेताय धातुया ग्यप्पञ्चयस्स जकारिण सह अब्बादेशो
होति । भवितब्बो, भब्बो ; भवितब्बं, भब्बं ॥

20 The suffix *nya* (used after the root *bhu*)
together with the *ñ* of the root is changed into
abba :—

भू + ग्य = भब्बो, भब्बं ॥

वदमदगमयुजगरहाकारादीहि ज्जम्भ- गयहेय्या गारो वा ॥२१॥

वद, मद, गम, युज, गरह, आकारन्त इच्चेवमादीहि धातूहि
ग्यप्पञ्चयस्स यथासङ्गं ज्ज, म्म, ग्ग, य्ह, एय्य, आदेशा होन्ति
वा धात्वन्तेन सह गरहस्स च गारो होति भावकस्सेसु । वज्जं,
वज्जं ; मदनोयं, मज्जं ; गमनोयं, गम्मं ; युज्जनोयं, योग्गं
गरहितब्बं, गारय्हं ; दातब्बं, देय्यं ; पातब्बं, पेय्यं ; हातब्बं
हेय्यं ; मातब्बं, मेय्यं ; जातब्बं, जेय्यं ; इच्चेवमादि ॥

21. The suffix *nya* used after the roots *vada*
mada, *gama*, *yuja*, *garaha*, and roots ending in *a*
is respectively changed into *jja*, *mma*, *gga*, *yha*
and *eyya*, in the reflective and passive voices
and *garaha* is also changed into *gāra* :—

वद + ग्य = वज्जं ।

मद + ग्य = मज्जं । So on.

ते किच्चा ॥२२॥

ये पञ्चया तब्बादयो रिच्चन्ता ते किच्चसञ्जाति वेदितव्या ।
किच्चसञ्जाय किं पयोजनं ? भावकम्मेसु किच्चसञ्जा
(८-२) ॥

22. The suffixes beginning with *tabba* and ending in *ricca* (7—1—17, 18, 19) are to be technically known under the name of *kipca*. What purpose is served by the technical name *kipca* ? 8-2.

अञ्जे कित् ॥२३॥

अञ्जे पञ्चया कित् इच्चेवसञ्जा होन्ति ।
कित्सञ्जाय किं पयोजनं ? कत्तरि कित् (८-१) ॥

23. The other suffixes are known under the name of *kita*. What purpose is served by the name *kita* ? 8-1.

नन्दादीहि यु ॥२४॥

नन्दादीहि धातूहि युप्पञ्चयो होति भावकम्मेसु ।
नन्दितब्बं = नन्दनं ; गहणीयं = गहणं ; वरितब्बं
एवं सम्बतुथ ॥

24. The suffix *yu* is used after the roots *nanda* etc. in the reflective and passive voices :—

नन्द + यु = नन्दनं । So on.

कत्तुकरणप्पदेसेसु च ॥२५॥

कत्तुकरणप्पदेस इच्चेतेस्वत्थेसु च युप्पञ्चयो होति । कत्तमि ताव—रजं हरतीति = रजोहरणं तोयं । करणे ताव— करोति एतेनाति = करणं । पदेसे ताव तिठ्ठन्ति तस्मिं इति = ठानं । एवं सञ्चत्थ ॥

25. The suffix *yu* is also used in denoting the sense of the agent, instrument or locality :—

the agent—रज + हर + यु = रजोहरणं ।

the instrument—कर + यु = करणं ।

the locality—ठा + यु = ठानं । So on.

रहादितो नो ण ॥२६॥

रकारहकाराद्यन्तेहि धातूहि अनादेसस्स नस्स णो होति । करोति तेनाति = करणं ; पूरति तेनाति = पूरणं , गय्हति तेनाति = गहणं ; गहनीयं तेनाति = गहणं ; एवं अज्जेपि योजेत्तब्बा ॥

इति किञ्चिधानकप्पे पठमो कण्डो ॥

26. The *na* of the suffix-substitute *ana* is changed into *na* after roots ending in *ra*, *ha* etc. :—

कर + यु = कर + अन = करणं ।

गह + यु = गह + अन = गहणं । So on.

Thus other instances may be cited.

The first chapter on *kita* is finished.

BOOK VII, CHAPTER II.

णादयो तेकालिका ॥१॥

णादयो पञ्चया युवन्ता तेकालिकाति वेदितव्या । यथा—
कुम्भं करोति, अकासि, करिस्सतीति = कुम्भकारो ; करोति,
अकासि, करिस्सति तेनाति = करणं ; एवं अज्जेपि योजेतव्या ॥

1. The suffixes beginning from *na*, and ending in *yu* (that is, those contained in the first chapter of the *kita-kappa*) are used to denote all the three times -past, present and future :—कुम्भ + कर + ण = कुम्भकारो (one who makes, made or will make a pot.)

Other examples may in the same way be cited.

सञ्जायं दाधातो इ ॥२॥

सञ्जायं अभिधेय्यायं दाधा घातुते इप्पच्चयो होति ।
आदोयतीति=आदि ; उदकं दधातीति=उदधि , सहोदकानि
दधाति=सहोदधि ; बालानि दधाति तस्मिं इति = बालधि
सम्मा दधातीति = सन्धि ॥

2. The suffix *i* is used after the roots *dā* and *dhā* if name is signified :—

आ + दा + इ = आदि ।

उदक + धा + इ = उदधि । So on.

ति किञ्चासिट्ठे ॥३॥

सञ्जायं अभिधेय्यायं धातूहि तिप्पच्चयो होति किञ्चासिट्ठे ।
जिनो एतं वज्झत्तुति = जिनवुद्धि ; धनं अस्स भवत्तुति = धन-
भूति ; भवत्तुति = भूतो ; भवत्तुति = भायो , धम्मो एतं ददात्तुति
= धम्मदिप्पो ; आयुना वड्ढत्तुति = आयुवड्ढमानो , एवं
अञ्जेपि योजेतब्बा ॥

3. In forming a name and denoting the sense of benediction, the suffix *ti* and *kit* too are used after roots :—

जिन + बुध् + ति = जिनवुद्धि ।

धन + भू + ति = धनभूति । So on.

इत्थियं अतियवी वा ॥४॥

इत्थियं अभिधेय्यायं सम्बधातूहि अकारो ति यु इच्छेते पञ्चया
होन्ति वा । जरतीति = जरा ; सरतीति = सरा , कञ्जतीति
= मति ; चोरतीति = चोरा , चेतयतीति = चेतना , वेदयतीति
वेदना , एवं अञ्जेपि योजेतब्बा ॥

4. The suffixes *a*, *ti* and *yu* are optionally
used after all roots in signifying the feminine
gender :—

जर + अ = जरा । मन + ति = मति । विद + यु = वेदना ।

करोतो रिरियो ॥५॥

करोतो इत्थियं अनित्थियं वा अभिधेय्यायं रिरियप्पञ्चयं
होति । कत्तब्बा किरिया ; करणोया किरिया ॥

5. The suffix *ririya* is used after the root
vara in denoting the feminine or other genders :—

कर + रिरिय = किरिया ।

अतीते ततवन्तुतावी ॥६॥

अतीते काले सम्बधातूहि त, तवन्तु, तावी इच्छेते पञ्चया
होन्ति । कुतो, कुतवा, कुतावी ; वसीति = वुसितो, वुसितवी,
वुसितावी ; भुजित्थाति = भुत्तो, भुत्तवा, भुत्तावी ॥

6. The suffixes *ta*, *tavantu* and *tāvi* are used after all roots in the past tense :—

उ + त = उतो । उ + तवन्तु = उतवा ।

उ + तावी = उतावी ।

भावकम्मेसु तं ॥७॥

भावकम्मेसु अतीते काले तप्पञ्चयो होति सम्बधातूहि ।
भावे ताव—गायते = गीतं ; नच्चं = नद्धितं ; हसनं = हसितं ।
कम्मनि ताव—भासयित्थाति = भासितं ; देसयित्थाति = देसितं ।
करयित्थाति = कतं ॥

7. The suffix *ta* is used after all roots in the past tense in the reflective and passive voices :—

Reflective voice—गा + त + = गीतं । So on.

Passive voice—भास + त = भासितं । So on.

बुधगमाद्यत्थे कत्तरि ॥८॥

बुध, गम, दृच्चेयमादीनं अत्थे तप्पञ्चयो होति कत्तरि सञ्ज-
काले । यथा—सब्बे सङ्गतासङ्गते धम्मे बुज्झति, अबुज्झि-
बुज्झिस्ततीति = बुद्धो ; सरणंगतो ; समथंगतो ; दृच्चेयमादि ॥

8. The suffix *ta* is used in the active voice in all tenses after roots involving the meaning *budha* (knowing), *gama* (going) etc. :—

बुध + त = बुद्धो । So on.

जितो इन सब्बत्थ ॥९॥

जि इच्चेताय धात्तया इनप्पच्चयो होति सब्बकाले कत्तरि ।
यापके अकुसले धम्मे जिनाति, अजिनि, जिगिस्सतीति = जिनो ॥

9. The suffix *ina* is used after the root *ji* in the active voice and in all tenses -- जि + इन -- जिनो (Conqueror, victor).

सुपतो च ॥१०॥

सुप इच्चेताय धात्तया इनप्पच्चयो होति कत्तरि भावे च ।
सुपतीति = सुपिनो ; सुपियते ति = सुपिनो , को कन्थो सुपिनेन ते ?

10. The suffix *ina* is used after the root *supa* in the active and also in the passive voice --

सुप + इन = सुपिनो ।

ईसदुसुहि ख ॥११॥

ईसदुसुसदुपदईहि धात्तुहि खप्पच्चयो होति भावकम्पेसु ।
ईसं सयनं, ईसस्सयो ; दुट्ठु सयनं = दुस्सयो ; सुट्ठु सयनं = सुसयो ; भवता ईसं कम्मं करीयतीति = ईसकरं , दुकरं , सुकरं ॥

11. The suffix *kha* is used after root- pre-

ceded by the particle *isa*, *du* or *su*, in the reflexive and passive voices :—

ईस + सो + ख = ईसस्सयो । So on.

**इच्छत्थेसु समानकत्तुकेसु तवे तुं
वा ॥१२॥**

इच्छत्थेसु समानकत्तुकेसु सब्बधातूहि तवे तुं इच्चेते पञ्चया
होन्ति वा सब्बकाले कत्तरि । पुञ्जानि कातुं इच्छति, कातवं
सङ्गम् सोतुं इच्छति, सोतवे ॥

12. The suffixes *tave* and *tum* are optionally used after all roots in the active voice and in all tenses to signify desire, and the verb so formed bears the relation of co-ordination with another verb which agrees with the same agent (nominative) :—

कर + तवे = कातवे । कर + तुं = कातुं । So on.

अरहसक्कादीसु च ॥१३॥

अरहसक्कादीसत्थेसु च सब्बधातूहि तुं पञ्चयो होति ।
को तं निन्दितुं अरहति ; सक्का जेतुं धनेन वा , एवं अममि
योजेतब्बा ॥

13. The suffix *tum* is used after all roots in the sense of “deserving and being able” :—

निन्द + तुं = निन्दितुं । So on.

पत्तवचने अलमत्थेसु च ॥१४॥

पत्तवचने सति अलमत्थेसु च सब्धातूहि तुं पञ्चथो ऽहोति ।
अलं एव दानानि दातुं ; अलं पुञ्जानि कातुं ॥

14. A sentence having been finished the suffix *tum* is used after all roots in the sense of “sufficient” .—

दा + तुं = दातुं । So on.

पुब्वकालेककत्तु कानं तूनत्वानत्वा वा ॥१५॥

पुब्वकाले एककत्तु कानं धातूनं, तून, त्वान, त्वा इच्चेते पञ्चथा
होन्ति वा । कातून कम्मं गच्छति ; अकातून पुञ्जं किलमिस्सन्ति ;
मत्ता सुत्वान धम्मं मोदन्ति ; जित्वान वसन्ति ; सुत्वानस्स गतद्
अभासि ; इतो सुत्वान असुत्त कथयन्ति ; सुत्वा मयं जानिस्साम ;
एवं सब्धत्थ योजेतब्बा ॥

15. When two roots (verbs) agree with the same agent (nominative), the suffixes *tūna*, *tvāna* and *tvā* are optionally used after those roots which signify anterior time :—

कर + तून = कातून । सु + त्वान = सुत्वान ।

सु + त्वा = सुत्वा । So on.

वत्तमाने मानन्ता ॥१६॥

वत्तमानकाले सब्धातूहि मान अन्त इच्चेते पञ्चथा होन्ति ।

सरतीति = सरमानो ; रुदतीति = रोदमानो ; गच्छतीति = गच्छन्तो ; गण्हातीति = गण्हन्तो ॥

16. The suffixes *māna* and *anta* are used after all roots in the present tense :—

सर + मान = सरमानो ।

गमु + अन्त = गच्छन्तो । So on.

• सासादीहि रत्थु ॥१७॥

सासादीहि धातुहि रत्थुप्पञ्चयो होति । सासतीति = सत्थु क्लेसादयो सासति हिंसतीति वा ॥

17. The suffix *ratthu* is used after the root *sāsu* etc. :—

सासु + रत्थु = सत्था ।

पादितो रितु ॥१८॥

पा दृच्चेवमादितो धातुगणतो रितुप्पञ्चयो होति । पुत्तं पाठयतीति = पिता ॥

18. The suffix *ritu* is used after the group of roots beginning with *pā* :—

पा + रितु = पिता ।

• मानादीहि रातु ॥१९॥

मान दृच्चेवमादीहि धातुहि रातुप्पञ्चयो होति रितुप्पञ्च

च । धर्म्मनेन पुत्रं मानेतीति = माता ; पुत्र्ये भासतीति = भाता ;
मातृपितृहि धारियतीति = धिता ॥

19. The suffix *rātu* as well as *ritu* are used after roots such as *māna* etc. :—

मान + रातु = माता । भास + रातु = भाता ।

धर + रितु = धिता ।

आगमा तुको ॥२०॥

आ इच्चादिम्हा गमितो तुकप्पच्चयो होति । आगच्छतीति
आगन्तुको भिक्षु ॥

20. The suffix *tuka* is used after *gamu* preceded by the prefix *ā* :—

आ + गमु + तुक = आगन्तुको ।

भव्ये इक ॥२१॥

गमु इच्चेतम्हा इकप्पच्चयो होति भव्ये । गमिस्सतीति =
गमिको गन्तुं भव्योति वा, गमिको भिक्षु ॥

द्विति किञ्चिधानकप्रे दुतियो कण्डो ॥

21. The suffix *zka* is used after the root *gamu* in the sense of becoming (being about to be) —

गमु + इक = गमिको ।

The second chapter on *kita* is finished

BOOK VII. CHAPTER III.

पञ्चयानिर्दिष्टा निपातना सिज्भन्ति ॥१॥

सङ्ख्यानामसमासतद्धिताख्यातकितकप्पम्हि सप्पञ्चया ये महा
अनिर्दिष्टा गता ते साधनेन परिक्रित्वा सकेहि सकेहि नामेहि
निपातना सिज्भन्ति यथासङ्ख्यं । सङ्ख्यायं ताव—एकस्स एको
होति ; दसस्स च दकारस्स रो आदेशो होति , एको च दस
च - एकादस एकारस वा ; द्विस्स वा होति, दसस्स च दकारस्स
रो होति ; हे च दस च बारसं द्वादस वा , द्विस्स वा होति ,
हे च त्रिसति च - बावीसं ; कथं सोलसं सहो ? दसस्स सो होति,
दसस्स च दकारस्स लो होति , क च दस च - सोलसं , आयतनम्हि
दसस्स सलो होति , क आयतनाजि - सलायतनं , रावं समा
सङ्गा कत्तञ्चा । नामिणे ताव - इमं समान अपरं इमेतिदि
ज्जज्ज, पञ्चयो होति वा इमसमानसद्धानं च अकारसकारादेशा
होन्ति—इमस्मिं काले अज्ज अस्मिं काले वा ; समाने काले सज्ज,
अपरस्मिं काले अपरज्ज, अपरस्मिं काले वा । समासे ताव
भूमिगतो ; अपायगतो ; इस्सरकतं ; सल्लविद्धो ; कठिनदुस्सं
चोरभयं ; धञ्जरासि ; संसारदुक्खं ; पुब्बा च अपरा च—
पुब्बापरं । तद्दधिते ताव—वासिट्ठो ; भारद्वाजो , भग्गो
पण्डवो ; कोलेय्यो । आख्याते ताव—यथा, अस भावेति धातुते
वक्तृमानेषु एकवचनवहुवचनेषु एकवचनस्स तिसस्स स्सो होति
अन्तेन सह, वहुवचनस्स अन्तिस्स स्स, हीति अज्जेन सह—ए

अस् वचनियो, एवं अस्तु वचनिया : आनत्तिथं हिस्स स्तु होति
वा = गच्छस्सु, गच्छाहि । कितको ताव — यथा, वदहन इच्चव-
मादीहि धातूहि ऋष्यच्चयो होति वदस्स च वादो हनस्स च
धातो—वदतीति = वादको ; हनतीति = घातको ; नतिधातुतो
तप्यच्चयस्स चट्ठादेसा होन्ति अज्जेन सह—नच्चं, नट्ठं इच्चव-
मादयो निपातना सिज्भज्ति ॥

I. The words (with suffixes added to them)
which are of uncertain derivation (or the deri-
vation of which has not been given in this book) are
to be examined and anomalously derived respect-
ively by the rules of *sankhya*, *nāma*, *samāsa*,
laddhita, *ākhyāta* and *kita*.—

Sankhya. — एक + दस = एकादस or एकारस । So on.

Nāma. — { इम + काल = अरज्ज, अस्मिं काले वा ।
समान + काल = सज्ज, समाने काले वा ।
अपर + काल = अपरज्ज, अपरस्मिं काले वा ।

Samāsa. — { भूमिं गतो = भूमिगतो ।
पुब्बा च अपरा च = पुब्बापरं ।

Laddhita. — वसिट्ठ + ण = वासिट्ठो । So on.

Ākhyāta. — { अस + अन्ति = स्तु ।
गच्छ + हि = गच्छस्सु, गच्छाहि वा ।

Kita. — { वद + एव = वादको ।
नत + त = नच्चं, नट्ठं । So on.

Thus other examples of anomalous derivation can be cited.

‘सासदिसतो तस्स रिट्ठो च ॥२॥

‘सास दिस इच्चेतेहि धातूहि तप्पच्चयस्स रिट्ठादेसो होति ठाने । अनुसिट्ठो सो मया ; देसयित्थाति दिट्ठं, दिट्ठं मे रूपं ।

चसुद्धदग्गहणेन किच्चकारस्स तुपच्चयस्स च रट्ठ रट्ठु आदेसा होन्ति । दस्सनीयं = दट्ठब्बं ; दट्ठु विहारं गच्छन्ति समणानं ॥

2. In some instances the suffix *ta* used after the roots *sāsa* and *disa* is changed into *rattha* too : —

अनु + सास + त = अनुसिट्ठो । दिस + त = दिट्ठं ।

By the force of the word *too* it is to be understood that the suffixes called *kicca* (7-1-22) and the suffix *tum* too are respectively changed into *rattha* and *ratthum* : —

दिस + तब्ब = दट्ठब्बं । दिस + तु = दट्ठुं ।

सादि सन्त पुच्छ भञ्ज हंसाहीहि ट्ठो ॥३॥

“सकारन्त पुच्छ भञ्ज हंस इच्चेवमादीहि धातूहि तप्पच्चयस्स सहादिव्यञ्जनेन ट्ठादेसो होति ठाने । तुसियते तुट्ठो, तुसिय-

थाति लुट्ठो वा ; दंसियते दट्ठो, अहिं० ना दंसियित्थाति
दट्ठो वा ; पुच्छियते पुट्ठो, पुच्छियित्थाति पुट्ठो वा ; भञ्जियते
भट्ठो, भञ्जियित्थाति भट्ठो वा ; हंसियित्थाति ० हट्ठो,
पकारेण हंसियित्थाति प० हट्ठो ।

आदिगहणेन अञ्जेहि धातुहि तप्पच्चयस्स च सहादि-
व्यञ्जनेन ट्ठादेसो होति । यजियित्थाति यिट्ठो , स एकतो
समवायित्थाति संसट्ठो ; विसेसेन सञ्जोयतोति विसिट्ठो ;
पवेसयित्थाति पविट्ठो ; एवं सम्बत्थ योजेतब्बा ॥

3. The suffix *ta* (used after roots ending in *sa* and roots *puccha*, *bhañja*, *hamisa* etc) is (with the preceding consonant or consonants) in some instances changed into *ttha* :—

लुस + त = लुट्ठो । दंस + त = दट्ठो । So on.

By the force of *etc.* (*ādi*) it is to be understood that the suffix *ta* used after other roots too is (with the preceding consonant or consonants) changed into *ttha* :—

यज + त = यिट्ठो । So on.

Other examples may in the same way be cited. •

वसतो उट्ठ ॥४॥

वस इच्चेतम्हा धातुम्हा तकारप्पच्चयस्स सहादिव्यञ्जनेन
उट्ठादेसो होति ठाने । वसतोति वुट्ठो ॥

4. The suffix *ta* used after the root *vasa* is with the preceding consonant in some instances changed into *uttha* :— वस + त = वुट्ठो ।

वस वा वु ॥५॥

वसस्तेव धातुस्य तप्पच्चये वकारस्त उकारादेसो होति वा ।
वसित्थाति वुसितं ब्रह्मचरियं ; वसित्थित्थाति उट्ठो, वुट्ठो वा ॥

5. The suffix *ta* having followed, the *va* of the root *vasa* is optionally changed into *u* :—

वस + त = वुसितं ; उट्ठो, वुट्ठो वा ।

धटभहेहि धटा च ॥६॥

धटभह इच्चेवम तेहि धातूहि परस्म तकारप्पच्चयस सथासह्यं
धटादेसा होन्ति । यथा—सञ्जे सङ्गतासङ्गते धम्मे वज्झतीति
= बुद्धो, वड्ढतीति = वुड्ढो भिक्षु ; लभित्थित्थाति लद्धं
पत्तचीवरं ; अग्निना दड्ढं वनं ॥

6. The suffix *ta* used after roots ending in *dha*, *ḍha*, *bha* and *ha* is respectively changed into *dha* and *ḍha* :—

बुध + त = बुद्धो । लभ + त = लद्धं ।

दह + त = दड्ढं । So on.

भजतो गो च ॥७॥

भजतो धातुमहा तकारप्पच्चयस गो आदेसो होति सहादि-

अङ्गनेन । भञ्जयित्थाति भङ्गो ; प्रकारेण भञ्जयित्थाति
पभङ्गो रुक्खो ॥

7. The suffix *ta* used after the root *bhaya* or *bhañja* is with the preceding consonant changed into *ggo* :—

भञ्ज + त = भङ्गो ।

भुजादीनं अन्तो नो हि च ॥८॥

भुज इच्चेवमादीनं धातूनां अन्तो नो होति तप्पच्चयस्स च
विभावो होति । अमुञ्जीति मुत्तो, मुत्तवा, मुत्तायी, चञ्जतीति
चत्तो, रूपादीसु आरम्भनेसु सज्जतीति सत्तो, पतति पत्थाति
पत्तो, रञ्जतीति रत्तो, युञ्जतीति युत्तो, विविञ्चतीति
वित्तो ॥

8. The final part of the roots *bhaya* etc. is
elided, and the suffix *ta* too is doubled —

भुज + त = भुत्तो । अज + ज = वत्तो । So on.

वच वा वु ॥९॥

वच इच्चेतस्स धातुस्स वकारस्स उकारादेसो होति अन्तो व
वकारो नो होति तप्पच्चयस्स च विभावो होति वा । वुच्चित्थाति
इत्तं भगवता ; उच्चित्थाति उत्तं वा ॥

9. The *va* of the root *vaca* is optionally

changed into *u*, and the final *ca* too is elided, and the suffix *ta* too is doubled :—

यच् + त = वुत्तं, उत्तं ।

गुपादीनञ्च ॥१०॥

गुप इच्चेवमादीनं अन्तो च व्यञ्जनो नो होति तप्पच्चयस्स च द्विभात्रो होति वा । सुट्ठु गोपयित्थाति सुगुत्तो धम्मो आरक्खत्तं ; चिन्नेतीति चित्तो ; लिप्पतीति लित्तो ; सन्तप्पतीति सन्तत्तो अयो ; आभुसो दिप्पतीति आदित्तो ; विसेसेन विविच्चतीति = विवित्तो ; सिच्चतीति सित्तो । एवं अञ्जेपि योजेतब्बा ॥

10. The final consonant of the roots *gupa* etc. may be elided, and the suffix *ta* too may be doubled :—

सु + गुप + त = सुगुत्तो । So on.

So other examples may be cited.

तरादीहि इस्सो ॥११॥

तर इच्चेवमादीहि धातूहि तस्स तप्पच्चयस्स इस्सादेसो होति अन्तो च नो होति । तिस्सो हं तारेय्यं ; उत्तिस्सो ; सम्भुस्सो परिपुस्सो ; तदतीति = तुस्सो ; परिजिस्सो ; आकिस्सो ॥

11. The suffix *ta* used after the roots *tara* etc.

is changed into *inna*, and the final part of the root is elided :—

सर + तै = तिस्सो । पुर + त = पुस्सो ।

तद + त = तस्सो । So on.

भिदादितो इन्नन्न ईणा वा ॥१२॥

भिद इच्चेवमादीहि धातूहि परस्स तकारप्पच्चयस्स इन्न-अन्न-ईणादेसा होन्ति वा अन्तो च नो होति । भिन्नो ; सम्भिन्नो ; उच्छिन्नो ; दिन्नो ; निभिन्नो ; क्खन्नो ; सुक्खन्नो ; अक्खन्नो ; खिन्नो ; रुन्नो ; खीणा जाति ।

वाति किमत्थं ? भिज्जतीति भित्ति ॥

12. The suffix *ta* used after the roots *bhuda* etc. may be changed into *inna*, *anna* and *ina*, and the final part of the root is elided :—

भिद + त = भिन्नो । छिद + त = छिन्नो ।

दा + त = दिन्नो । So on.

For what purpose is this, viz. *may* ?

भिद + ति = भित्ति ।

सुसपचसकतो कक्खा च ॥१३॥

सुस, पच, सक इच्चेतेहि धातूहि तप्पच्चयस्स कक्खादेसा होन्ति अन्तो च व्यञ्जनो नो होति । सुस्सतीति = सुक्खो कठ्ठी , पच्चतीति = पक्कं फलं ; सकोमीति = सकोहं ॥

13. The suffix *ta* used after the roots *susa*, *paca*, and *saka* is changed into *kka* or *kkha*, and the final consonant is elided too :—

सुस + त = सुक्खो । पच + त = पक्कं ।

सक + त = सक्को ।

पक्कमादीहि न्तो च ॥१४॥

पक्कम इच्चेवमादीहि धातूहि तिप्पच्चयस्स न्त्त आदेसो होति धात्वन्तो च नो होति । पक्कन्तो, विष्मन्तो; सङ्कन्तो; खज्जो, सज्जो; दज्जो; वन्तो ।

चसद्दग्गहणेन किमत्थं ? तेहेव धातूहि तिप्पच्चयस्स न्ति आदेसो होति अज्जो च नो होति । कम्मन्, कन्ति; खम्मन्, खन्ति; एवं सञ्जत्थ ॥

14. The suffix *ta* used after the roots *kama* (with prefix *pa*) etc. is changed into *nta*, and the final part of the roots is elided too :—

प + कम + त = पक्कन्तो ।

वि + भसु + त = विव्भन्तो । So on.

What purpose is served by the word *too*? The suffix *ti* used after those roots is changed into *nti*, and the final part of the roots is elided too —

कमु + ति = कन्ति । खमु + ति खन्ति । So on.

जनादीनं आ तिम्हि च ॥१५॥

जन इच्चेवमादीनं धातूनं अजन्तस्य व्यञ्जनस्य आत्तं होति तप्पच्चये तिम्हि च । अजनोति जातो ; जननं = जाति ।

तिम्हीति किमर्थं ? अञ्जस्मिं पच्चये आकारनिवत्तनत्वं । जनित्वाति जनित्वा . जनतीति = जनिता ; जनितुं ; जनितव्यं ; इच्चेवमादि ॥

15. The suffix *ta* and *ti* too having followed, the final consonant of the roots *jana* etc. is changed into *ā* :—

जन + त = जातो, जन + ति = जाति ।

For what purpose is this, viz., *ti* too ? Other suffixes having followed, the change into *ā* does not occur :—

जन + त्वा = जनित्वा । जन + तुं = जनितुं । So on.

गसखनहनरमादीनं अन्तो ॥१६॥

गस, खन, हन, रम इच्चेवमादीनं धातूनं अन्तो व्यञ्जनो नो होति वा तप्पच्चये तिम्हि च । गच्छतीति = गतो ; सुन्दरं निब्बानं गच्छतीति = सुगतो ; सुन्दरेण प्रकारेण गन्तव्याति सुगति ; खनियतेति = खतं ; खननं, खति ; उपगत्वा हनियते तत्ति = उपहतं ; उपहननं, उपहति ; समगो कस्मै रसतीति = समगरति ; अभिरतो ; अभिरति ; मञ्जतीति = मतो ; मति ।

वाति किमर्थं ? रम्सतीति = रम्सतो, रम्सनं, रम्सति ;
इच्चेवमादि ॥

16. The suffix *ta* and *ti* too having followed, the final consonant of the roots *gama*, *khana*, *hana*, and *rama* etc. may be elided :—

गम + त = गतो । गम + ति = गति ।

हन + ति = हति । So on.

For what purpose is this, viz., *may* ?

रम + त = रम्सतो । So on.

रकारो च ॥१७॥

रकारो च धातूनं अन्तभूतो नो हीति तप्पञ्चये तिमृहि च ।
पकारेण करियते ति = पकतो पदतुथो ; पकारेण करणं = पकति ,
विसेसेन सरतीति = विसतो ; विसेसेन सरणं = विसति ॥

17. The suffix *ta* and *ti* too having followed, *ra* the final part of roots is also elided :—

प + कर + त = पकतो । प + कर + ति = पकति ।

वि + सर + त = विसतो । So on.

ठापानं इ ई च ॥१८॥

ठा, पा इच्चेतेसं धातूनं अन्तस्माकारस्य इकार ईकारादेसा
होन्ति तप्पञ्चये तिमृहि च । यत्र ठितो ; अत्र टितो ; ठानं,
ठिभि ; यागुं पीतस्स भिक्षुनो ; पीतो ; पीति ॥

18. The suffix *ta* and *ti* too having followed,

$\bar{a}$ the final part of roots $th\bar{a}$ and $p\bar{a}$ is also changed into i and $\bar{i}$:—

ठा + त = ठितो । पा + त = पीतो ।

हन्तेहि हो हस्स लो वा अदहन-
हानं ॥१६॥

हकार दच्चेवमन्तेहि धातुहि तप्पच्चयस्स हकारादेसो होति हस्स धात्वन्तस्स लो होति वा अदहनहानं । आरुहतीति आरुल्हो ; अगहीति = गाल्हो वा ; अयुधीति = बाल्हो ; सुय्हतीति = मूल्हो ।

अदहनहानं इति किमर्थं ? दहियित्थाति = दड्ढो वनसण्डो ; संसुट्ठु नहियित्थाति = सच्चहो ॥

इति किञ्चिद्धानकप्पे ततियो कण्डो ॥

19 The suffix *ta* used after roots ending in *ha* may be changed into *ha*, and *ha* the final part of the roots may become *la* (except in the case of roots *daha* and *naha*) :—

आ + रुह + त = आरुल्हो । सुह + त = मूल्हो ।

गाह + त = गाल्हो । वुधि + त = बाल्हो ।

For what purpose is this, viz., *except in the case of roots daha and naha* ?

दह + त = दड्ढो । सं + नह + त = सच्चहो ।

The third chapter on *kita* is finished.

BOOK VII, CHAPTER IV.

‘णम्हि रञ्जयस्स जो भावकरणेसु ॥१॥

णम्हि पञ्चये परे रञ्ज इच्चेतस्स धातुस्स अन्तभूतस्स अकारस्स जो आदेशो होति भावकरणेसु । रङ्गनं, रागो ; रञ्जितः तेनाति = रागो ।

1. The suffix *ṇa* having followed, *ṇja* the final part of the root *rañja* is changed into *ja* in signifying condition or instrument :—

रञ्ज + ण = रागो ।

For what purpose is this, viz., *in signifying condition or instrument* ? रञ्ज + ण = रङ्गो ।

हनस्स घातो ॥२॥

हन इच्चेतस्स धातुस्स सञ्चसेय घातादेशो होति णम्हि पञ्चये परे । उपहनतीति = उपघातो ; गवो हनतीति = गोघातको ॥

2. The suffix *ṇa* having followed, the whole of the root *hana* is changed into *ghātā* :—

उप + हन + ण = उपघातो ।

वधो वा सम्बत्थ ॥३॥

हन इच्चेतस्स धातुस्स सम्बत्थेव वधादेसो होति वा सम्बट्-
ठानेसु । हनतीति वधो, वधको ; अहंसि अवधि अहनि वा ॥

3. In all places the whole of the root *hana* may be changed into *vadha* :—

हन + ण = वधो । So on.

आकारन्तानं आयो ॥४॥

आकारन्तानं धातूनं अन्तसरस्स आय आदेसो होति
णमूहि पच्चये परे । दानं ददातीति दायको ; दानं ददाति
सीलेनाति = दानदायी ; मज्जंदायी ; नगरयायी ॥

4. The suffix *ṇa* having followed, the final *ā* of roots (ending in *ā*) is changed into *āya* :—

दा + ण = दायको ।

दान + दा + णो = दानदायी । So on.

पुरसंउपपरिहि करोतिस्स खखरा वा तप्पच्चयेसु च ॥५॥

पुर, सं, उप, परि इच्चेतेहि उपसगनिपातेहि परस्स करोतिस्स
धातुस्स खखरादेसा होन्ति वा तप्पच्चयेसु च णमूहि च । पुरतो
करियित्थ सीति = पुरक्खतो ; पच्चयेहि सङ्गम्भ करियित्थ
सीति = सङ्गतो ; उपगत्वा करियित्थाति = उपक्खतो ; परि-
क्खारो ; सङ्गारो ; उपगत्वा करोतीति = उक्कारो वा ।

5. The suffix *tā* and *na* too having followed, *kha* or *khara* may be substituted for the root *kara* used after the prefixes and indeclinables such as *pura*, *saṁ*, *upa* and *pari* :—

पुर + कर + त = पुरऋवतो ।

सं + कर + त = सङ्खतो । So on.

तवेतूनादीसु का ॥६॥

तवे तून इच्चेवमादीसु पञ्चयेसु करोतिस्स धातुस्स कादेसो होति वा । कातवे ; कातुं, करणं कत्तुं वा ; करणं कातून, करणं कत्तून वा ॥

6. The suffixes *tave*, *tūna* etc. having followed *kā* is optionally substituted for the root *kara* :—

कर + तवे = कातवे । कर + तुं = कातुं ।

कर + तु = कत्तुं । कर + तून = कातून, कत्तून वा ।

गमखनादीनं तुंतब्बादीसु न ॥७॥

गम, खन, हन इच्चेवमादीनं अन्तस्स नकारो होति वा तुंतब्बादीसु पञ्चयेसु । गमनं, गन्तुं ; गमनं, गमितुं ; गमनिय्यन्ति = गन्तव्यं ; हन्तुं, हनितुं = हन्तव्यं, हनितव्यं ; सन्तुं, सन्तुं = सन्तव्यं, सनितव्यं ।

आदिगमहणं तूनगहणत्थं । गन्तून ; खन्तून, हन्तून सत्तन ॥

7. The suffixes *tum*, *tabba** etc. having followed, the final part of the root *gama*, *khana*, *hana* etc. may be changed into *n* :—

गम + तु = गन्तु । गम + तब्ब = गन्तब्ब । So on.

By the force of *etc.* (आदि) 'It is to be understood that *tūna* is also to be taken in :—

गम + तून = गन्तून । So on.

* सव्वेहि तूनादीनं यो ॥८॥

सव्वेहि धातूहि तूनादीनं पञ्चयानं यकारादेशो होति वा । अभिवन्दिय, अभिवन्दित्वा ; ओहाय, ओहित्वा ; उपनीय, उपनेत्वा ; पस्सिय, पस्सित्वा ; उद्दिस्स, उद्दिमित्वा ; आदाय, आदयित्वा ॥

8. *Ya* is optionally substituted for the suffixes *tūna* etc. used after all roots :—

अभि + वन्द + त्वा = अभिवन्दित्वा, अभिवन्दिय । So on.

चनन्तेहि रच्चं ॥९॥

चकारनकारन्तेहि धातूहि तूनादीनं पञ्चयानं रच्चादेशो होति वा । विविच्च ; आहच्च ; उपहच्च ; हत्त्वा ॥

9. *Racca* is optionally substituted for the suffixes *tūna* etc. used after roots ending in *ca* or *na* :—

वि + विच + त्वा = विविच्च । आ + हन + त्वा = आहच्च ।

हन + त्वा = हत्त्वा । So on.

दि॒सा॒ स्वान् खान्तलोपो च ॥१०॥

दि॒स, इच्चे॒नाय॒ धातु॒या तूनादी॑नं पञ्च॒थानं॑ स्वा॒न स्वा आदे॒सा
हो॒न्ति अ॒न्तलो॒पो च ।" दि॒स्वान् ; दि॒खा ॥

10. The suffixes *tūna* etc. used after the root *disa* are changed into *svāna* and *svā*, and the final part of the root is also elided :—

दि॒स + त्वा = दि॒स्वान्, दि॒खा ।

म॒ह॒ट् भे॒हि ङ्ग॒य् हज्ज॒ब॒भ॒द्वा च ॥११॥

म॒ह॒ट् भे॒हि इच्चे॒वमन्ते॑हि धातू॒हि तूना॑दी॒नं पञ्च॒थानं॑ स्म, य॒ह,
ज्ज॒ ब॒भ, आदे॒सा हो॒न्ति वा अ॒न्तलो॒पो च । आ॒ग॒स्म, आ॒ग॒न्त्वा ;
ओ॒क्स्म, ओ॒क्स्मि॒त्वा ; प॒ग॒य् ह, प॒ग॒ण् हित्वा ; उ॒प्प॒ज्ज, उ॒प्प॒-
ज्जि॒त्वा ; आ॒र॒ब॒भ, आ॒र॒भि॒त्वा ; आ॒र॒ह, आ॒रा॒धि॒त्वा ॥

11. The suffixes *tūna* etc. used after roots ending in *ma*, *ha*, *da*, *bha* etc. are optionally changed into *mīma*, *yha*, *jja*, *bbha*, and *ddha*, and the final part of the roots is elided too :—

आ॒ग॒म + त्वा = आ॒ग॒स्म, आ॒ग॒न्त्वा वा । So on.

तद्वि॒त-स॒मा॒स-क॒ति॒का ना॒मं वा त॒वे- तूना॑दी॒सु च ॥१२॥

तद्वि॒त-स॒मा॒स-क॒ति॒क इच्चे॒वमन्ता॑ सद्दा॒नामं॑, य॒ दट् ठञ्चा

सवे-तून-त्वान-त्वादि-पञ्चये वज्जित्वा । वासिट्ठो ; पत्तो धम्मो
येन सो पत्तधम्मो ; कुम्भकारो ॥

12. Words ending in *taddhita*, *saṃāsa* and *kita* too (except those ending in the suffixes *taṇe*, *tāna*, *tvāna*, *tvā* etc.) are to be regarded as nouns :—

वासिट्ठ + ण = वासिट्ठो ।

कुम्भ + कर + ण = कुम्भकारो । So on.

दुम्हि गरु ॥१३॥

दुम्हि अक्षरे यो पुम्भो सो गरुको व दट्ठब्बो । भित्वा ;
जित्वा ; दत्त्वा ॥

13. The vowel preceding two consonants is to be regarded as long :—भी + त्वा = भित्वा । दा + त्वा = दत्त्वा । जि + त्वा = जित्वा । (In these instances *i* is to be regarded as long).

दीघो च ॥१४॥

दीघो च सरो गरुको व दट्ठब्बो । आहारो , नदी , वधू ;
ते ; धम्मो ; ओपनयिको ॥

14. The long vowel too is to be considered as long :—आहारो ; नदी , etc. (Here *ā*, *i* etc. are long vowels).

अक्षरेहि कारं ॥१५॥

अक्षरेहि" अक्षरत्थेहि अक्षराभिधेयेहि कारप्रचयी
होति योगे सति । अकारो ; आकारो ; यकारो ; सकारो ;
धकारो ; मकारो ; नकारो ; लकारो ॥

15. The suffix *kāra* is used after a letter, if that particular letter, or its signification or the object signified by it is to be expressed :—

अ + का = अकारो । So on.

यथागमं इकारो ॥१६॥

यथागमं सब्धात्तुहि सब्धप्रचयेषु इकारागमो होति । तेन
कर्म कारियं ; भवितव्यं ; जनितव्यं ; विदितं ; कृत्वा ,
इच्छितं ; इच्छितव्यं ; गमितव्यं ; वेदितव्यं ; भणित्वा ; पठित्वा
इत्थेषमादि ॥

16. Suffixes having followed, *i* is augmented to all roots in accordance with usages :—कारियं ,
भवितव्यं ; जनितव्यं ; so on.

दधन्ततो या कचि ॥१७॥

दकारधकारन्ताय धातुया यथागमं यकारो होति कचि
तूनादीषु पप्रयेषु । बुद्धो लोके उपज्जित्वा , धन्ये बुद्ध्वा ।

दधन्ततो ति किमर्थं ? सभित्वा ।

कचोति किमर्थं ? उप्पादेत्वा ॥

इति किञ्चिधानकप्ये ज्ञतुत्थो कण्ठो ॥

17. The suffixes *tūna* etc. having followed, *pa* is in some instances added, according to usages, to roots ending in *da* or *dha* :—

ब॒ध + त्वा = ब॒ध्नु॒ज्भित्वा ।

For what purpose is this, viz., *ending in da* or *dha* ? सभित्वा ।

For what purpose is this, viz., *in some instances* ? उप्पादेत्वा ।

BOOK VII. CHAPTER V.

निगृहीतं संयोगादि नो ॥१॥

संयोगादिभूतो मकारो निगृहीतं आपञ्जते । रङ्गो , भङ्गो ; सङ्गो ॥

1. The *na* forming the first part of a conjunct consonant is changed into *nigrahitā* :—

, रङ्गो or रङ्गो । So on.

सब्बत्थ गे गौ ॥२॥

गे इच्चेतस्स धातुस्स गी आदेशो होति सब्बट्ठामे । गीतं ; गायति ॥

2. In all instances *ge* is substituted for the root *gū* :—

गे + त = गीतं ।

सदस्स सीदत्त ॥३॥

सद इच्चेतस्स धातुस्स सीदादेशो होति सज्जट्ठामे । निसिच्चो , निसीदति ॥

3. In all instances *sīda* is substituted for the root *sadda* :—

नि + सद + त = निसिच्चो । नि + सद + ति = निसीदति ।

यजस्स सरस्सि ट्ठे ॥४॥

यज इच्चेतस्स धातुस्स सरस्स इकारादेशो होति ट्ठे पौ । यिट्ठो ।

ट्ठे ति किमत्थं ? यजनं ॥

4. The vowel of the root *yaja*, is changed into *i* if *ttha* follows :—

यज + त = यिट्ठो ।

For what purpose is this, viz., if *ṭṭha* follows ?
अजनं ।

हचतुर्थानं अन्तानं दो धे ॥५॥

हचतुर्थानं धात्वन्तानं दादेसो होति धे परे । सन्नद्धो ;
कद्धो ; युद्धो ; सिद्धो ; विद्धो ; लद्धो ; आरद्धो ॥

5. *Ha* and the fourth letter of *vaggas* forming the final part of roots are changed into *da*, if *dha* follows :—

सं + नह् + त = सन्नद्धो । कुघ + त = कुद्धो । So on.

डो ढकारे ॥६॥

हचतुर्थानं धात्वन्तानं डो आदेसो होति ढकारे परे ।
दड्ढो ; बुड्ढो ।

ढकारेति किमर्थं ? दाहो ॥

6 *Ha* and fourth letter of *vaggas* forming the final part of roots are changed into *ḍa* if *ḍha* follows :—

दह् + त = दड्ढो । बुघ + त = बुड्ढो ।

For what purpose is this, viz., if *ḍha* follows ?
दाहो ।

गहस्स घर णे वा ॥७॥

गह् इच्चेतस्स घरादेसो होति वा णप्पच्चये परे । घरं धरानि ।

‘वाति किमत्थं ? गाहो ॥

7. *Ghara* is optionally substituted for *gaha* if the suffix *na* follows :—

गह + ण = घरं ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ?

गह + ण = गाहो ।

दहस्स दो लं ॥८॥

दह् इच्चेतस्स धातुस्स दकारो लत्तं आपज्जते वा णप्पच्चये परे । परिलाहो ।

‘वाति किमत्थं ? परिदाहो ॥

8. The *da* of the root *daha* is optionally changed into *la*, if the suffix *na* follows :—

परि + दह + ण = परिलाहो ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ?

परि + दह + ण = परिदाहो ।

धात्वन्तस्स लोपो किम्हि ॥९॥

‘धात्वन्तस्स व्यञ्जनस्स लोपो होति किम्हि पच्चये परे । भुजङ्गो ; उरगो ; तुरगो ; सङ्गो ॥

9. The consonant forming the final part of a root is elided if the suffix *kvi* follows :—

भुज + गम + क्ति = भुजङ्गो ।

उर + गम + क्ति = उरगो । 'So on.

विदन्ते ऊं ॥१०॥

विद इच्चेतस्स धातुस्स अत्ते ऊकारागमो होति किम्विद्वच्चये परे ।

लोकविद्वद् ॥

10. *U* is augmented at the end of the root *ad*, if the suffix *kvi* follows :—

लोक । विद + क्ति = लोकविद्वद् ।

नमकरणं अन्तानं नियुत्तम्वि ॥११॥

नकार, मकार, ककार, रकारानं धावन्तानं न लोपो होति इकारयुत्ते तप्पच्चये परे । हनितुं ; गमितो , अङ्कितो , सङ्कितो , रमितो ; सरितो , करित्वा ।

इयुत्तम्वितीति किमर्थं ? गतो , सतो , कतो , हतो ॥

11. If the suffix *ta* preceded by *i* follows, then *na*, *ma*, *ka*, or *ra* forming the final part of roots is not elided :—

हन + त्वु = हनितुं । गम + त = गमितो । So on.

For what purpose is this, viz., *preceded by i* ?

गम + त = गतो । So on.

न कगत्तं चजा एवु सिं ॥१२॥

चकारजकारा ककारगकारत्तं नापज्जन्ते एवुप्पच्चये परे ।
पाचको ; याजको ॥

12 The suffix *nvu* having followed, *ca* and *ja* are not changed into *ka* and *ga* : —

पच + एवु = पाचको । यज + एवु = याजको ।

करस्स च तत्तं तुस्सिं ॥१३॥

कर इच्चेतस्स धातुस्स च अन्तस्स रकारस्स तकारत्तं होति
तुप्पच्चये परे । कत्ता ; कत्तारो ॥

13. The suffix *tu* having followed, *ra* the final part of the root *kara* too is changed into *ta* —

कर + तु = कत्ता ।

तुं तून तब्बेसु वा ॥१४॥

कर इच्चेतस्स धातुस्स अन्तस्स रकारस्स तकारत्तं होति वा
तुं-तून-तब्बेसु परेषु । कत्तुं, कातुं ; कत्तून, कातून ; कत्तब्बं,
कातब्बं ॥

14. The suffixes *tum*, *tūna* and *tabba* having

followed, *ra* the final part of the root *kara* is optionally changed into *ta* :—

कर + तुं = कर्त्तुं, कातुं वा । So on.

कारितं विय णानुबन्धो ॥१५॥

णकारानुबन्धो पञ्चयो कारितं विय दट्ठब्बो वा । दाहो ; देहो नादो ; वाहो ; बोधो ; वारो ; धारो ; परिक्रवारो ; दायको ; नायको , लावको ; भावको ; कारी ; घाती ; दायी ।

वाति किमर्थं ? उपक्रवारो ॥

15. The suffixes having the indicatory letter *na* may be regarded as causative (*kārita*) ones . —

दह + ण = दाहो । So on.

For what purpose is this, viz., *may* ?

उप + कर + ण = उपक्रवारो ।

अनका युखूनं ॥१६॥

यु खु इच्छेतेसं पञ्चयानं अन अक इच्छेते आदेसा होन्ति । नन्दितव्यन्ति नन्दनं वनं ; भूयते भवनं ; गय्हते गहणं ; नलं करोतीति = नलकारो ॥

16. *Ana* and *aka* are substituted (respectively) for the suffixes *yu* and *nu* :—

नन्द + यु = नन्दनं । नल + कर = खु = नलकारको । So on.

कगा चजानं ॥१७॥

चज, इच्चेतेसं घात्वन्तानं ककारगकारादेशा होन्ति णानुबन्धे
पञ्चये परे । पाको ; योगो ॥

इति किञ्चिद्धानकप्ये पञ्चमी कण्डो ॥

17. If any suffix having the indicative letter *na* follows, *ca* and *ja* forming the final part of roots are respectively changed into *ka* and *ga* :—

पच + ण = पाको । युज + ण = योगो ।

The fifth chapter on *kita* is finished.

—

BOOK VIII.—UNADI.

—

कत्तरि कित् ॥१॥

कत्तरि अतथे कितप्पञ्चयो होति । कारु ; कारुको ;
कारको ; पाचको ; कत्ता ; जनिता ; पचिता ; नेता ॥

1. The *kita* suffixes are used in the active voice :—

कर + णक = कारुको । कर + णत् = कारको । So on.

भावकम्मेसु किञ्चत्तत्त्वा ॥२॥

भावकम्मेसु इच्चेतेस्वत्थेसु किञ्चत्थ क्तत्थ खत्थ इच्चेते पच्चया
होन्ति । उपसम्मादेतब्बं ; सयितब्बं , भवता कत्तब्बं कम्मं ;
भवता भोत्तब्बो ओदनो ; भवता असितब्बं भोजनं । भवता
असितं ; भवता सयितं ; भवता पचितं , भवता असितं
भोजनं , भवता सयितं सधनं ; भवता पचितं ओदनं । भवता
किञ्चिस्सयो , ईसस्सयो ; दुस्सयो ; सुसयो भवता ॥

2. The suffixes called *kicca*, *ktā* and *kha* (or the suffixes bearing the meanings of them) are used in the reflective and passive voices :—

उप + सं + पद + खे + तब्ब = उपसम्मादेतब्बं ।

अस + क्त = असितं । सु + सी + ख = सुसयो । So on.

कम्मणि दुतियायं क्तो ॥३॥

कम्मणि अत्थे दुतियायं विभत्तियं कत्तरि क्त्वाच्चयो होति ।
दानं दिन्नो देवदत्तो ; सीलं रक्खितो देवदत्तो ; भत्तं भुत्तो
देवदत्तो , गरुं उपासितो देवदत्तो ॥

3 The suffix *ktā* is used in the active voice in connection with an object having the endings of the second case :—

दा + क्त = दिन्नो । भुज + त = भुत्तो । So on.

ख्यादीहि मन् म च तो वा ॥४॥

खो, भो, सु, रु, ह, वा, धू, हि, लू, पि, अद इच्चेवमादीहि धातूहि मन्पञ्चयो होति मस्स च तो होति वा । खेमो ; भीमो , सोमो , रोमो , होमो ; वामो ; धूमो ; हेमो ; लोमो ; पेमो , अत्ता , आतुमा ॥

4. ' The suffix *man* is used after the roots *khī*, *bhu*, *su*, *ru*, *hu*, *vā*, *dhū*, *hi*, *lū*, *pi*, *ada* etc., and *m* of the suffix *man* may be changed into *ta* —

खो + मन् = खेमो । लू + मन् = लोमो ।

अद + मन् = अद + तन् = अत्ता or आतुमा ।

समादीहि यमा ॥५॥

सम, दम, दर, रह दु, हि, सी, भी, दा, सा, या, ठा, भस, इच्चेवमादीहि धातूहि यमा पञ्चया होन्ति । समथो ; दमथो , दरथो ; रथो ; दुमो , हिमो ; सीमो ; भीमो ; दामो ; सामो , ठामो , भस्सा ॥

5. The suffixes *tha* and *ma* are used after the roots *sama*, *dama*, *dara*, *raha*, *du*, *hi*, *sī*, *bhu*, *dā*, *sā*, *yā*, *thā*, *bhasa*, etc. : —

सम + य = समथो । भस + म = भस्सा । So on.

गहस्सु पधस्से वा ॥६॥

गह् इच्चेतस्स धातुस्स उपधस्स एत्तं होति वा । गेहं, गहं ॥

6. The penultimate vowel of the root *gha* is optionally changed into *e* :—

गह् + अ = गेहं or गहं ।

मसुस्स सुस्स च्छरच्चेरा ॥७॥

मसु इच्चेतस्स पाठिपदिकस्स सुस्स च्छरच्चेरादेसा होन्ति ।
मच्छरो ; मच्चेरो ॥

7. *Cchara* and *cchera* are substituted for *su* of the crude word *masu* :—

मसु + अ = मच्छरो or मच्चेरो ।

आपुब्बचरस्स च ॥८॥

आपुब्बस्स चर इच्चेतस्स धातुस्स च्छरियच्छरच्चेरादेसा होन्ति
आपुब्बस्स च रस्सो होति । अच्छरियं, अच्छरं ; अच्छरियं,
अच्चेरं वा ।

8. *Cchariya*, *cchara*, and *cchera* are substituted for the root *car* preceded by *ā*, and the preceding *a* is also shortened :—

आ + चर, + अ = अच्छरियं, अच्छरं, अच्चेरं वा ।

अलकलसलेहि लया ॥६॥

अल, कल, सल इच्चेतेहि धातूहि लथप्पच्चया होन्ति ।
अल्लं ; कल्लं ; सल्लं ; अल्यं ; कल्यं ; सल्यं ॥

9. The suffixes *la* and *pa* are used after the roots *ala*, *kala*, *sala* etc. :—

अल + ल = अल्लं । अल + य = अल्यं । So on.

याणलाणा ॥१०॥

कल, सल इच्चेतेहि धातूहि याणलाणप्पच्चया होन्ति । कल्याणं ,
पटिसल्याणं , कल्लाणो ; पटिसल्लाणो ॥

10. The *yāṇa* and *lāṇa* are used after the roots *kala* and *sala* :—

कल + याण = कल्याणं । कल + लाण = कल्लाणो । So on

मथिस्स थस्स लो च ॥११॥

मथि इच्चेतस्स धातुस्स थस्स लादेसो होति । मल्लो ,
मल्लं ।

चसद्गहणेन लको चासमो होति । मल्लको ; मल्लकं ॥

11. *La* too is substituted for *tha* of the root *mathi* (or *matha*) :— मथ + ल = मल्लो ।

By the force of *too* (च) it is to be understood that *laka* is also substituted :—

अथ + अ = अल्लको ।

पेसातिसगपत्तकालेसु किच्चा ॥१२॥

पेसातिसगपत्तकाल इच्चेतेखत्थेसु किच्चप्पञ्चथा होन्ति ।
कत्तब्बं कम्मं भवता ; करणीयं किच्चं भवता ; भोत्तब्बं भोज्जं
भवता ; भोजनीयं भोज्जं भवता ; अज्झयितब्बं अज्झेय्यं
भवता ; अज्झयनीयं अज्झेय्यं भवता ॥

12 The *Kicca* suffixes are used in the sense of order, permission, or opportunity :—

कर + तब्ब = कत्तब्बं । So on.

अवस्सकाधमिणेसु णी च ॥१३॥

अवस्सक अधमिण इच्चेतेखत्थेसु णीप्पञ्चथो होति किच्चा च ।
कारी सि मे कम्मं अवस्सं ; हारी सि मे भारं अवस्सं ।
अधमिणो - दायी सि मे सत्तं इणं ; धारी सि मे सहस्सं इणं ।
किच्चा च—कत्तब्बं मे भवता गेहं ; दातब्बं मे भवता सत्तं इणं ;
धारयितब्बं मे भवता सहस्सं इणं ; करणीयं भवता किच्चं
कारियं, कय्यं भवता वत्थं ॥

13. The suffix *ñi* as well as the *kicca* suffixes are used to signify necessity or debt :—

कर + णी = कारी । दा + णी = दायी ।

कर + तब्ब = कत्तब्बं । So on.

अरहसक्कादीहि तु च ॥१४॥

अरह सक्क भव्व इच्चेवमादीहि योगे सब्बधातूहि तु पच्चयी
होति । अरहा भवं वत्तुं ; अरहा भवं कत्तुं ; सक्को भवं
हत्तुं ; सक्को भवं जेतुं ; सक्को भवं जिनित्तुं ; सक्को भवं
जिनेत्तुं ; सक्को भवं भरित्तुं ; सक्को भवं दात्तुं ; सक्को भवं गत्तुं ;
भव्वो भवं जिनित्तुं ; इच्चेवमादि ॥

14. The suffix *tum* too is used after all roots in connection with the words *araha* (worthy), *sakka* (capable), *bhabba* (fit) etc. — अरहा भवं कत्तु (you are worthy of doing it) ; so on.

वजादीहि पब्बज्जादयो निपच्चन्ते ॥१५॥

वज, इज, अज, सद, विद, सज, पद, हन, इसु, मद, सि,
धा, चर, कर, रुज, पद, रिच, कित, कुच, मद, लभ, रद, तिर.
अज, तिज, गम, वस, रुस, पुच्छ, सुह, वस, कच, कथ, तुद, विम.
पिस, सुद, सुस, सत, धु, नत, तथ, इच्चेवमादीहि धातूहि
उपसगम्यच्चादीहि च पब्बज्जादयो सहा निपच्चन्ते ।
पब्बज्जा ; इज्जा ; समज्जा ; निसज्जा ; विज्जा ; विसज्जा .
'पज्जा ; वज्झा ; इच्छा ; अतिच्छा ; सज्झा ; अभिजझा .
मेय्या ; सद्धा ; चरिया ; किरिया ; रुच्छा ; पज्झा ; रिच्छा ,
चिकिच्छा ; कुच्छा ; मच्छा ; लच्छा ; रच्छा ; तिरच्छा ;
अज्झा ; तितिकखा ; सागच्छा ; दोषच्छा ; तौरुच्छा ; पुच्छा ;
सुच्छा ; वच्छा ; अच्छा ; साफच्छा ; तुच्छा ; विच्छा ; पिच्छिक्खा .
मञ्जी ; मच्च ; सच्चं ; उद्धच्चं ; नच्चं ; निच्चं ; तच्चं ; इच्चेवमादि ॥

15. The words *pabbajjā* etc. are anomalously derived from the roots *vaja* etc. joined with prefixes and suffixes :—

प + वज + ण्य = पब्बज्जा । इज + ण्य = इज्जा ।

सत + य = सच्च । So on.

किलोपो च ॥१६॥

भू, धू, भा, गमु, खनु, यमु, मन, तनु, इच्चेवमादीहि' धातूहि किलोपो च होति पुन निपञ्चत्ते । विभू ; सम्भू ; अभिभू ; सम्भू ; उद्भू ; विभा ; निभा ; पभा ; आभा ; भुजगो ; उरगो ; तुरङ्गो ; सङ्गो ; वियो ; ह्रसो ; परितो ; इच्चेवमादि ॥

16. The suffix *kvi* used after the roots *bhū*, *dhu*, *bhā*, *gamu*, *khanu*, *yamu*, *mana*, *tanu*, etc is elided, and words are anomalously formed with the suffix :—

वि + भू + कि = विभू । स + खन + कि = सङ्गो । So on.

सचजानं कगा नानुबन्धे ॥१७॥

सचजानं धातूनं अन्तानं चजानं कगादेसा होन्ति यथासङ्गं नानुबन्धे पञ्चये परे । ओको ; पाको ; सेको ; सोको ; विवेको ; चागो ; यागो ; भुगो ; रोगो ; रागो ; भङ्गो ; सङ्गो ॥

17. If a suffix having the indicatory letter

na follows, *ca* or *ja* forming the final part of roots is respectively changed into *ka* or *ga* :—

उच + ण = ओको । पच + ण = पाको ।

सिच + ण = सेको । रुज + ण = रोगो । So on.

नुदादीहि यु एवूनं अनाननाकानका सकारितेहि च ॥१८॥

नुद, सूद, जन, सू, लू, ऊ, पु, नू, जा, अस, समु, इच्चेव-
मादीहि धातूहि, फन्द, चित, आण इच्चेवमादीहि सकारितेहि
च युएवूनं पचयानं अन, आनन, अक, आनकादेसा ह्योन्ति
यथासङ्गं कत्तरि भावकरणेषु च । ' पनुदतीति = पनुदनो,
एवं सूदनो ; जननो ; सवणो ; लवणो ; हवनो ; पवनो ;
भवनो ; जानो ; असनो ; समणो । भावे च—पनुज्जते =
पनुदनं ; सुज्जते = सूदनं ; जायते = जननं ; सूयते = सवणं ;
लूयते = लवणं ; ह्वयते = हवनं ; पूयते = पवनं ; भूयते = भवनं,
जायते = जानं ; अस्मते = असनं ; सम्मते = समणं ; सञ्जानीयते
सञ्जाननं ; कूयते = काननं । सकारितेहि च—फन्दापयते =
फन्दापनं ; चेतापयते = चेतापनं ; आणापयते = आणापनं । एवं
'करणे च नुदति अनेनाति नुदनं । एवं पनुदनं ; पसूदनं ;
जननं ; सवणं ; लवणं ; हवनं ; पवनं ; भवनं ; जाननं
असनं ; समणं । पुन कत्तरि—नुदतीति नुदको ; सूदतीति
सूदको ; जनेतीति जनको ; सुणोतीति साँको ; लुनातीति
लावको ; लुहोतीति हावको ; पुनातीति पावको ; भवतीति

भावको ; जानातीति जानको ; असतीति आसको ; उपासतीति उपासको ; समतीति सामको । कारिते तु—आणापयतीति आणापको । एवं फन्दापको ; चेतापको ; सुज्ञानको ; इच्चेवमादि ॥

18. In signifying the agent, condition or instrument, *ana* or *ānana* and *aka* or *ānaka* are respectively substituted for the suffixes *yu* and *ṇvu* used after the roots *nuda*, *sūda*, *jana*, *su*, *lu*, *hu*, *pu*, *bhū*, *nā*, *asa*, *samu* etc, and also used after the roots *phanda*, *cita*, *āṇa* etc. in their causative forms :—

Agent—सूद + यु = सूदनो । प + नुद + ण्वु = पनुदको ।
So on.

Condition—प + नुद + यु = पनुदनं । So on.

Instrument—नुद + यु = नुदनं । So on .

Causative forms—फन्द + णापय + यु = फन्दापनं ।

फन्द + णापय + ण्वु = फन्दापको । So on

इयतमकिएसानं अन्तस्सरो दीघं क्वचि
दुसस्स गुणं दो रं सक्खी च ॥१६॥

इ, य, त, म, कि, एस इच्चेतेसं सञ्जनामानं अज्जो सरो दीघं आपज्जते ; क्वचि दुस इच्चेतस्स धातुस्स उकारो गुणं आपज्जते, दो रं, धात्वन्तस्स ज्वं स, क्व, ई च आदेसा होन्ति यथासम्भवं, एते सद्वा सकेन सकेन नामेन अथानुपरोधेन व ज्जसासनेन पुन

निपञ्चन्ते । ईदिसो ; यादिसो ; तादिसो ; मादिसो ; कादिसो ;
एदिसो ; सादिसो ; ईरिसो ; तारिसो ; मारिसो ; कीरिसो .
एरिसो ; सारिसो ; ईदिकखो ; यादिकखो ; तादिकखो ;
मादिकखो ; कीदिकखो ; एदिकखो ; सादिकखो ; ईदी ; यादी ,
तादी ; मादी ; कीदी ; एदी ; तादी । ..

चसहगहणेन तेसं एव सहानं इ. य इच्चेवमादीनं अन्तो च
सरो कचि दीवत्तं आहु । इदिकखो ; सारिकखो ; तारिकखो ;
मारिकखो ; कीरिकखो ; एरिकखो ; सादिसो ; सारिसो ;
सदिकखो ; सरिकखो ॥

19. The final vowel of the pronouns *i*, *ya*, *ta*,
ma, *ki* and *esa* is lengthened; in some instances
u of the root *dusa* is gunated; and *da* is changed
into *ra*, and the final part of the root too is
changed into *sa*, *kkha*, and *i*; these words (given in
the *vutti*) are anomalously derived from their crude
forms in consonance with the words of Buddha:—

इम + दुस + कि = ईदिसो ; ईरिसो ; ईदिकखो ; ईदी ।

य + दुस + कि = यादिसो ; यादिकखो ; यादी । So on.

By the force of the word *too* it is to be under-
stood that the final vowel of the words *i*, *ya* etc.
is in *some* instances lengthened:—सदिकखो ; सरिकखो ।
Here the vowel of *sa* has not been lengthened.

॥ भ्यादीहि मतिपूजादीहि च. तो ॥२०॥

॥ भो. सुप, मिद, इच्चेवमादीहि धातूहि मत्यादितो च बुद्ध्या-

दितो च पूजादितो च क्ताप्पचयो होति । भीतो ; सुत्तो ;
मिस्तो ; सम्मतो ; सङ्कप्पितो ; सम्मादितो ; अवधारितो ;
बुद्धो ; इतो ; विदितो ; तद्धितो ; पूजितो ; अपचायितो ;
मानितो ; अपचितो ; वन्दितो ; सकारितो ; आतो ॥

20. The suffix *kta* is used after the roots *bhi*,
supa, *mīda*, etc. in the sense of knowing, under-
standing and revering too :—

भी + क्त = भीतो । सुप + क्त = सुत्तो ।

पूज + क्त = पूजितो । So on

वेपुसोदववमुकुदाभूह्वादीहि युत्ति-
मणिमा निब्बत्ते ॥२१॥

वेपु, सी, दव, वसु, कु, दा, भू, ह् इत्थेवमादीहि धातूहि यु
त्तिम णिमप्पचया होन्ति निब्बत्तत्थे । वेपनं, वेपो ; तेन निब्बत्तो =
वेपथु ; सयनं, सयो ; तेन निब्बत्तो = सयथु ; दवनं, दवो ; तेन
निब्बत्तो = दवथु ; वसनं, वसो ; तेन निब्बत्तो = वसथु ; कुति,
करणं ; तेन निब्बत्तो = कुत्तिमं ; दाति, दानं ; तेन निब्बत्तं =
दत्तिमं ; भूति, भवनं ; तेन निब्बत्तं = भोत्तिमं ; अवहति ,
अवहवनं ; तेन निब्बत्तं = ओहाविमं ॥

21. In order to signify consequence (effect)
the suffixes *thū*, *ttima* and *ṇima* are used after the
roots *vepu*, *sī*, *dāva*, *vamu*, *ku*, *dā*, *bhū*, *hū*, etc. :—

वेप + थ = वेपथ । सी + थ = सयथ ।

दा + त्तिम = दत्तिमं । अव + ह् + णिम् = ओहाविमं ।

So on.

अक्रोसे नमूहानि ॥२२॥

अक्रोस इच्छेतस्मिं अतथे नमूहि पटितेधयुक्ते आनिष्पच्चयां
होति सम्बधातूहि । अगमानि ते जम्मदेसं ; अकराणि ते
ते जम्मकम्मं ।

नमूहीति किमर्थं ? विपत्ति ते ; विकत्ति ते ।

अक्रोसेति किमर्थं ? अगति ते ॥

22 In order to signify censure the suffix *am* is used after all roots preceded by the negative particle *na* —

न + गम + आनि = अगमानि । So on

For what purpose is this, viz., preceded by *na* ?

वि + पद + ति = विपत्ति । So on.

For what purpose is this, viz., in order to signify censure ? अगति ।

एकादितो सकिस्स क्खत्तुं ॥२३॥

‘ एक, द्वि, ति, चतु, पञ्च, ष्, सत्त, अट्ठ, नव, दसादितो
गणतो सकिस्स क्खत्तुं आदेसो होति । यथा—एकक्खत्तुं,
द्विक्खत्तुं ; त्रिक्खत्तुं ; सत्तक्खत्तुं ; अट्ठक्खत्तुं ; नव
क्खत्तुं ; दसक्खत्तुं । एवमादयो अञ्जेपि सहा योजेतब्बा ॥

23. The word *sakimi* (meaning *one time*) use !

after *eka*, *dvi*, *ti*, *catu*, *pañca*, *cha*, *satta*, *aṭṭha*, *nava*, *dasa* and other numerals is changed into *kkhattumi* :—

एक + सकिं = एकक्खत्तुं । So on.

सुनस्सुनस्सोणवानुवानुखुणाना ॥२४॥

सुन इच्चेतस्स पाटिपदिकस्स उनस्स ओण, वान, उवान, उनख, ण, आ, आन आदेशा होन्ति । सोणो ; खानो ; सुवानो ; सुनखो ; सुणो ; सा ; सानो ॥

24. *Una* of the crude word *suna* is changed into *oṇa*, *vāna*, *uvāna*, *unakha*, *uṇa*, *ā* and *āna* :—

सोणो ; खानो ; सुवानो ; सुनखो ; सुणो ; सा ; सानो ।

तरुणस्स सुसु च ॥२५॥

तरुण इच्चेतस्स पाटिपदिकस्स सुसु आदेशो होति । सुसु कालकेसो ॥

25. *Susu* is substituted for the crude word *taruṇa* :—सुसु ।

युवस्सुवस्सुववानुनूना ॥२६॥

युव इच्चेतस्स पाटिपदिकस्स उवस्स उव, उवान उन, जन आदेशा होन्ति । युवा ; युवानो ; युनो ; यूनो ।

26. *Uva* of the crude word *yuva* is changed

into *uva*, *uvāna*, *una*, and *ina* :—युवा , युवानो , युनो ,
यूनो ।

‘काले वत्तमानातीते एवादयो ॥२७॥

‘काले वत्तमानत्थे च अतीतत्थे च ण्युत्तप्पञ्चया होन्ति ।
कारु . वायु , भूतं ॥

27 The suffixes *nu*, *yu* and *ta* are used in
the present and past tenses :—

कर + णु = कारु । वा + यु = वायु । भू + त = भूतं ।

भविस्सति गमादीहि णी घिण् ॥२८॥

भविस्सति कालत्थे गम, भज, सु, ठा, इच्चेवमादीहि धातूहि
णी, विण् पञ्चया होन्ति । गमितुं सोलं यस्स सो होति गामी
भजितुं सोलं यस्स सो होति भाजी ; पस्सितुं सोलं यस्स से
होति पस्सावी ; पट्ठयितुं सोलं यस्स सो होति पट्ठायी ॥

28. The suffixes *nī* and *ghuṇ* are used after
the roots *gama*, *bhaja*, *su*, *thā* etc. in the future
tense :—

गम + णी = गामी । प + ठा + विण् = पट्ठायी ।

क्रिरियायं एवुतवो ॥२९॥

क्रिरियायं अत्थे एवु तु इच्चेते पञ्चया होन्ति भविस्सति

काले ; करिस्सं वजतीति, कारको वजति ; भुजिस्सं वजतीति,
भोक्ता वजति ॥

29. In the future tense the suffixes *nu* and *tu* are used in signifying the sense of the verb :—

कर + ण्व = कारको । भुज + तु = भोक्ता ।

भाववाचिम्हि चतुर्थी ॥३०॥

भाववाचिम्हि चतुर्थी विभक्ति होति भविस्सति काले ।
पचिस्सते पचनं, पाको ; पाकाय वजति ; भुजिस्सते भोजनं,
भोगो ; भोगाय वजति ; नट्टिस्सते नट्टनं, नट्टो ; नट्टाय
वजति ॥

30. The ending of the fourth case is used in
the future time in order to signify purpose :—
पाकाय वजति । So on.

कम्मणि णो ॥३१॥

कम्मणि उपपदे णप्पञ्चयो होति भविस्सति काले । नगरं
करिस्सतीति नगरकारी वजति । सालिं लविस्सतीति सालिलावो
वजति ; धञ्जं वपिस्सतीति धञ्जवापो वजति ; भोगं
ददिस्सतीति भोगदायो वजति ; सिन्धुं पिबिस्सतीति सिन्धुपायो
वजति ॥

31. In the future tense the suffix *na* is used
after roots preceded by a noun in the objective
case :—

नगर + कर + ण = नगरकारी । So on.

सेसे स्सन्तुमामाना ॥३२॥

सेस" इच्चेतस्सिं अत्थे स्सन्तु, मान, आन इच्चेते पच्चया होन्ति भविष्यति काले कम्मपपदे । कम्मं करिस्सतीति = कम्मं करिस्सं, कम्मं करोन्तो ; कम्मं कुरुमानो, कम्मं करानो वजति ; भोजनं भुञ्जिस्सतीति = भोजनं भुञ्जिस्सं, भोजनं भुञ्जन्तो, भोजनं भुञ्जमानो, भोजनं भुञ्जानो वजति ; खादनं खादिस्सतीति = खादनं खादिस्सं, खादनं खादन्तो, खादनं खादमानो, खादनं खादानो वजति ; मग्गं चरिस्सतीति = मग्गं चरिस्सं, मग्गं चरन्तो, मग्गं चरमानो, मग्गं चरानो वजति ; भिक्खं भिक्खिस्सतीति = भिक्खं भिक्खिस्सं, भिक्खं भिक्खन्तो, भिक्खं भिक्खमानो, भिक्खं भिक्खानो वजति ॥

32. In the future tense the suffixes *ssa*, *anta*, *māna*, and *āna* are used after roots (preceded by a noun in the objective case) in order to signify completion of the action :—

कर + स्स = करिस्सं । कर + अन्तु = करोन्तो ।

कर + मान = कुरुमानो । कर + आन = करानो । So on.

छदादीहि तत्रण् ॥३३॥

छद, चिन, सु, नी, विद, पद, तनु, यति, अद, मद, युज, वत, निद, मा, पु, कल, वर, वेपु, गुप, दा, इच्चेवमादीहि धातुहि त त्रण् इच्चेते पच्चया होन्ति यथासम्भवं । छत्तं, छत्तं ; विचित्तं, विचित्तं ; रुत्तं, सोत्तं ; नेत्तं, नेत्तं ; पवित्तं, पवित्तं ; पत्तं

पत्नं ; तन्तं, तन्त्रं ; यन्तं, यन्त्रं ; अत्तं, अत्रं ; मत्तं, मत्रं ;
योत्तं, योत्रं ; वत्तं, वत्रं ; मित्तं, मित्रं ; मेत्ता, मात्रा ; पुत्तो,
पुत्रो ; कलत्तं, कलत्रं ; वरत्तं, वरत्रं ; वेत्तं, वेत्रं ; गत्तं, गात्रं ;
युत्तं, युत्रं ; गोत्तं, गोत्रं ; दत्तं, दात्रं ; इच्चेवमादि ॥

33. The suffixes *ta* and *traṇ* are as far as possible used after the roots *chada*, *cita*, *su*, *nī*, *vida*, *pada*, *tannu*, *yati*, *ada*, *mada*, *yuja*, *vatu*, *mida*, *mā*, *pu*, *kala*, *vara*, *vepu*, *gupa*, *dā*, etc. :—

छद + त = छत्तं । छद + त्र = छत्रं ।

सु + त = सुत्तं । सु + त्र = सोत्रं । So on.

वदादीहि णित्तो गणो ॥३४॥

वद, चर, वर इच्चेवमादीहि धातूहि णित्तप्पच्चयो होति
गणत्थे । वदित्तानं गणो = वादित्तं ; एवं चारित्तं ; वारित्तं ;
इच्चेवमादि ॥

34. In order to signify multitude the suffix *ṇitta* is used after the roots *vada*, *cara*, *vara* etc.:—

वद + णित्त = वादित्तं । So on.

मिदादीहि तितियो ॥३५॥

मिद-पद-रज-सुनु-धा इच्चेवमादीहि धातूहि त्ति ति इच्चेते
पच्चया होन्ति । मेत्ती ; पत्ति ; रत्ती ; सन्ति ; धाति ;
इच्चेवमादि ॥

35. The suffixes *tti* and *ti* are used after the roots *mida*, *pada*, *raja*, *tanu*, *dhā* etc. :—

मिद+त्ति=मेत्ती । पद+ति=पत्ति । So on.

**उसुरञ्जदंसानं दंसस्स दड्ढो ढट्ठा
च ॥३६॥**

उसु, रञ्ज, दंस, दच्चेतेसं धातूनं दंसस्स दड्ढादेसो होति
ढट्ठा पञ्चया च होन्ति । उड्ढा ; रट्ठं ; दड्ढो ॥

36. The suffixes *dha* and *'tha* are used after the roots *usu*, *rañja* and *damisa*, and *daddha* is substituted for *damisa* :—

उसु+ढ=उड्ढा । रञ्ज+ढ=रट्ठं । So on.

सूवसानं ऊवसानं अतो थो च ॥३७॥

सू-उ-अस दच्चेतेसं धातूनं ऊ-उ-असानं अतादेसो होति
थप्पञ्चयो च । सत्थं ; वत्थं ; अत्थो ॥

37. The suffix *tha* is used after the roots *sū*, *vu* and *asa*, and *at* is substituted for *ā*, *u*, and *asa* of the roots :—

सू+थ=सत्थं । उ+थ=वत्थं । अस+थ=अत्थो ।

रञ्जदादीहि धदिहकिरा कचि जद- लोपो च ॥३८॥

रञ्ज-उदि-इदि-चद-मदि-खुदि-छिदि-इदि-दल-सुस-वच-यज इच्चेव-
मादीहि धातूहि ध-द-इह-क-इर इच्चेते पञ्चया होन्ति कचि
जदलोपो च पुन निपञ्चन्ते । रन्ध्रं ; समुद्रो ; इन्द्रो ; चन्द्रो ;
मन्द्रो ; खुद्रो ; छिद्रो ; इन्द्रो ; दलिन्द्रो ; सुक्कं ; वक्कं ;
वजिरं ; इच्चेवमादि ॥

38. The suffixes *dha*, *da*, *idda*, *ka* and *ira* are used after the roots *rañja*, *udi*, *idi*, *cada*, *madi*, *khudi*, *chidi*, *rudi*, *dala*, *susa*, *vaca*, *vaja* etc., and in some instances *ja* and *da* of the roots are elided :—

रञ्ज + ध = रन्ध्रं । सं + उदि + द = समुद्रो । So on.

पटितो हिस्स हेरण् हीरण् ॥३९॥

पटि इच्चेतस्मा हिस्स धातुस्स हेरण्-हीरण् आदेसा होन्ति ।
पाटिहीरं ; पाटिहेरं ॥

39. *Heran* and *hīran* are substituted for the root *hi* preceded by *pati* :—

पटि + हि + ण = पाटिहेरं , पाटिहीरं ।

कण्ठादीहि को ॥४०॥

कण्ठि-घटि-वदि-करण्डि-मण्डि-सण्डि-कुठि-भण्डि-पण्डि-दण्डि
रण्डि-तण्डि-सिण्डि-चण्डि-गण्डि-अण्डि-लण्डि-मेण्डि-एरण्डि-कण्डि
इच्चेवमादीहि धातूहि कप्पञ्चयो होति सह पञ्चयेन च पुन निपञ्चन्ते
यथासम्भवं । कण्डो ; घण्टो ; वण्टो ; करण्डो ; मण्डो ; सण्डो ;
कुट्ठो ; भण्ड ; भण्डको ; पण्डो ; रण्डो ; दण्डो ; वितण्डो ,
इसिण्डो ; चण्डो ; गण्डो ; अण्डो ; लण्डो ; मेण्डो ;
एरण्डो ; कण्डो ; इच्चेवमादयो अञ्जेपि सददा भवन्ति ॥

40. The suffix *ka* is used after the roots *kaṇṭhi* etc. ; and the words *kaṇḍa* etc. are anomalously formed from those roots :—

कण्ठि + क = कण्डो । घटि + क = घण्टो । So on.

खादामगमानं खन्धगन्धा ॥४१॥

खाद-अम-गम इच्चेतेसं धातूनं खन्ध-अन्ध-गन्धादेसा होन्ति
कप्पञ्चयो च । खन्धो ; अन्धो ; गन्धो । एवं खन्धको
अन्धको ; गन्धको ॥

41. The suffix *ka* is used after the roots *khāda*, *ama*, and *gama*, and *khandha*, *andha* and *gandha* are respectively substituted for the roots. :—

खाद + क = खन्धो । अम + क = अन्धो । So on.

पटादीह्यलं ॥४२॥

पट-कल-कुस-कद-भगन्द-मेख-वक्क-तक्क-पल्ल-सद्द-सुल-बिल-विद-
चण्डि-पञ्च-वा-वस-पच-मच-सुस-गोत्थु-पुथु बह्लु-मगि-बहु-कवि-सवि-
अग्ग इच्चेवमादीहि धातूहि पाटिपदिकेहि च उत्तरपदेसु अलं
पच्चथो होति, पक्खा पुन निपच्चन्ते । पटे अलं इति = पटलं । एवं
कललं ; कुसलं ; कदलं ; भगन्दलं ; मेखलं ; वक्कलं ; तक्कलं ; पल्ललं ;
सद्दलं ; सुललं ; बिललं ; विदलं ; चण्डालो ; पञ्चालो ;
वालं ; वसलो ; पचलो ; मचलो ; सुसलो ; गोत्थुलो ; पुथुलो ;
बहुलो ; मगलं ; बहलं ; कम्बलं ; सम्बलं ; अगलं ; इच्चेव-
मादयो अण्जेपि सद्दा भवन्ति ॥

42. The suffix *alam* is used after the roots or crude words *paṭa*, *kala*, *kusa*, *kada*, *bhaganda*, *mekha*, *vakka*, *takka*, *palla*, *sadda*, *mula*, *biḷa*, *vida*, *caṇḍi*, *pañca*, *vā*, *vasa*, *paca*, *maca*, *musa*, *gotthu*, *buthu*, *bahu*, *magi*, *bahu*, *kabi*, *sabi*, *agga* etc., and the words *paṭala* etc., are thus anomalously formed :—

पट + अल = पटलं । कल + अल = कललं । So on.

पुथुस्स पुथपथामो वा ॥४३॥

पुथु इच्चेतस्स पाटिपदिकस्स पुथपथादेसा होन्ति कचि
अमप्यच्चथो होति । पुथवो ; पथमो ; पुथुज्जनो ; पठवी वा ।

43. The crude word *puṭhu* is changed into

putha and *patha*, and in some instances the suffix *ama* is used. :—पुथवो ; पथवो ; etc.

सासादीहि तुदवो ॥४४॥

सास-दद-अद-मद इच्चेवमादीहि धातूहि तु-ड इच्चेते पञ्चया
होन्ति । सत्तु ; ददुडु ; अदुडु ; मदुडु ॥

44. The suffixes *tu* and *du* are used after the roots *sāsa*, *dada*, *mada* etc. :—

सास + तु = सत्तु । दद + ड = ददुडु । So on.

च्यादीहि ईवरो ॥४५॥

ची-पा-धा इच्चेवमादीहि धातूहि ईवरप्पञ्चयो होति ।
चीवरं ; पीवरं ; धीवरं ॥

45. The suffix *īvara* is used after the roots *ci*, *pā*, *dhā*, etc. :—

ची + ईवर = चीवरं । पा + ईवर = पीवरं ।

धा + ईवर = धीवरं । So on.

मुनादीहि चि ॥४६॥

मुन-यत-अग्न-पद-क-सुच-रुच-महाल-भदुदाल-मणि इच्चेवमा
दीहि धातूहि पाठिपदिकोहि च इप्पञ्चयो होति । मुनि ; यति ;
अग्नि ; पति ; कवि ; सुचि , रुचि ; महालि ; भदुदालि ; मणि ॥

46. The suffix *i* is used after the roots or crude words *muna*, *yata*, *agga*, *pada*, *kava*, *suca*, *ruca*, *mahāla*, *ṣhaddāla*, *maṇa*, etc. :—

मुन + इ = मुनि । यत + इ = यत्ति । So on.

विदादीक्षुरो ॥४७॥

विद, वल, मस, सिन्द, दु, कु, कपु, मय, उन्द, खज्ज, कुर, इञ्चैवमादीहि धातूहि पाटिपदिकेहि च उरप्पञ्चयो होति त्रिदूरट्ठाने जातो = वेदूरो ; वलूरो ; मसूरो ; सिन्दूरो ; दूरो ; कूरो , कप्पूरो ; मयूरो ; उन्दूरो ; खज्जूरो ; कुरुरी ॥

47. The suffix *ura* is used after the roots or crude words *vida*, *vala*, *masa*, *sinda*, *du*, *ku*, *kapu*, *may*, *unda*, *khajja*, *kura* etc. :—

विद + उर = वेदूरो । वल + उर = वलूरो । So on.

हनादीहि णुनुतवो ॥४८॥

हन-जन भा-रि-खनु अम वि धे-धा-सि-कि-हि इञ्चैवमादीहि धातूहि णु नु-त इञ्चेत पञ्चया होन्ति । हणु ; जाणु , भाणु ; रेणु , खाणु , अणु ; वेणु ; धेणु ; धातु ; सेतु ; केतु ; हेतु ॥

48 The suffix *nu*, *nu* and *tu* are used after the roots *hāna*, *jana*, *bhā*, *ri*, *khanu*, *ama*, *vi*, *dhe*, *dhā*, *si*, *ki*, *hi* etc. :—

हन + णु = हणु । जन + णु = जाणु ।

भा + णु = भाणु । So on.

कुटादौहि ठो ॥३६॥

कुट-कुस-कट-इच्चेवमादौहि धातूहि पाटिपदिकेहि च ठप्पञ्चयो
होति । कुट्ठो ; कोट्ठं ; कट्ठं ॥

49. The suffix *tha* is used after the roots or the crude words *kuṭa*, *kusa*, *kata*, etc. :—

कुट + ठ = कुट्ठो । So on.

मनुपूरसुणादौहि उस्सणुसिसा ॥५०॥

मनु-पूर सुण कु-सु-इल-अल महि इच्चेवमादौहि धातूहि
पाटिपदिकेहि च उस्स-णुस-इस इच्चेते पञ्चया होन्ति । यथा—
मनुस्सो ; मानुसो ; पुरिसो ; पोसो ; सुणिसा ; करिसं ,
सिरिसो ; इलिसो ; अलिसो ; महिसो ; सोसं ; कीसं ।
इच्चेवमादयो सद्दा सेसा वज्झफा भवन्ति ॥

इति किब्बिधानकप्पो कट्ठो कण्डो ॥

50. The suffixes *ussa*, *ṇusa* and *isa* are used after the roots or crude words *manu*, *pūra*, *suṇa*, *ku*, *ila*, *ala*, *mahi*, etc. : -

मनु + उस्स = मनुस्सो । मनु + णुस = मानुसो । So on

These and other words are anomalously formed.

The chapter on *uṇādi* is finished.

यानि सिद्धानि लोकस्मिं अणुंयूलानि विज्जरे
तानि सब्बानि सिद्धानि सयंसिज्झा भवन्तु मे ॥

सन्धिकप्पो, निट्ठितो ॥

Whatever arts—little or great—there are in
the world, may these all be self-accomplished
to me.

The *Sandhi-kappa* grammar is finished.

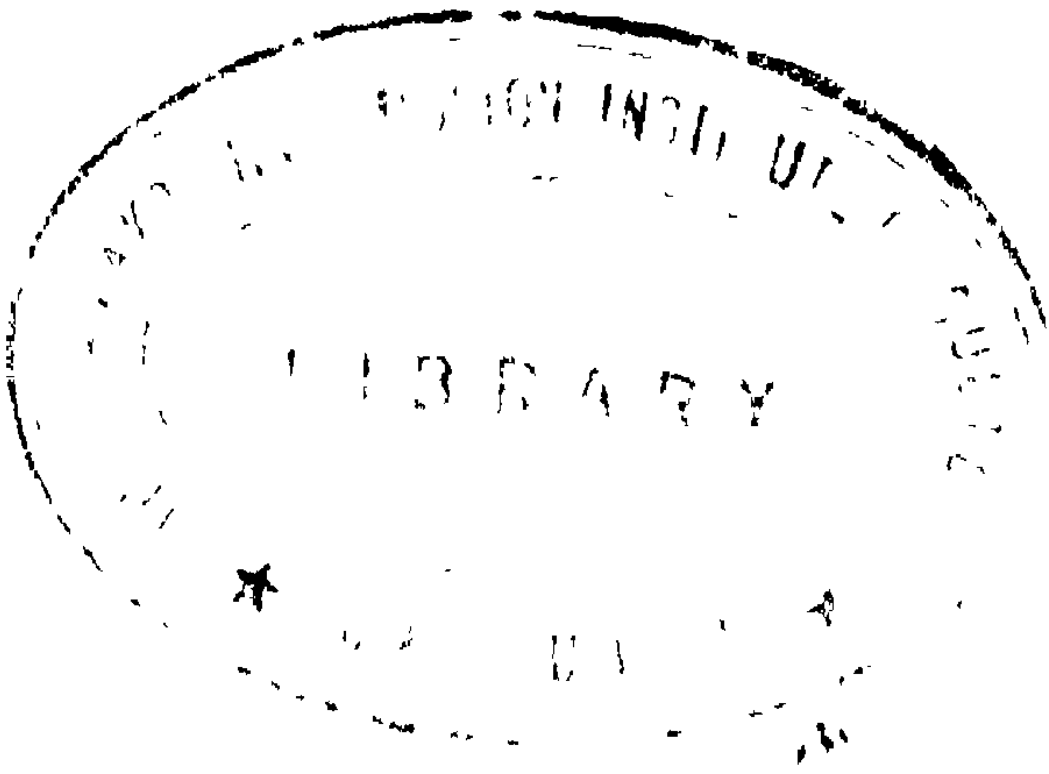
सम्पादक परिचयः ।

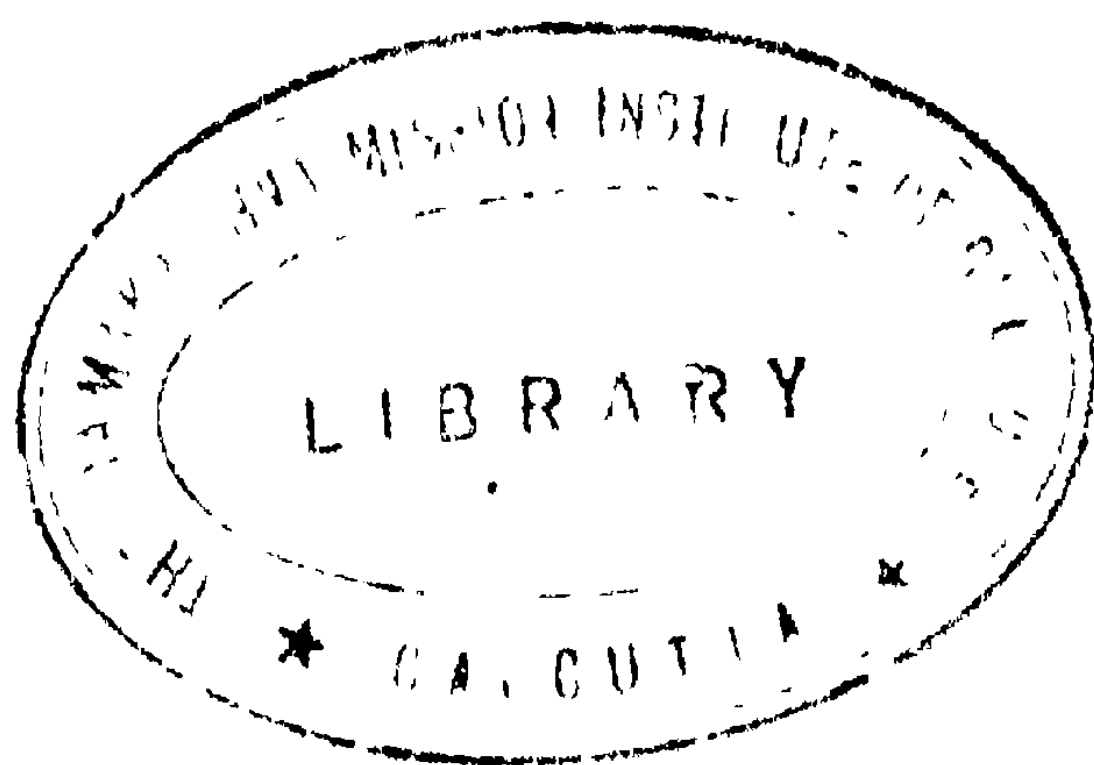
पवित्रे सरयूतीरे न्यवसन् संशितग्रन्थाः ।
स्वकर्मानिरता विप्रा वेदवेदाङ्गपारगाः ॥
तेषां ये ग्रहयज्ञार्थं शशाङ्काख्येन भूमजा ।
आहूताः सरयूतीरादागता गौड़मण्डलम् ॥
ग्रहदानान्यथादाय संपूज्य ग्रहदेवताः ।
गौड़देशेऽत्र ते विप्रा ग्रहविप्रा उदाहृताः ॥
तेषां समागतानाञ्च मौडल्यवंशसम्भवः ।
आसीद् यः कृतिनां श्रेष्ठः सुप्रसिद्धनामकोद्विजः ॥
तस्य वंशात् समुत्पन्नः पूतात्मा कमलाकरः ।
सर्वशास्त्रेषु कुशलो ज्योतिःशास्त्रे महाकृती ।
तस्माद् दशमवंशस्य बभूव सुधियां वरः ।
वङ्गभूमौ सुविख्यातो नास्त्रा पीताम्बरो द्विजः ॥
चत्वारस्तनयास्तस्य वयं जाता मनीषिणः ।
आरभ्य शैशवात् सर्वे शास्त्रेषु विद्वितश्चमाः ॥
जाङ्गव्याः पश्चिमे तीरे नवद्वीपेति विस्तृते ।
स्थामे कृतनिवाराञ्च सुधीभिः समलङ्कृते ॥
अहन्तु तृतीयस्तेषां आहृता सुधियामिह ।
सतीशचन्द्र आचर्यो विद्याभूषणसंज्ञकः ॥
सम्पादयामि प्रोत्थेदं कात्यायनकृतं परम् ।
पालिव्यकरणं यत्नात् छात्राणां हितकाम्यया ॥

मयैव विहिता चास्य व्याख्या राजगिराफ्यसौ ।
 संशोधयन् सुधियो यद्यस्यां सहलतं कृतम् ॥
 नेत्रपक्षाष्टविधुमे चाब्देऽस्मिन् शकभूपतेः ।
 नगर्थां कलिकातायां ग्रन्थोऽयं सुद्वितस्त्रिह ॥
 बौद्धधर्मप्रचारार्थं मादाय व्रतसुत्तमम् ।
 अनागारित्वमासाद्य योऽसौ चक्रस्यते सुवि ॥
 तेनात्र धर्मपालेन सिंहलद्वीपजन्मना ।
 व्यधायि विस्तसाहाय्यं ग्रन्थस्यास्य प्रकाशने ॥
 कृतज्ञचेतसा तस्माद् धर्मपालस्य धीमतः ।
 क्रियन्ते साधुवादाश्च मया तस्यैव भूरिशः ॥

इति शुभमस्तु ।

*

491.37015/KAC/S(SAT)/R/5

78237

